

NÉHÁNY NEVEZETESEBB DARAB

GRÓF DESSEWFFY AURÉLNEK

HÁTRAHAGYOTT EREDETI

MAGYAR MUNKÁIBÓL

ÉS

ORSZÁGGYÜLÉSI BESZÉDEIBŐL.

ÖSSZESZEDTE

GRÓF DESSEWFFY EMIL.

PESTEN.

NYOMTATTÁK LANDERER ÉS HECKENAST.

1843.

FIGYELMEZTETÉS.

Midőn azon szomorú feladásnak megfelelek, egy felejthetetlen testvér hátrahagyott eredeti magyar munkáiból és beszédeiből néhány érdekesebb darabot általadni az olvasónak: szabadjon néhány felvilágosító jegyzetet előrebocsátani.

Az „Adatok D. A. életéhez“ azon Naplóból vagy-
nak szórul szóra kivéve, melyet az elhunyt, az 1841-ik
év végeig, saját kezével vezetett. Kihagyás csak
annyiban történt, mennyiben azt még életben lévő
személyek iránti tekintet szükségessé tette. Ezen
„Adatok“-ban több helytt van említés különféle honi
és idegen nyelveken szerkesztett dolgozatokról; de az
eredetiek közül csak az találtatott meg, és vala kiad-

VI

ható, mit a' jelen kötet és a' közönség kezén forgó „Aus den Papieren des Gr. A. D.“ I-ső darabja magokban foglalnak.

Az „országgyűlési beszédekre“ nézve, helyén látom még azon észrevételt, hogy azon beszédek, melyek 1840-iki febr. 25-ike után tartattak, a' főrendi naplóból vagynak kivéve. Kiegészítik ezen gyűjteményt az 1839- és 1840-ben a' főrendi napló megindulása előtt mondott beszédek. Ezeket a' kimult szónok irományai között, egy csomóba kötve, illy felirással találtam meg: „A' főrendi napló megindulása előtt tartott beszédek, ülés után emlékezetből ledictálva.“ Nem volt ugyanis szokása, előre elkészült beszédekot mondani el, hanem csak néhány jegyzést ülés közben papirosra vetve szokott volt szónoklani, olly gyorsasággal ejtvén szavait, hogy voltakép felfogni a' rohanó beszéd folyamát, vagy megértve, követni az egymást kergető eszméket és okoskodásokat, a' közel állóknak és gondosan figyelmezőknek sem vala mindig könnyű. És ha nem beltartalmuk, political becsők és dialectical jelességök e' beszédeknek, már maga ezen körülmény ki fog engem, reménylem, menteni még azok előtt is, kik hallották az elhunytat, annyival inkább pedig ollyak előtt, kik sem

nem hallották, sem a' főrendi naplót nem ismerik. Egerszersmind mód nyújtatik ez által, az 18³⁹/₄₀-iki országgyűlés történetének és az ezen kitünőbbben fellépett egyének bővebb megismerhetésére.

Az 1827-iki rendszeres munkák azon részét, melyly „de Coordinatione Comitiorum“ szól, tárgyalja a' jelen kötetnek egy igen nagy része. Nem egészen 25 éves férfi munkája a' legkényesebb törvényhozási kérdés felett fog itt a' közönség előtt feküdni, melyet az elhunytak, a' mint tőle tudom, újra átdolgozni volt szándéka, mielőtt azzal napvilágot nyomtatásban láttasson. Meglehet, hogy az időközben merített tapasztalás elméleti és gyakorlati politicában, és hosszabb gondolkodás módosíthatták némelyekben nézeteit, másokban egészen megváltoztathatták, és így ha nem akadályoztatta volna meg az elhunytat kora vége ezen „észrevételek“ átdolgozásában, azok mind forma, mind belérték tekintetében tökéletesebb alakban fogtak volna alkalmasint a' közönségnek általadatni. Azonban azt hiszem, így is érdekes leendő, megtudni legalább, hogy az elhunyt e' nagy fontosságú tárgyról 1833-ban mikép gondolkozott. A' mi különösen meggyekben a' követválasztókar alakítását nézi: az 1841-ben az „X. Y. Z.

VIII

könyv“ 3-ik és 4-ik lapjain kifejtett nézetek ugyan- azok az 1833-ban e' tárgy iránt előadottakkal, de javitva és kezesítve az által, mit az időközben merített tapasztalás olly igen szükségesnek bizonyított be.

Nem tartám szükségfelettinek ezen néhány jegyzetet előrebecsátani, azon őszinte ohajtással válván meg az olvasótul: bár ne jusson neki soha azon szomorú feladás és alkalom, egy hön szeretett elhunyt munkái elibe felvilágosító jegyzeteket készíteni!

Gr. Dessewffy Emil.

ADATOK

GRÓF DESSEWFFY AURÉL ÉLETÉHEZ,

MAGA AZ ELHUNYT ÁLTAL IRVA.

Julius 28. 1808 — october 31. 1823.

Születtem 1808-ban július 27-én Nagy-Mihálytt Zemplén vármegyében, anyabátyám gróf Sztáray Albert jószágán. Anyám, az egykori szabolcsi főispány gróf Sztáray Mihály leánya, a' halállal küzdve szült; atyám pedig, az országszerte ismeretes gróf Dessewffy József, gyakran mondta nekem, hogy soha elevenebb örömet nem érzett, mint mikor anyám hosszas kinjai után a' kis fiú a' világba beköszöntött. — Anyám kigázolván a' bajból, engemet várt a' sok galiba, nem tudtak egészséges dajkát kapni számomra, 's kevésbe mult, hogy éhhel nem haltam. Így hát a' természet 's a' körülmények ellenére jöttem 's maradtam a' világon.

Gyermekségem első esztendei Eperjesen és szüléim jószágain, Alsó-Olyson Zemplénben és Szent-Mihálytt Szabolcsban, folytanak el nyugottan 's zaj nélkül. Kis koromban — mint szüleimtől hallottam — igen csendes és jó fiú valék, de olly kevés elmethetséget mutató, hogy atyám jövődő tökéletes ostobaságomat erősen hitte. Két esztendőskoromban jött hozzám 's Marczel öcsémhez Jó'sa Zsigmond nevelőnek. Addigelé más nyelvet, mint magyart, 's a' cselédektől felkapva, tótot, nem tudtam, ekkor a' görögön kezdtem tanulásomat. Jó'sa közepszerű műveltségű, de nevelőkeit szívből szerető lutheranus deák volt; 's mi — számos különösségei mellett is — nem sokára szép előmenetelt tettünk a' nyelvben. Tíz esztendőskoromban könyv nélkül tudtam az Ilias első

könyvét görögül. Az olvasásnak nagy barátja valék már ekkor is; legkedveltebb könyveim Suszter Lipli és Báró Demanx dévajságai voltak.

Tanulásom szép előmenetellel folyt, könnyen tanultam, de még könnyebben felejtettem. Exameneim igen csudáltattak, 's az igaz, hogy ilyenkor olyanokat is látszattam tudni, a' miket soha nem tanultam.

Apám, mint nevezetes országos követ, a' közdolgokban nem csekély részt vett, 's így az első helyet elfogó literaturán kívül, political beszélgetésekkel tölt az üres idő szüléim házánál, 's én az effélékre csakhamar reákaptam. Apám pedig szívesen láttatott velem közgyülekezeteket. Így voltam — 1819 óta, mikor apám házat vevén Kassán, télire ott telepedett meg — egy tisztválasztószéken Sárosban 's egy mászon Abaujban; 1822. pedig apám egy igen érdekes közgyűlésre vitt S. A. Ujhelybe, hol a' törvénytelen ujonczok megadását siker nélkül sürgette a' főispányi helytartó, most alcancellár báró Malonyay János. Ez alkalommal én, mint tizenhárom esztendő gyermek, Szemere alispánynál a' magyar historiából 's Tacitusból examináltattam több jeles emberek, nevezetesen: Szulyovszky Menyhért 's Kazinczy Ferencz által, 's a' nap emlékezetére az utóbbiktól Virgil Georgiconait Delille fordításával kaptam egy szép kis példányban, néhány reám nézve igen kegyes sorral. Sajnálom, hogy a' könyv elveszett. Ez időtől folytak viszonyaim Kazinczyval, a' ki igen szeretett, és szokása szerint sok dicséret által rontott. Már régebben valék Tancsicscsal, Sztáray bátyám egykori igen tudós nevelőjével; ez is igen kedvelt, és emlékezetének sok jó tanácsért vagyok adós.

E' tájban jöve mellém Jó'sa helyébe a' szelid Németh József, azelőtt s.-pataki togátus. Jó ember, ki különösen görög literatúrában igen messze ment.

Németül soha sem tanultam, olvasni magam kezdtem komédiaczedulákon. — Francziában anyám volt mesterném, — 1820-ban kezdtem tanulni, 's 1822-ben Sz.-Mihálytt gyakorlásul gróf Ségur akkor megjelent „Gallerie morale et politique“ czímű munkája első két darabját két hónap alatt magyarra fordítottam. — Görögből és deákból való fordításim számosak. Angolban, mellyhez 1823-ban fogtam, mesterem csak később volt, — olaszban elébb anyám, aztán egy igen jó mester. Rendes dolog, hogy ezen utolsó nyelvre soha nagy kedvem nem volt, 's benne soha nagy előmenetelt nem tettem.

Ezen korom fixa ideája a' diplomatia volt. E' pályán ohajték szolgálni, 's ezen irányt adtam olvasásaimnak is. Az europai „Staatsrecht“-et 's az újabb historiát nagy szorgalommal tanultam Wiequefort-, Mably-, Schöll-, Koch-, Spittler-, Flassan-, Klüberből és másokból. — Később a' körülmények 's az érettebb belátás, melly e' pályán a' jó hazafinak kevés örömet ígérhet, szándékimat megváltoztatták.

Legkedvesebb barátom e' tájban egy tokaji só-tisztnek Spechnek Kassán tanuló fia vala, — sokat ígérő ifju. Jelenleg — ha nem hibázok — fiscalis a' kalocsai érseknél. Pigot nevű angol felől, ki szinte jó barátom vala, semmit sem tudok.

Az 1823-ki nyarat Bártfán töltök. Ott néhány szép módú lengyel házban legelébb izleltem meg a' külföldies társaságot. Ekkor nyílt meg szívem először a' szerelemnek, egy nálamnál jóval idősb beteges

asszony iránt. Jó lélek, esztendővel később sirban volt.

Ezen epochába esik még egy felette mérges beszéd, melyet a' törvénytelen katonaállítás és adó-emelés tárgyában királyi biztos Lónyay Gábor ellen irtam. Zemplénben sokat olvasták, és szerették pennám ezen zsenge, hazafi hévvel teli, de dagályos szüleményét.

November 1. 1823 — november 1. 1824.

Közönséges iskolai pályámat, mint első eszten-dei philosophus, 1823-ki november 1-vel kezdtem a' kassai academiában. Professoraim mind gyenge emberek voltak, az én szorgalmam pedig igen közepszerű, de classificatióim jók. Ifjabb Barkóczy Jánossal való összeköttetésem ez időbeli. Igen megszerettük egymást, 's az 1824-ki iskolai szünet alatt egy kis utat tettünk együtt, kísérve Barkóczy nevelője, — egy Müller nevű pap által. Utunk a' Szepességen és a' Kárpátokon keresztül vitt Wielicz-kába és Krakóba. Onnan Árván és Trencsénen keresztül Dubniczra gróf Illésházyhoz, kit azóta tisztelni soha meg nem szüntem. Tőle Morvaországba, Olmücz- és Brünnbe, onnan Holicson keresztül Pozsonyba 's Bécsbe, végre Nagyszombatnak, Selmecznek 's a' többi bányavárosoknak haza. Naplómat, mely nem sokat ért, elvesztettem. Visszajövet Selmeczen tudtam meg két igen szép és fiatal leánynak Kassán inlázban történt halálát. Az esettől elfogva, Aggtelken, egy álmatlan éjen keresztül, franczia nyelven Young modo-

rában egy éjszakát írtam, teliden-telit meleg érzésekkel virtus, halhatatlanság 's más effélék iránt.

Ezen esztendőben tettem néhány poétai próbatélt is. A' görög Anthologiából fordított epigrammáimat Kazinczy jobbitgatta. — Goldsmith „Deserted Village“ czimű versezését is próbáltam fordítani magyar hexameterekben. De csakhamar átláttam, hogy költőnek nem születtem.

November 1. 1824 — september 11. 1825.

Physicus valék, mikor Ellinger Kassán, apám titoknoká Dülházy szerkesztése mellett, a' Felsőmagyarországi Minervát megalapította; sok részt vettem benne; az első három negyedben tőlem vannak a' czikkelyek, mellyek alatt keresztnevem öt betűjének valamellyike áll. Részint aesthetikai értekezések Home, Blair, Sulzer és Bouterweck után, részint fordítások angol- és francziából.

Ezen esztendőben ismerkedtem meg mad. Stäel Delphinejével 's Benthammel. Kedves könyvem lön mind a' kettő, 's az maradt, fogatkozásai mellett is, e' jelen óráig; az elsőben a' szűk, a' másikon a' szélesebb értelemben vett társaság törvényeit hiszem előadva nagy igazsággal. Benthamet felette tisztelem, nem mint rendszert, de mint felette practicus és mathematicai szigorúságu analyticusát az emberi cselekedeteknek és viszonyoknak.

1825. september 11-re való összehíva az országgyűlés. Apámat Szabolcs vármegye választotta volt első követének. Én öt Pozsonyban felkeresendő,

előbb Barkóczy barátommal Bécsbe menék, 's ott magamat két hétig nem rosszul mulatám.

September 11. 1825 — november 1. 1826.

Az országgyűléssel új epocha kezdődött életemben. Széles mezőt leltek itt kifejlésre a' bennem szunyadozó jó és rossz tulajdonok. Apám által csakhamar megismerkedtem a' diaeta minden nevezetesebb embereivel. Nagy faiseur valék az oppositio részére, újságot kezdtem, melly aztán elmaradt, beszédeket készítettem a' gyengébb tagok részére 'stb.

Könnyen megismerkedtem a' bécsi szép világnak Pozsonyban tartózkodó részével is. Így Károlyi Nandinéval, Eszterházy Miskánéval, Grassalkovichnéval 's másokkal. — Kamarai előlülő Zichy Károlynál pedig és Pálffy Ferencznél mindennaposok voltunk.

A' lansiczi Eszterházyakkal, Károlyiakkal és Wesselényivel való barátságom ezen időkből származik, — innen Széchenyi Istvánnal létező, azóta sok phasison keresztülment viszonyaim is. Ő akkor kezdte meg azt a' megindulási és mozgási évkort, melly hál' Isten! még tart. Minden szükséges előkészületek nélkül bátor vala fellépni a' diaetán, klubot formált, mellyben töltém életemet, ajánlást tett a' tudós társaságra nézve 'stb.

Pálffy Ferdinandnak — ki minister Zichynél bevezetett volt — kérésére az akkori bécsi angol követ Sir Henry Wellesley *) számára francia nyelven or-

*) Most lord Cowley, angol követ a' francia udvarnál.
A' kiadó.

szágyűlési naplókönyvet készítettem. A' dolog Pálffy kezén ment keresztül, 's nem sokára megtudtam Mr Gordon (most Sir Robert Gordon *) követségi titoknak által, hogy Pálffy naplókönyvemet elébb mindig Sedlnickynek mutatja be. Ezzel én keveset gondoltam, 's itt csak némelly később előfordulandók miatt jegyzém meg.

Martius közepén 1826. apám szabadsággal hazatérvén, engemet is magával vitt, 's iskolai tanulásom folytatása végett otthon hagyott. Megszokván a' munkás és mulatságos pozsonyi életet, az üres Kassa új izlésemnek nem igen felelt meg. A' „jus 1-mi anni“-t otthon tanultam, 's néhány hónap alatt el is végeztem. Az iskolaszünet alatt Barkóczyval kell vala utaznom, de ő más társaságban nagyobb utra szánta magát; én pedig Marczellel Erdélyt és Mármarost jártam be. Soha sem fogom felejteni a' szivességet, mellyel fogadtak a' kis országban. Láttam annak minden szegezugát. Kazinczy vezetett be levelekkel Erdély jelesebb embereinél, 's Kiss József és Cserey Miklós, Erdély legjobb fejei, gubernátor Jósikával engem barátságukba fogadtak. Naplókönyvemet megsemmisítettem.

Vissza Temesvárnak, Aradnak és Nagy-Váradnak jövénk.

November 1. 1826 — januar. 8. 1828.

Utolsó iskolai esztendőmet valék töltendő Kassán. Anyám még falun volt; én unalomból meglátogatám

*) Mostani angol követ az ausztriai udvarnál. A' kiadó.

egyszer-kétszer t; igen szeretetreméltó asszony, módja nagyvilági, 's nekem kedves visszaemlékezés. Hosszas volna elmondani, mikép szerettem belé felette heves szenvedelemmel; mint kelle végre régibb szeretője megérkezte miatt megválnunk. Elég az ahhoz, hogy soha nagyobb lánggal nem szerettem, és hogy szenvedelem következése kész betegség lön, melly közel sirba vitt. Ekkor barátkoztam meg szeretett Schwarzenberg Friczemmél, ki hasonlóképen betegen feküdt. Ezen körülmények közt a' magyar jus studiuma nem folyt úgy, mint kell vala, 's innen van, hogy ez órában is sokkal rosszabb jurista vagyok mint kellene.

Félig-meddig kigázolván testi 's lelki bajaimból, Egerben Pyrkert, Székesfehérvárrt gróf Czirákyt láttam beigtattatni főispányi hivatalaikba. Aztán a' Balaton vidékét 's Nagy Pált jártuk meg. Végre Vay Miklós barátomat mentem alispánynak választani S. A. Ujhelybe.

Ezen egész idő alatt literaturai foglalatosságom végetlen levelezésekben állott. Jan. 1-jén 1827. néhány óra alatt délelőtt egy rossz francia vigjátékot irtam e' czím alatt: „Les Dupes“.

Januar. 8. 1828 — november 20. 1828.

Teleki József megígérte apámnak, hogy jurateriára házához veszen. A' Teleki házhoz juték januar. elején 1828. József mostohája felette jól fogadott, 's az igen lelkes asszony engem fia gyanánt szeretett. Józsefben a' legtiszteletesebb embert tanultam ismerni.

Juratusnak Bartal mellé esküdtem fel; egyszersmind Pest vármegye tiszti aljegyzőjévé nevezett a' nádor. Sokat sem itt sem amott nem dolgoztam.

Összejövék itt ismét Széchenyivel. A' tél lefolyta alatt a' tudós társaságot organizáló küldöttség tartá üléseit, 's én ezekben Teleki amanuensise gyanánt részt vevék, azaz beléjártam. A' pesti társaság engem soha se' mulatott.

Májusban Teleki József beigtatására mentem Csanádba, aztán Aradban voltam egy tisztválasztószen. Visszajövet a' versenyfutásokat már menőben találtam, 's ez alkalommal kezdtem meg — később csekély szerencsével folytatott fogadói pályámat.

Gróf Reviczky, ki aprilisban lett volt cancellár, anyámnak, kit régi barátnéjánál gróf Telekinénél lát meg Pesten, azt mondta felőlem: „Den muss ich in meine Krampeln bekommen.“ Szüléim ezt betű szerint vették, 's mikor octoberben Majláth György ipolysági installatiója után szabadsággal haza jöttem, irtak a' cancellárnak, 's kérték: vegyen fel gyakoronoknak. Megjött nem sokára a' kedvező válasz, 's én Pesten, Megyeren és Tallóson át november 20-ra Bécsben termettem.

Ezen epochába tartozik egy német articulussom, melly a' budai „Gemeinnützige Blättern“-ben megjelent, a' versenyfutás dolgában. Továbbá:

„Über die Nothwendigkeit einer Religion.“

„Sur la manière d' écrire l' histoire.“

„Sur le Spleen.“

„Histoire du prince Tacrocancbuc.“

„Some words on Count Széchenyi's character.“

November 20. 1828 — november 20. 1830.

Mikor novemb. 24-én, gyakornoki esküm letétele után, a' cancellárhoz — parancsolata következtében — beléptem, ő elbeszélte nekem, hogy a' császár, pozsonyi francia naplóm 's annak idegenekkel való közlése miatt, reám úgy haragudott, hogy ő excja alig mert gyakornoknak befogadni. Intett az effélék elkerülésére jövődöben, 's arra, hogy az idegenekkel sokat ne társalkodjam. Én a' tanácsnak nagy hasznát nem vettem.

Eötvös keze alá jöttem eleinte; ő a' publico-politicumot és a' diaetálét referálta, 's én is ezekben dolgoztam.

A' bécsi világot sok ágazataiban és minden módon éldeltem. Batthyány Vinczéné és Eszterházy Miklós háza voltak főtanácsaim, — ezeken kívül a' francia követ herczeg Montmorency-Laval háza. Természetes fia Mériadee, ki 1833-ban auguszt. 28-án holt meg, legkedvesebb barátommá vált. Ő kivüle Jósika Samu, Eszterházy Pál és Móricz, Zichy Pál és Jablanovszky Felix lettenek legjobb pajtásaim.

Magyarországban azt tartják az emberek, hogy a' bécsi nagyvilág teljességgel nem tanulságos. Ez igaz is, nem is. A' tulajdonképen való bécsiek közt kevés az okos ember, de köztük is akad, a' ki sokat tapasztalt; asszonyaik nagy része pedig igen eszes. Ehez járul az is, hogy Bécsben, mint a' monarchia fővárosában, annak minden nevezetes emberei megfordulnak időről időre, az idegenek száma pedig igen nagy. Ha valaki a' bécsi társaság ellen panaszkodik, ez annak jele csak, hogy nem tudott maga számára alkalmas kört választani.

Nem czélom itt a' bécsi élet folyását leírni. Ez mindenütt egyforma a' világon. Nem méltó hosszabb analysisra.

Báró Zedlitz a' poëta, Hammer az orientalista közelebbi esmerőseim körébe tartoztak. Így francia követségi secretarius Vieil-Castel is, a' ki most a' francia külső ministeriumnál nagy megkülönböztetéssel szolgál.

A' nyár lefolytában — 1829. — Hitzing és Grünberg voltak állandó látogatásaim tárgyai. Batthyánynén, a' francia követen és Eszterházyakon kívül az orosz követ és herczeg Razumoffsky is itt nyaraltak, 's a' szép világ többnyire itt gyülekezett.

Hivatalbeli dolgaim közészerű előmenetellel folytak. Diaetálékban sokat dolgoztam, ezenfelül francia titoknoka valék Reviczkynek, ki az idegenektől mindig óvott, de hiába.

Rövid szabadság után visszatérve Bécsbe, ott előbbeni életmódomat folytatám az 1830-ki télen és tavaszon keresztül. Sokat költöttem; ehez járult a' kártya. Mind ezeknél fogva adósságim úgy megszáporodtak, hogy 1830. juniusban Pestre rándulván, ott tartózkodó apámnak adósságimat bevallottam, 's ő azokat kifizette.

Visszajövet állandó lakásom helyére, gazdálkodásra adtam magamat. Hitzingre mentem lakni Csákyékhoz; erre azon ok is birt, hogy ugyancsak ott szomszédban egy gyönyörű leányka lakott. Többi szerelmeimről 's kedvetlen resultatumaikról is nem méltó sokat beszélni.

Elfelejtém mondani, hogy Eötvös alcancellárrá levén kinevezve, én Mérey és később Bartal büroaujába tétettem által.

Bekövetkezett az 1830-ki diaeta. Reviczky magával vitt; szeptember 13-ki Handbilletje által a' császár concipistává nevezett ki, Almásy Móriczczal és Apponyi Györggyel együtt. — Az országgyűlés folyta alatt német naplókönyvet vezettem királyunk számára. Egyébiránt magamat csak szünet nélkül mulattam, 's a' társaságban az asszonyok kegyessége mellett igen kedveltetvén, irigységből sok bajnak valék kitéve, 's a' dolognak két párviadal volt a' vége.

November 20-kán 1830. Reviczkyvel Bécsbe visszatérénk. Ezen egész időszakból csak három művem maradt fenn:

„Rhapsodische Bemerkungen über die Frage der Supplementar-Instructionen.“

„Reflexions politiques, 3. Juillet 1830.“

„Version authentique du rapport fait à Charles X. par ses ministres le 25. Juillet 1830.“

November 20. 1830 — jul. 8. 1832.

Rövid mulatás után Bécsben, melly alatt Montbelt és Marmont-t ismertem meg, háromhónapos szabadsággal haza tértem. Április 1-jén ismét Bécsben valék. Szüleim lépésedet tettek, hogy titoknokká legyek Budán a' helytartó-tanácsnál. Én azonban régi életmódomat folytattam. Az 1831-ki tavaszt herczeg Eszterházy Pálné háza tette igen kellemetessé. A' nyarat a' cholera rútítá. Schönbrunban laktam a' cancellárral ő felsége kastélyában. Munka véghetetlen, — egyedüli mulatság a' Batthyány és Hügel házak.

Vissza Bécsbe — oct. 20. 1831. — herczeg Sagánné háza és herczeg Schwarzenberg Lórié vállam főtanyáim. Így a' tudós gróf Rzewuska salonja is.

Jósika barátom ismét Bécsben telepedett meg nagy örömömre.

A' nádor tavasszal — 1832. — Bécsbe jött. Én nála valék — mindent ígért. Rossz gazdaságom és kevés szorgalmam rossz hírbe hoztak. Némellyek azt hírlélék felőlem, hogy a' status titkait a' francziáknak árulom. Hazugság. Várady Bécsbe jöven titoknoknak, a' helytartó-tanács candidatiót tett helyébe, 's engem nem candidált. Reviczky az nap ment Szliácsra, mikor a' candidatio Bécsbe jött. Megízente, hogy sollicitáljak, 's engem a' cancellaria jun. 28-án 1832. valóságos helytartósági titoknoknak kinevezett.

Én jul. 8-án nehéz szívvel és sok adóssággal Bécsset odahagyám. Ezen évkorba valók:

„Declaration d' amour.“

„Priére francaise.“

„Über Volks-Souverainität.“

„Pour l' Album de la Princesse Therèse.“

„An Article for the Edinburgh Review.“

„Felírás a' lengyelek mellett.“

„Charade francaise.“

„Emil születése napjára 1832.“

Jul. 8. 1832 — dec. 31. 1833.

Julius 9-én délután 3 órakor Budán voltam, a' nádor falun vála. Megtettem látogatásaimat; más nap

a' tanácsban felesküdtém, 's aztán három napra Szent-Mihályra rándulék. Más kedden ismét Budán voltam, 's udvarlék a' kegyesen fogadó nádornak.

Reviczkynek Bécsből irtam vala. Ő felele Vihnyéről. Levele megvan irataim közt.

Költséges lábon kezdék élni Budán. Prényi Zsiga bureaujába tettek; az embert igen szerettem, de dolgom semmi se' volt. A' nyarat excursiók közt töltém, Fótára, Szent-Miklóstra 'stb. Utóbb egy Pesten tartózkodó hölgybe szerettem, 's ezzel töltém időmet.

Novemberben haza menék szabadsággal. A' diaeta már ki volt hirdetve. A' zempléni követségre vágyódtam. Elmentem Ujhelybe; de csakhamar megláttam, hogy ezen czél nem valósodhatik. Itt lépék fel azonban legelőször megye előtt; az ékesszóló Kossuthal vittam meg. Hasonló helybenhagyást kaptam Kállóban. Feljövén Budára, javasolja a' tárnok: kérjek szabadságot a' nádortól az országgyűlésre. Ő csakhamar azt feleli: *petito haud deferri*. 'S én kénytelen vagyok Buda-Pesten tölteni a' telet, a' felette unalmast. val összevesztem, és egyedüli vigasztalásom a' Teleki ház volt.

Döbrentei- és Helmeczyvel barátságos kapcsolatban éltem.

Martiusban 1833. a' vallástárgy nagy tüzzel folytatott Pozsonyban. Ugy látszék, mintha néhány votumtól függne csak a' jó ügy győzedelme. Az öreg Végh szabadságot ad egy hétre Pozsonyba, de nem a' diaetára. Ezt — úgy mond — nyerjem ki a' nádortól, a' ki a' szólási szabadságot, mikor Teleki Samuval feljuték, tőlem nem tagadá meg.

Rövid pozsonyi mulatásomról „Közönséges életem”

szól*). Sok dicséretet és sok gyűlölséget arattam kevés napok alatt.

Betegem mentem fel Pozsonyba. Rosszul gyógyítottak, az egész nyáron át nyomorogtam, 's még ma sem állott egészen helyre egészségem.

A' nyár unalommal folyt el. Egy párviadal, kirándulás Parádra, számosabb kifutások Hortra, Szirákra, Fótra, végre szegény Gyürkyné halála — ezek a' világosító pontok e' sötét évszakaszban. Lyssovényt barátommá tettem, Széchenyivel sokat valék, 's a' casino fővezérei közé tartoztam.

Atyám kegyessége financiáimat az esztendő végével rendbe hozá.

September 3-tól fogva Prényi referadáját átvettem, 's türethetleg folytatám.

Novemberben a' tudós társaság levelező tagjává választott. Egyszersmind tagja levék a' magyar színjátszókra ügyelő választottságnak.

Septemberben a' „Coordinatio Comitiorum“ iránt hosszú észrevételeket dolgoztam.

Novemberben rövid időt töltvén odahaza, december közepe ismét Budán látott.

Ezen epochába tartoznak még:

„Article pour le Journal des Débats en réponse à la Gazette de France.“

„Két szó a' buda-pesti állóhíd dolgában“, a' Társalkodó számára.

„Két Auróra“, a' Társalkodó számára, — négy cikkelynek kell vala lennie, de a' censura eltiltván, csak kettő készült el.

*) Sehol sem találtatik. A' kiadó.

Januar. 1. 1834 — december 31. 1834.

A' tél léha mulatságok közt folya le, egészen játékra adám magamat, 's nyertem. Mellesleg, de igen mellesleg, és felületesen snak tettem szépet kevés szerencsével.

April. végével Bécsbe rándulék egy hónapra, melylyet régi esmerőseim körében igen kellemetesen tölték el, — főkép Jósika és Schwarzenberg barátimmal, meg a' szeretett Eszterházy Mórizzsal társalkodván.

A' versenyfutási idő vigan tölt Pesten. Aztán haza rándulék Marczel öcsémmel néhány napra; a' gazdaságot átadók Emilnek. A' nyár csendesen folyt szörnyű melegben.

Augustusban Széchenyivel kivittük Pest vármegye gyűlésén, hogy a' magyar theatrum építése, mellybe rögtön 's okatlanul akarának belé fogni, elmaradjon. Védelmünkre a' Társalkodóba igttattam két czikkelyt.

September vége felé herczeg Eszterházy Pál beigtatási ünnepét mentem nézni Kismartonba Zichy Crescence és Hunyady Julia társaságában, onnan egykét napra Bécsbe, aztán vissza Budára; majd hamar szüléimhez haza vitt a' sors. Három hetet tölték odahaza, többnyire a' Hegyalján. A' hegyaljai félszeg bortársaságot elejtettem.

A' télen át szorgosan jártam volt a' tudós társaság üléseit, és tetemes befolyást kezdék gyakorlani. Novemberben Széchenyi nem levén jelen, a' fiatal felekezet feje valék, 's atyámmal némi összeütközésekbe jövék, jelesen a' Vörösmarty- és Kisfaludy közt megosztott 200 aranyra nézve. Tiszteletbeli tagságra Horvát Istvánnal concurráltam, — 8 votumom volt 16 ellen.

Hozzá fogtam egy munkához: „Magyar nyelv és ellenzői“ *), mely a' kérdés új helyzetét lesz felvilágosítandó. De eddig csak 3 szakasz kész.

A' helytartó-tanácsn egy idő óta zsidó dolgokat és nemesedési pereket adok elő, — az utóbbiakat különös helybenhagyással.

December közepén halála t ismét Budára hozá. Már tavasszal 's nyáron át szívesen látám; szerelmem lassúdan óriássá vált. Megválnak, mi lesz belőle. Soha igazabban — első szerelmemet kivéve — nem szerettem. Kedvéért letettem a' játékról. Nincs áldozat, mit neki ne tegyek. Eddig az erkölcsi ember javult ez új érzemény által, a' jövődőről jót senki sem állhat.

Januar. 1. 1835 — december 31. 1835.

A' mitől féltem, megtörtént. Asszonyban senki se bizzék. Ha teszi, magának tulajdonítsa, hog' yszenved. Alig volt 3 hétig mérföld közt és köztem, már hűtlenné vált, 's megcsalt. Eleinte nem tudtam hozzászokni a' szerencsétlenséghez. Februar- és májusban Bécsben valék.

Fejem energiáját e' fájdalom egészen előlte. Egy nevelési plánum, imádság 's végre egy francia román-töredék — ez mind az, a' mit dolgoztam egy egész esztendő folyta alatt.

*) E' dolgozat csak töredékekben találtatott meg, és végrendeletileg gróf Széchenyi Istvánnak levén hagyva, neki adattott át. *A' kiadó.*

Kedvem jött búfelejtés végett utazni menni; szü-
léim javalák, a' nádor szabadságot adott, Reviczky
pártolt, de a' passust megtagadták. Budán kelle hát
töltenem a' nyarat. A' vérző szív keresve keres vigasz-
talást, 's december kezdé meghozni.

Más búfelejtést Emil öcsém dolgai szereztek. Okos-
ság és szív Wenckheim Pauline lábaihoz vezeték, 's
én eleven részt vettem a' dologban. Most ők jegyesek.

Közéletem kevés nevezetést nyujt. A' tudós tár-
saság nagy gyűlése csendes volt. Széchenyi megbé-
kült apámmal. Én keveset szóltam. Vármegyén egy-
szer léptem fel csak novemberben, magyar játékszin
ügyében, de szerencsétlenül, mert sárban hagytak
a' barátok.

Bécsben négyszer valék, utójára Emíllel. —
Sokat játszottam. A' futtatások elevenek valának;
Széchenyi tanuja valék egy párviadalban. — Wenck-
heim Bélával szoros kapcsolatba jövék. Ősszel oda-
haza szüreteltem. Ily örömtelenül folya le ismét egy
egész esztendő.

1836.

„Les années se suivent mais ne se ressemblent
pas“ — ugy mond a' franczia közmondás; — nálam
azonban csak igen is hasonlítanak egymáshoz az évek
szomorító semmiségökben.

Literaturai életem számos töredékedet és próbaté-
teleket, de semmi befejezettet nem szült. Közéletem
egy csatára szorítódik, mellyet vitézül és — a' mint
mondják — ékesszólóan, de kevés szerencsével víttam
meg Pest vármegye közgyűlésén a' magyar játékszin

ügyében. Egy más epizódot életemben Wesselényi párviadala tett. Tanúja valék Erdély szélein. E' miatt a' nádor kipirongatott; én hivataltóli búcsúmat beadtam, de a' főherczeg tanácsára visszavevém.

Emíl öcsém majus 1-jén ülte lakodalmát, — eddigi boldog élete vigasztalja némileg az enyém szomorúságait. Sok mást írhatnék ez esztendőről, de minek?

1837.

Ismét lefolyt tehát az ádáz feledékenység árjába egy esztendő. Mit irjak róla? nem tudom. Hideg 's unalmas tél, bájtalan tavasz, örömtől üres nyár, türehetetlen ősz — ez rövid képe az egésznek.

Szüléimnél kétszer valék: tél közepén 's ősszel. Szeretetök kevés vigasztalásim közé tartozik. Emílék boldogul élnek; novemberben egy kis leányuk született. Marczel néhány nap óta Párisban van.

Literatura mezején semmit sem tettem — szertelen elmebeli bádgyadtság hever rajtam ón gyanánt.

Majus óta 3 pesti közgyűlésben vettem részt.

'S valóban kell, hogy valami ismét felelevenítsen. Egészségem nyomorult. Ha nem izgat fel valami szenvedély, elsorvadok nem sokára.

Bécsben kétszer voltam. Ősszel Fóton vadásztam.

1838.

A' hideg és jeges telet tavasszal a' szertelen vízár követte. Lónyay kir. biztoshoz kapcsolva, azonfelül

tagja a' segélyosztó választmányának, igyekeztem magamat hasznossá tenni. Így tölt el az esztendő nagy része.

Egyéb viszonyaim a' régiiek. Egészségem napról napra rosszabb.

Ősszel sok nógatás után beadám kérelemlevelemet helytartósági tanácsossá neveztetésem végett.

Közélet mezején, Pest vármegye közgyűlésein a' mult esztendők értelmében munkálkodtam.

1839.

A' telet alkalmasint betegen Buda-Pest és Gyöngyös közt töltém.

Februariusban megkérdeztem: akarnék e mint sárosi követ a' diaetára menni? — noha igen kelletnül, reá állottam. Azalatt april. 16. helytartósági tanácsossá neveztek. Részt vettem még egy közgyűlésben Pesten, hol a' rossz utasításon keveset javithattam. Junius 2-ra diaeta hirdettetett Pozsonyba. Lemenék Sárosba, hol majus 17-én volt a' választás. — Az utasítások készítésében becsülettel víttam. A' választáskor tulajdon bajnoksámmal kellett concurrálnom, Piller Lászlóval, 's 275 vokssal 320 ellen elbuktam.

Junius 1-jén Pozsonyban valék. A' diaeta historiája nem ide való. Először junius 20-án szólaltam meg — egy híressé vált beszéddel — a' Ráday-kérdés felett. Diaetai szerepem „Közönséges életem“ historiájába tartozik. Egészségem igen rossz.

1840.

Az országgyűlés majus 12-ig tartott. Kormány és nemzet, nemkülönben a' két tábla közt nagy vala

előbb a' feszültség — majd-majd enyhülni kezd. Majus 1-jén amnestia hirdettetett. Váltótörvénykönyv készült, büntetőtörvénykönyvi küldöttség neveztek, örökmegváltási törvény hozatott, 's közöröm közt oszlék el a' kezdetben olly zivataros országgyűlés. Azt tarták, hogy mind ezekben nekem is tetemes rész jutott, főkép pedig a' felek kibékítésében.

Az utolsó hónapokban szó vala róla: engem quasi jutalomul külföldre utaztatni. Az illy jutalmat elfogadám. Alkalmul vétetett a' külföldi tömlöczök megvizsgálása. Előbb még haza menék szüléimhez 's Emílihez, aztán pedig ajánlólevelekkel 's megbízási oklevéllel ellátva herczeg Metternichtől, jul. 10. mint kurir Angolországnak elindultam. Ott tölték Chandos-houseban 's az ország különböző részeiben 2 igen érdekes, de komoly hónapot.

Sok jeles emberrel jövék viszonyba. — Septemberben Hollandiának, Belgiumnak, a' Rajnának és Straszburgnak Párisba jövék, hova october 16-án érkeztem. Akkor a' háború vala készülöben, melyből aztán, Thiers megbukván, semmi sem leve. Egészségem' helyreállítám Párisban. — Ismerőseim közül csak Heinet 's Thierst emlitem.

1841.

Januar. 4-én hagytam el Párist. Egy ideig Bécsben mulaték; aztán szegény Emíli öcsém betegsége miatt kellett kétszer haza utaznom. Ez év uj időszak vala a' magyar hirlapi literaturában; legyen elég a' Pesti Hirlapot 's a' Kelet népét megnevezni. Augustus 18-

val indult meg az új színű „Világ”, melynek lelke én valék 's vagyok.

November 28. óta együtt van a' büntetőtörvénykönyvi deputatio.

A' sok munka egészségemet alkalmasint ismét tönkre tette.

183²/₆-IKI

**ORSZÁGGYÜLÉSEN TARTOTT
BESZÉDEK.**

1833. martius 18-án tartott főrendi ülésben.

Napirend: a' vallásos tárgy iránti második izenete a'
KK. és RRnek.

Mindenek előtt azon kérdés tüzetett ki az elnök által: „valljon a' RRnek ott kijelentett kívánságában, hogy t. i. a' dolog siettetése tekintetéből, elegyes küldöttségre ne utaltassék a' tárgy, megegyeznek e a' Fő-RR.?”

Miután báró *Szepessy Ignác*z pécsi püspök a' feltett kérdésre tagadólag felelt, 's a' tárgytóli eltérés miatt, elnöki közbeszólás következtében leült:

Gróf Desseffy Aurél illy értelemben szólott: „Mikor először jutok azon szerencséhez, hogy ifjúságom zsenge korában, ezen fenséges helyen a' haza dolgaiban megszólalhatok, főkötelességemnek tartom szem előtt viselni a' nádor azon bölcs utasítását, hogy a' tárgyhöz szorosan nem tartozó vitatások mellőztessenek. Nem akarom tehát a' pécsi püspöknek példáját követni; azt sem akarom vizsgálni, mennyire igazságos a' RRnek iniciatívájok megsértése iránti panasza. Csak az itt a' kérdés: belé kell e menni a' a' vallásos sérelmek pontonkinti felvételébe? Ezen szűk mezőre szorította a' csatát a' Fő-RR. izenete; 's mit mond ezen izenet? hogy a' kérdésben forgó panaszok és kívánatok nem azon osztályokból valók, melyeket az ország 1825 óta előkelőknek keresztelt; hogy az effélék elegyes küldöttség útján szoktak felvételni, mitől elállani nem tanácsos; hogy a' kir.

előadásoknak törvényelleni elhalasztásában meg-
egyezni nem lehet; végre, hogy a' küldöttségre uta-
lás által az igazságos panasz hátramaradást szenvedni
nem fog.

Nem akarom a' józan ész- 's a' természeti tör-
vényből magyarázni, hogy a' lélekismeret szabadsá-
gát 's vallásbeli türelmet sértő panaszok orvoslása
mindig a' legelőlegesebb tárgy, mert jól tudom, nincs
veszedelmes rendbontó idea, melyet ezen szent ne-
vezetek alatt a' felekezetek indulatai magokévvá nem
tettek volna; szívesen megismerem, hogy itt inkább
az alkotmányos positivitás 's political tekintetek
szempontjából kell kimenni: mindazáltal a' pécsi püs-
pökkel kezdet nem foghatok.

Ha itten a' kir. előadások felvétele alatt egyes
ember felállott 's ezen sérelmeket minden egyéb
tárgyak előtt felvetetni sürgette volna: talán helyes-
bek lehettek a' formából merített ellenvetések. De a'
kir. előadások itten már három ízben megfordultak,
a' RR. azokba már tettleg bementek. Ez a' hír,
mellynek viszhangja mégis tart, a' másik táblán pen-
dült meg, több mint 40 megye követei pártolták, 's
az egyesség az indítvánnyal együtt született. Csakha-
mar átjöttek ide a' RR. küldöttei, egyik kezökben a'
bécsi 's linczi békekötéseket, másikkban az izenetet, 's a'
nemzet képviselőinek nevében a' békekötések megtartá-
sát, sérelmeik orvoslását, a' törvény házagai pótlását
szorgalmazták. — Lehet e már a' dolog ezen állá-
sában a' vegyes küldöttség szükségét akadály gyanánt
gördíteni a' RR. elébe? A' vegyes küldöttség célja
csak az, hogy mind a' két tábla részesüljön a' dolog
vizsgálatában, 's e' célnak ezen az uton is meg van

felelve. — 'S e' diaetán, midőn tiz rendszeres munkák állanak az ország RRei előtt, lehet e igaz lélekkel mondani, hogy ezen sérelmek a' vegyes küldöttségre való utalással hátramaradást szenvedni nem fognak? A' készen álló munka elhalasztását mind azok, kik inkább a' fogamatot mint formát tekintik, az igazságtétel megtagadásának fogják tekinteni; 's nem fog e mentő igazságnak látszani minden panasz, mellynek felvételétől a' Fő-RR. annyira irtóznak? — A' gravaminális küldöttségek, bevett praxis szerint, közönséges ellátásokat soha sem hoznak javaslatba; — itt pedig nem egyes sérelem iránti elégtételről, de arról van szó, hogy jövődre minden illyes visszaélésekre alkalmat adó rés bevágassék.

Beszélünk a' kir. előadások hátramaradásáról. Ugyde a' KK. és RR. már az operatumokban dolgoznak, ezen izenettel pedig már elkészültek, 's időt vele csak úgy vesztenének, ha azt visszautasítanók. — Ugy tudom egyébiránt, ezen főtábla az operatumok felvételében vetélkedni akar a' RRkel, a' közjó szeretetében 's munkálatában, meg akarja mutatni, hogy a' jelenkor szükségait érti, 's ősi jusaival 's javaival a' haza boldogságára élni tud és akar. — Már hogy eszközölheti e' magas czélt, ha mindjárt diaeta kezdetén a' két tábla közt egyenetlenség magva hintetik? Részemről még akkor sem állanék el ezen sérelmek felvételétől, ha tudnám, hogy rossz resolutio következendik. Nem tartozom azon sangvinicus emberekhez, kik azt hiszik: egy jó resolutio után azonnal aranybéke fog kezdődni az országban; — a' századok-verte sebeket csak hosszas igazság gyógyíthatja. Mindkét részen sok türelmetlen ember áll még, a'

bizalmatlanság régen megrögzött. Ez azonban csak a betegség súlyát, az orvosság szükségét 's azt bizonyítja, hogy míg a' józan gondolkodás előhaladása meghozná a' teljes segítséget, kötelessége tenni a' törvényhozásnak azt, a' mi tőle függ, t. i. az igazságtalanság lehetőségét megszüntetni.

Nem úgy akarok én ezen perplexitásból kimenni, a' mint a' pécsi püspök javaslá; azt tenni, mit ő javasol, annyi, mint a' perplexitásba még mélyebben süllyedni. Én kívánom a' pontonkinti felvételt, 's kívánom azt a' cathol. magyar egyház interesséjében is. Szólok úgy is, mint azon egyház hív fia, tekintem azt, mint alkotmányunkkal egyidős, abba sok érdekeknél fogva egybeszótt tiszteletes intézetet. Mindig kész leszek én is védeni azon hatalmat, melyet neki alkotmány, dús birtok 's érdem adtanak; soha azon szolgálatokat, melyeket ezen egyház a' hazának tett, feledni nem fogom; de csak addig nem szűnik meg ezen hatalom, míg műveltség, felvilágosodás 's keresztényi szelidség fogja vezérleni. Ezen században félelem és gyűlölet mellett hatalmat megtartani is nehéz, nyerni lehetetlen. A' hatheti oktatás, reversalisok 'stb. ugyan nyertek e valaha csak egy szívet is a' cathol. magyar egyház számára? — akkor ugyan ütött volna már utolsó órája a' cathol. magyar egyháznak, ha illy módoktól kellene neki életet, lételt és hatalmat kunyorálni. Ezek csak reakciót 's olly ideákat szülnek, melyek a' cathol. egyház állapotját voltaképp veszedelmeztethetnék.

Ohajtom tehát a' pontonkinti felvételt. Minden panasz igazságos e? majd megválnak; de ne hagyják a' magyar egyház tagjai magokon azon szennyet, hogy

az igazságos panaszt orvoslás, az igazságtalan panaszt czáfolás nélkül hagyták kimenni e' teremből; 's hogy ezt ne tegyék, a' haza nevében összekulcsolt kezekkel esedezem."

Az elnök által feltett kérdés, azon óvás mellett, hogy más alkalommal az elegyes gravaminális küldöttség el ne mellőztessék, a' RR. kívánságához képest döntetett el, olly módosítással mindazáltal, hogy a' Fő-RR. részéről egy, az egész tárgyat elvekre vonó 's egyszerűző küldöttség neveztetett.

E' küldöttségnek 1833-ki martius 27-én jövén munkálata főrendi tanácskozás alá, —

Gróf Széchenyi István az egész küldöttségi munkát félretétetni 's a' RR. izenetét úgy, a' mint áll, ő felségének felterjesztetni kívánta.

Melly nyilatkozata *gróf Széchenyinek báró Mednyánszky Alajos* és *gróf Pálffy Fidél* tárnoknál magyarázatokra szolgálván alkalmul, —

Gróf Dessewffy Aurél következőleg nyilatkozott: „Gróf Széchenyinek 's kik vele egyetértenek, szándékuk nem az volt, hogy ollyasmi történjék, a' mi ezen ház törvényhozói befolyását csonkitja. — Maga gróf Széchenyi is úgy érti, hogy indítványa valamennyire különbözik a' formáktól; de figyelmeztetett a' különös körülményekre, mellyeket a' nádor is bölcsen megemlített. — Az a' kérdés: mi jobb, a' felség elítélésében megbizni, vagy ezen tárgyat a' két tábla között meg hasonlítás szikrájává tenni? Tudom én, sokan vannak, kik másképp éreznek; de meg vagyok győződve, mindnyájan osztozunk a' felség iránti bizodalomban, hogy törvény 's igazság szerint fogja ezt is elítélni. Én gróf Széchenyivel tartok.“ —

Voksok többsége által a' tárgynak pontonkinti felvétele lön elhatározva.

Következővén ezután a' RRnek azon javaslata, hogy a' gyermekek kivétel nélkül atyjok vallását kövessék, a' nádor legelőbb azon kérdést kívánta eldöntetni: „olly sarkalatosnak kell e az 1791: 26 t. cikket tekinteni — mellynek rendeletével a' fentebbi javaslat ellenkezik — hogy azt változtatni ne lehessen?“ —

Gróf Dessewffy Aurél a' változhatóságot 's így a' javithatást védette.

ÉSZREVÉTELEK

AZ ORSZÁGGYÜLÉS RENDEZÉSÉT ILLETŐ UJABB KÜLDÖTTSÉGI JAVASLATRA.

TOLDALÉKUL :

TANÁCSKOZÁSI SZABÁLYOZAT FŐVONÁSAI.

Olvasták) :*

Atyám.
Marczel.
Emil.
Teleki József.
Teleki László.
Szögyényi László
Jósika Samu.
Eszterházy Mihály.
Wenckheim Béla.
Wenckheim László.
Andrássy György.
Novák Ferencz.

Ezen munkát 1833. augus-
tusban és szeptemberben
betegségem ideje alatt irtam; nincs
kicorrigálva, tele stylus- és más-
féle hibákkal; azóta soha sem
olvastam; képzelem, hogy sokkal,
a' mi benne foglaltatik, most nem
volnék megelőlegeve.

Jan. 2. 1838.

D. A.

*) E' két jegyzés találatott, az elhunyt saját kezével írva, az eredeti kéz-
irathoz zárva.

A' kiadó.

A' rendszeres országos küldöttséget kinevező 1827: 8 t. cikkely a' régibb rendszeres munkáknak új kidolgozását azon hozzáadással tette annak kötelességébe: „hogya ezeket az 179°/₁: 67 t. cikkelyben foglalt elvek szerint vegye tanácskozás alá“ *). Ezen elvek pedig a' közigazgatási (publico-politicus) tárgyakra nézve a' most nevezett t. cikkely következő szavaiban foglaltatnak: hogy t. i. ezek a' rendelkezési tervek „mind az országgyűlések, mind magok a' vármegyék és egyéb törvényhatóságok alkotmányos tehetőségének maga épségében való megtartásával, csupán csak az országgyűlési és egyéb közdolgok jobb és rendesebb folytatása és a' törvények szellemével megegyező ellátása tekintetéből“ dolgoztassanak ki **).

Ezen szavakban a' küldöttség — a' mint azt vizsgálatink tárgyául szolgáló munkálatának mindjárt elején mondja — csak annyit lát, hogy ezen két törvény erejénél fogva „sem a' fejedelem, sem az ország RRei

*) SS. et OO. accedente b. annutu Suae Majestatis Smae numerosiore Deputationem exmittendam decreverunt, quae memorata operata juxta principia Art. 67: 179°/₁ pertractet.

**) Salva tamen semper constitutionali activitate seu Diaetarum, seu vero ipsorum Comitatuum aliarumque Regni Jurisdictionum, verum unice relate ad meliorem et magis ordinatam negotiorum seu Diaetalium, seu aliorum publicorum manipulationem et legum spiritui conformem pertractationem.

országgyűlés iránti és azon gyakorlott igazait senki tanácskozása alá nem bocsátották“*). Ime tehát a' hátár! mellyet a' küldöttség maga elibe szab. Megfelel e az a' többször idézett t. cikkely szavainak és lelkének? A' küldöttség csupán csak a' fejedelem és az ország kölcsönös igazait rekeszti ki hatóságának köréből; de az egyes karzatok és tagok jogait nem zárja ki, és így azokat abba beléhuza. Azonban már főpohárnokmester báró Eötvös Ignác, külön szavazatában, az 1790-iki királyi előadásoknak és az országgyűlés azokra tett felírásának a' királyi válaszszaal való összehasonlításából világosan megmutatta, hogy az 1790°/₁-iki törvényhozás a' küldöttségnek ezen igazak és viszonyok iránt sem adott a' 67. t. cikkely által megbízást, annak hatósági körét legfelebb is a' fenálló törvények és jelesen az 1495: 25, 1723: 7 és 1608: k. u. 1. törvényczikkelyek ellenére becsúsztott visszaéléseknek megigazítására terjesztvén ki. Valamint tehát a' régibb küldöttség tulment a' most idézett t. cikkely határain, úgy az újabb küldöttség is átalhágta a' régibb törvényre utaló 8. t. cikkely meghagyását, 's mind a' kettő tulajdonképen az 1790-iki királyi előadások azon kívánságát: „hogy a' különböző KK. és RR. közé ellensúly hozassék“**) — vette fel vezér-elvül, a' midőn félretéven azon tartózkodó félelmet, melly 1790°/₁-ben apáinkat vezérlette, 's a' most említett

*) Neque Regem, neque Status Regni mutua sua circa Comitia, aut in his jura cujuspiam deliberationi submisisse.

**) ut aequilibrium inter diversos Status et OO. stabilizatur.

felírás szavaiban olly elevenen mutatkozik *), az országgyűlési tagok igazainak kérdésébe bátran belé vágott.

Távol légyen azonban tőlünk, hogy mi ezen tettét a' két küldöttségnek vétkül tulajdonítsuk. Az újabb küldöttséget már maga a' régibb példa is menti; mikint lehete az akkori küldöttségről feltenni, hogy tagjai az $179\frac{0}{1}$: 67 t. cikkelyt, mellynek alkotásában olly nagy részt vettek, tökéletesen ne értsék? Ehez járul: hogy a' küldöttségi munka csak javaslat, 's az ország RReinek, kik azt szűkebb korlátok közé szoríthatják, — ha pedig jónak látják, 's ő felsége helybenhagyása hozzá járul, még az 1790 : 67 t. cikkely határain is tulmehetnek, sinórmértéket ugysem szab: a' küldöttségek tehát minden aggodalom nélkül munkálhattak. De erősebben, mint ezen tekintetek, igazolja a' két küldöttséget a' felfogott tárgy természete, ez a' hatalmasabb *valami* a' törvénynek pusztá szavainál; ez az erő, mellynek ezen tárgy felvételében az ország RRei is, bármint vonakodjanak talán sokan, elébb-utóbb engedelmeskedni fognak, azon egyszerű oknál fogva, mivel az országgyűlést még a' legfelületesebben sem lehet elrendezni a' nélkül, hogy a' szavazatok kérdése el ne döntessék; a' tagok kölcsönös igazainak egész összesége pedig ebben a' kérdésben fekszik. „Coordinálni“ tehát és „a' tagok kölcsönös jogait elhatározni“ synonymumok, 's vagy nem kell csak álmodni is az elsőrül, vagy pedig nem írtozni a' másodiktól.

*) De modo celebrandorum Comitiorum, ac in iis pertractandorum negotiorum, et per. Art. 25: 1495. et recentiori Lege Art. 7: 1723. aliisque pluribus, principaliter autem Art. 1: 1608. p. c. provisum jam esse.

De épen ennél fogva temérdek nagy a' feladás, melyet a' küldöttség magának tett, 's mely az országgyűlést és azokat, kik annak számára előlegesen elmélkednek, ezen tárgyban várja. Mikor a' küldöttség nem csupán a' külső rendet 's a' tanácskozás formáit szabályozza, hanem szavazatot ad, szavazatot vesz, — a' Fő-RR. tábláját egy nevezetes részében módosítja, — a' RRnél a' szavazatbeli idomot tökéletesen változtatja, — a' két tábla közt való arányt elhatározza: akkor olly ujításokat javasol, mik következeiseikben nem csak az egyes tagok igazaira folynak be, hanem egyszersmind a' két táblának és az egész országgyűlésnek általánosan uj alakot, erkölcsi erejének uj súly-idomot adnak. Terve ezek szerint egy egészen uj rendszer, 's a' mely mértékben növekedik ezek által a' feladás fontossága, ugyanazon idomban szaporodik száma a' tulajdonoknak is, miket a' tervtől megkivánni jogunk vagyon.

Ezen tulajdonok között első helytt áll az: hogy az állandóság elvein sarkalló történeti alkotmányunk méltó tekintetéből, senki is azon igazaiban, melyeknek tetteleg és valósággal gyakorlásában vagyon, a' legvilágosabb szükség nélkül ne háborgattassék; más részről azonban az anomaliák közül csak azok tartásának meg, melyeknek káros volta hebizonyítva nincs. Szükség egyszersmind, hogy az uj rendelkezés a' tökéletesedés magvát magában viselő, engesztelő és a' felekezetek ellenkező szenvedelmeit kisimitó előmenetel, a' század szelidebb gondolkozásához való közelítés legyen, nem pedig visszalépés, mely a' jövő kifejlést gátolhatná; 's csupán ennél fogva elfogadhatatlan minden curiakinti elrendezés. — Főtekintet

továbbá: hogy az országgyűlésen olly erőben és azon idomokban legyenek, a' mennyiben ez emberileg kivihető, az országban létező rendek és karzatok mindennemű erejökkel képviselve, mint a' mikint azok törvény és szokás által a' valóságban divatoznak. Végre szükséges, hogy a' terv elfogadható legyen kormány és ország részéről; a' mi csak úgy leend, ha egyes változtatások színe alatt, az eddigi kölcsönös irányt fel nem forgatja, 's az egészet sarkából ki nem veszi.

Másodrendű 's ezen előzményekből folyó szükségek pedig ezek: először, hogy a' két tábla között gyakori és erőszakos összeütközésektől félni ne kelljen, következésképen a' Fő-RR. táblája a' másik táblához képest nem ellenző, hanem csupán mérséklő viszonyban álljon. Továbbá, hogy a' két tábla tagjainak száma, a' vegyes ülések vagy akármelly más egyeztetési mód tekintetéből, olly idomban álljon egymással, melly az egyeztetést nem képzelte, hanem igazán lehetségessé tegye. Végre ide tartozik talán az is, hogy minden táblán külön-külön, egyértékűek legyenek a' szavazatok egymást közt. Első feltétele ez a' jó rendnek, 's megszűnván azon patriarchalis összeköttetés, melly szerint figyelem nélkül a' számra mindenki alávetette magát a' tekintélynek, most már a' tagok számának célirányos idomai által lehet csak ellensúlyt eszközölni.

Illy tulajdonokkal felruházott rendszer felé kell nálunk törekedni királynak és nemzetnek. Nem mint-ha szükséges és lehetséges volna a' képviselési rendszer mathematicus pontosságu idealját elérni; hanem azért, mivel elkerülhetlen lévén már a' változtatás, jó

rendszer csinálni nem ad több munkát, mint rosszat; az olyan törvényhozó test pedig, mely a' nemzet általános szellemét fonákul ábrázolja, elébb-utóbb veszedelmet hoz a' nemzetre, ha olly elvek uralkodnak a' törvényhozó testben, mikre a' nemzet megérve még nincs; — a' fejedelemre, ha a' voltaképen meglévő ideák és szükségek nyilatkozására a' természetes ut meg nem adatván, ezek más réseken kénytelenítettnek kifakadni. — Egy, az ország valóságos szükségait képviselő törvényhozó testtől pedig teljességgel nincs mit félni sem a' kormánynak sem nekünk. Nem a' kormánynak, mert helyheztetésünkben, a' mig municipalis alkotmányunk, az állandóság ezen hatalmas kezessége, helytt áll, az annak kebeléből származó ellenkezés soha veszedelemmel fenyegető a' kormányra nézve nem lehet; — nem a' nemzetnek, mert ha országgyűlésinknek eddigi általános politicájában csak egy csepp igazság volt is, hacsak atyáink 's mi magunk nem értjük egészen félre már több századok óta helyheztetésünk szükségait 's függetlenségünk első feltételeit, úgy az igazságos elvek szerint összeszerkesztett törvényhozó test más politicát követni bizonyosan nem fog. A' képviselés említett célirányosságát és pontosságát azonban nem metaphysikai ábrándozások szerint, hanem helyheztetésünk és intézeteink szellemében kell practicus szempontokból felfogni és érteni, és főképen az azokkal való harmoniában keresni fel.

Czélt érni pedig nem fogunk, ha a' két fél úgy nézi az országgyűlés rendezése kérdését, mint egy mezőt, mellyen egyik vagy másik félnek szükségesképen nyerekedni kell. Olly hidegen kell bánni e' do-

loggal, mint egy mathematicus a' maga felszámításával; a' problemán kezdeni, 's a' megfejtésen végezni, 's nem megfordítva. Ha nem azt kérjük magunktól: „micsoda rendszer felel meg legjobban az ország szükségeinek? a' mint azokat látjuk, tapasztaljuk, kézzel fogjuk“, — hanem így beszélünk: „ezen mód jó, mert így minden el fog sülni, a' mit a' kormány akar“, — vagy pedig: „ezen mód rossz, mert így nem mindig fog az történni, a' mit a' vármegyék kívánnak“: úgy az egész országgyűlési rendezésből semmi sem lesz; mert számlálni mai világban minden ember tud, 's egymást megcsalni nem lehet. Ezen esetben egészen elmaradna azon rendezés, melynek szükséges voltát már negyven esztendő óta naponként elevenebben érezzük, 's olly időre fogna halasztatni, mikor majd, rendkívüli körülmények következtében, vagy a' kormány szabna törvényt a' nemzetnek, vagy a' nemzet a' kormánynak. Mivel pedig az ilyen időszakok szüleményei romlásuk magvát önkebelökben hordozzák, hideg vér és részrehajlatlanság által mind a' két részről, lehetőségessé kell tenni az országgyűlés újjáalkotását a' békeség és csend szempillantásaiban. Tudnillik: nem kell felakadni a' kormánynak azon némi oppositói színen, melytől a' magyar országgyűlés jövődjére sem válhatik meg egészen. Nem bizodalmatlanságnak következése az, de a' helyheztetésnek. Mert nálunk a' kérdés nem e' vagy ama' ministerialis rendszer, hanem igen sokszor nemzeti függetlenségünk és lételünk körül forog. Kívül hazánk határain, idegenektől környékezve, gyakran azon gondolattól kísértetve, hogy a' magyar érdekek összeütközésében vannak a' birodalom általános érde-

keivel, szeretett fejedelmink a' legjobb akarat mellett is könnyen eltérhetnének néha a' törvény útjától, ha-csak a' nemzet szüntelen aggodalomban nem állana őrt igazai felett. Így volt, van és lesz ez mindig, az idegen eredetű, külföldön lakó dynastiák jobbjágyainál. De az ősi alkotmányhoz viseltető ezen ragaszkodás a' kormány előtt gyűlöletes nem lehet; mert az olyan törvényhozó test, melly ellenzeni még csak nem is mer, a' tapasztalás bizonyosága szerint a' veszedelem órájában energiát kifejteni soha sem fog, az újabb idők pedig megmutatták, micsoda következtetéseket szül a' kormányt a' massáktól elválasztó védfalaknak le-rontása. Más részről pedig a' nemzetre nézve is eljött az idő átlátni, hogy egy olly törvényhozó test, melly mindig csak opponál, még a' mi egészen kivételes helyzetünkben is káros.

A' kifejtett ideák szerint kívánjuk mi a' küldöttség munkálatát az általa kitűzött szélesebb mezőn vizsgálni, 's ámbár ideáink más sorban jobb összeköttetésben állának, haszonvehetőségek tekintetéből mindazáltal az abban felfogott rendhez tartandjuk magunkat.

I.

A' küldöttség elmellőzván azokat, mik az elébbi munkálatban a' király és nemzet országgyűlési kölcsönös igazaira nézve törvénybe iktattatni javasoltattak, az első czikkelyt *) a' királyi biztosoknak és az

*) *Articulus I. De loco Comitiorum, et Commissariis Regiis ad ea in ceremonialibus solum adhibendis.*

Status et OO. Regni Suam Majestatem Ssmam inter difficillima quoque Augusti Regiminis sui adjuncta, Comitiiis in sacra persona sua praefuisse, Commissariorum vero Regiorum nunquam, nisi in ceremonialibus usum fecisse. gratissimo animo recolentes, tam hoc ejus in conservandam

országgyűlés helyének szenteli. Az utóbbi tekintetben, a' királyi jog maga épségében megmaradván, rendes helyül Pest ajánltatik; — a' királyi biztosokra nézve, a' sokszor helyt fogott kellemetlenségek elkerülése végett, az javasoltatik, hogy azok jövőben csupán ünnepélyes dolgokban használtassanak.

Ezek iránt a' dolog velejére nézve semmi észrevételünk nem lévén, a' mi a' formát illeti: a' czikkely rubruma egyszerűbben 's a' tartalom rendének megfelelőleg állana így:

„A' királyi biztosokról országgyűlésen 's az országgyűlés helyéről.“

Az előbeszéd, melly a' hivatkozásokban sokszor bajt okoz, talán első paragraphussá változhatnék, 's így aztán egyszerűbben lehetne kimondani két paragraphusban, hogy: „királyi biztosok országgyűlésen csak ünnepélyes dolgokban használtathassanak. Az országgyűlés rendes helyéül, épségben maradván ő felségének joga az országgyűlés helyének kijelölése iránt, Pest határoztatik.“

II.

A' második czikkelyben *) az 1608: k. u. 1 és 1687: 10 t. czikkely magyaráztatik, más szavakkal: a' két tábla tagjai számláltatnak elő.

legalem Comitiorum Regni auctoritatem, ampliusque constabiliendam mutuam fiduciam intenti studii exemplum, pro norma futurorum; quam vero

S. I. Bgnam eam Assecurationem, qua Regio suo, locum Comitiorum juxta adjuncta designandi, jure salvo, eadem ordinarie Pestinum indicenda esse declarare dignabatur, cum Benigno ejus annutu in legum tabulas referendam esse decreverunt.

*) Art. II. Provisio Articuli 1: 1608. p. c. et Art. 10: 1687, de iis, qui locum et votum in Comitibus habent, amplius declaratur.

A' rubrum nem elég egyszerű; régi törvényekre hivatkozni rendszeres új munkában azért nem tanácsos, mert azok megint más régibb törvényekre utalnak, és így a' különféle magyarázatoknak tágas mező nyílik. A' törvények czímének világosan ki kell mondanani, hogy miről szól a' törvény, és nem találós mesében beszélni.

Ehez járul: hogy ezen törvényczikkely felette hosszú. Az előbeszédben mindenféle össze van hordva, és sok a' felesleges hivatkozás. Hogy az ország-

Status et Ordines Regni ad Comitia convocati, atque in hac Congregatione sua, juxta Praefationes Sigismundi Decreto VI. et Constitutionibus Anni 1474. contentas, totum Corpus ejusdem Regni cum plena facultate absentium repraesentantes, cohaerenter ad dispositionem Art. 1: 1608 p. c. et Art. 10: 1687, porro quoque in distinctis Coetibus separatisque Conclavibus considebunt, atque in Conventu quidem Dominorum Praelatorum et Baronum, sub Praesidio Domini Regni Palatini, eo vero impedito Comitibus Judicibus Curiae Regiae, aut denique Tavernicorum Regalium Magistri celebrando, locum et votum habebunt:

§ 1. Archi- et Episcopi Latini et Graeci Ritus Catholici, — qui suas in ambitu Regni et Partium adnexarum Dioeceses ex collatione Regia tenent, non item illi, qui titulum tantum Episcopatus in Provinciis olim ad Regnum Hungariae possessis, et S. Regni Coronam respicientibus gerunt. Porro:

§. 2. Ordinis Benedictinorum de S. Monte Pannoniae Archi-Abbas, et ex Regnis Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae Praepositus Zagradiensis, Praepositi denique et Abbates Conventuales, jura possessionaria, penes continuam in Regno residentiam, tenentes.

§. 3. Barones Regni, qui sua serie in Art. 10: 1687 et 6: 1765 recensentur. Item:

§. 4. Supremi Comites in sensu Articuli 1: 1608 p. c. et 10: 1687, atque hos inter, juxta aetatem installationis, Gubernator Littoralis Hungarici ex Art. 4: 1807.

gyűlés az egész nemzet képét viseli, és a' királylyal együtt a' törvényhozó hatalmat gyakorolja, kétséget nem szenved; de itt azt megemlíteni nem szűkség, mert itt sem új alkotmányt nem csinálunk, sem a' régít nem újítjuk, hanem csak az országgyűlést rendezzük el. Az a' „cum plena facultate“ az utasítások tekintetéből — melyekről itt melleleg rendelkezni nem lehet — ezen a' helyen könnyen félreértethetnék. Ezen hivatkozások tehát bátran elmaradhatnának.

§. 5. Juxta Art. 10: 1792 Metropolita et Episcopi Graeci-Ritus non unitorum.

§. 6. Magnates demum Regalibus Litteris ad Comitiam anni 1827. evocati, 50 Sessionum integrarum, aut his aequiparabile possessorium habentes, et per medium administrum annum in Regno morantes, aut eorum, qui intermedio tempore decederent, filii natu majores perfectae aetatis, et pari possessorio, Testimonialibus concernentium Comitatum legitimando, gaudentes, aut denique ii, quibus numero praeattactorum Magnatum, per linealem aliquorum in sexu masculino defectum, ad 120 primogenitos reducto, in casu emergentis ulterioris defectus, ad integre servandum numerum hunc, Regia Majestas Jus hoc, salvo semper Ludovici I. Decr. Art. 11., Part. I. Tit. 2. §. 1. et Titulo 9. clementer impertiri dignabitur, eorumque itidem majores natu filii, in quantum ii Comitibus in persona ad finem usque sub poena art. 1: 1498, 17: 1723 interesse vellent, in casibus solum peremptoriae et improvisae necessitatis ab obligatione hac per Praesidem ad tempus dispensandi.

§. 7. Denique juxta Art. 61: 1625 Regnorum Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae Ablegatus.

§. 8. In Conventu Statuum Personalis Praesentiae Regiae in Judiciis Locumtenens, illo vero absente, aut impedito Vice-Palatinus, aut in utriusque absentia Vice-Judex Curiae Regiae praeerit, hisque, uti et ad eandem Tabulam considentibus, quatuor Regnorum Croatiae, Slavoniae et Dalmatiae Ablegatis, Protonotariis item, cete-

Ama' körülményeink által már ugysis eldöntött theoriai kérdést: „ha meg kell e a' két táblai rendszert tartani? vagy azt egy táblával cserélni fel?“ — a' küldöttség igen bölcsenel mellőzi; — a' jelenre nézve pedig azon historiai igazságu elvből indulván ki, hogy az országgyűlés egy test, melly csak a' tanácskozások tekintetéből vált két részre, kimondja: „hogy az ország RRei ezentul is két külön teremben fognak tanácskozni.“ Hozzá lehetne talán tenni: „mellyeknek egyike Fő-RR., másika KK. és RR. táblájának hivatik,“ — az idézett törvényekre való hivatkozás elma-

roquin ex antiquo usu Diaetalibus etiam Referentibus, juxta Art. 52: 1662, duobus porro ad ducendum Diarium adhibendis, et per Personalis Praesentiae Regiae in Judiciis Locumtenentem denominandis ejusdem Tabulae Regiae Assessoribus, ac proin individuís 9, ad integritatem Judicii ex Art. 25: 1723 necessariis, vi Artic. 1: 1608 p. c. votum etiam competet.

§. 9. Ad eundem Conventum Nuncios sessionem et votum habituros mittent: quilibet Praepositus cum Capitulo, seu Cathedrale, seu Collegiatum sit, unum; Comitatus quilibet tres perfectae aetatis et possessionatos Nobiles; singula Civitas Libera Regiaque, ex iis, quae usque praesens in Articulos relatae sunt, unum; salva in reliquo Liberis quoque ac Regiis Civitatibus actu existentibus, associatione, Nunciumque unum, uno voto gavisurum, simul mittendi, et Instructione providendi facultate; quoad Loca, quae in futurum privilegio donabuntur, occasione inarticulationis Lege eadem pro ratione adjunctorum simili associatione, vel attribuendo secus voto providebitur.

§. 10. Nobiles Campi Turopolia per Comitem suum in Tabula Statuum aequae cum voto consessurum repraesentabuntur; Regia vero Scientiarum Universitas unum; Districtus Jazigum et Cumanorum duos, Sex Oppida Hajdonicalia duos; Sedecim Oppida Scepusiensia unum; Urbs denique Portusque Fluminensis unum mittent.

radván. Ez a' két kijelentés pedig egy külön rövid törvényczikkely tárgya lehetne ezen czímmel: „Az ország RReiről általában.“

III. IV.

Következnek azok, miket a' küldöttség a' nevezett második cikkely előbeszédének még hátralévő szavaitól fogva berekesztőleg a' 7-ik paragraphusig a' Fő-RR. táblája előlülője és tagjai iránt javaslatba hoz.

Helye van itt némelly előleges észrevételeknek.

A' főrendi tábla jelen állása az, hogy bármi nagy légyen is az ugynevezett regalisták száma, mégis mindig és kivétel nélkül a' királyi kinevezéstől függő tagok teszik e' táblánál a' többséget elannyira, hogy az ellenkező eset ember emlékezete óta nem tapasztaltatott. Hogy a' regalistáknak szerfelett nagy és egymásra való bizakodást szülő száma? vagy sokaknak elszegényültsége? vagy a' szavazatok mineműsége iránt még mindig divatozó bizonytalanság 's a' — fájdalom! — még csak alig szűnő tespedés és részvétlenség legyenek e ennek okai? az ide nem tartozik; a' factum maga tagadhatatlan, valamint az is, hogy a' már említett többség és a' RR. táblája többsége között állandó 's naponkint szaporodó összeüt-közések találnak helyt csaknem minden fontos kérdésben. A' mérséklő helyheztetésből, ellenkezőleg a' Fő-RR. táblája természetével, gátoló és ellentmondó helyheztetés lett. Országgyűlésről országgyűlésre élesekbbek lettek a' vetekedések a' két tábla közt, 's gyakran már ingerkedésekké is váltak. Ehez járul:

hogy a' Fő-RR. táblája bármelly erős akaratot mutat is eleinte, utójjára mégis igen gyakran — következőségének veszedelmeztetésével — szükségesnek látja az engedést. Mi lesz a' dolog következése, ha ezek nem változnak, ha a' két tábla közt a' szakadás szüntelen gyarapodik, a' főrendi tábla tagjai közt uj idom nem támad, 's a' kormányi kinevezéstől függő, csak haláluk órájaig tartó Fő-RR. a' független és örökösödésbeli Fő-RRet számukra nézve ezentul is mindig felülmulják? — Két dolog közül egy: vagy ezentul is mindig hosszas, gyakran a' főrendi tábla hir-nevének ártalmas 's többnyire sikertelen csatázások mezeje marad az országgyűlés; a' miből előbb-utóbb egy erőszakos crisis és olly követkeзések fognak támadni, melyeknek végét, a' Fő-RR. táblájára nézve uralkodó idegenség mellett, nyughatatlanság nélkül előre látni nem lehet; vagy pedig — a' mi még hihetőbb — gyökeret vervén és mindinkább elterjedvén a' már ugyis élénken mutatkozó közlekedés, a' temérdek számu regalisták közül (a' 1830-iki országgyűlésre a' főméltóságokon kívül több mint négyszáz regalista volt hivatalos) olly felesen fognak főkép az ifjabbak megjeleni, hogy nem csak a' hivatalbelieke elnyomják, de talán még a' másik táblánál is hevesebb és elevenebb utnak fognak neki indulni, úgy hogy — a' mint a' küldöttség magát kifejezi — „nem sokára a' Fő-RR. táblája bélyegét veszteni, 's — ellenkezőleg az országgyűlés természetével — onnan fog kelleni a' mérsékletet várni, a' hol a' tanácskozások kezdete van.“ — Egy uj ok, minél fogva a' kormánynak a' rendezést kívánni, és a' közlő 's békéltető javaslatok pártolása által eszközteni kellene.

Ha tehát a' Fő-RR. tábláját meg akarjuk tartani — a' mit bizonyosan minden gondolkozó hazafi kíván — ha ohajtjuk, hogy fenséges rendeltetésének megfelelően, 's ne legyen kártékony kinövés, egy más értelemben: úgy e' helyheztetést változtatni kell. Ministeriummá, a' mi a' Fő-RR. táblája egykor volt, azt többé vissza nem varázsolhatjuk, — ugyis, nem lévén helye a' politicában és törvényhozásban az ugynevezett „kedvencz ideáknak“, mikor egyszer valami helyheztetés egészen megváltozott és elenyészett, azt újra feltámasztani sikereflen törekedés, és az illy esetben sokkal célirányosabb, olly új intézetekről gondoskodni, mellyek a' régieket pótolhatják, mint az élők sorából az idő szárnyain elszállott állapot után, foganatlan fájdalmaik között sópáncodni. Az új betegségnek új orvosság, az új folyónak új gátak kellenek; 's nem a' mult, hanem a' jelen 's az abból serdülő jövőendő számára hozunk törvényeket. Jelenleg tehát azon kell legalább igyekezni, hogy az állandóság és az abból folyó függetlenség legyenek a' főrendi táblán az uralkodó elemek. És mivel a' hivatalbeli Fő-RRet, kik egészen megegyezőleg ezen tábla természetével a' magok nagy részében, a' hazának tett szolgálatokat és érdemeiket 's a' közdolgok különféle ágaiban való jártasságot és tapasztalást ábrázolják, egészen kizárni, alkotmányos elveink felforgatása nélkül, ebből a' nekiek századok óta széket adott táblából teljességgel nem, — fogyasztani pedig csak bizonyos mértékben lehet, — nincs egyéb hátra, mint ezen táblán egy független tagokból álló felekezetet állandóan alkotni, úgy hogy egy részről ugyan a' hivatalbeli Fő-RR. elnyomásától 's az ezen tábla rendeltetésével ellenkező

heveességtől félni ne kelljen; más részről pedig a' nemzetnek csökkenni kezdő bizodalma ezen táblához, uj életre kapjon.

Visszatérvén ezen előzmények után a' küldöttségi javaslatra, — a' többször említett második cikkely bevezetésének utolsó szavai a' Fő-RR. táblája előülőségéről szólnak, és azt a' nádorispánynak, hátráltatása esetében az ország birájának, ha pedig az is hátráltatnék, a' tárnokmesternek tulajdonítják. Ezen rendelkezés a' főrendi táblát illető cikkely első paragraphusát tehetné.

A' javaslat első paragraphusa a' római catholicus és egyesült görög szertartásu megyés érsekekről és püspökökről szól. Az ezeknek adott szavazatot kérdés alá venni nem lehet; vélekedésünk szerint azonban névszerint kellene az érseki és püspöki megyéknek a' törvénybe belé jöniök.

A' címzetes püspököktől elveszi a' szavazatot a' küldöttség, — az országgyűlésre való eddigi meghívásukat a' kiindulási pont gyanánt kitűzött 1608: 1 t. cikkely által már két század előtt kárhoztatott visszaélésnek tekintvén. Ezen javaslaton mi annál inkább megnyugszunk, mivel ha ezen püspökök, kiknek száma 21, a' Fő-RR. tábláján megmaradnának, úgy a' független Fő-RR. számát ugyanazon arányban kellene szaporítani, a' mi megint sok más tekintetben és jelesen a' vegyes ülések miatt nem volna tanácsos. Nem is tartjuk győzőknek a' főpohárnokmester báró Eötvös Ignác 's több mások által adott külön-szavazatban találtató és egy részben már a' küldöttség által is megczáfolt okokat; mert akár ment legyen foganatba az 1608: 1 t. cikkely ezen püspökökre

nézve, akár nem, 's akár visszaélésnek, akár pedig törvényes szokásnak kelljen tekinteni azt, hogy az országgyűléseken eddigelé megjelentek, — a' főkérdés, ha egyszer rendezni akarunk, csakugyan az marad: hogy mit kíván a' két tábla között és az egyes táblákön való ellensúly tekintete? — mindenek előtt bizonyosan azt, hogy az egyik rész a' másikat el ne nyomja. — Ezekhez járul: hogy a' címzetes püspökök csak úgy lévén birtokosok, mint egy vagy más káptalannak tagjai, a' RR. tábláján vannak képviselve; az egyházi rend pedig, mint világi és lelki hatalom, a' főrendi táblán ugyis feles tagokat szám-lál. Teljességgel minden, bármi szükséges változta-tást elmellőzni pedig, kivihetetlen és menthetetlen do-log volna. Mert noha felette böles okfő az, hogy his-torikai alapokra kell állitanunk új építményinket, ez azonban nem azt teszi, mintha már a' régen eltűnt 's többé vissza nem teremthető időkkel, gondolkozással és megfogásokkal kellene főképen egyhangzásba hozni alkotásinkat; hanem inkább azt, hogy valamint lépcsőnkint fejlett ki alkotmányunk, úgy ezentul is a' jelen és jövő kor között, a' hol lehet, régibb visz-szaemlékezések segedelmével is, összekapcsoló lán-czok álljanak, más szavakkal: hogy új rendelkezésink a' szükségek és vélemények „status in quo“-ján alapuljanak, mint azon alapon, mellyen az idő viszontagságaival megvívott ideák és a' tapasztalás próbakövét kiállott érdekek magokat egy csomóban és legelevenebben tükrözik.

A' második paragraphus szavazatot ad a' Szent Benedek rende pannonhegyi apátjának, a' zágrábi prépostnak, és az országban állandóan lakozó és bir-

tokos szerzetbeli apátoknak és prépostoknak. Vélekedésünk szerint ezeket is névszerint kellene kitenni a' törvényben, a' mennyiben t. i. a' királyi adománytól függő beneficiumok tudva vannak.

A' harmadik paragraphus szól az ország zászlósairól. Utolsó észrevételünket ezekre nézve is ismételjük.

A' negyedik paragraphus, melyre nézve semmi észrevételünk nincs, a' főispányokról és a' magyar tengerparti kormányzóról szól.

Az ötödik paragraphus, mely iránt a' 3. és 4. paragraphushoz tett észrevételünket ismételjük, a' nem-egyesült görög szertartásu metropolitáról és püspökökről.

A' hatodik az ugynevezett „regalistákat“ illeti. A' küldöttség két, kétségbe nem vehető elvből indul ki; első: hogy a' regalisták számát kevesíteni, — másik: hogy az így megfogyasztott regalisták megjelenését biztosítani kell. Rendszere pedig a' következőben áll: „szavazati joggal birjanak a' Fő-RR. tábláján, a' mennyiben az országgyűlés végeig személyesen jelen lenni az 1498: 1 és 1723: 17 t. czikkelyben kiszabott büntetések terhe alatt kívánnának, — ezen kötelességtől az előlülő által csupán sürgető esetekben szabadittathatván fel, — az 1825-iki regalisták közül mind azok, kik 50 telekkel, vagy ehez fogható értékkel birnak, 's legalább felét az esztendőnek az országban töltik; azoknak pedig, kik időközben meghaltak, legidősebb fiai, a' mennyiben hasonló vagyonnal birnak. Így menjen ez az elsőszülöttség rendén mindaddig, míg a' regalisták száma 120-ra nem száll; ezentul pedig hivassanak meg azok 's azoknak legidősebb fiai, kiket ő felsége ezen számnak pótlására szavazati joggal fog megajándékozni.“

Nem mondja a' küldöttség, hogy ezekre az ujonnan kinevezendő Fő-RRre talál e alkalmaztatást, maga minden következtetéseivel, az 50 telekbeli szabály? ezt azonban talán szabad feltennünk, mert különben — az osztó igazsággal ellenkezőleg — az újabbak sorsa jobb volna a' régiekénél.

Mindjártelső tekintetre sok a' hiány e' javaslatban. Az 1498: 1 t. cikkely igen a' maga helyén volt akkor, mikor két hétnél tovább nem tartott az országgyűlés; jelenleg azonban igazságtalan volna, 's valamint eddigelé — noha felesen voltak a' szép birtokú regalisták — soha sem eszközölte azt, hogy csak 50 regalista is részt vegyen a' tanácskozásban, úgy ezután sem fog sikeres lenni, és pedig annál inkább nem, mivel a' javaslat a' regalisták akaratától függeszti fel, hogy megjelenjenek e az országgyűlésen, vagy ne? — azt sem mondván meg, mikor legyen helye a' fenirt büntetésnek: akkor e, mikor a' regalista meg nem jelen? vagy mikor engedelem nélkül eltávozott? hol, kinek birósága előtt, kinek felperesége mellett vétetik meg a' büntetés? 's mi történjék akkor, ha a' büntetés nem használ? — A' mi azon feltételt nézi, hogy csak azon regalisták birjanak szavazati joggal, kik az esztendő felét az országban töltik, a' dolog homályos is, kivihetlen is. Mi történjék azzal, ki ezen feltételnek meg nem felel? el fogja e szavazati jogát veszteni? kiterjesztetik e ezen büntetés legidősebb fiára is? 's ha már 120-ra szállott a' regalisták száma, az ilyen regalista a' pótlandók közé tartozik e? Továbbá ki fog arra felvigyázni, hogy valaki félesztendeig az országban lakik, vagy nem? hogy kell ezt a' félesztendőt érteni? a' ki

egyetlenegyszer félesztendőt töltött az országon kívül, nem kap e többé regalist? ki fog itt bíraskodni? —

De magát a' dolog velejét tekintve, még több az észrevétel. Jelenleg bizonyosan több van az 1825-iki regalisták közül 120 ötventelkesnél; de ez még nem ad biztosítást jövőre nézve. A' kormány, ha gyengíteni akarná a' független részt, püspököket, zászlósokat 's főispányokat az 50 telkes regalisták közül fogna nevezni. Majoratusaink ritkák, minél-fogva a' legnagyobb birtok is csakhamar apró részekre szakad; ezen eldarabolás megannyi veszteség lesz a' független részre nézve, a' birtoknak egy kézbe való későbbi meggyülése pedig annak nem használand; a' másodszülöttnek maradékai semmi esetre, bármelly vagyonosok legyenek is, regalisták nem lehetnek; azon mágnás-nemzetség, melyből 1825-ben történetből nem volt 50 telkes regalista, akárhány 50 telkest tagoszamláljon ezentul kebelében, a' Fő-RR. táblájától örökre el van zárva; egyetlenegy tékozló nem csak önjogát veszi el, de maradékai jogát is, habár visszaszerzették is jószágait; az árvák, kik 1825-ben regalist nem kaptak, tekintet nélkül birtokuk mennyiségére, magok és örököseik soha többé a' főrendi táblához nem jutnak. Mind ezen az osztó igazsággal ellenkező rendeléseknel és záradékoknál fogva — főpohárnok báró Eötvös Ignác megjegyzése szerint is — az 50 telkesek száma csakhamar alább fog szállni 120-nál; a' kormány élhet igazával, 's olyanokat fog szavazati joggal megajándékozhatni, kiktől engedelmességet és háladatosságot remél, 's így mindig a' szükségesképen sokszor előfordulandó megürült helyek eseteiben. Az ujonnan ki-

nevezetteknek fiai független tagok lesznek ugyan: de ez a' kis nyereség ismét elvész; mert mindig ide 's tova ugorván az 50 telek, a' kormány kinevezési jogának naponként szélesebb mező fog nyilni, 's a' birtok szabálya ezeknek maradékaira is kiterjedvén, az ujonnan kinevezettek száma azon függetlenek számát, kik örökösödés után lettek tagok, mindig felülhaladandja. Rendes gondolat! egy olyan táblánál, hol a' tagok fele ugyis felsőbb kinevezéstől függ, — a' kormánynak a' másik hasonfél kinevezését is nagy részben általadni, azon királyi jogot pedig, mely most néma, vagy legalább számba nem vett mágnásokat teremt, 's politicalai célokból eddigelé felette ritkán gyakoroltatott, a' szavazati igaznak elajándékozásaig emelni fel, annak szünetlen gyakorlását törvényesíteni, politicalai célokra fordítását mintegy tanítani, — hogy így Franciaországtól, hol a' minister — valahányszor reá szorul — a' nem sokára ismét elpárolgó paireket falkánkint teremti elő, — messzire el ne maradjunk.

Könnyű általlátni, mi leszen ezen javaslat mellett a' Fő-RR. táblájából, hacsak — a' mit e' században alig lehet és kell remélni — a' közlekedés a' nagy rosszon, legalább 120 majoratus által nem segítene. — Ugyanis örökké habozó és bizonytalan leend ezen rendszer szerint a' független tagok száma, állaellenben egy állandó számu felekezettel, mellynek egy-két kivétellel valamennyi tagjai királyi kinevezéstől függnek, csak haláluk órájaig tagok, és nem szükségesképen atyái és rokonai a' tábla jövő tagjainak; csupán csak királyi kegyelemtől és a' birtok kiterjedésétől függvén a' szavazati jog, sokszor

épen azok fognak kimaradni a' mágnási karból, kiket talentumaik és hazafiságuk leginkább megkülönböztetnek. Ezen új neme a' kormányi kedvezésekkel vegyített pénz-aristocráiának intézeteinkkel, ideáinkkal és nemzeti characterünkkel teljességgel meg nem fér. Mert noha a' mi aristocráiánk is, a' kardon és pennán kívül, eredetileg a' birtokon sarkallik, 's a' Fő-RR. táblájának is erre kell egy részben 's főképen támaszkodni: ezen elvet mindazáltal olly messze terjeszteni eddigelé még meg nem tanultuk, hogy azok közt, kik kisebb vagy nagyobb mértékben mindnyájan birtokosok, ugyanazon rangnak és személyes praerogatíváknak örökösei, atyáiktól pedig egyenlő gondolkozási módot, 's ha úgy tetszik, egyenlő eldöntéseket, minden esetre pedig a' hazához egyenlő hűséget és ragaszkodást vettek örökbe, egyedül a' birtok megnyísiságinél fogva tegyünk különbséget, a' személyes érdemnek, tudománynak és characternek pedig semmi becsét se tulajdonítsunk. A' küldöttség egy főfeltételét tudja csak a' függetlenségnek, — azt: hogy valakinek 50 telke legyen; — a' nemzet több kezességét akar és tud. Ezekhez járul: hogy a' gyakran előforduló kinevezések a' kormánytól függvén, az ugynevezett független részben is sok lesz az elnyerhető polcz, a' dolog vissza fog hatni a' többi nemregalista mágnásokra, sőt az egész nemesi karra is, 's a' felső táblához juthatás kétannyi tüzzel fog vadásztatni minden alacsony szenvedelmek által, mint a' hogy most hiúságunk a' név elibe ragasztatni szokott, alkalmasint meddő címet szokta keresni. —

A' Fő-RR. táblája tehát, a' küldöttség javaslata szerint szerkesztve össze, soha sem birhatná az or-

szág bizodalját; mert ezen rendszerben a' királyi ki-nevezési jog sikere bizonyos birtokhoz levén kötve, csak félig-meddig enyhül az örökösödés által; a' birtokbeli kezesség pedig meg van fosztva minden nemeitől az állandóságnak. — Mi tehát e' módnak még a' mostani — bármilly czéliránytalan — állapotot is elébe tennők. Most kicsi a' független rész, de legalább megérdemli nevét; a' küldöttség szerint olly test állíttatnék „független“ gyanánt a' haza elibe, melyben a' függők tehetnék a' többséget, úgy hogy a' nemzet nem sokára, a' törvény hibája miatt, magát a' felső tábla jótékony intézetét utálná meg. — Lássuk azonban a' küldöttség egynémelly tagjai által felhozott egyéb módokat.

Ezek közt első a' családok szerint való választás. E' szerint minden mágnás-nemzetség egy-egy tagot küldene az országgyűlésre a' maga kebléből. Az institutio természetével megegyező és a' kikerülendő zámra nézve sem megvetendő mód elfogadhatását azonban egy más tekintet gátolja. Bármilly független lelkűek és hazafi gondolkozásuak legyenek is valamelly nemzetiségnek tagjai egyenkint véve, egy csomóba fogva azonban, olly országban, hol azon család boldogul leginkább, melyből néhány főhivatalos van, minden nemzetiség nagyravágyó, 's a' javasolt választás többnyire vagy hivatalbeliekre, vagy ha ezek kirekesztetnének, az úgy nevezett „nagyrámenendő“ emberekre esnék.

Egy más mód az, melly szerint csak azok lennének a' Fő-RR. táblájának tagjai, kik száz telket birnak, a' mágnási címmel pedig már egy egész század óta ékeskednek. Ezen mód, több más rossz oldalain kívül, felette fogyasztaná a' független tagok számát.

Egy harmadik mód szerint, valamennyi ötven-
tes mágnásnak helye volna az országgyűlésen. Ez is-
mét pénz-aristocratia, más részről pedig a' számot
kelletlenül inkább szaporítaná.

Félretévén tehát mind ezen javaslatokat, szabad
legyen egy mással előállani, mellynek már régi gyökér-
ideáját bővebben kifejtve eddig még nem láttuk.

Emlékeztetjük olvasóinkat azokra, miket fen-
tebb a' szükséges ellensúlyra nézve a' hivatalbeli és
a' független Fő-RR. között kifejtettünk. Ezen ellen-
súlynak mértéke pedig, ha a' dolgot mind a' két rész
által elfogadhatóvá akarjuk tenni, nem lehet egyéb,
mint az, hogy a' két fél tagjai, ha nem mathematicai
pontossággal is, de legalább körülbelől egyenlő szám-
mal legyenek. Ellensúlyozván így egymást a' különböző
helyezetek 's az ellenkező érdekek, elegendő mező
marad az ékesenszólás, tapasztalás és kölcsönös érte-
sülés behatásainak.

A' fentebb mondottakból már tudva van a' hivatal-
beli Fő-RR. száma; ugyanis ül a' Fő-RR. tábláján:

Római catholicus érsek	3
Római cathol. megyés püspök	17
Görög e. szert. megyés püspök	5
A' zágrábi prépost és a' Sz.-Márton hegyi apát	2
Más birtokos prépostok és apátok *)	9
Ország zászlósa, a' pozsonyi gróffal együtt	14

*) T. i. a' sz.-gotthardi cistercita apát, továbbá a' zirczi, pilis
és pásztói, a' dömölki és a' telki „de S. Stephano“, a' csornai
prépost, a' jászai apát, egyszersmind mindig prépost „S. Ste-
phani de Promontorio M. - Varadiensi,“ — végre a' szala-
vári, a' bakonybéli és a' tihanyi apát.

Főispány	52
Fiumei kormányzó	1
Görög nem-egyesült szertartású érsek és püspök	8

Öszvesen 111

Mivel azonban a' nádorispány, az esztergomi és egri érsekek és a' pozsonyi gróf egyszersmind hivataluk erejénél fogva főispányok is, 's a' többi zászlósok közül is néhányat mindig főispánynak lehet tekinteni, a' prépostok és apátok közül pedig, mivel az országon kívül lakók nem tagjai a' táblának, egy párt hasonlóképen le kell huzni, — a' fentebb kitett 111 számból tizet lehuzván, marad 101, vagyis kerek számmal 100.

Azt kell tehát eszközteni, hogy a' független Fő-RR. száma körülbelöl hasonló legyen. Miután pedig minden ezen célra vezető utak közt azt kell a' legjobbnak tartani, melly által ezen karból a' legérdemesebb tagok jönének a' táblához, ennek elérésére más módot nem tudunk, mint azt, hogy a' régibb küldöttség néhány tagjai, ujabban pedig Ragályi Tamás javaslata szerint, illy számú tagokat a' mágnások magok közül válaszszanak.

A' mi már a' választókart illeti: az első kérdés itt az: hogy keljen e ezen választásban azon főnemeseknek is részt venni, kik nevök előtt semmi különös czímet nem viselnek? Miután pedig bizonyos, hogy ezen czímek, legalább azon értelemben és számban, mint a' hogy most divatoznak, ujjabb időknek szüleményei, valamint az is, hogy sok főnemes nemzetség van az országban, melly minden tekintetbeli

fontosságára nézve, sok mágnás-családot felülhalad: mi ezen részesülést a' választásban intézeteink természetével teljes egyhangzatban láfjuk, sőt sok más okból is, kártékony előítéletek és a' felekezeti lélek elfojtása végett, ohajtanók. 'S nem is hátráltathatja semmi ezen ideának sikeresítését, mihelyt a' régi banderiatús nemesek kitudódnak, vagy valami más, alkotmányunk szellemével megférő sinórmértéket talál fel valaki; mert egyenesen csak a' mostanság gazdagabb nemeseknek adni ezt a' részvételbeli jogot, ismét csak pénzbeli aristocratiának volna, 's a' mi több, egy igen dísztelen neme az aristocratiának azon órában, mikor gazdag nemesaink számát különféle gyűlevész nép naponként szaporítja. A' kérdést ugyis a' közjó, nem pedig az önszeretet és személyes hiúság szempontjából tekinti minden részrehajlatlan ember; azt pedig tagadni csakugyan nem lehet, hogy általában vévén a' dolgot, a' mágnási rend Magyarországon a' nagy tulajdon képviselőjének méltán mondathatik.

Az általunk javaslandó rendszer fővonásai pedig ezek lennének: Magyarország mágnásai 88, a' társországek mágnásai 12 tagot választanának magok közül. Választók és választhatók csak a' valóságos birtokosok, nagykorúak és olyanok lennének, kik hivataluknál fogva nem tagjai a' Fő-RR. táblájának. Azok, kik mind Magyarországon, mind a' társországekben birnak, itt is, ott is lehetnének választók, de választhatók — zavarok elkerülése miatt — csak az egyik helyen, ön akaratuk szerint. A' lajstromot Magyarországon a' nádorispányi, a' társországekben a' báni hivatalok tartanák szakadatlan világosságban, 's ezeknél tartoznék magát minden nagykorát elérő 's birtokot átvevő mágnás beje-

lenten. A' főrendi táblán széket adó hivatalt elfogadók általok a' lajstromból kitöröltetnének. Tőlök függne a' gyűlés határnapját megszabni. Elölülések alatt tartatnának a' választógyűlések; hátráltatása esetében a' nádorispányt az idősebb koronaör, — Horvátországban a' bánt a' báni helytartó pótolnák. A' gyűlést legalább hat héttel határnapja előtt kellene meghíni, 's a' meghívólevélhez a' választhatók lajstromát rekeszteni. E' gyűléseken személyesen, vagy meghatalmazott által lehetne megjelenni, de csak olyan meghatalmazott által, ki maga is tagja a' gyűlekezetnek, 's négynél több meghatalmazást elfogadni tiltva lenne. A' választás titkos szavazás által történnék, az egyéb választási szertartások elrendelése magára a' gyűlésre bízván. Nehogy azonban ezen választógyűlések magoknak idővel valami törvénytelen és a' status czéljával meg-nem-egyező tehetőséget tulajdonítsanak, a' választógyűlés minden más, a' választást vagy a' választási szertartásokat nem illető tanácskozástól szorosan tiltatnék. Az első választógyűlés azon diaeta után, mellyen az országgyűlés elrendeztetik, legkésőbb egy esztendővel tartatnék; ezentul Magyarországon mikor hat, a' társországokban mikor két megürült hely vagyon. Ezen esetben a' választást két hónapnál tovább halasztani szabad nem lenne. Mivel azonban a' sorsosaik által nem választott mágnások a' törvényhatóságok által választathatnak követeknek, nehogy a' választások összeütközzenek, a' regalisok megjelenése's az országgyűlés kezdete közt főrendi választógyűlést tartani nem lehetne. A' választottak hivatalosan értesítették az előlülő által választásuk felől. A' választógyűlésről a' gyűlés kebeléből választott tagók jegyzőkönyvet vezetnének, és ez a'

törvényhatóságokkal tudomás végett közöltetnék. A' választott tag „fő-rend“ címet viselne, 's halála órájaig megtartaná tisztét. A' választottak neveit az előlülő bejelentené ő felségének, 's ezek regalisokat kapnának. Azon tagok, kik a' választást elfogadták, tartoznak az országgyűlésen végig jelen lenni, — engedelmet a' tavollétre csak magától a' táblától kaphatván. A' ki ezen szabály ellen kétszer vétkezik, annak helye megürült; különben csak halál, lemondás, vagy a' főrendi táblán széket adó hivatalba lépés okozhat megürülést. Végre szabad lenne a' gyűléseknek pénztárt alkotni, melyből az olyan tagok kapjanak segítséget, kik különben a' rájuk esett választást elfogadni nem akarnák.

Ha már ezen tervet felszeldeljük, 's legelőbb is a' személyes érdekek szempontjából tekintjük: világos, hogy áldozat a' mostani regalisták részéről ezen javaslatban is van; de miután ezeknek fogyasztását mindenki szükségesnek ismeri, 's a' kérdés most már csak az áldozatnak mennyisége körül forog, minden jó hazafi azon áldozatot teszi legszívesebben, melly a' közjót leginkább előmozdítja; 's aztán kisebb itt az áldozat, mint minden más javaslatokban; mert azok szerint igen sokan jogaikat egészen elvesztik; a' mi rendszerünkben a' választási részvétel 's a' választhatás lehetősége által a' jognak fele részét mindenki megtartja; az egész jognak birhatása pedig érdemekre serkentő, 's azokat jutalommal biztató reménység gyanánt marad meg. A' felségnek azon joga, mellynél fogva címeket oszt, szinte nem csonkul, és csupán sikere szorítódik meg annyiban, hogy e' cím ezentul nem egyenesen az országgyűlésen szavazó Fő-RR, hanem csupán a' választók és választhatók számát fogná nevelni.

De megfelel e ezen javaslat azoknak, miket a' Fő-RRtől egyenkint 's a' tábla ezen részétől általában a' függetlenség, tekintet, mérséklés, ismeretek és talentum nézeteiből kívánni lehet? —

Egy olly test által választva, melly merő örökös rangú tagokból áll, magok is örök ősranggal ékeskedve, választó és választható mágnásoknak apái és rokonai, igazaiknak természetes őrei, — úgy látszik, nem hibáznának az illyen Fő-RRben a' szükséges kezességek. A' társaság műveltebb sorozataiban álló férfiak által történvén a' választás, olyanokra fog rendszerint esni, kik érdem, character és talentumok által tündöklenek. A' választókarban számosan lévén a' nagy birtokosok, tekintettel lesznek minden bizonynyal az ebbeli kezességekre is; kivételek csak kitűnő érdemeknél fognak történni. Végre utasítások nélkül, szabad kezekkel, függetlenül mind a' kormánytól, mind küldöiktől, törvényhozói körükben szabadon fognak a' választottak mozoghatni, 's a' tanácskozásokban való állandó részvétel által a' Fő-RR. táblájának hasznos tagjaivá fogják magokat kiképezni. Ezen javaslatban tehát a' választási rendszernek árnyékoldalai az örökösség, — ennek sötét oldalai pedig a' választás által lennének helyrehozva és mérsékelve.

Felelni kívánunk az ellenvetésekre is, mellyeknek ezen javaslat tárgya lehet, 's ezek közt egy olyanra, mellynek talán már fentebb lett volna helye, 's mellyet csak könnyebb megfeythetése tekintetéből halasztánk ide. Ugyanis más alkotmányos országban, a' hol a' képviseleti rendszer uralkodik, maximának tartják: hogy a' felsőház tagjainak határozatlan számuaknak kell lenni, hogy így ellenkezés támadván a' két tábla közt, ha a'

kormány az alsóházzal jobban meg van elégedve, mint a' felsőházzal, vagy pedig ha az alsóháznak szétesztása 's az új választás sem állítaná helyre a' harmoniát, utolsó orvoslás gyanánt a' kormány új paireket nevezessen ki szükséges számmal, 's így hozhassa helyre az egyetértést. Úgy látszhatnék tehát némellyeknek, hogy ez a' mi javaslatunk, melly szerint a' Fő-RR. száma körülbelől bizonyos lenne, a' képviseleti rendszerideáival ellenkezik. Szabad legyen ezekre észrevennünk: hogy a' szám minden igyekezet mellett is a' megürült helyek, szabadságadások' stb. miatt egészen állandó és egyforma a' két részen a' mi rendszerünkben sem lesz; csak a' felette nagy bizonytalanság leszen elkerülve; parlamentáris combinációknak azonban elég helye marad. Ehez járul: hogy — a' mint már talán magának az ellenvetésnek szavaiból is látszik — a' mi helyheztetésünk az idézettor szágokétól egészen különbözik. Ott a' kormány az alsóház miatt módosítja néha a' felsőtáblát; nálunk a' Fő-RR. táblája, a' kifejttet rendszerhez képest alkotva, mindig inkább fog a' kormányhoz szítani, mint a' másik. Külföldön a' két tábla két külön testet tesz, nem egyet, mint nálunk, 's a' vegyes ülések, mint egyeztetési mód, ismeretlenek. De mind ezeken felül a' paireknek nagy számmal való ki-nevezése többnyire a' ministerium és személyes tekintetek miatt, — a' rend és állandóság érdekében felette ritkán történik; a' Fő-RR. tábláját eredeti rendeltetéséből kivetkeztetvén, erőszakosan a' másik ház szolgájává teszi.

Vagy attól félünk, hogy ezen választott Fő-RR. közül a' kisebb birtokúak nem fognak birni a' szükséges tekintettel? De hiszen a' szegényebbek bizonyosan

csak akkor fognak választatni, ha különös okok szólnak mellettök; 's illy esetben valamint megérdemlik a' választást, úgy bizonyosan tekintetnek sem lesznek hijával, mert már eddig is megmutatta a' tapasztalás felső-táblánkon, hogy soha sem maradt befolyás nélkül az ékesszólás és tudomány, habár kevés földi javak jutottak is neki osztályrészü. Végre a' magyar őszinteséggel 's az egyenlő rangúak között szükséges nyíltszivűséggel tökéletesen megegyezik, világosan kimondani, hahogy mostoha sorsunk miatt a' reánk bízott tisznek teljesítésében segedelemre vagyunk szükségünk.

Más ellenvetés az: hogy *statust in statu* formálni nem kell. De hát úgy, mint most áll a' dolog, vagy úgy is, a' mint a' küldöttség hozza javaslatba, a' regalisták bizonyos értelemben nem tesznek e *statust in statu*? 's miért fognának a' mi javaslatunk szerint inkább csinálni *statust in statu*, mint a' másik szerint? hol fekszik itt az *ultima differentia*? a' választási ideában bizonyosan nem, ha a' választásban azokra, miket fentebb megkivántunk, szoros figyelem lészen. Mert minden választást egyáltalában megférhetlenné gondolni a' Fő-RR. táblája rendeltetésével, — bebizonyíthatlan állítás. A' Fő-RR. táblája egy mérséklő hatalom (*pouvoir modérateur*). A' választás tehát a priori véve nem ellenkezik a' „fő-rend“ (*pair*) ideájával; a' kérdés csak az: hogy a' javasolt választási rendszer fog e hihetőleg mérséklő hatalmat eszközteni? Erre pedig a' fentebbiekben megfeleltünk. Berenger ur azon feleséges jelentésében, melyet ezelőtt két esztendővel a' franczia követkamarában a' felsőkamarát illető törvényjavaslatról tett, igen helyesen mondotta: hogy a' népválasztás, akármikép igyekezzünk is annak követ-

kezéseit különféle rendelkezések által biztosítani, soha sem lehet alapja a' felsőtáblának; mert bármely különös birtok- és adózásbeli feltételekhez legyenek is kötve ezen választások, mégis mindig csak egy második kiadása leszzen így a' főkamara a' követek kamarájának. Berenger urnak tökéletes igazsága van; de ő népválasztásról szól (élection populaire). — „Franciaországban — úgy mond — kiváltságokkal bíró aristocratiia nincs, azt hamvaiból feltámasztani nem lehet, és így minden választás kisebb vagy nagyobb mértékben népválasztás leszzen.“ — Reánk, kik nem csak aristocratiát birunk a' szó legszorosabb értelmében, hanem még annak több árnyéklátat is (nuance), 's javaslatunkra, melly ezen aristocratiának legdúsabb részére 's merő örökös rangú férfiakra támaszkodik, ezen ellenvetés, okaival együtt, alkalmazhatlan; más részről pedig talán bátran mondhatjuk, hogy mágnásainknak bizonyos tekintetben épen úgy szükséges ezentul választottjaik által képviseltetni, mint a' hogy a' mohácsi ütközet után e' szükségét magára nézve az egész nemesség érzette.

'S példa is van a' dologra egy olyan országban, a' honnan a' képviseleti rendszer ideáit venni szoktuk, a' hol az aristocratiát 's pairiet ugyan jól értik, hol végre a' curiánkinti képviseléssel, 's mindennel, a' mi status in statu lehetne, egészen felhagytak. Az angol felsőházba, Angliának Skóciaival való egyesülése óta, a' skóciai pairek 16-ot küldenek magok közül szabad választással, — az irlandi pairek pedig, az unio óta, 28 választott paireket. Az okok jelesen Irlandra nézve csaknem azok, mint minálunk. Felette számosan vannak, és sok köztük a' szegény, épen úgy, mint

nálunk; ha mindnyájan tagjai volnának a' felsőháznak, vagy az egyik a' másikra bizná magát, ismét, mint nálunk, vagy pedig mindnyájan megjelenének, és az angol paireket elnyomná, — épen úgy, mint nálunk a' regalisták a' hivatalbeli Fő-RRet. — A' skót pairek 7 esztendőre választatnak; a' nem-választottak lehetnek az alsóház tagjai. Irlandban a' választás az egész életre történik; a' nem-választottak tagjai lehetnek az alsóháznak. Minekünk mind a' két tekintetben Irland tetszett jobban. Okainkat Mr Pitt adja elő, 's az ő szavaival kívánjuk elmélkedéseinknek ezen részét befejezni.

„Az én vélekedésem szerint — úgy mond e' nagy minister — azon rendszer, melly szerint az irlandi pairek egész életükre választatnak, a' pairek függetlensége tekintetéből sokkal inkább megegyezik a' „paire“ általános szellemével és természetével, mint a' skóciai mód, melly a' paireket csak hét esztendőre választja. — Hasonlóan gondolkozom azon javaslatra nézve is, melly szerint az irlandi pairek, ha nem választattak a' felsőház tagjaivá, az alsóházban mint képviselők jelenhetnek meg. Ezen javaslat csak akkor lenne céliránytalan, ha ugyanazon pair felváltva hol a' felsőháznak, hol az alsónak lehetne tagja. De ez nem így van; az egyszer a' felsőház tagjaivá választott pairek halálukig ott maradnak; az alsóházból fel lehet menni a' felsőházba, — de nem megfordítva. Ezen mód szerint pedig a' javaslat tökéletes helybenhagyást érdemel; mert valamint eddigelé temérdek hasznát látta annak az egész birodalom, hogy alsóházunknak tagjait érdemek és tudományok megszerzésére ébreszti azon kinézés, hogy

idővel királyi kegyelem vagy elsőszülöttségi rend által a' felsőházba juthatnak: ugy hasonlóképen csak haszon háramolhat az országra abból is, ha az alsóházban ülő irlandi lordokat hasonló buzgalomra azon remény fogja serkenten, hogy idővel sorsosaik szabad választása által a' felsőháznak lehetnek tagjaivá.“

A' küldöttségi II. cikkely 7. paragraphusa a' társországok követének ad még szavazatot. A' mi rendszerünkben a' társországok mágnásai ugyis külön képviselőket kapván, ez egy uj ok, a' küldöttség nemelly tagjai által előhozottakon kívül, arra: hogy ezen anomalia megszűnjék; tisztos kora és kártékonytalansága miatt azonban azt hosszasan vitatni talán felesleges.

Az itten előadottak két t. cikkelyt formálnának. Az első „a' Fő-RR. láblája előlülőjéről és tagjairól“, — a' másik „a' főrendi választásról“ szólna, 's amaz a' tagoknak előszámlálását, — emez a' kifejtett választási rendszernek szabályait foglalná magában.

V. VI.

Átmegyünk a' küldöttségi javaslat II-ik cikkelyének 8. 9. és 10-ik paragraphusaira, mellyek a' RR. táblájáról szólnak.

Néhány előleges ideát kell itt felállítani.

Az első az: hogy jelenleg a' vármegyék számának, vagy kiterjedésének miképeni módosításáról, bármelly kívánatos legyen is az sok tekintetben, szó nem lévén, e' lapokon a' vármegyék jelen száma és kiterjedése hypothesisében kell mind az egyes megyék követeinek számára, mind a' költségekre nézve okoskodni.

Más elv az: hogy a' köztudomás és az alább bővebben felvilágosítandók szerint a' vármegyék tevén

az országnak minden hasonlításon túl legfontosabb részét, ezeknek a' képviselőtáblán kitünő többséget kell formálni, a' többi notabilitásoknak pedig szinte illőleg ábrázoltatni. A' szükséges arány mértékéről névszerint alább fogunk szólni.

Harmadik tekintet az: hogy a' tagok száma a' RR. tábláján szerfelett ne szaporodjék. — Szükséges ez a' vegyes ülések és a' költségek miatt.

A' fentebbiekből foly: hogy a' vármegyei követek jelen számát nevelni kell, hacsak a' többi tagok számát felette lenyomni nem akarjuk.

Végre világos az is: hogy a' másféle tagok számát igen nagyra emelni nem lehet, mert különben az arány tekintetéből a' vármegyei követek számát kellene szerfelett szaporítani.

Ezen in abstracto a' küldöttség által is igaznak ismert elveknek előbocsátása után lássuk javaslatát.

A' javaslat szerint jutna:

A' királyi táblának	9 szav.
Ugyancsak a' királyi táblán a' társországek ítélőmesterének	1 —
Horvátország küldene	4 köv.
A' prépostok, káptalanaikkal együtt, egyet- egyet, kivévén az egy munkácsit . . .	28 —
A' magyar- és tótországi vármegyék, mind- egyik hármat, és így mindössze . . .	147 —
Az inarticulált kir. városok, mindegyik egyet. Megengedi ugyan a' küldött- ségi javaslat, hogy több városok is egyesüljenek, 's együtt küldjenek egy követet: de ez a' számot változtatni nem fogja; mert mihelyt valóságos szava-	

zatot kapnak a' városi követek, ingyen vállalkozik követ a' legszegényebb városnak is, főkép ha — a' mint eddig szokásban volt, 's az országos küldöttség javasolja — vidékieknek is szabad városi követekké választatni. Pécs és Eszék inarticulálva nem lévén, Fiuméről pedig alább lévén szó, a' többi 49 kir. városnak jutna a' küldöttségi javaslat szerint 49 köv.

A' turopoljai nemeseknek, grófjok által képviselve	1 —
A' pesti kir. tud. egyetemnek	1 —
A' Kún és Jász kerületnek	2 —
A' hat Hajdúvárosnak	2 —
A' 16 szepesi városnak	1 —
Fiuménak és kikötőhelyének	1 —

és így mindössze 246 köv.

Ezen összeszerkesztésben a' következő szám-
beli idomok állanak :

A' királyi tábla 3 vármegyével ér fel, és mivel — a' mint az A. táblán látható — egy-egy vármegye középszámmal 108 portát és 170 ezer embert ábrázol, a' kir. tábla 324 portával és 510 ezer emberrel van egy categoriába téve.

A' 28 káptalan 9 és $\frac{1}{3}$ vármegyével, azaz: a' fentírtak szerint 1008 portával és több mint 1,593,000 emberrel ér fel.

Negyvenkilencz kir. város 16 vármegyével, és így 1728 portával és 2,720,000 emberrel.

A' mi pedig a' tanácskozási eredményeket illeti: azok a' következők volnának:

Először: A' vármegyei követek, a' horvát követekkel együtt, számszerűn 151-en, az egész táblához úgy állnának, mint 5: 8¼.

Másodszor: Az absolut többség állana 124 szavazatból, és így ha az említett 151 követből 29 elpártolna, úgy a' másik oldalon volna a' győzelem; 122 követ és így több mint 40 vármegye minoritásnak tekintetnék.

Harmadszor: Az elegyes ülésekre való hivatkozás a' RR. táblájára nézve csak képzeletben volna meg; mert miután a' küldöttség javaslata szerint csak akkor lehet vegyes ülés, mikor azt a' RRnek két harmada kívánja, a' Fő-RRnek pedig egy harmadrésze reááll, — hogy vegyes ülés tartathassék, 164 követnek kellene ezen kívánságban egyesülni, és így nem csak valamennyi vármegyei és horvát követnek, a' mi már magában is nagy ritkaság, hanem azonkívül még más 13 követnek is, a' mit már épen nem lehet várni olly tárgyban, melly a' két tábla közt erősen vitattatik, és következésképen kétséges természetű. —

Világos ezekből: hogya' küldöttség javaslata mellett a' vármegyei követek azon befolyást, melly őket minden tekintetben illeti, egészen elvesztenék. 'S nem is nyugtat meg bennünket a' küldöttség azon állítása, hogy a' városi követek valóságos szavazatot kapván, a' reactio az ő részükről meg fog szünni, és így ők a' vármegyei követekkel nem fognak úgy, mint eddig, ellenkezni. Ez magában igaz lehet; de hiszen a' vármegyei követek sem tartanak ám mindig össze, 's mi történendik majd azon esetekben, mikor magára a' dolog velejére nézve léssen különbözős olly tárgyban, hol az érdekeknek van összeütközése? — hiszen épen

azért kell jó idomokat alkotni, hogy az efféle esetekben ott legyen a' győzelem, hol a' valósággal erősebb rész áll. 'S aztán milly gyengék azon kezességek, melyeket a' küldöttség a' városi követek választásának függetlenségére nézve az illető munkálatban javasol! — még több pedig az, hogy a' városi követeken kívül még egy egész sereg teljességgel nem független tag vagyon a' küldöttségi javaslat szerint a' RR. tábláján.

A' küldöttségnek a' RR. táblája elrendezésében vagy egészen a' mostani állapot mellett kellett volna maradni; vagy, ha már uj valamit akart javasolni, azon kell vala lennie, hogy indítványa bizonyos általános basisokra támaszkodjék, és legalább plausibilis legyen. De micsoda alapokon épül javaslata? Nem a' mostani szokáson, mert ez világosan a' vármegyék mellett szól; — nem a' törvény puszta szaván, mert ez a' RR. tábláján a' jelen nem lévő mágnások követeit és a' városi követeket pártolja; — nem a' törvénynek a' szokás által való okos mérséklésén, mert ezen mérséklés a' fontosabb és erősebb rész kijátszását nem kívánhatja; — nem alapul továbbá az országban divatozó erkölcsi és materialis erőknél, a' szántóvető- és kereskedő-érdeknek, az értelmességi erősültnél, a' közterhekben 's a' haza védelmében való részvételnek igazságos egybevetésén és egymás által való kiegyengetésén, mert ez egészen más resultatumokat ad; — nem pártolják végtére e' javaslatot a' közjónak statusemberi és felsőbb szempontból kiinduló tekintetei sem, melyek teljességgel nem állhatnak abban, hogy illy erőszakos ugrás által a' RR. táblájának intézeteink természeténél fogva legfontosabb része befolyását elveszítse, és így az egész táblának független caractere csökkenjen.

Említették ugyan némelyek a' küldöttségben, hogy talán nem ártana a' törvényhatóságok valóságos erejéhez alkalmaztatni a' képviselők számát: azonban a' jegyzőkönyv előadása szerint csakhamar úgy találtatott, hogy a' szerfelett számos nehézségek miatt ezen gondolat inkább csak a' pium desideriumokhoz tartozik. Mi a' küldöttségi javaslatban teljességgel nem tudván megnyugodni, meggyőzni kívántuk magunkat ezen állítólag létező kivihetlensége felől egy természetesebb rendszernek, 's bátorzkodunk vizsgálataink resultatumát előadni. A' vármegyéken és városokon kezdjük a' dolgot, mert ezeknek követeli tevén a' legnagyobb testet, ezeknek arányaitól függ a' többinek elrendezése is.

Az ide mellékelt táblák — A. és B.*) — mutatják, hogy a' negyvenhat magyar- és hat tót- 's horvátországi megyének népessége 9 millió kilenczezerhatszázhárom lelket teszen; visznek 5416 portát. A' királyi városok népessége teszen 503,660 lelket; visznek $455\frac{6}{8}$ portát. Nem említem a' kiterjedést és a' nemesi felkeléshez állítani szokott mennyiséget, mert ezek természet szerint minden arányon túl a' vármegyéknek kedveznek, az ujonczállítás pedig a' népesség adta resultatumokkal egyre megyen, mert a' nemtelen férfiak összeírásán alapul.

A' mondottak szerint tehát népességre nézve a' városok úgy állanak a' vármegyékhez, mint $1:17\frac{9}{10}$; a' portákra nézve, mint $1:11\frac{1}{2}$. Ezen két arány összevéve, a' kisebb töredékek félretételével, ezt adja: $2:29$ vagyis $1:14\frac{1}{2}$.

*) Ezek a' kézirat mellett nem találtattak. A' kiadó.

Azonban tekintettel kell itt lenni a' királyi városoknak az ország művelődésére nézve a' mult századokban szerzett fényes érdemeire, a' bennök összegyűlt, bennök forgó és belőlük kiáradó tökepénzre, és sokféle, nevezet szerint kereskedésbeli esmeretekre és intelligentiára. Ugy kell őket méltányolni, mint a' nemzeti ipar, a' bányász-érdek 's nagy részben a' nemzeti kereskedés képviselőit; úgy hiszszük, mind ezen tekinteteknek, valamint annak is, hogy a' városi követek hozzájuk hasonló jogokat bíró polgároknak képét viselik, és így ha még nem elég függetlenek is, de legalább egyenes képviselők, eleget tettünk, 's a' század szelidebb ideáinak is hódoltunk, ha mind ezen okokat latra vévén, a' kir. városokra nézve azt javasoljuk, hogy követeik a' vármegyei követeknek valamivel többet mint egy negyedrészt tegyék.

A' vármegyéknek az egész táblához való arányára nézve, úgy hiszszük, már a' mondottakból is kiviláglik: hogy azoknak nincs kelletinél több tulajdonítva, ha valamivel többet tesznek, mint az egésznek $\frac{2}{3}$ -dát. Világos ez mindennek, ki a' D. táblára *) veti szemét, 's meggondolja, hogy a' harmadik harmadrészt a' káptalanokon és kir. városokon kívül egyedül csak az ott megnevezett törvényhatóságok teszik.

Meg kell állapítani ezek szerint a' megyei követek számát, 's aztán az előadott arányokban az egyéb törvényhatóságok követeinek számát ahoz alkalmaztatni.

Első tekintet itt az, a' mit már fentebb mondtunk: hogy a' jelen szám — két követ megyénként — nem

*) Lásd alább.

maradhat meg, mert a' vármegyei követek számának szaporodni kell.

Más az: hogy egyformán három követet megyénként adni nem lehet. Az egészen kis vármegyék, melyeknek száma 8 (Árva, Csanád, Esztergom, Liptó, Pozsega, Torna, Turócz és Ugocsa), most is alig bírják a' költséget: hogy bírnák három követtel? — 24 vármegyei követ volna így az országgyűlésen, kit küldői, vagy önnön becsületérzése szüntelen sarkalna a' sietésre, 's gyakran csak az egyeztetés és siettetés miatt elállana vélekedésétől.

Harmadik az: hogy a' mennyi szavazattal tetteleg bir egy vármegye, azt tőle elvenni nem kell. Így tehát a' minimum egy vármegyére nézve két követ.

Utolsó az: hogy igen terhelni még a' nagy vármegyét sem kell. Lenne tehát a' maximum egy vármegyére négy követ.

Ezekből magától következik: hogy a' közép szám három követ, és hogy minden vármegyének ezen három categoria közül egyikbe kell tartozni.

Hogy pedig ezek szerint minden vármegyére az illető szám lehető pontossággal feltaláltassék, nem elég vagy magát a' népességet, vagy csak csupán a' kiterjedést, vagy akármi más egyes tekintetet felfogni, mert így hamis resultatumokat kapnánk. A' népesség világosan a' felső megyéknek, a' kiterjedés az alsóknak kedvez, — a' porták a' dunántuli megyéknek leginkább, értődik mindig: caeteris paribus. Így tehát, figyelmezve a' követi szám maximumára és minimumára, a' népesség, a' kiterjedés, porták és felkelő nemesek száma, mint a' megyék fontosságának ezen négy factorai szerint, három osztályra kellene szakasztani a'

megyéket, aztán megmondani: ezen osztályban népségnél fogva ennyi, kiterjedésnél fogva ennyi, portánál fogva ennyi, felkelő nemesnél fogva ennyi követ jutna a' megyének; végre ezen resultatumokat egymás által kölcsönösen mérsékelni, és kiegyengetni, hogy így a' vármegyére végképen eső követszám a' fentírt potenciáknak összetett arányában (in ratione composita) álljon.

Az osztályok pedig ezek volnának:

a) Né p e s s é g.

I. osztály 150,000-től felfelé	4 követ.
II. osztály 80,000-től felfelé 150,000-ig	3 —
III. osztály 80,000 alatt	2 —

b) K i t e r j e d é s.

I. osztály 80 □ mérföldtől felfelé	4 követ.
II. osztály 40 □ m. földtől 80-ig	3 —
III. osztály 40 □ m. föld alatt	2 —

c) P o r t á k.

I. osztály 150-től felfelé	4 követ.
II. osztály 80-tól felfelé 150-ig	3 —
III. osztály 80 alatt	2 —

d) N e m e s i f e l k e l é s.

I. osztály 450 legénytől felfelé	4 követ.
II. osztály 200-tól 450-ig	3 —
III. osztály 200 legényen alól	2 —

A' felszámítás módja pedig volna a' következő:
 „Az egy-egy vármegyére a' különböző ingrediensek összeadásából kikerült szám négygyel, mint a' potenciák számával, felosztatik, 's a' quotiens volna a' követszám, melyet a' vármegye a' diaetára küldene.“

A' másod rendű szabályok — hol töredék nem marad a' felosztásban, ott nehézség ugysem lehetvén — a' következők:

1. Hol $\frac{1}{4}$ marad, az elveszettnek tekintetik.

2. Hol $\frac{2}{3}$ vagy $\frac{3}{4}$ marad, az egy egész gyanánt vétetik.

Lássunk egy-egy példát mindegyik esetre a' mon-
dottakból, az ide mellékelt tábla szerint:

Biharnak népessége 354,642, és így I. osztály 4 köv.

— kiterjedése	200 □ m.	I. osztály 4 —
— portája	214	I. osztály 4 —
— nemesi felkelője	857	I. osztály 4 —

16 köv.

A' 16-tot felosztva 4-el, lesz 4 köv.

Bereg népessége 111,049, és így II. osztály 3 —

— kiterjedése	67 □ m.	II. osztály 3 —
— portája	35	III. osztály 2 —
— insurgense	175	III. osztály 2 —

10 köv.

Tízet 4-el felosztva $2\frac{2}{4}$.

De mivel $\frac{2}{4}$ annyi, mint egy egész, lesz 3 köv.

Trencsin népessége 278,150, és így I. osztály 4 —

— kiterjedése	87 □ m.	I. osztály 4 —
— portája	139	II. osztály 3 —
— insurgense	508	I. osztály 4 —

15 köv.

Tizenötöt 4-el elosztván: $3\frac{3}{4}$ k.

De mivel $\frac{3}{4}$ egy egészszel ér fel, lesz 4 köv.

A' horvátországi 3 vármegyének együtt 5 követ jutna, — azon idomot, melly a' magyar vármegyékre nézve áll, a' horvát vármegyékre azért nem lehetvén alkalmaztatni, mivel a' horvát követek mind ugyan-
azon egy gyűlésben lévén választva, valamennyien ugyanazon utasítással vannak felruházva.

A' tábla mutatja ezen felszámítás általános resultatumait. 160 volna száma mindössze Magyar- és Tótország megyebeli és Horvátország követeinek. Az egyes quotiensek, úgy látszik, megfelelnek a' megyék egymás iránti fontosságának.

A' 49 királyi városnak jutna a' vármegyei követek $\frac{1}{4}$ részénél valamivel több, és így 42 követ. Ezeknek felosztása a' városok között könnyű szerrel történék. Az olyan város, mellynek portája a' 20-tól felfelé van, küldene 2 követet. Illyen város tíz van: Buda, Debreczen, Pest, Pozsony, Sopron, Szabadka, Szeged, Temesvár, Ujvidék, Zombor. Ez tehát teszen 20 követet. Az olyan városok, hol vagy a' porták száma 10-en tul van, de nem éri fel a' húszat, vagy pedig népességük közel jár legalább is a' tízezerhez, küldenének egy-egy követet. Illyen város van tíz: Esztergom, Győr, Kassa, Komárom, Nagyszombat, Szatmárnémeti, — mellyekhez kapcsoltnék a' geographiai helyzete miatt máshova nem csatolható Nagybánya; — Selmecz, mellyhez körülményei miatt kapcsoltnék Bélabánya; — végre Varasd és Zágráb; és így ezen 12 város kapna 10 követet. Körmöcz, noha ide nem tartozik, mint a' bányavárosok feje, a' bányászti érdek fontossága miatt is, kapna maga 1 követet.

A' még hátralevő 11 követ pedig felosztatnék geographiai helyzet és más körülmények szerint a'

fenmaradt 26 város közt úgy, mint azt a' táblában *) látni, és így jö ki a' 42 követ.

Azon esetekben, hol két vagy több város küld egy követet, kicsinálnák magok közt, hogy felváltva micsoda renddel válaszszanak, 's ezt ő felségének, a' helytartótanács utján, a' regalisok tekintetéből bejelenének.

Uj királyi városok kinevezése esetében, a' küldöttség véleménye szerint, a' szavazati kérdés rájuk nézve országos tanácskozás tárgya lenne **).

Előre lehet látni, hogy a' királyi városok, melyek a' küldöttség által javasolt számmal sem voltak megelégedve, jelen javaslatunkat még kevesbbé fogják helybenhagyni. Szabad legyen megjegyeznünk: hogy mi a' kir. városoknak azon állhatatosságát, mellynél fogva a' két követtől 's két szavazattól városonkint elállani teljességgel nem akartak, érteni nem tudjuk. Ha ezen szám vétetnék basisul a' városokra nézve: úgy okvetetlen szükség volna a' vármegyei követek számát felette nagyon megszorítani, a' mire régi törvényeinkben 's historiánkban a' szükséges analogiák bizonyosan nem hibáznak, 's a' miben a' kir. városok az országgyűlést bizonyosan nem hátráltathatnák.

*) Ezen tábla nem találtatott a' kézirat mellett. A' kiadó.

**) Felesleges megjegyeznünk, hogy e' két javaslatban a' fődolog nem a' szám, hanem csupán annak megmutatása: hogy teljességgel nem lehetlen a' képviselők számát a' törvényhatóságok valódi erejéhez és fontosságához alkalmaztatni. A' másik főczél annak kivilágosítása: hogy millyeknek kell lenni az idomoknak a' különböző nemű követek között.

Mit nyernének tehát a' városok a' sok költségen kívül? teljességgel nem látjuk. Az egész dolog az idom kérdésében fekszik. Ha ez helyes, úgy nincs min panaszkodni; valamint ő felsége nem gondol vele, hogy a' török Jeruzsálemben uralkodik, noha jeruzsálemi királynak nevezi magát, — hanem azt veszi rossz néven, ha a' francia Lombardiába teszi be lábát: úgy a' királyi városok is ne azt tartsák ellenségöknek, ki tőlük néhány ideális szavazatot elvesz, hanem azt, ki nekik az őket illető idomot megadni vonakszik.

Hogy pedig az országban létező potentiák micsoda idomot kívánnak a' képviselők közt, azt fentebb láttuk. Nem elég itt mindig a' külföldre hivatkozni; meg kell mutatni, hogy a' helyezettések közt hasonlatosság van-e. Angliában egy harmada a' népességnek városokon lakik, nálunk alig egy tizenennyolcad része. A' mint Ragályi Tamás lelkes különszavazata igen jól mondja, a' királyi városok még az ipar és kereskedelem érdekének képviselésében is, egy nagy részben, a' vármegyei követek választására befolyó népesebb mezővárosokkal osztoznak. Fentebb láttuk, hogy mindössze tíz királyi város van, mellynek népessége a' húszezeren túl, vagy a' körül jár, portája pedig 20, vagy 20-on túl van; olyan, hol 10 és 20 ezer közt áll a' népesség, 10 és 20 közt a' porta (néhányat a' népességre nézve még itt is ki kell venni), mindössze csak tíz. A' többi 29 királyi város merő apróság. Nem tartozik ide ezen jelenéseknek okait keresni, a' factum maga tagadhatatlan. 'S mikor tett vármegyei követ királyi városok javának káros indítványt? mikor multák felül a' királyi városok a' megyéket a' haza védelmére tett áldozatokban, vagy az annak adott ne-

vezetes emberekben ugy, hogy ezen tekintetekre különösen hivatkozhasanak? — A' törvény pusztá szavaira hiába utalnak a' városok; mit mondanának, ha mi a' jelen nem lévők követekre nézve, kik még az 1741-iki diatán is olly nagy szerepet játszottak, az 1608 k. u. 1 t. cikkely 9-ik paragraphusát, mellynél világosabb talán az egész Corpus Jurisban nincs, sürgetnök, vagy más analogus rendszabást javaslanánk? Rendezni akarunk, és így valahára igazságos basisokat kell felvenni; egészen más időkben élünk, mint a' mikor szavazás tárgyában, úgy mint sok másban, zavarban szerettek lenni az emberek; a' szavazások magok ritkák voltak, 's hol számították a' szavazatokat, hol pedig számlálták. A' régi szokásból vett okoskodást pedig az új szokás megsemmisíti; sőt a' mi több, ezen utólsóból azon tanulságot lehet venni, hogy alkotmányos országban a' rossz törvényt, a' dolgok erejénél fogva, az ellenkező szokás elébb-utóbb orvosolja. Ha a' régi törvény nem adott volna sokkal több szavazatot a' kir. városoknak, mint a' mennyit az ország javával megegyezőleg birniok lehet, ezen törvény sok más egyebekkel papiroson nem maradt volna.

Jelen helyzetetésükhöz képest, hacsak magok magokat megcsalni 's a' valóságot a' képzelmenyeknél kevesebbre becsülni nem akarják, tetemesen nyernek a' városok javaslatunk által. Nyitva van egyébiránt előttük az út további szavazatok nyerésére. Ha a' bennök összesereglett értelmesség és ismeretek független szellemben fognak a' haza javára használtatni az országgyűlésen: úgy nincs mit félniük a' vármegyei követek irigységétől.

Ezen utolsó tekintet visszavezet bennünket a' városi követek külöszavazatában álló egy ellenvetésre. Azt mondják: hogy a' vármegyei követeket úgy kell csak nézni, mint a' nemesség, — nem mint az egész népség képviselőit. Erre — sok mást elhallgatván — az a' felelet: hogy Magyarorszáiban néhány százezer nemes család vagyon, melly a' vármegyei követek választásában osztozik, és az egész fekvő birtoknak az országban legalább felét mint sajátot, egy negyed-részt mint allodiumot birja. A' városi követeket sok helyütt 12 ember, sehol sem több mint 100 választja. Százat vevén fel mindenütt, 4900 ember képét viselik a' városi követek.

Változni kell tehát ezen állapotnak a' városokra nézve, és a' városi követek választásának szélesebb basison kell történni, különben függetlenségéről szó sem lehet. Javaslatusunk az volna: hogy félretévén minden mesterkélt combinatiókat, 's nem bizván arra magunkat, a' mi a' városokra nézve az illető munkálatban administrativus tekintetben talán történendik, talán nem, — mindjárt itt határoztassék el, hogy a' városi követek választásában mind azok részt vegyenek, kik a' városban polgári joggal birnak. A' választás történjék minden candidatio nélkül, szavazatok többségével, a' bíró és illetőleg a' polgármester előlülése alatt; utasítást pedig egy ugyanezen alkalommal választandó állandó küldöttség dolgozzon ki. Ezen küldöttség álljon 12 tagból; belsőtanácsbeli küldöttségi taggá választani nem szabad. Hozzá járul a' küldöttséghez két, a' külső tanács által választandó belső tanácsbeli; előlülő a' polgármester, vagy illetőleg a' bíró; 's ezen küldöttség folytassa a' levelezést a' követekkel az egész

országgyűlés ideje alatt. — Ott, hol több város van összekapcsolva, hasonló küldöttségek választatnának e' végett az összekapcsolt városokban is.

De változni kell ám ezen állapotnak a' vármegyékre nézve is; mert különben a' városi követek e' szerint már valóságos képviselőkké válván, előbb-utóbb helyt fogna állni ellenvetésök. Részünkről meg vagyunk győződve, hogy eljött az idő, az adózó népnek egyenes befolyást adni a' képviselők választásában, és így azt az ország alkotmánya általános és erkölcsi javaiban is részesíteni. Teljességgel nem tudjuk áttallátni, hogy miért kelljen a' dolgot halasztani. Ugyan mire várunk? Akár ad a' jelen országgyűlés birhatási jogot (*capacitatem possidendi*), akár nem a' paraszt embernek, az a' dolgot el nem dönti. A' birtok a' politicalai jogok feltételeinek sorában úgy jó tekintetbe, mint kezesség; ez a' kezesség a' magyar földművelőnél, ki hazájához és telkéhez szít, ugyis megvagyon. Angliában néhány százezer a' követválasztó, tulajdonos mindössze csak tizenhétezer. Hogy, ha nem bir is, de legalább birhasson valamit minden a' politicalai jogokban részesülő polgár, felette kívánatos, de nem okvetetlen szükséges. Ehez járul: hogy azon fundus, mellyen Magyarországon az adózó ül, a' törvényhozás és kormány őtalma alatt vagyon. Hogy a' paraszt személye nagyobb mértékben legyen biztosítva, mint most, igen ohajtandó; de ha ez nem történik, mégis folyhat be a' képviselők választására, — 's azért, hogy egy kedvezést, mellyet céliránytalannak tartunk, tőle megtagadjunk, ne tagadjunk meg tőle egy mást, mellyet veszedelem nélkül megbir. Mert nem áll meggyőződésünk szerint azon ellenvetés, melly a' parasztok műveltsé-

gének csekély gradusából vétetik. Azoknak egy igen nagy része, kik a' követválasztásban most vesznek részt, csak egy cseppel sem értelmesebb a' parasztnál, igen sokszor erkölcstelenebb és rendetlenebb. Arra, hogy általában a' szükséges lépcsőig emelkedjék a' nép műveltsége, még a' legjobb intézetek mellett is hosszú idő kell: ki áll nekünk jót arról, hogy a' crisis nem előbb, a' mostani műveletlenségnek még épen kellő közepében történendik, mikor aztán nem tőlünk fog függni az engedmények mértéke? Azután abból, hogy értetlen a' paraszt, csak kettő következik: a' jövődre nézve az: hogy okosabbá kell tenni; a' jelenre nézve: hogy nálánál értelmesebb emberekkel kell őt egy szekérbe fogni, és nem magára hagyni, hogy így értetlensége nevekedsék, és féketlen divatozzék. Sokkal jobb a' parasztoznak már most részvétet engedni a' vármegyei követek választásában, mint majd — a' mit előbb-utóbb elkerülni nem lehet — néhány esztendő múlva külön képviselőket adni nekik, 's őket az által a' csábítások minden nemeinek — felvigyázás nélkül — kitenni, a' lázítók furfangságának gazdag aratással biztató mezőt nyitni, a' rendek tábláján pedig egy olyan összetapadt felekezetet alkotni, melly — hogy a' távolabb fekvő következeseket elhallgassam — a' szavazatok mérőserpenyűjét csakhamar felbillentené. Ne csaljuk meg magunkat. Négy paraszt követ, a' ki azt mondhatná, mint ezelőtt 8 esztendővel az oppositio Franciaországban: „ezen teremben csak négyen vagyunk, — de a' terem kivül kilencz millió“ — előbb-utóbb szörnyű viszhangra talál a' nemzetben. A' kisebb nemesember és a' paraszt Magyarországon egymás mellett,

egy faluban, egy telken, sokszor úgy szólván egy fedél alatt él; az egyik, mint a' másik, földművelő és marhatartó: materialis érdekeik tehát ugyanazok; és így nem külön képviselést kell számukra alkotni, hanem a' két felet egy választásba forrasztani össze, hogy így azok, kik a' vármegyei és országgyűlési költségeket együtt viszik, vagy viendik, a' választásban is egyesüljenek. Minden nehézség nélkül megmaradhat e' mellett azon törvényes különbség, mellynél fogva a' nemes személyesen katonáskodik, a' paraszt ujonczot állít, és azt kitarlja.

Javaslatunk az volna: hogy minden helységből két, adózó fundust művelő parasztok által választott, ugyanazon helységbeli parasztember a' követek választásán jelen lehessen, és szavazati joggal birjon. Az olyan vármegyékben, hol kevés a' nemesség, ez befolyás nélkül már a' kezdetben sem maradna. Ott, hol számos a' nemesség, kevesebb volna eleintén a' befolyás, de csalogódás sehol sem lenne. Egyébiránt ez csak próbatétel, első lépés, veszedelem benne még a' legkisebb megyében sincs, 's a' tapasztalás utmutatása szerint tehetné a' törvényhozás a' további rendszabásokat.

'S mivel már e' kérdésben vagyunk, el kell mondanunk azt is, a' mit a' követek választására nézve egyáltalában gondolunk; annál inkább pedig, mert a' követek választásának rendszerét az országgyűlés rendezéséből teljességgel nem veheti ki az ország, hacsak annak nem akarja magát kitenni, hogy az, mit p. o. a' városokra nézve javasol az országgyűlés rendezésében, a' kormány által elfogadtassék, az pedig, mit a' követek választására nézve (in Coordina-

tione Civitatum) javasol, elvettessék, és így — visszalépés egy munkálatról a' másokra nem lévén — az ország rendei elessenek] azon kezességektől, [mellyek mellett ajánlották ezt, vagy amazt.

A' mi tehát a' vármegyebeli választási rendszert illeti: részt venne a' már mondottakon kívül a' választásban, úgy mint eddig, minden a' megyében birtokos, vagy állandóan lakozó nagykorú nemesember. A' Fő-RR. táblájának tagjai sem vétetnének ki, feltéve, hogy a' napibér-fizetésben részt vesznek; mivel számuk ugyis kicsiny, — jelen nem léve is gyakorolhatnak befolyást, talentumaiktól megfosztani a' közöniséget kár volna; végre, mivel ha duplán fizetnek, úgy természetes az is, hogy duplán gyakoroljanak befolyást. Ezeken kívül járulnának a' választáshoz a' vármegyében állandóan lakozó honoratorok közül mind azok, kik a' nemesi felkelésben részt vesznek. Ezeknek, úgy mint a' nemeseknek is, a' járásbeli szolgabírák készítik lisztáját; ezen lisztát egy e' végre kinevezendő küldöttség néhány nappal a' választás előtt megigazítja.

A' választás, mint eddig, közgyűlésben, a' rendes előlülő előlülése alatt történik úgy, hogy ha az előlülő a' felkiáltásból a' többséget kivenni nem tudja, vagy pedig az általa tett kimondásban 100 választó meg nem nyugszik, szavazásra menjen a' dolog.

Ezek volnának a' választás fővonásai, — az apróbb rendelkezések, mellyekre nézve — sok tekintetből — kimerítő és körülményes törvény kívántatik, ide nem tartozván.

Felfogván már most a' küldöttségi javaslat fonálát, visszatérünk a' —

II-ik czikkely 8-ik §-ának kezdetére, hol a' kirá-

lyi tábláról vagyon a' szó. A' küldöttség a' királyi személyest, mint előlülőt, az alnádort és alországbirót, mint szükség esetében az előlülő pótlóit, a' négy ítélőmestert, mint országgyűlési előadókat, ezenkívül két táblabirót a' jegyzőkönyv vitelére, és így, a' horvátországi ítélőmesteren kívül, az egész kir. táblát kilencz szavazattal ohajtja — a' törvényeknél, régi szokásnál és a' kir. táblához minden időben mutatott közbizodalomnál fogva — a' rendek táblájánál megtartani, annál inkább, mivel félő, nehogy elszakasztva az országgyűléstől, ezen törvényszékekben az 1791: 12 sarkatos törvényczikkelylyel ellenkező lélek támadjon.

Egyenesen megvalljuk, hogy mi e' félelemben teljességgel nem osztozhatunk. Min épül e' félelem? Azoknak ismerete, a' mik az országgyűlésen történnek, a' rendek táblájának teremére szorítva nincsen. Lehet e csak feltenni is, hogy a' kir. tábla, akár legyen az országgyűlésen, akár nem, ne tudja szórul szóra azokat, mik ottan történnek? Ezen okoskodás szerint a' hétszemélyes táblától fogva lefelé valamennyi törvényszék van az országban, mind be kellene hozni az országgyűlésre. Akkor ugyan vége volna a' magyar törvényszékek³ tiszteletességének, ha az országgyűlési tanácskozásokban kellene a' bíráknak részt venni a' végett, hogy a' törvény és nem a' patens szerint ítélenek. Akkor ugyan soha sem érdemlette volna meg a' királyi tábla azon közbizodalmat, melly most környékezi, 's mellyet a' küldöttség emleget. A' mi pedig e' bizodalmat illeti, bizik bizonyosan a' nemzet a' királyi táblában, mint ügyeinek bírájában, de nem mint törvényhozóban, különben azt a' szavazásból tetteleg ki nem szorította volna.

De szólnak a' királyi tábla megtartása mellett a' törvény és a' szokás. Mintha bizony a' küldöttség a' titularis püspököket, — a' szokás a' jelen nem lévők követeit, a' törvény ellenére, ki nem szorította volna. Hát az talán nem szokás, hogy a' királyi tábla tagjai nem szavaznak?

Világos mind ezekből, hogy a' királyi táblára nézve sincsenek megkötte az ország rendjeinek kezei, 's hogy a' kérdés itt csak az: mit kívánnak a' dolog természete, az igazság kiszolgáltatása, a' tanácskozások előmozdítása és a' szükséges irányok?

Hogy a' dolog a' képviselőtábla természetével ellenkezik, bebizonyítani nem szükség, elismeri ezt maga a' küldöttség. A' dolognak ezen rossz oldala van e valami jó következtetések által kipótolva? Olly ember, ki országgyűlési előlülő 's bíró is egyszersmind, a' kormánynak is egy részben embere, hármas természetű egy lény. A' bíró tartózkodást szül; a' kormány embere bizodalmatlanságot; az előlülő nem gyakorolhatja ezen helyeztetésben tisztét mellékes tekintetek nélkül, és soha sem gyanutlan részrehajlatlansága. — Az ítélőmesterek kezéből a' pennát a' szokás ugysis kivette; a' jegyzőkönyv vitelére pedig épen ug találkozik ember a' követek közt, mint a' hogy kerületi jegyző. Még akkor is, ha valóban szükséges volna, hogy az országgyűlés kebelében támadható perek a' királyi táblán láttassanak el — a' miről majd alább leszen szó — elég lenne, hogy a' királyi ügyek igazgatója legyen jelen az országgyűlésen; — 's mindig megfoghatatlan maradna egy olly rendszabás, melly szerint 2000 valósággal folyó per egy még csak lehető per miatt természetes bírójától megfosztatik.

De más tekintetben már épen káros ezen intézet. A' tanácskozások jelen lassú menetelét 's e' lassúságnak főeszközeit, a' kerületi üléseket — úgy mint azok most vannak — csupán csak ama' természetelleni helyzetnek lehet tulajdonítani, mellynél fogva az előlülés 's a' toll királyi függésben álló emberek kezében van. Ezen állapot csak úgy szűnhetik meg és fordulhat jobbra, a' kormány és az országnak egyaránt nagy hasznával, ha a' királyi tábla a' képviselők közül eltűnik, 's megszűnik magára nézve végzetlen és háladatlan fáradsággal, a' közdolgok előmenetelének pedig akadályaul ott ülni, hol valóságos befolyásból a' szokás már ugys kiszorította.

Javaslatunk szerint előlülőt magok közül választának a' követek abszolút szavazati többséggel. Két más tag másod előlülővé választatnék. Az előlülőnek fizetése iránt országosan kellene rendelkezni.

Horvátországnak négy szavazatot ad a' küldöttség. Mintán vélekedésünk szerint az ítélőmester elmaradna, Horvátország — a' mint fentebb láttuk — a' mostani mód szerint választva, öt követet küldene.

A' káptalanoknak, akár cathedralék, akár collegiatumok, egy-egy szavazat jut a' küldöttség véleménye szerint. Világos, hogy a' mi előzményeink szerint ennyit nem kaphatnak, különben felette meg kellene szaporítani a' vármegyei követeket, 's ugyanazon arányban a' városokéit is. A' felsőtáblán ugys erősen vagyon már az egyházi rend képviselve. Talán nem vétkezünk a' káptalanok ellen, ha őket több mint négy középrangú vármegyével tevén egy rangba, mindnyájoknak együttvéve, mostani képzeletes szavazataik felét, azaz tízennégy valóságos szavazatot adunk. A'

három érseki káptalan egyet-egyet kapna, a' többi 25 káptalan közt a' 11 votum osztatnék fel az ide mellékelt *) tábla utmutatása szerint úgy, hogy az összekötött káptalanok közül hol az egyik, hol a' másik küldene követet, magok közt elvégezendő 's ő

*) Káptalanok.

Káptalan neve.	Követ.	Észrevétel.
Beszterczébánya	1	a' nyitraival együtt.
Csanád	1	a' pécsivel együtt.
Diakóvár	1	a' körösivel és varasdival együtt.
Eger	1	
Eperjes	1	a' szepesivel együtt.
Erdély	1	a' fogarasival együtt.
Esztergom	1	— — —
Fogaras		lásd az erdélyit.
Győr	1	a' szombathelyivel és székesfejérvárral együtt.
Kassa	1	a' szatmárral együtt.
Kalocsa	1	
Körös		lásd a' diakóvárit.
Nagyszombat	1	a' pozsonyival és sopronyival együtt.
Nagy-Várad r. e.	1	a' nagyvárad g. e. együtt.
Nagy-Várad g. e.		lásd a' nagyvárad római catholicust.
Nyitra		lásd a' beszterczébányait.
Pozsony		lásd a' nagyszombatit.
Pécs		lásd a' csanádit.
Soprony		lásd a' nagyszombatit.
Szatmár		lásd a' kassait.
Székes-Fejérvár		lásd a' győrit.
Szepes		lásd az eperjesit.
Szombathely		lásd a' győrit.
Vác	1	a' veszprémivel együtt.
Varasd		lásd a' diakóvárit.
Veszprém		lásd a' váczit.
Zágráb	1	a' zengivel együtt.
Zeng		lásd a' zágrábit.

felségének a' helytartótanács által bejelentendő rend szerint.

A' Jász és Kun kerület két követet, a' Hajduvárosok hasonlólag kettőt küldenének a' küldöttség javaslata szerint. Ez helyt állván, a' választás is a' régi szokás szerint maradhatna.

A' királyi tudományos egyetem által küldendő követnek valamennyi professor által kellene választatni.

A' turopolyai nemesek grófjok által képviseltetnének.

A' tizenhat szepesi városok pedig egy követet küldenének, kinek választásában mindenik városból legalább tíz embernek kell részt venni.

Fiume, mint most, egyet.

Ide való végre azon rendelés, hogy ugyanazon törvényhatóság kövei között semmiféle rangbeli

Törvényhatóság neve.	Népség.	Porta.	Követ.
Pesti tud. egyetem	—	—	1
Kún és Jász kerület	164,939	125	2
Hajduvárosok	50,477	31 $\frac{4}{8}$	2
16 szepesi város	30,563	28 $\frac{2}{8}$	1
Fiume	8973	2	1
Turopoljai nemesek	—	—	1

Rendek táblája.

28 káptalan követe	14
49 magyar- és tótországi vármegyék és Horvátország kövei	160
49 királyi városok kövei	42
Tudományos egyetem	1
Jász és Kun kerület	2
Hajduvárosok	2
16 szepesi városok	1
Turopoljai nemesek	1
Fiume	1

különbség nem lehet, és ezen nevezet: „első követ, második követ“, megszűnnék, — mikor ünnepélyes szertartásban valamelly törvényhatóság követei közül csak egy vehetne részt, ezen elsőbség mindig a' legidősbet illetvén.

Az eddig előadottak két egymásra következő törvényczikkelybe foglaltatnának. Az első szólana az előlölőségről a' rendek tábláján 's a' tábla tagjairól; a' másik a' követek választásának elveiről, 's néhány rövid paragraphusban a' fentebb kimagyarázottakat foglalná magában, — részint megerősítvén a' régi szokást, részint új szabályokat alkotólag.

VII.

A' küldöttségi javaslat III. cikkelye *) az országgyűlési tanácskozások módjáról szól.

*)-Artic. III. De modo pertractationis Diaetalium negotiorum. Ad scopum Art. 7: 1723 et in hoc provocati Art. 25. Uladis-lai Decreti II. eo certius assequendum, de modo pertractationis Diaetalium negotiorum constituitur:

§. 1. Ut initium quarumvis Diaetalium pertractationum porro quoque penes SS. et OO. in distincto conventu considerantes sit.

§. 2. Status ipsi pro veteri more, priusquam negotium quodpiam majoris momenti in meritoriam deliberationem veniat, id per Deputationem scrutinio deligendam discuti, objecta, ubi res admittit, in formam Articuli redigi, et motiva eidem subservientia referri faciant. Postea —

§. 3. Dato pro conferendis unice consiliis, nullatenus itaque pro connumeratione votorum, aut conclusione quapiam facienda, velut praecise ad auctoritatem publicae Diaetalis Sessionis pertinente, sufficienti termino: in ipsa Diaetali Sessione, Nunciorum, quorum duas tertias sub poena Articuli 53: 1662 inomisse praesentes esse oportet, opinionones, ordine, quo quis prior assurrexit, cum moderamine, omni tamen cum libertate, depromendae, exaudiantur, eosque, seu verbo, seu facto interturbare, tanto vero magis

Az előbeszéd, mint tökéletesen felesleges, kima-
radhatna.

per illos, qui ad Tabulam non pertinent, assensum, vel resen-
sum manifestari ex mente Art. 57: 1723 poenale est.

§. 4. Si opiniones ita divergant, ut ad cognoscendam
majoris partis sententiam votis opus sit: subversante nego-
tio, ad convenientem indoli ejus simplicem eam quaestionem
reducto, ut affirmative, aut negative responderi possit, pri-
mum ii, qui affirmativam tenent, postea vero illi, qui pro
negativa sunt, consurgent, et tam ii, quam hi per Individua
duo, diversam a consurgentibus sententiam foveant, et a
Praeside denominanda, adjungendumque Protonotarium, di-
stinctim connumerabuntur, et Relatione per eos Praesidi facta,
idem addito voto suo, pluralitatis sensum enunciabit, per
Protonotarium in stylum redigendum, palamque perlegen-
dum, et uti approbatum fuerit, Diario inserendum.

§. 5. Atque haec ipsa discussionis ratio, quoad Projecta
Articulorum, quorum substratum pluribus membris constat,
cum eo observanda erit, ut praemissa singillarum ejus
partium pertractatione, subin Articulus ipse in toto sui com-
plexu assumatur, et pertractetur.

§. 6. Conclusum Tabulae Statuum porro quoque per De-
putatos, ad actum hunc, et generatim ad quasvis functiones
communem deliberationem haud exposcentes, a Praeside
denominandos, ad superiorem Tabulam perferetur, Orator-
que ex Clero sensum Tabulae scripto uberius comprehensum
esse insinuabit.

§. 7. Conventus vero Dnorum Praelatorum, Baronum, seu
Magnatum, ex quibus universim septuaginta, atque inter hos
tertiam minimum partem ex Magnatibus Art. 2. §. 6. nomi-
natis, cum vigintitribus adminis Individuis adesse oportet
in deliberatione, et votorum connumeratione, salva disposi-
tione Articuli 25: 1495, parem tenendo modum, pariter
scripto sensum suum Statibus et OO. transmittet.

§. 8. Si in diversum sensum Tabulae abeant: ternis nun-
ciis mutuo missis coalitio quaeretur; si hoc ita non obtineat-
ur, ex utraque Tabula Deputatio per scrutinium eligetur;
quae ut proportionato numero constet, mutuo Tabulae nu-
merum ex parte sua eligendorum denunciabunt. Deputatio
haec loco et tempore per eum, qui ex delectis Tabulae Su-

Az első paragraphus kimondja: hogy a' tanácskozások kezdete ezentul is a' külön terembe összeseregülő KKnál és RRnél legyen. Ez vélekedésünk szerint is törvény tárgya.

A' második paragraphus rendeli: hogy a' KK. és RR. elébb, mintsem valami fontos tárgyat tanácskozás alá vennének, azt titkos szavazattal választandó küldöttség által megvizsgáltassák, melly — ha a' dolog úgy kívánja — törvényjavaslatokat is készítend, és jelentést teend.

A' harmadik szerint idő adódván a' kölcsönös értekezésre, de semmi esetre sem a' szavazatok összehesámolására és végzésekre, mellyek csak országos ülésekben történhetnek, és így eltöröltetvén a' kerületi ülések, az országos ülésben a' követek azon renddel, a' hogy felállottak, előadják vélekedéseiket; félbeszakasztani őket nem szabad; a' hallgatók se tetszést, se visszatetszést ne mutassanak. — A' követek két harmadának az 1662: 53 t. cikkelyben kiszabott büntetés terhe alatt jelen kell lennie.

perioris alios ordine praeit, designandis, pro mutua capacitatione considerabit, et quaevis pars Tabulae exmittenti referet. Si mutua capacitatio non subsequeretur, aut hac etiam subsecuta, et Relatione facta, Tabulae in diverso sensu persisterent, duaeque tertiae SS. et OO. in unam eandemque coalescerent sententiam, ac ad Sessionem mixtam provocarent, tertia Procerum parte, huic eorum provocationi assentiente, mixta Sessio per eum, qui Tabulae superiori praeest, indicetur, et negotium pluralitate votorum, ex individualibus suffragiis cognoscenda, decidetur.

§. 9. *Conclusum, cui denique benignus Regiae Majestatis assensus jam accessit, in novam meritoriam discussionem sub iisdem Comitibus reassumere, aut eidem Protestatione quapiam obviare, et interdictum, et invigorosum est.*

A' negyedik paragraphus a' szavazás módját rendezi el. — A' végzés írásba foglaltassék az ítélőmester által, 's a' mint helybenhagyatott, tétessék a' jegyzőkönyvbe.

Az ötödik paragraphus azt rendeli, hogy mikor valamelly törvénycikkely több részletből áll, ezek elébb külön-külön, aztán pedig az egész cikkely vétessék ezen módon tanácskozás alá.

A' hatodik a' végzéseket a' mostani mód szerint küldöttségek által rendeli a' főrendi táblához vitetni. A' küldöttséget, úgy mint minden ünnepélyes küldöttséget, az előlülő nevezi ki. A' szónok az egyházi rendből van, 's jelenti: hogy az írás bővebben mutatja a' KK. és RR. értelmét.

A' hetedik ezen tanácskozási szabályokat a' Fő-RR. táblájára is kiterjeszti. Ott legalább 70 tag legyen jelen, 's ezek közt legalább 23 regalista. A' szavazatokat az ajtónállómester szedi össze; 's a' közlések a' másik táblával hasonlóképen írásban történnek.

Ezen hét paragraphus tartalma, egy kivétellel, vélekedésünk szerint sokkal jobb helytt állana egy tanácskozási szabályozatban, melly országosan dolgoztatnék ki; de nem törvény, hanem csupán országos végzés erejével birna, 's az országgyűlésen módosíthatatnék. Az effélékben a' tapasztalásból lehet legtöbbet tanulni, — 's alkalmatlan dolog, minden kicsinyiség miatt sanctiót kérni. Gondolatinkat egy illy szabályozat iránt összefoglaltuk, 's azok ezen észrevételek végén külön, egy toldalékban jelennek meg. Ott majd taglalni fogjuk a' küldöttség ezen javaslatait is. A' törvényben csak azt kellene mondani, hogy: „szavazatok összeszámítása és végzés országgyűlésen

kivül nem lehet; a' tanácskozások pedig az országosan megállapított és csak országosan módosítható szabályozat szerint fognak folyni."

A' nyolczadik paragraphus, melly igazán törvény tárgya, igen bölcsen magyarázza, mikép kelljen, három izenet-váltás sem eszközölvén még egyesülést a' két tábla közt, azt vegyes küldöttség által előmozdítani, 's ha ez sem használ, mikép a' vegyes ülést tartani. A' küldöttség vélekedése szerint csak akkor lehetne vegyes ülést tartani, mikor a' rendeknek két harmada, a' főrendeknek pedig egy harmada ezen kívánsághoz hozzáállana.

A' küldöttség által javasolt szavazatbeli idomok szerint, a' mint már fentebb megmutattuk, illy módon a' vegyes ülésekre való hivatkozás a' rendekre nézve merő csalódás lenne; de a' magunk rendszerét tekintve is ugy látszik, hogy miután a' rendek táblájánál van az indítványi jog, e' táblának mind azon módokat meg kell adni, mellyek által akaratát törvényesen kiviheti. Egy csak a' kivétel: lehetetlenné kell tenni azon esetet, hogy a' rendek valami, magára a' főtáblára nézve káros végzést keresztülvihessenek. 'S ezért szükséges, hogy vegyes ülés ne tartassék, hacsak annak tartását a' főrendek egy része szinte nem kívánja. Jó tehát azon szabály, melly a' főrendek egy harmadának meg-egyeztését teszi feltételül. Tovább menni nem szükség; és így miután a' rendek két harmada ugyis bizonytalan, 's néha több, néha kevesebb lehet, jobb volna talán egy bizonyos számot tenni ki: t. i. néhány szavazattal többet, mint az egész táblának felét; 's mivel nálunk a' szám 224, vélekedésünk szerint csak ugy lehetne tartani vegyes ülést, ha azt a' rendek tábláján

114-en kívánnák, 's ezen kívánsághoz, a' mint már mondatott, a' főrendek egy harmadrésze hozzáállana, — a' kérdéses szerkesztésre nézve egyébiránt észrevételünk nem lévén.

Végre a' kilenczedik paragraphus azt mondja ki, hogy az egyszer országosan elvégzett dolgot ugyanazon országgyűlésen uj tanácskozás alá venni, vagy annak ellentmondani nem lehet.

Mind ezek együttvéve egy törvénycikkelyt formálnának, mellybe még azon egy ideát kellene beléiglatni, hogy minden szavazat az országgyűlésen egyforma súlyú a' felszámításban; ez ugyan magában értetik: de olyan országban, hol sok ember még mindig „de ponderatione votorum“ álmodozik, — nem árthat világosan kimondani.

VIII.

Különös rövid törvény által kellene ezután kimondani azt, hogy ő felsége udvari tanácsosokat nevezhessen ki szükséges számmal, kik a' tanácskozásokban felvilágosítólag részt vehessenek. Világos, hogy ez csak akkor szükséges, ha a' királyi személyes megszűnik előlülő lenni a' rendek tábláján. Ezen esetben azonban a' tanácskozás előmenetele miatt elkerülhetetlen, hogy legyen a' tábla kebelében organuma a' kormányshoz. Nem is osztozhatunk azon félelemben, hogy ezen tanácsosok — kiknek számát azonban törvényesen lehetne korlátozni — káros befolyást gyakorolhatnának. Ékesenszólásuktól félünk? de azt a' tagok ékesenszólása és a' tanácsosok iránt mindig létezendő bizodalmatlanság elegendőkép fogják ellensúlyozni. Különös joguk szavazat nélkül csak annyit fog nyomni

a' latban, a' mennyit érnek az általok előadandó okok, adatok és felvilágosítások; a' befolyás ezen neme pedig nem csak megegyezik a' képviselési rendszerrel, sőt inkább az ország érdekében is szükséges.

IX.

A' küldöttségi javaslat negyedik cikkelye *) a' követek utasításairól szól. A' küldöttség ezeknek egyedül az 1741: 8 t. cikkelyre és a' küldöket különösen illető tárgyak előmozdítására nézve tulajdonít kötelező erőt; minden más tekintetben csak tanácslónak (*consultativae*) akarja azokat.

Olly sok szó fér ezen már eddigelé is bőven és sokfélekép vitatott tárgyhoz, hogy a' feladás itt tulajdonképen a' kérdés egyszerűsítésében áll. El kell tenni láb alól mind azon mellékes nézeteket, melyek a' fő tárgyat elhomályosíthatnák. Álljanak itt tehát első helyen azon pontok, mik iránt nagy véleménybeli különbözés a' felek közt nem lehet; ezektől megszabadítva, tisztábban fog előttünk feküdni a' kérdés.

Hogy az 1741: 8 t. cikkely minden követet kötelez, akár legyen annak megtartása utasítólag meghagyva, akár nem, az iránt egy a' vélekedés; 's épen azért egészen egynek látszik, akár említették meg

*) Art. IV. De Instructionibus Nunciorum.

Instructionibus obligativis cum libertate deliberationis et sine Comitiorum non cohaerentibus, statuitur: Instructiones Nunciis dandas, tantum relate ad Art. 8: 1741, et promovenda ea, quae Jurisdictionem mittentem specialiter tangunt, obligativas, relate ad objecta vero Diaetalium tractatum nonnisi consultativas esse posse.

e' cikkely az utasításokról készülendő törvényben, akár nem.

Hogy a' küldöket különösen érdeklő tárgyakra nézve kötelezők az utasítások, — az hasonlóképen olly igen el vagyon ismerve, hogy ezen igazságnak törvény által való kimondása talán felesleges.

Világos az is, hogy az eredeti és pótló utasítások ugyanazon kútfőből eredvén, köztük semmi valóságos különbség nincsen, úgy hogy a' mi amazokra nézve megállapittatik, annak kell állni emezekre nézve is. A' királyi előadásoknak a' meghívólevelekben való megemlítése ezen tekintetben tökéletlen orvosság lenne, a' principium kérdését pedig fejtetlen hagyná. Itt tehát közép ut nincsen.

Igaz továbbá az is, hogy ha nem kötelező erejűek az utasítások, úgy azoknak, kivevén a' fentebb mondotakra nézve, egyáltalában meg kell szűnni. Mert ha tanácslók lennének, úgy volnának is utasítások, nem is; de hogy mi céljok és hasznuk lehetne? általlátni teljességgel nem lehet.

Bizonyos végre, hogy a' kötelező utasítások legmelegebb baráti sem értik azokat úgy, mintha szükségesképen köteleztetnék minden törvényhatóság parancsoló utasításokat adni követeinek. Ennek a' küldőtől kell függni, valamint annak is: hogy általános, vagy pedig specialításokba bemenő utasítást akar e adni követeinek? Mert magában világos, hogy minden kötelező utasítás azért még nem eo ipso specialis is. Azt is elismerik az utasítások baráti, hogy lehetnek esetek, hol a' követ, utasításának szóbeli tartalmától elállván, önfelelet terhe alatt, utasításának szellemében, a' „prudens arbitriummal“ élhet. Itt azonban a' szabály-

ról van szó; nem a' kivételekről, melyek iránt végezzen aztán a' követ a' maga küldőivel, a' hogy akar és tud.

Világos már ezekből, hogy miben áll, és mi körül forog itt a' vélekedések különbözőzése. Ugyanis az egyik fél az országgyűlési tanácskozások tulajdonképeni tárgyai, a' törvényhozói munkálkodások egész öszvesége (diplomában való változtatások, nádorispány-választás, az ország általános sérelmeinek miképeni orvoslása, katonaaállítás, adóajánlás, political, polgári, vallásbeli és fenytő törvények, magyar nyelv 'stb.) iránt minden kötelező utasítást visszavet, azt törvénytelennek, alkotmányunkkal ellenkezőnek, károsnak itéli; a' másik rész vélekedése szerint pedig a' törvényhatóságokat azon jogtól, hogy az ilyen mineműségű tárgyak iránt is kötelező utasításokat adhassanak, alkotmányunk veszedelmeztetése nélkül megfosztani nem lehet. Nem az utasítások visszaéléseinek eltörléséről, hanem azoknak essentiájáról van tehát szó.

Lássuk már most: micsoda fegyverekkel folyt a' küzdés ezen szűk mezőre szorított kérdés iránt, a' küldöttség kebelében és azon kívül?

Ama' tekintet, hogy a' rossz hazafiakra utasítások nélkül a' kormány hatalmas befolyást gyakorolhatna, a' kötelező utasítások mellett szokott felhozatni. De erre kész a' felelet: az ilyen embernél a' kötelező utasítás sem használ; talál ő rést kibúni az utasítás alól. — Egy-két régibb törvényre, mely az utasítások kötelező erejére látszik mutatni, az mondatik: hogy ez kivétel, a' kivétel pedig a' szabályt erősíti. — Az újabb időkben szokásba jött szorító utasításokra a' küldöttség régi, tágas értelmű utasítások felhozásával

felel. — Az első francia felforgatáskor az utasítások eltörléséből származott gyászos következtéseknek Lengyelország példája szegeztetik ellene, mely — mint a' küldöttség állítja — az utasításokkal való visszaélés miatt veszett el. — Előhozott Mr Peel (most Sir Robert), ki követségről lemondott, mikor addigi küldöinek vélekedésével ellenkezőleg a' catholicusok felszabadítását készült indítványba hozni. Az ellenfél azonban ebben erősséget nem lát, mert itt sarkalatos kérdésről vala szó, az 1741: 8 t. cikkelyről, mely iránt óvás téve itt is vagyon.

Említették továbbá a' kötelező utasítások barátai azt is, hogy miután hajdan minden nemesember az országban személyes részt vett a' törvényhozásban, most, mikor ezen jogáról akkép mondott le, hogy képviselők által jelenjen meg az országgyűlésen, az utasítások jogát természet szerint birnia kell. Ha pedig a' magányos viszonyokban felelet terhével tartozik a' meghatalmazott, miért nem a' követ, kinek kezeiben sokkal fontosabb kérdések fekszenek? — Ezekre az utasítások ellenségei okoskodásaiknak egy egész seregével felelnek. „Legfontosabb itt — úgy mondanak — a' törvényhozás általános elveinek, alkotmányunk és országgyűlési szerkezetünknek 's a' dolog practicus mivoltának tekintete. Ha a' követ, kit a' kérdés mostani állásában nem mint meghatalmazottat, hanem mint törvényhozót kell tekinteni, felelet alá jőne azért, hogy látott, hogy nézett, hogy gondolkozott, hogy a' közjót tekintetbe vette, hogy magát meggyőzetni engedte, úgy hivatala paradoxum lenne. Az olyan törvényhozó, kinek egész tiszte a' reábizottaknak szajkómódra való elregélésében áll — akármikép érezze is

helytelenségeket, akárhogy hasson reá az ellenkező meggyőződés — képtelen valami. Megszűnnék így a' képviselési rendszernek legszebb tulajdona: az értelemnek az értelemre való hatása. Alkotmányunknak sarkélve az: hogy a' közszükséget országosan kelljen kiesmerni, azaz ott, hol az 1608: 1 t. cikkelyben megnevezett, és Zsigmond VI. Decretumának előbeszéde és az 1474-iki törvényes szabások szerint az egész országot, a' jelen nem lévők teljes felhatalmazásával, ábrázoló négy status együtt vagyon: egyes törvényhatóságok tehát a' törvényhozói jogot ellenkezőleg az 1791: 12 törv. cikkelylyel, mely a' törvényhozást az országgyűlésen kívül gyakoroltatni tiltja, alkotmányunk felforgatása nélkül maguknak nem tulajdoníthatják. Végre szükségtelen volna így az országgyűlés 's impracticabilis a' tanácskozás, mert a' kormány minden tanácskozás nélkül az utasítások összevetéséből maga előre kicsinálhatná a' végzéseket; a' tanácskozásokban pedig, főképen rendszeres munkák felvételében, gyakran sokfelé mehetvén az utasítások, ha ezekhez állandóan ragaszkodnának a' követek, a' legszámosabb gyülekezetben gyakorta egy tiz tagból álló töredék tehetné a' többséget, és az országgyűlési tanácskozások természete ellen, a' dolgot eldönthetné.⁴

Megvan e ezen okoskodási csoportban bizonyítva, a' mit a' küldöttség magának feladásul tett? állanak e a' kimondott általános elvek? — helyesen vannak e magyarázva az idézett törvények 's alkotmányunk természete? — megvan e ezen magyarázatban országos egyéb intézeteink mineműségére 's political helyeztetésünkre a' szükséges tekintet? — végre áll e magában a' tapasztalás szerint az említett 's oly gazdag ecsettel

kifestett impracticabilitas? — ime a' kérdések, melyeket a' fentebb előadottak támasztanak, mi pedig szoros analysis alá venni kívánunk.

„A' törvényhozó felelet terhe alá nem tartozhatik, meggyőződését az alkotmány határain belül megszorítani nem lehet.“ — Ez állítva van, de bebizonyítva nincs. A priori véve sem az nem áll, hogy minden törvényhozónak felelet terhe alá kell tartozni; sem az nem, hogy minden törvényhozónak tökéletesen függetlennek kell lenni küldöitől. Így is, úgy is volt, van és lehet törvényhozó és törvényhozás, csak egészen ne legyen kizárva a' kölcsönös közeledhetés lehetősége. Hogy melyik a' jobb mód? ez az ország körülményeitől függ; in abstracto véve, a' törvényhozói idea az utasításokat teljességgel nem zárja ki.

„Ellenkeznek a' szorító utasítások a' képviselőnek és a' képviselési rendszernek természetével.“ — Ismét csak állítás. A' képviselési rendszer abban áll, hogy ne önszemélyökben, hanem kövceik által vegyenek részt a' törvényhozásban az ország lakosai. De az, hogy ezen képviselőknek micsoda viszonyokban kelljen állni küldöikkel? hogy mennyire kelljen amazok jogainak, emezek hatóságának terjedni? — ezek megint oly kérdések, melyekre a priori felelni nem lehet; 's csupán csak a' helyzetetés és a' körülmények különféle mivoltából megfejtethők. 'S ezekből kell megfelelni ama' kérdésre is: ha valóban oly nagy és természetelleni képtelenség e, mikor a' követ küldői akarata szerint beszél? 's hogy oly felette paradoxum hivatal e az, mellyet hazánknak legérdemesebb emberei eddigelé életök kevélységének tekintettek?

„Országosan kell kitudni az országos szükségét;

országgyűlésen kívül nem lehet gyakorlani a' törvényhozást; az országgyűlés pedig áll a' négy statusból, melly az egész országot, teljes meghatalmazásával a' jelen nem levőknek, ábrázolja.“ — Ugy vagy; nem lehet törvényt hozni országgyűlésen kívül. De ez a' kérdést el nem dönti. Törvényt hozni, és a' törvényhozókra befolyjni — két egészen különböző dolog. Az országgyűlés kebelében kell egyesülni, ott kell egymásba fűzve munkálni a' fonalaknak, — ez mind axioma; de hogy micsoda szabályok mellett kelljen ezen fonalaknak kiindulni a' törvényhatóságok kebeléből? hogy micsoda törvények szerint legüdvösebb az ő mozgásuk, 's milly köteleknek kelljen az erőmű egyes részei és azoknak eredeti kútfejei között fennmaradni? — azt Zsigmond Decretumából és az 1474-iki constitutiókból, valamint az 1608: 1 és az 1790: 12 t. cikkelyből is, sem a' küldöttség nem fejtette meg, sem soha senki megfajteni nem fogja. Mert az a' „cum plena facultate“, a' mennyiben a' követeket nézi, csak annyit tesz, mint a' mennyit a' felhatalmazások a' diplomatiában: azt t. i., hogy a' követ valóban a' küldők választottja, és hogy a' mi a' követ befolyásával végeztetett, azt küldői el nem ronthatják. Ez kétséget nem szenved; de azon kérdést: micsoda viszonyok legyenek közte és küldői közt? a' felhatalmazólevél és a' „plena facultas“ még csak nem is érinti.

„Főtekintettel kell lenni a' követeknek a' közjóra.“ — Ugyde kinek kell és micsoda szabályok szerint megitélni, mi a' közjó? hiszen épen abban áll minden törvényhozásnak feladása: országgyűlési rendelkezés tárgyában kitalálni, micsoda combinatiók által lehessen

a' közjót leghibizonyosabban eszközölni? — a' küldőknek kell e, vagy a' küldötteknek nagyobb hatalommal birni a' közjó kérdésének elítélésében? — lehetetlen e az, hogy a' törvényhatóságok is érezzék, mi a' közjó? képtelenség e, hogy a' követek a' közjó iránt vármegyénkint uralkodó meggyőződésnek tolmácsai? megfoghatatlan e, ha a' törvény az összeütközés esetében küldő és követ közt az elsőnek ad több tekintetet? — mind ezek fejtetlen hevernek a' felállított és magában tagadhatlan okfő óriási kebelében.

A' küldöttségnek ezen általános és alkotmányos okoskodásai tehát nem egyebek megannyi petitio principiit magokban foglaló circulus vitiosusoknál, mellyekben bebizonyítottnak tekintetik az, a' mit be kellett vala bizonyítani; 's tartoznak az okoskodások azon neméhez, mellyről Bentham azt mondja: „Définition arbitraire n'est pas raison.“ — Abból, hogy a' küldöttség ezen szavakat: „törvényhozó test, képviselő kar“ — így definiálja: „merő szorítatlan tagokból álló gyülekezet“, — ezen kitévelt pedig: „az országgyűlésen kívül törvényt hozni nem lehet“, — így: „a' törvényhatóságokban kötelező utasításokat készíteni nem szabad“, — abból még semmi sem következik kevesbbé, mint az: hogy országunknak sarkalatos törvényei és emez ideák: „törvényt hozni, képviselés“ — a' kötelező utasításokkal ellenkeznek. Hiába igyekszik tehát a' küldöttség ebből az egészen practicus kérdésből egy merő theoriai, vagy pedig juris publici kérdést csinálni, mellyet aztán egy-két általános fogalom önkényes definitiójával és néhány törvényeknek még önkényesebb magyarázatával lehessen eldönteni. — Mert az általános ideák épen nem teszik elkerülhetet-

lenné a' követ tökéletes szabadságát; a' magyar alkotmányos törvények pedig, melyekre olly nagy bizodalommal esik itt a' hivatkozás, az utasítások kérdését sem közvetlenül, sem közvetve el nem döntik; 's alkotmányunk elvei csak egy cseppet sem ellenségei inkább a' kötelező utasításoknak; sőt a' mi több, azokat sokkal kevesbbé ellenzik, mint akármi más alkotmányos törvények Európában. Azt kell itt kifejtteni annak, ki győzni akar: hogy állapotunk 's intézeteink minden ágai megkívánják e a' kötelező utasításokat, vagy nem? Minden egyéb nemei az okoskodásnak keveset nyomnak.

Ezen szempontjából tehát a' kérdésnek lássuk már most: mi erő fekszik a' küldöttségnek azon állításában, hogy szorító utasítások mellett a' tanácskozás szükségtelen? „mivel“ — úgy mond, egészen elfelejkezhvén a' főrendek táblájáról — „ő felsége az utasítások egybevetéséből előre kicsinálhatná a' resultatumot, — a' capacitatio pedig teljes lehetetlenség lenne.“ — Ha a' vármegyék elég oktanok volnának követeiknek mathematicai szigoruságu utasításokat adni, — a' követek pedig elég férfiatlanok nem tudni élni a' szükség esetében, utasításaik általános szelleméhez képest alkalmaztatva, a' „prudens arbitriummal“: úgy állana ez ellenvetés. De hál' Isten! ebben a' helyzetben nem vagyunk. Követeink igen jól tudják, hogy ha küldöik vélekedésétől elestek, az ahoz legközelebb állóhoz kell magokat csatolniok. Ha tehát kis töredékek teszik néha most még a' többséget, annak nem az utasítások kötelező ereje az oka, hanem csak az, hogy a' kérdések nem tétetnek, vagy talán most nem is tétethetnek fel újra az értekezés után 's

a' szavazás előtt, — 's hogy igen sokszor nem biza-
tik a' követekre a' két legerősebb töredék közül oda
számláltatni magokat, a' hova nekik tetszik. Tűrhető
coordinatio mellett ez többé nem történhetik, bármilly
kötelezők legyenek is az utasítások.

A' mi pedig a' vármegyéket illeti: azok nem ér-
tetlen massák, hanem értelmes emberekből álló gyü-
lekezetek, mellyek a' közjó szava előtt siketek, —
az országgyűlésről reájok terjedő világosság előtt va-
kok lenni nem szoktak. A' törvényhozástól függ
egyébiránt a' közértelmesség kifejlését előmozdítani;
a' mi következés nélkül az utasításokra nézve maradni
bizonyosan nem fog; — tőle függ hasonlóképen a'
nyilvánosság eszközeit szaporítani, a' közösülés mód-
jait sebesebbekké tenni; hogy így mind az országgyű-
lési sugárok szaporábban löveljenek a' megyékre,
mind pedig azokból sebesebben hasson vissza a' köve-
tekre a' közvélekedés. — 1830-ban 4 hét alatt 48
ezer embert ajánlott az ország, noha nagy része az
eredeti utasításoknak még augustus elején, előbb
mint a' juliusi revolúciónak hire futamodott, azon, az
örökös béke amaz epochájában igen természetes gon-
dolattal készült, hogy háborúra való fegyverkezésről
szó sem leend, 's legfelebb is az ezredek némi pótlá-
sa fog kívántatni. Arról tehát, hogy a' kormány-
széknek elegendő befolyása nem volna, panaszkodni
már most nem lehet. Jelenleg pedig már egy egész
rendszeres munkán mentek keresztül a' rendek, lassan
ugyan, a' tanácskozási módnak végzetlen hiányai
és a' közbejött kérdések miatt: de a' nélkül, hogy
utasításaik positivitásánál fogva csak egyetlenegy-
szer is felakadtak volna.

A' szorító utasítások ellenségei nem szeretik a' külföldre való hivatkozást. Egy ismét az országgyűlési rhetorica azon ezer formái közül, melyek megé a' sophismák bűni szoktak. A' törvényhozásnak elementuma a' tudás; nincs ismeret, nincs tudomány, mellyre a' képviselői test falai közt méltó hely nem akadna. Az emberi nem historiáját, más nemzetek intézeteit 's az ezekből merithető tapasztalást innen kirekeszteni, a' vandalizmusnak egy új neme, — a' tudatlanságban való önkényes merengés lenne. Csak-hogy okos megítéléssel kell lenni választva a' példának, — 's mikor összehasonlítunk, valóságos hasonlatosságnak a' két összehasonlított tárgy között. 'S talán ez az oka, hogy ellenzőink a' külföldre való utalást a' jelen kérdésben átalják. Mert miután hiába igyekeztek megmutatni, hogy az utasítások eltörlése *κατεχορν* magyar gondolat, — attól félnek, nehogy külső országon ezen ő theoriájoknak bölcsőjét, úgy mint sirját, feltaláljuk, és átlássuk, mi csudálatos felületességgel és milly fonákon, tekintet nélkül a' körülmények teljes különbségére abstraháltak egyné-melly idegen országban divatozó szokásból egy egész doctrinát. — Nagybritanniában csak azt látták, hogy irott formalis utasítások nincsenek. De elfelejtették, hogy ott a' választás előtt a' követ egy magas deszkázatra lép, onnan beszédet tart, elmondja political vallását, kinyilatkoztatja vélekedését az előfordulandó 's csaknem mindig már előre tudva lévő kérdések iránt; — és hogy ott a' political hitlenséget szegyen és gyalázat bélyegezi. Nem akarták látni, hogy ezen szabadságnak nekiedzett országban az erős gyöke-reket vert százados intézetek minden veszedelme nél-

kül uralkodik ama' korlátlan sajtószabadság, melyről már Genz mondotta, hogy csak az angol alkotmányval együtt fog elbukni, és a' szabad prés Angliát a' közdolgok szakadatlan ismeretében tartja, a' közvélekedés zsibbadni soha nem engedi, a' parlament tanácskozásait pedig az ország egyik végétől a' másik csúcsáig hihetetlen sebességgel 24 óra alatt hírül viszi. 'S ha a' követ küldőinek vélekedése ellen szólt, gyűlést tartanak a' küldők, követök viseletét bélyegező végzést hoznak, 's a' követ alig pihente ki a' parlamentben töltött éjszaka álmatlanságát, a' mikor küldőinek akaratát energicus kifejezésekben papirosra látja. — Két-három ilyen próbatétel, 's vagy úgy szól a' követ, a' hogy küldői akarják, — vagy pedig búcsúzik.

Franciaország példája még kevesebbet bizonyít. — Ott is divatozik — kezességül a' küldők részére — a' szabad prés, „sine qua non“ feltétel, melytől nincs utasítás. De mind e' mellett mi kevés erőssége vagyon ott az intézeteknek! — ott a' képviselők, magok mindenhatóságáról elhitelve, csak a' minap négy nap alatt az ország tudta nélkül egy új dynastiát, egy új chartát rögtönöztek! azóta pedig és azelőtt is minden új választás után egy egészen más színű kamara; mintha bizony a' nemzetnek valóságos szükségai egy napról a' másokra oly tökéletesen változhatnának!

Ha pedig a' németországi újabb, a' cortesféle spanyol és portugall 's a' délamerikai alkotmányok képviselési rendszere tetszik, a' maga boldogító és állandó következtetéseiben, oly felette nagyon az utasítások ellenségeinek: ezen örömeikben őket háborgatni

nem szándékunk. Arra azonban kénytelenek vagyunk őket emlékeztetni, hogy olly országban, hol a' különböző rendek között minden különbség még nem szűnt meg, 's a' karzatoknak némi nyoma még fennmaradt, utasítások nélkül való követek soha sem léteztek.

Hogy az általános fogalmak önkényes definitióin, törvényeinknek félszeg magyarázatán, a' kivihetetlenségnek felhozott, de be nem bizonyított állításán, végre pedig a' külföldi példák felületes utánzásán az utasítások ellenségeinek rendszere milly felette gyengén fenekeljük, — azt az eddig előadottakban elegendőkép szemléltük. Lássuk már most: ha talál e különös támaszt ezen doctrina belső 's nevezet szerint municipalis intézeteinknek különösségében, és abban, a' mi kivételes és rendkívül való vagyon a' mi politikai helyzetünkben átellenben a' kormánysszékkal?

Vármegyei szerkezetünk nem csupán abban áll, hogy a' közönség a' kebelében előforduló tárgyak iránt rendesen tartott gyülekezetekben maga rendelkezessék, a' közigazgatás minden ágait 's az igazság kiszolgáltatását maga folytassa; részint pedig maga által választott tisztviselők által láttassa el. Ezekhez még fenségesebb jogok járulnak. Szabad a' vármegyéknek a' hozzájuk vagy más megyékhez érkezett törvénytelen felsőbb parancsolatok ellen, a' végrehajtás félretételével, felterjesztést tenni; akár milly, az egész országot illető közügy felett tanácskozni, 's ebbeli kívánságaikat feliratok által a' királyi szék elébe vinni, — levelezés útján a' testvérmegyékkel tudatni. Ezen historiai szokáson és a' dolog természetén épülő 's a' hazaszeretet közösségére támaszkodó rendszerben,

az országos köztárgyak, a' jus publicumban vágó kérdések felett tanácskozhatalási jogot úgy kell tekinteni, mint kárpótlást azoknak számára, kik többnyire ingyen, őket személyesen nem illető tárgyak ellátásában fáradoznak, — úgy, mint a' mágnest, mely a' kevesebb érdekű tárgyaknak is némi részvételt szerez, 's az embereket a' merő száraz administrativus tárgyak ismeretében is gyarapítja. De egyszersmind még egy fontosabb oldala is van ezen igaznak; mert vármegyei szerkezetünk törvényeink általános fenmaradásának legerősebb kezessége. Ha az egyik országgyűlést a' másiktól elválasztó időközben a' nemzet kívánságai törvényes uton a' fejedelem előtt nem nyilatkozhatnának, ha törvényes tolmácsaitól megfosztva volna a' közvélekedés, ha a' megyék mozgásai a' kormányt netalántán botlásaira nem figyelmeztetnék: törvényeink elhallgatott sérelmei megörökösödnének, 's függetlenségünk csakhamar eltiporva heverne. E' kezességnek azonban magából is egy második, még hatalmasabb kezességre vagyonszüksége. E' kezesség pedig nem másutt, mint a' követek utasításaiban fekszik. A' felirási jog országgyűlésen kívül képzelt igaz lesz azon szempillantástól fogva, mikor a' kötelező utasítások megszűnnek; így a' levelezésnek igaza is. Micsoda tekintete lészen a' kormány előtt e' vagy ama' vármegye felírásának, ha előtte nem bizonyos, hogy a' vármegye követi ugyanazt fogják sürgetni az országgyűlésen? — mit érnek a' vármegyéről vármegyére terjedő felszólítások, ha kötelező utasításokat nem szűnnek, ha in ultima analysi a' törvényhozásra nem hatnak? — ezek így képzelt igazakká válván, valamenynyire érdekét elvesztette minden országos köztárgyú ta-

nácskozás a' megyékben; mert hogy gerjeszthet részvétet olly tanácskozás, melly semmi sikerre nem vezet, vagy a' mellynek foganata képzelt valami? — El fog tűnni a' vármegyei tanácskozásokból mind az, a' mi eddigelé a' független helyzetű, de szebb lelki tehetségű férfiakat oda csalta, 's mellékesen a' száraz munkának is embert, a' töviseknek is kertészt szerzett. Ha már most is sok helyütt, különféle okoknál fogva, nem olly számmal látogattnak a' gyűlések, mint a' hogy azt az intézet megmérhetetlen fontossága érdemli: ugyan hogy fog állani a' dolog, mikor a' kötelező utasítások, ezekkel a' felirási jog fogantossága, ezzel pedig csakhamar mind azon közérdekű tanácskozások, mellyek ezek nélkül nem egyebek merő csalódásoknál és academiai vetekedéseknél, egészen megszűntek? Minden ember követ ugysem lehet; de eddigelé minden ember befolyhatott a' követ viseletére, és így mindegyiknek vala oka és érdeke részt venni a' közdolgokban; ezentul a' vármegyei tanácskozások unalmas kötelelességgé levén változva, kevesebb számu ember fog őrt állni a' törvények felett, — sokkal kevesebben fognak a' közdolgok ismeretének nekifeküdni. Az országos készületű emberek fogytával a' hivatalra alkalmasok száma is természet szerint fogyni fog, 's a' vármegyék merő kivivő 's engedelmes mozgonyokká varázsolva, minden érdekesebb tanácskozásokból kiszorítva, sokkal kevesebb alkalmas embert zárandanak magokba. Tudatlanabb és részvétlenebb test által kevesebb számu alkalmasok közül választva, a' tisztviselői kar is könnyebben fog lelketlen személyekből állhatni, 's ezen lelketlenebb tisztviselőkre kisebb lesz a' felvigyázás, mint eddig

a' jókra; 's ha a' közigazgatás ellen már most is sok a' panasz, csakhamar fog az sebes lépésekkel mind alább és alább szállani, 's vele együtt az annak alapul szolgáló szerkezet iránt viseltető szeretet és ragaszkodás.

De még itt sem kell megállni. Követválasztásink már most is elég robajjal történnek, elegendő számmal vesznek részt bennök a' rossz szenvedelmek. Pedig most a' követ személyessége a' kérdésnek aligha felét dönti el. — Ugyanis az utasítások, mellyeknek készítésében a' tudatlanság állandó részt soha nem vehet, a' vármegye józanabb és értelmesebb részének visszaadják hidegebb szempillantásokban a' követ viselkedésére azon befolyást, mellyet a' követ személyére nézve a' választás meleg órájában tőlük a' felekezeti lélek, sokszor heves italok, néha a' kormány behatásai elragadtak. Némikép neutralizálva vannak tehát a' rossz választások, 's az egész érdek egyes szempillantáshoz kötve nincsen. Utasítások nélkül ez egészen másképp leend. Megengedem, hogy a' követválasztás iránt böles és a' választás tisztaságát biztosító törvényt fog hozni az országgyűlés; de ez mind nem elegendő segedelem. Alkotmányunk basisának gyengítése nélkül a' választókart a' mi meggyőződésünk szerint fogyasztani teljességgel nem lehet; már pedig — — — a' tapasztalás bizonyítja, hogy a' nagyobb massáknál legtökéletesebb rendszabások sem mentenek meg egészen a' rossz választásoktól. Eltöröltetvén az utasítások, az ilyen választásoknak orvossága nincsen. De ez nem elég. Mindenható levén a' követ, az ő személyétől fog függni minden. A' legfőbb feladat lesz: a' választásban győzni. Felszólítunk tehát minden rossz szenvedelmet, minden felekezeti lelket,

felhívjuk a' kormányt, hogy a' választás fontos mezejére jöjenek befolyásuk egész erejével tusakodni. Hatalom és pénz pedig nem mindig azon az oldalon állanak, hol a' hazafi érzés és a' józanabb gondolkodás. 'S mind ezen kettőztetett erejü befolyások egy elgyengült, elzsibbadott, a' köztanácskozásoktól elszokott testre fognak behatni. Könnyű általlátni, hol leszen a' győzedelem.

Az illy módon összeszerkesztett követi táblán egyeneslelkű, hazafiérzésű tagok sokkal kevesebb számmal lesznek, mint most; a' legalább is kétségek sokkal számosabban. Emezek féketlenebbek lesznek, mint eddig; amazok gyengébbek; mert sem utasítások, sem közvélekedés által — ezen nyilvánossággal nem bíró országban — az ellenkező rész ellen ótalmaztatni nem fognak. Energiát kifejteni — sarkalva a' kormánytól, elhagyatva az országtól — hiában igyekezendenek; mert nyilvánosság nem lévén, a' közvélekedés részéről hatalmas reactiót várni nem lehet. A' kisebb körre szorított incselkedések pedig a' gyarlók és rosszak körül sikeresebben fognak forogni. Most az egész nemzetre, ötvenkét széles kiterjedésű megyére kell behatni; — ezentul egy elfásult test által hatalmas pártoskodások mezején választott 250 embert kell simogatni, czírókálni. Eddig-ele ha valamit keresztül akartunk vinni, a' nemzethez kellett szólni, az egész nemzetet pedig hálóba keríteni, nehéz feladás; — ezentul a' feladás felszámítás dolga, merő majoritasbeli kérdés leend. A' helybeli elfogultság vagy mozgások, nagyravágyó hatalmasok kincsei 's egyes emberek hatalmas ékeszólása fogják, minden fék, kezesség és gát nélkül,

az országra nézve a' már magában is tisztátalan eredetű majoritást környékezni. Most az országgyűlés nem üldözheti oly új intézetekkel az országot, melyekre az még megérve nincs, mert az impulsus onnan jön, a' hol a' végrehajtás történik. Ezentul két dolog közül egy: vagy szapora szökésekben fog a' democratia felé sietni a' maga mindenhatóságában gyönyörködő tábla, vagy pedig vak szolgája lesz a' kormánynak. Mert azt linni, hogy minden követ olyan, mint a' köszikla, csak ifjú leánykáknak, diáctán pedig csak ünnepélyes beszédekben megbocsátható nevetséges optimismus, — épen úgy, mint a' hogy pessimismus volna minden követnél hitetlenségtől tartani. A' gyarlók és középszerűk teszik a' többséget mindenütt széles e' világon, és ezek számára kell főképen törvényeket csinálni. — Végre az ország kebelében a' nem magunk csinálta törvények iránt szünni fog a' szerető ragaszkodás, 's a' szerkesztés és kivitel lelke egymástól mindinkább messzebbre fognak távozni.

Igy fog visszahatni vármegyei szerkezetünkre 's országgyűlésink menetelére az utasítások eltörlése; systematice fogja lassankint megrontani mind a' kettőt. A' vármegyékben de facto semmi nyilvánosság, rosszabb administratio, csekélyebb és lelketlenebb választók, ezekre hatalmas befolyás, számos lelketlen követ, a' jó követ ótalom nélkül, a' rossz fékellenül — ihol jövő állapotunk programmája! 'S így lesz ez még a' legjobb esetben is magának a' dolgoknak ereje által. De hát még mi következendik, ha a' politica rendes kerékvágásaiból kilép? ha az országban valami hatalmas felekezet kap lábra? — Ne ámtassuk el magunkat! — Az egész constitutionalis Euro-

pában gyűlnek a' panaszok „a' képviselői rendszerek csalódásai“ iránt. A' minap egy egész könyv jelent meg ama' cím alatt. Sehol sincs elegendő identitás a' küldők 's a' követek akarata közt. Minekünk ezen identitást az utasítások adják. Azon órában, mikor ezeket eltöröljük, eltöröljük az utolsó különbséget köztünk és mások közt, 's képviselési rendszerünk, úgy mint másutt, nem lesz egyéb egy igen ékesszóló hazugságnál.

Rendes egy látvány valóban! az egész világ municipalis intézetek után fohászkodik; mi azokat őseink öröksége gyanánt, példátlan erőben és friseségben birjuk. A' külföld utasításokat nem ad, de nem is adhat, mert a' választókar nem tanácskozási és végrehajtó test is egyszersmind; tisztviselőkkel, századok óta divatozó tanácskozási formákkal, állandó alakban kiképezve sehol sincs. Az ő dolguk volna tehát minket követni. De nem! Mi, csak hogy őket utánozhassuk, el akarjuk törteni az utasításokat, ez által megszüntetni a' vármegyék részvételét az országos dolgokban, és így municipalis alkotmányunkat megfosztani attól, a' mi annak életet ad, energiát és állandóságot kölcsönöz, a' lelkesebb férfiakat, a' talentumokat, a' lélek nemesebb tehetségeit, a' közragaszkodást feléje csábítja.

A' kormányzék a' maga magos feladását bizonyosan jobban érti, mintsem hogy illy kárhozatos következtetésű lépést ohajthatna. Rendszere az állandóság elvein épül: nem láthatná tehát nyughatatlanság nélkül Magyarországon egy olly intézet felforgatását, mely a' municipalis alkotmánynak és így az állandóságnak legerősebb talpköve, a' törvényes uton, lépcsőnkinti

kifejlésnek pedig legbiztosabb eszköze. — Éreznie kell, hogy az illy erőszakos változás következései befolyás nélkül az örökös tartományokra sem maradnának. Nem titok előtte, hogy egy küldötől független, egészen magára hagyott, minden felvigyázástól ment test, rendkívüli körülményekben, micsoda csábításoknak lenne kitéve. Végre általlátja, hogy az, a' mi néha akadály, a' veszedelem órájában sokszor segítséggé és ótalommá válhatik. Mikor tehát választani kell két alkalmatlanság között, melyeknek egyike 12 telegraph által orvosolható, a' másik pedig örökre gyógyíthatatlan sebekkel fenyeget: ott soká nem tétovázhat, 's a' szempillantás szükségét az országok és kormányshékek állandó és századokra terjedő érdekeivel annyira össze nem zavarhatja, hogy Magyarország csendességének legerősebb kezességét 500 ezer frt adó vagy 2000 ujonc három héttel előbb vagy később megkaphatásának hozza áldozatul.

A' nemzet pedig állhatatos buzgalommal ragaszkodik nemzetisége és boldogsága ezen végpaizsához. Az utasításokhoz kapcsolt utólsó galyibák is szünni fognak az ismereteknek nagyobb terjedése által; a' nemzet pedig ezentul is találand kebelében férfiakat, kik küldöiknek adott becsületszavokat önvéleményök feláldozásával is tudják teljesíteni, 's ezen önmegtartadást polgári tiszteiknek legszentebbike gyanánt tekintik.

A' küldöttségi javaslatot tehát vélekedésünk szerint oda kellene változtatni, hogy „ugy, mint eddig, a' törvényhatóságoktól függjön, szorító utasítások mellett küldeni követeket, azoknak megtartására nézve pedig magoknak biztosítást szerezni.“

„Ott, a' hol több törvényhatóságok képét viseli egy követ, utasítást veszen valamennyi küldőtől, — összeütközés esetében a' választó törvényhatóság utasításához tartván magát.“

X.

A' javaslat V-ik cikkelyének *) bevezetése a' tanácskozásokra nézve rendeli: hogy a' rendre és illő mérséklésre az előlülők vigyázzanak fel, 's ezeknek — ha ismételt intéseik után sem áll helyre a' rend — szabad legyen az ülést eloszlatni. — Ezen kérdés a' mi rendszerünk szerint a' szabályozathoz tartozik, 's ott fogjuk azt elővenni.

Az első paragraphus értelmében, a' királyi ügyek igazgatója tovább is a' rendek tábláján jelen lenne, és azt, ki az egyik vagy másik táblán előlülőkép történt megintetése után is háborgatná a' tanácskozás rendét, vagy illetlenségekre vetemednék, az illető tábla határozata mellett, harmadnapra törvénybe idézné.

Azon kérdés: valljon illy fenytő szabály a' törvényhozás kebelében 's annak tagjai számára valóban szükséges e? — szoros vizsgálatot érdemel. Nem az itt a' nehézség, hogy a' királyi tábla a' mi rendsze-

*) Art. V. De gravitate, moderatione, ordine in deliberationibus observando.

Gravitati, moderationi et ordini, in deliberationibus observando, Praesides Tabularum intendunt, qui si nimium fervorem observaverint, isque monitionibus eorum sedatus non fuerit, — sessionem quoque solvere possunt, scopo manutenendi ordinis hujus.

§. 1. In Tabula Statuum Director Causarum Regalium adsit, et si quis in una, vel altera Tabula, monitus licet, ordinem deliberationum turbaverit, aut plane in injurias eruperit, talem penes determinationem concernentis Tabulae, ad Judicium Tabulae Regiae intra triduum citabit.

rünk szerint nem ülne többé a' rendek közt, mert hiszen a' küldöttség javaslata szerint ítélne a' királyi tábla a' főrendekről is, következésképen olly dolgok felett, melyeknek szemmel-látott tanuja nem volt. Könnyű volna egyébiránt az efféle perek ellátására az országgyűlés elején választott ítélőszéket alkotni, akár külön minden táblán, akár pedig vegyítve a' kettőből. De nekünk magára az intézetre van észrevételünk. Az ilyen büntető törvényeknek nagy haszna eddigelé sehol és soha nem volt. Alig lehet ollyan esetet a' törvényhozás terében gondolni, mellyen az előlülői bölcsesség nem segíthetne. A' műveltség előhaladásával ezt mindinkább szabad reményleni. Főrendi táblánk de facto, kerületi üléseink — hol pedig az előlülői hatalom igen kicsiny — egészen ellehetek eddigelé illy intézet nélkül; rossz következés magát nem mutatta. A' valóban fenytéket érdemlő tettekre nézve a' törvények általános rendeletei ugyis fenmaradnak. Más részről azonban nem lehet elhallgatni azt, hogy ezen büntető törvény a' szólásbeli szabadságot igen könnyen veszedelmezetheti, factiosus többség kezében a' kevesebb rész elnyomására fegyverré válhatik, minden esetre pedig a' tanácskozások folyamatára nézve káros izgathatóságot szül a' tagokban. — Azon határozat, melly a' fiscalis actiót megrendeli, soha sem egyéb, mint a' majoritas ítélete a' minoritas felett. Kapott e valaha fiscalis actiót a' majoritas tagja? A' per vég eredménye olly pénzbeli büntetés, melly csekélysége miatt szántsándékkal való sértéseket el nem háríthat; vigyázatlanság miatt pedig kelletinél több. A' pörbe idézett követ, ha kisebb tekintetű ember, csakhamar mártýrrá, a' köz sympathia tárgyává lesz;

ha pedig az egyik rész főembere, a' dolog reactiót szül, 's a' felekezeti lelket táplálja. Ha sikertelen a' per, az egész test compromittáltatik, 's nevetségessé tette magát; a' törvényhozási Nemesis ritkán használt azon félnek, melly vele élt. —

Mind ezeket ellenébe szegezvén annak a' felette kevés haszonnak, mellyet az egész intézet adhat, vélekedésünk szerint ezen rendeletnek el kell maradni.

XI.

A' VI-ik czikkely *) az országos küldöttségre nézve azt rendeli: hogy az országgyűlés folyta alatt munkáló vegyes küldöttségek a' két táblán titkos szavazattal választassanak.

A' tagok egymás közt egyforma szavazási joggal birjanak. Az előlülőt a' főrendi tábla előlülője nevezze ki.

Az ugynevezett *articularis* küldöttségek épen így választatnak; a' tagok nevei ő felségének bejelentetnek, a' ki aztán vagy megerősíti a' javasoltakat, vagy másokat javasol, és így mindaddig, míg az egyezés meg nem történt.

*) Art. VI. De Deputationibus Regnicolaribus.

Cum negotiorum publicae deliberationis objectum constituentium exitum fiducia adjuvet: membra Deputationum sub Comitibus ordinandarum juxta antiquissimum usum aequali voto porro quoque gavisura, per scrutinium in utraque Tabula eligentur. Praevia Praesidis eorum denominatione, ei, qui Tabulae superiori praeest, salva.

§. 1. Pro Deputationibus autem *articulariter* ordinandis ab utraque Tabula per scrutinium delecti proponentur, salvo suae Majestatis jure, vel propositos confirmandi, vel alios proponendi, atque ita mutuo Suae Majestatis Statuumque et OO. Regni consensu denominabuntur.

Az előbeszédnek — melly első paragraphussá változnék — eleje, mint egészen felesleges, kimaradván, a' czikkely egyéb szerkezetére észrevételünk nincsen.

XII.

A' VII-ik czikkely *) a' jegyzőkönyvet és az országgyűlési nyelvet illeti.

A' küldöttség csak a' RR. tábláján akar jegyzőkönyvet. Ebbe az ünnepélyes dolgok is belé jönnének. Folytattatnék magyar és deák nyelven, az előlülő által kinevezendő két kir. táblai tag által. A' jegyzőkönyv az előlülőnek a' szerkesztő által bemutatnának; aztán pedig a' tábla által választott tagok, kiknek a' sebes kinyomtatásra is gondjok lenne, vizsgálnák meg.

A' mi rendszerünkben a' királyi tábla tagjai helyett a' RR. által választott jegyzőknek kellene a' jegy-

*) Artic. VII. De Diario, et lingua Diaetali.

Et utilitas, et usus svadet, ut quae in Diaetis aguntur, exacte referantur. Igitur Diarium duo ex Individuis Tabulae Reg. a Praeside Statuum denominandi, unus quidem hungarice, alter latine, mutua inter se habita cointelligentia scribent, eique tam Diaetales deliberationes, quam Cerimonialia etiam inserent.

§. 1. Pro Diarii revisione, procurandaque celeri et exacta impressione Deputati e Nunciis eligentur: Diarium tamen Praesidibus Tabularum, antequam imprimatur, praesentabitur.

§. 2. Earundem linguarum, hungaricae et latinae, in Diaetis usus erit, ita, ut in Consessibus lingua patria hungarica adhibeatur, liberum tamen adhuc sit latine quoque sensa sua edere.

§. 3. Quoad Repraesentationes Suae Smae Majestati substernendas, provisione Articuli 4: 1805 in salvo permanente.

zőkönyvet szerkeszteni. Az előlülőnek való bemutatás, mint felesleges, elmaradna. Hasonlóképp elmaradna a' deák jegyzőkönyv is. A' jegyzőkönyv mikinti szerkesztése és a' meghitelesítési mód azonban véleményünk szerint nem törvény tárgya, és így azt, a' jegyzők mikép választásának kérdésével együtt, a' szabályozatra utasítjuk. — Két más kérdés van azonban, mellyet itt és törvény által kell eldönteni.

Az egyik a' Fő-RR. tábláját illeti. Annak tanácskozásai közül csak az ünnepélyeseket akarja jegyzőkönyvbe igttatni a' küldöttség. Ezen különböztetésnek helyes okát általlátni igen nehéz. A' legkisebb tanácskozási test, három tagból álló választmány sincs jegyzőkönyv nélkül: miért legyen a' főrendi tábla az egyetlen kivétel széles e' világon? Ezen a' dolog természetéből merített és a' jó rend szükségén alapuló tekintet ellen, új rendelkezés órájában, az eddigi szokás igen keveset nyom. Az, hogy a' két tábla egy testet teszen, a' főrendi jegyzőkönyvet nem hátráltatja; mert ha az izenetváltás mellett is egy test marad, a' két tábla, miért szakasztaná el azt egymástól a' jegyzőkönyv? Maga magával csakugyan senki sem levelezhet. Egyébiránt semmi sem volna könnyebb, mint úgy vinni a' jegyzőkönyvet, hogy az egységnek ezen typusa is megtartassék. Csak négy lehetséges eset van. Vagy csupán a' RRnél van ülés, vagy mind a' két táblán, vagy csak a' Fő-RRnél, vagy pedig vegyes ülés tartatik. Mi történik most? — Az első esetben — mert másképp nem is lehet — a' folyó szám alatt, p. o. „10-ik ülés“, — előadatik, a' mi a' RRnél történt. A' második esetben a' Fő-RRről szó

nem tétetik. A' harmadik esetben csupán ez jön a' jegyzőkönyvbe: p. o. „a' 11-ik ülés januarius 5-én egyedül a' Fő-RRnél tartatott.“ A' negyedik esetben a' vegyes ülésről számol a' jegyzőkönyv. Az első és negyedik eset ezentul is ugy maradván, változás csak a' második- és harmadikra szükséges. Ez pedig így eszközölthetnék: a' folyó szám ugy, mint eddig, ugyanaz maradna a' két táblára nézve. Mikor mind a' két táblán volt ülés, így menne a' jegyzőkönyv: p. o. „12-ik ülés januar. 5-én a' Fő-RR. tábláján“, 's elmondatnék, a' mi ott történt. Ez elvégeztetvén, ez iratnék: „Rendek táblája“, 's elmondatnék, a' mi ott történt. Mikor pedig csupán csak a' Fő-RRnél volt ülés, a' fentebbi szerfeletti laconismus helyett, a' most haszontalanul elvesztegetett folyó szám alatt, elbeszéltetnének a' Fő-RR. tanácskozásai.

Világos ezekből, hogy az egység argumentuma a' főrendi jegyzőkönyvet nem ellenzi. Hogy a' Fő-RR. magok személyében vannak jelen, igen igaz, valamint az is, hogy directe felelettel senkinek nem tartoznak; de ebből nem következik az, hogy a' hazának joga ne legyen tudni, a' mi a' Fő-RRnél mondatik, vagy hogy az országra nézve felette nagy érdekű és gyakran igen hasznos is ne legyen az ottan folyt tanácskozásokról értesítve lenni. Az pedig kétséget nem szenved, hogy a' Fő-RR. tábláján egy tag sincs, a' ki gondolna vele, ha az, a' mit mondott, az egész országban tudva vagyon. Az izenetekben van foglalva a' végzés, és így a' többség vélekedése, de nem a' kevesebbségnek véleményei 's okai; már pedig ezen kevesebbségnek — mellyhez má egy, holnap más tartozik — hasonlókép

van joga kívánni, hogy tudja az ország, a' mit ő beszélt. Mind ezeknél fogva, vélekedésünk szerint, a' Fő-RRet jövőre jegyzőkönyv nélkül hagyni nem lehet; hanem nekik is — kebelükből választott jegyzők által — jegyzőkönyvet kell vezetetniök. A' kisebb rendszabások a' szabályozatba valók.

A' második kérdés azt nézi: hogy az országgyűlési tanácskozások nyilvánosságát lehet e a' jegyzőkönyvekre szorítani? — Akármelly kimerítőleg legyen is szerkesztve a' jegyzőkönyv, hivatalos és száraz formája miatt, mely az unalmast és az érdekest egyenlő kiterjedésben kénytelen adni, közrészvételt találni, és így a' nyilvánosság elegendő eszköze lenni, önmagában soha sem fog. Érdekesen csak olyan ember adhatja a' tanácskozásokat, a' ki abból pénzbeli nyereséget remél. Ennek lehet aztán kiemelni azt, a' mi érdekes; homályba helyezni a' gyengébb, unalmasabb előadásokat. Minden felekezet talál majd organumot, mely főkép az ő beszédeit adja. Vélekedésünk szerint tehát e' helyen kellene megengedni — óvással azokra nézve, mik a' sajtó dolgában törvény által fognak végeztetni — hogy az újságíróknak szabad legyen azokat, mik az országgyűlésen történnek, közönséggé tenni. Azon kérdés: hogy tehetnek e észrevételeket? — nem ide való; e' helyen csak az országgyűlési factumokról lehet szólni, — nem azokról, mikre azok alkalmat nyújtanak. — Nehogy azonban olyanokat adjanak a' tagok szájába, miket ezek nem mondtak, köteleztessenek az újságírók a' tagoknak hozzájuk intézett reclamatióit minden észrevétel nélkül jövő újságlevelökbe beiglatni. Ugy hiszszük, jelenleg, mikor már csak a' nyilvános nyilvánosság és a' kézalatti nyil-

vánosság közt van a' kérdés, a' választás kétes nem lehet. A' szabályozatban látni fogjuk, milly nagy könnyebbséget szerzend e' rendelés a' jegyzőkönyv szerkesztőire nézve.

Az itten kifejtettekből tehát törvénybe menne: „hogy mind a' két táblán választott jegyzők által, a' vegyes ülésekben pedig felváltva, jegyzőkönyv fog vezetetni magyar nyelven, és egy testben kinyomtatlatni.“

Továbbá rövid szavakkal az ujságírókat illető rendelés.

Vége az — a' küldöttség javaslata szerint — hogy a' tanácskozásokban most még deák nyelven is szabad legyen szólani.

A' felirások nyelve iránt a' dolog ő felsége elibe lévén terjesztve, reménységink vannak csak, de nem észrevételeink.

XIII.

A' VIII-ik czikkely *) az ülések nyilvánosságát mondja ki. Ha azonban a' táblák valami tárgyat hallgatók nélkül akarnak tanácskozás alá venni, szabad legyen eltiltani a' hallgatókat.

Ezek iránt észrevétel nem lehetvén, az utolsó paragraphus, melly az illetlen magaviseletű hallgatókrul szól, nálunk a' szabályozatra utasittatik.

*) Art. VIII. De accessu ad Consessus Diaetales.

Negotia Comititalia porro quoque palam et publice pertractanda veniunt.

§. 1. Si quae tamen negotia in extraordinariis casibus concernenti Tabulae absentibus auditoribus deliberanda videbuntur, a Praeside moniti, universi excedent.

§. 2. Iis, qui proloquentes seu verbo, seu facto turbarent, pro re nata accessu per totum Diaetae tempus prohibendis.

XIV.

A' IX-ik cikkely *), melly iránt észrevétel nincs, az országgyűlés tagjainak mentesítését tárgyalja, 's az ebbeli törvények végrehajtását a' helybeli törvényhatóságokra bizza. Szállást a' város ingyen ad, hol az országgyűlés tartatik. — A' lovászmester a' szállásokra, a' főajtónállómester pedig a' főrendi táblán a' rendre nézve, eddigi hatásukat megtartják.

XV.

A' javaslat X-ik cikkelye **) a' napi bérekről szól, 's ama' kérdést: hogy nem lehetne e napi bér nélkül

*) Art. IX. De securitate, commoditate Diaetaliū membrorum.

Praeter vigilantiam Legum, quae omnia Diaetae membra, imo et eos, qui ad Diaetam recurrunt, sub salvo Conductu esse volunt, de securitate eorum localis Jurisdictio prospiciet.

S. Civitas autem, in qua Comitia celebrantur, hospitia gratuita membris Diaetalibus dabit; Officio Agazonum Janitorumque Regalium Magistrorum, circa ea, quae vi muneris sui hactenus procurabant, ultro etiam salvo permanente.

**) Artic. X. De Diurnis.

Ne populus contribuens Diaetarum celebratione praegravetur, Dominis suis Terrestribus per Regales evocatis, deinceps nihil pendet. Diurna vero Ablegatorum, ad Comitia pro trimestri spatio per concernentis Comitatus Praelatos, Barones, seu Magnates, et Nobiles iis etiam, qui in persona vel munere Ablegationis fungentes, Comitibus intersunt, in quantum bona eorundem 50 Sessionum integrorum, aut his aequiparabile possessorium superarent, a reliqua possessorii sui parte ad proportionatum concursum vocatis dependentur, in quantum tamen Comitibus ultra praetactum terminum prorogari contingeret, e Cassa concernentis Comitatus, non tamen ultra mensuram relate ad utrosque comitialiter defigendam, solventur.

küldeni követeket? elmellőzvé, — a' következőket rendeli:

1. A' jobbágyok földesuraiknak, kik regalisok által vannak meghíva az országgyűlésre, ezen szín alatt semmit sem fizetnek.

2. A' törvényhatóságok követeinek napi bére országosan határoztatik meg.

3. A' vármegyei követek napi bére az országgyűlés három első hónapjában fizettetik a' megyebeli főpapok, bárók, mágnások és nemesek által; — azok, kik vagy személyesen, vagy mint követek vesznek részt az országgyűlésen, birtokuknak csak azon részétől fizetnek, mely 50 telken, vagy azzal felérő birtokon tul van. — A' három hónapon tul menő költséget a' megye házi pénztára vigye.

4. A' városi követek napi bére a' város pénztárából fizettetik az országgyűlés egész idejére.

A' két első pont észrevétel nélkül maradván, — a' 3-ik iránt néhány megjegyzésnek van helye.

Azon felosztás, mely szerint az első három hónap máskép tekintetik, mint a' többi, az osztó igazsággal meg nem egyezik. Könnyen meglehet, hogy ez a' három hónapon tul levő idő sokkal több lehet, mint a' három hónap; de az ellenkező eset is lehetséges. Szorosan meghatározni, meddig tartson a' diaeta, a' törvényhozás rendeltetésének veszedelmezése nélkül nem lehet, 's a' tapasztalás bizonyítja, hogy sokkal célirányosabban korlátoltatik az országgyűlés ideje helyes tanácskozási szabályozatok, mint ilyen szorító módok által. A' legtermészetesebb elv itten az: hogy az fizesse az egész országgyűlés alatt a' követ napi bérét, a' ki választja, és utasítással felruhazza.

A' jelen országgyűlésre nézve a' ország RRei dicséretes nemeslelkűséggel azt határozták: hogy a' nemesség vigye az egész terhet; főkép azon okból, mivel most az egész házi pénztár az adózó népet terheli. Jövendőre azt lehetne mondani: hogy a' házi pénztárból fizettelnének a' napi bérek; azon hypothesisben tudnillik, hogy a' nemesség ezen diaetán tul a' házi pénztár költségeiben osztozandik. Mivel azonban az, hogy ez mennyiben és mi mértékben fog történni? még nem bizonyos, jelenleg csak azt kellene kimondani: hogy a' nemesség és adózó nép igazságos arányban osztozandik a' napi bérek fizetésében. A' Fő-RR. táblája tagjait sem lehet vélekedésünk szerint ezen teher alól egyik részére nézve is birtokuknak kivenni. A' főispány nem ott fizet, hol főispány, hanem ott, hol földesur. Így a' püspök is. Már pedig ez itt a' szabály: kettős befolyás, kettős fizetés. Tagadhatatlan dolog pedig, hogy a' nagy urak hol személyesen, hol fiscalisaik által követválasztásra, utasításokra, nagy befolyást gyakorolhatnak. Áll ezen szabály a' mágnásokra nézve is, főkép a' mi rendszerünkben. Ezen értelemben kellene tehát módosulni a' 3-ik pontnak.

A' 4-ik pontra nézve azt kell észrevenni: hogy mikor egy követ több város képét viseli, a' napi bérekben is több város részesüljön.

XVI.

A' javaslat XI-ik cikkelye *) a' törvények kihirdetéséről szól. A' sanctionált törvények egy-egy pél-

*) Art. XI. De Articulorum Publicatione. — Ut Comitiorum, quorum durationem qualitas negotiorum et adjuncta deter-

dányának elküldése a' törvényhatóságokhoz a' cancellaria által úgy siettesék, hogy a' diaeta végétől 40 nap alatt a' törvények kihirdetethessenek. A' törvények azonban kötelező erővel csak három hónap mulva a' diaeta végétől birnak.

Az első részlet általános rendelkezése helyt áll ugyan, de rendelést kell tenni rendkívülvaló esetekre is. Lehetnek esetek, hol a' törvénynek tüstint, még a' diaeta tartása alatt, sikeresedni kell. Tegyük fel p. o., hogy most a' rendszeres diaeta alatt ujonczokra volna szükség: méltó volna e azért félbeszakasztani az országgyűlést? Az efféle esetekre tehát azon szabályt kell tenni, hogy ilyenkor rescriptum által sanctionáltatván a' törvény, minél előbb küldessék meg a' törvényhatóságoknak.

A' törvények kötelező ereje iránt javaslott rendszabás sem állhat meg mindig. Vannak törvények, melyek előbb is sikeresíthetnek, mások csak később. Valami küldöttség neveztetik ki törvény által: szükséges e összehívása előtt három hónapot vesztegleni? A' diaetát elrendező törvények pedig csak a' jövő diaetán kötelezők. — Jobb tehát azt mondani, hogy a' törvényekben, valahányszor szükséges, ki fog mondatni foganatosságuk kezdetének időpontja.

XVII.

Itten vége van a' küldöttségi javaslatnak. — Vélekedésünk szerint még két törvényre volna szükség.

minant, Conclusa quo celerius innotescant, Articulorum Diaetalium solenne Exemplar ad Jurisdictiones, per Cancellariam Regiam ita dimittetur, ut intra quadragesimam a terminata Diaeta diem, publicari possint: Leges tamen tantum post tres menses a Diaeta conclusa obligabunt.

Az elsőben világos szavakkal eltöröltetnének mind azon régiebb törvényrendeletek, melyek ezen új rendeletekkel ellenkeznek.

A' második illetné a' Pesten építendő országházat. Ezt az egész világ ohajtja; de a' dolog csak úgy létesülhet, ha lépés történik az ország részéről. Törvénybe lehetne iktatni a' következőket:

1. Pesten építendő országházra az ország RRei 400 ezer forintot pengő pénzben ajánlanak, a' honorarium módjára legfelebb két esztendő alatt lefizetendő.

2. Mig a' pénz begyűl, a' felemelt sóár pénztárából a' szükséges summa előlegeztetik.

3. A' telekvétel és építés országos küldöttségre bízatik, mely — országos utasítás mellett — a' dologhoz értőket magához vevén, a' jelen törvény kihirdetésétől fogva három esztendő alatt az országházat kibútorozva előállítja, 's az országgyűlésnek számol.

4. A' ház fentartásának költségei iránt, közpénztárból, országos határozás fog tétetni, mihelyt az országház elkészült.

Az utasításban pedig következők pontokra kellene figyelmeztetni a' küldöttséget:

- a) Lakás a' nádorispány számára.
- b) Lakás a' RR. előlülője számára.
- c) Fő-RR. tereme, tekintettel a' rendelkezésben kimondott számára a' tagoknak, tágas karzatokkal és egy-két mellékszobával.
- d) Rendek tereme, úgy —
- e) Nagy terem, vegyes és ünnepélyes ülésekre, karzatokkal.
- f) Néhány szobák választmányi ülések tartására.

g) Hely az ország levéltárának és egy országos könyvgyűjteménynek, lakással az ezekhez kapcsolódó személyek számára.

h) Földszint hely egy lythographiai intézetre, azon országos irományoknak, melyek most dictáltatnak, közretétele végett.

i) Lakása a' ház gondviselőjének 's a' szolgálóknak.

TOLDALÉK.

TANÁCSKOZÁSI SZABÁLYOZAT FŐVONÁSAI.

Olly országban, hol a' nemzet a' köztanácskozások százados megszokása által a' tanácskozás fő- és vezér-elveit már régen birja, a' tanácskozási szabályozatnak azokra, mik minden kétségen kívül valók és magokban érthetők, kiterjeszkedni már csak azért sem kell, mert igen könnyen megeshetnék, hogy a' kitételeknek bármi nagy pontossága mellett is, a' szabályozat szavai a' felfogott ideát nem adnák olly világosan és kézzelfoghatólag, mint a' hogy az valósággal a' fejekben már létezik. Ehez járul: hogy a' tanácskozási esendőségek előre láthatlanok; ha általános szabályok helyett felette kicsinykedő rendezkedésekbe megy be a' szabályozat: minden, a' mi világosan kimondva nincs, új vetélkedésre ad alkalmat. Csupán a' főelveket kell tehát felállítani, 's azon nehézségeket ellátni, mellyek gyakrabban előfordulnak. A' tapasztalás nem sokára megmutatandja, mik azon nehézségek ezeken kívül, mellyek hasonlólag állandó szabályt érdemlenek? 's azokra nézve pótolólag lehet rendelkezni. Közép utat kívánunk ezek szerint tartani a' szerfeletti körülményesség és a' küldöttségi javaslat között, mellynek ezen tárgybeli cikelyei több fontos kérdést fejtetlenül hagynak.

I.

Javaslatunk szerint a' RR. táblája ezentul maga választana magának előlülöt és alelölülöket. Ezen választásnak az országgyűlés elején kellvén szükségesképen történni, ez iránt és az országgyűlés megkezdése iránt kellene itt mindenek előtt néhány szabályt felállítani.

A' megjelenésre törvényesen engedett három nap időt ad a' követeknek, hogy egymással előlegesen értekezhessenek. Negyednap összegyűlnének az országos gyűlések teremében. Elölülést ezen gyűlésben azon két követ viselne, ki a' mostani szokás szerint az első kerületi ülésben tart előlülést, azaz: Pozsony és Abauj vármegyék követei. Ideigleni jegyzők lehetnének azon két megye követei, kiket most legutójjára illet a' kerületi előlülés, és így Krassó és Veröcze vármegyék követei. Ezen ülésben választatnék az előlülő titkos szavazás által, úgy hogy minden tag annak nevét, kit előlülőnek akar, egy papirosra írva, általadná az ideigleni előlülőnek. Ezek a' jegyzők segedelmével feljegyzének a' szavazatokat, 's a' magokét is hozzá vetvén, kimondanak az eredményt. Elölülő az lenne, kire legalább is egygyel több szavazat esett, mint a' mennyi a' teremben jelenlévő szavazatok fele. Ha az első szavazásban ennyi szavazat senkinek sem jutott: második szavazásra kerül a' dolog azon három tag között, kinek legtöbb szavazata volt. Ha még ekkor sem jut több egynek is a' szavazatok felénél: harmadik szavazás indul meg azon kettő közt, kinek legtöbb szavazat jutott az utolsó szavazásban, 's ekkor végképen

eldől a' kérdés. Az, kinek az általános többség jutott, előlülőnek kimondatik.

Épen így választatik külön-külön a' két alelölülő.
— Ezek csak az előlülő hátráltatása esetében viselnek előlülést.

A' négy jegyző titkos szavazással úgy választatik, hogy minden tag négy nevet irván fel egy papirosra, az lesz a' négy jegyző, kinek mindjárt első szavazásra legtöbb szavazat jutott.

Mind ezen szavazásokban, mikor az egyforma szám miatt van kérdés két tag közt, a' sors határoz.

Ezek a' gyűlés átesvén, az előlülő és a' jegyzők helyt foglalnak.

Ugyanezen idő alatt a' Fő-RR. is összegyülekezővén, a' szokott üdvözlések után, a' fenirt mód szerint három jegyzőt választanak, — ideigleni jegyzői hivatalt az viselvén, kit erre az előlülő kinevez.

Mik meglevén, a' RR. üdvözlő küldöttség által megizennék a' másik táblának, hogy constituálva vannak, emez pedig a' hirt hasonló küldöttséggel viszonozná.

Ezek foglaltatnának néhány rövid paragraphusban, az első szakaszban, e' cím alatt: „Az országgyűlés megkezdéséről.“

II.

Következnék a' tanácskozás módja a' RR. táblájánál.

A' táblától kell függni, hogy mindjárt tanácskozás alá vegye e az elibe adott tárgyat, vagy bizonyos napra halasztza, vagy pedig választmányt nevezzen annak előleges megvizsgálására? Az utolsó esetben

szavazati többséggel, úgy mint a' jegyzőkre nézve előadatott, a' nagy számok alkalmatlanok lévén, kilencz tagból álló választmány neveztetik ki. Ez magának előülőt és jegyzőt választván, a' tárgyat lehető rövid idő alatt fontolás alá veszi, a' szükséges irományt — ize-net-, felírás-, törvénczikkely- 's több efféle javaslatot — elkészíti, 's a' RRnek írásban jegyzője által motivált jelentést teszen. (Küldötts. Javasl. III. cikkely 2. §.)

Mivel pedig több választmányok is munkálhatnak egyszerre, meg kell határozni, hogy senki több, mint két választmánynak egy időben tagja nem lehet.

Mikor a' jelentés beadatik, ismét a' RRtől függ, azt mindjárt tanácskozás alá venni, vagy pedig a' tanácskozásra napot rendelni. (Küld. Javasl. III. 3.)

Tanácskozás alá jövéen valamely tárgy, a' tagok vélekedéseiket azon renden, a' hogy székeikből felkelnek, előadják, 's a' szót félbeszakasztani nem szabad. (Ugyanott.)

El kell e világosan tiltani az irott beszédeket? — Ott, hol azok eddigelé szokásban voltak, nehéz az eltiltás, mert a' szokatlanság miatt kevés lévén az ember, ki könyv nélkül tud beszélni, sok talentum záratnék el a' tanácskozásokbani tetteleges részvételtől. Még nehezebb lenne az eltiltás ott, hol tanácskozási testek eddigelé nem léteztek, és így gyakorlott szónokok éppen nincsenek. Általánosan vevén a' dolgot, ha egyes eseteket kivesszünk, az irott beszédek a' tanácskozás tulajdonképeni természetével és céljával ellenkeznek. Ez azt kívánja, hogy minden oldalról világosittassanak fel a' kérdések, hogy a' sophisma tüstint czáfoltót találjon, 's egyik idea a' másikat támaszsa. Nem birhatnak e' tulajdonokkal az egymást bizonyos rendben

felváltó írott beszédek. Odahaza minden szónok különös álláspontot vesz fel magának, annak értelmében terjedez, 's nem a' valóságos ellenvetésekre, hanem inkább azokra felel, miket maga magának írószobájában tett. Az ellenkező vélekedések tehát nem csatannak össze, nem vetnek mintegy szikrát, — egy benyomás a' másik által nem ellensúlyoztatik. Igazán felvilágosító tanácskozást tehát merő írott beszédekből gondolni sem lehet, a' mint ezt több külső példák is mutatják. — Nálunk azonban az eltiltás azért felesleges, mivel írott beszédek a' közönség előtt tetszést eddigelé sem igen nyervén, a' jobb szónokoknál szokásban nem voltak; egyes esetek pedig különbséget nem tesznek. Legjobb most még a' tárgy iránt hallgatni, — ha a' szükség úgy hozná magával, pótolólag lehetvén az iránt ugyis rendelkezni.

Fontosabb és a' küldöttség által egészen elmellőzött kérdés: a' vitásnak módja szoros értelemben. Ez iránt nálunk a' legtökéletesebb zavar uralkodik, 's ha valahol, itt kell szoros szabály. Tanácskozás alatt van p. o. az urbéri tárgy egy cikkelye. Felolvasatott az első paragraphus. Feláll *A*, 's azon észrevételt teszi, hogy neki az országos küldöttség szerkesztése jobban tetszik: ő tehát ezt akarná.

B azt hiszi, hogy a' kerületi szerkesztés jobb: és így e' mellett marad.

C vélekedése szerint az egész tárgy a' törvénykezési munkálatba tartozik: utasíttassék tehát oda.

D pedig úgy látja a' dolgot, hogy az egész paragraphus magában értetik: maradjon ki tehát egészen.

A' mi eddigelé történt, már is szült némi nehéz-

séget. Azonban koránsem kell hinni, hogy a' dolog ezen szép egyszerűségében maradjon.

E a' kerületi szerkesztés mellé áll, egy kis módosítással, mellyet tiz vagy tizenkét sorban mindjárt fel is olvas.

F az országos szerkesztéshez járul, de kihagyva az abban foglalt záradékot.

G megnyugszik benne, hogy az egész paragraphus elmaradjon, de csak úgy, ha egy már elvégzett cikkelyből is kimarad azon paragraphus, melly a' jelen rendszabásra okot adott.

H végre a' dolgot törvénykezésbeli munkálatban igen a' maga helyén látná; de ezen esetben az elvégzett 2-ik cikkely 1-ső paragraphusát is oda kellene utasítani.

Eddigelé nyolcz javaslat történt, kerületi szerkesztés és módosítás, küldöttségi szerkesztés és módosítás, törvénykezési munkálatra halasztás feltétel nélkül és feltétellel, egészen kihagyás feltétel nélkül és feltétellel. Folytak már most a' vitatások. Egyik a' *B*, másik az *F*, harmadik az *A* javaslatára nézve adja elő vélekedését; így rendre a' többi. A' homály észrevehetőleg nevekedik. Történethől azt találja mondani egy tag, hogy itt sok az olyan követ, ki a' parasztnak semmi engedményt sem akar adni. Ezt sokan magokra veszik, egymás után felugranak, egy szó a' másikat adja, 's vagy egy óráig egy kis intermezzo foly azon igen érdekes kérdés felől: hogy tulajdonképen micsoda elvből kelljen kiindulni az urbéri tárgyban? A' legszebb dolgok mondatnak. Végre eszébe jut valakinek visszatérni a' tárgyra; ő a' kerületi szerkesztés mellett marad. Foly még néhány óráig, néhány új

intermezzo mellett a' vitatás, míg végre valamennyi követ szólott. Ekkor azon észrevételt teszi az előlülő: hogy sokfelé mentek a' vélekedések; méltóztassanak azok, kik reservátákkal éltek, kimondani vélekedésöket. Néhány követ eleget tesz a' felszólításnak. Sok más ülve marad. Az előlülő az országos küldöttség szerkesztése mellett több szavazatot lát, mint egyenkint akármely más javaslat mellett: oda mondja ki tehát a' többséget. Erre sokan felzúdulnak; — a' törvénykezési munkára utalókat 's az egészen kihagyókat össze kellett volna számlálni, ezek tették volna így a' többséget 'stb. Hogy az igazság hol van? a' mindenható tudja; ember ezt nem érti. Az előlülő azonban kinyilatkoztatja, hogy ő a' végzéstől el nem áll, 's mivel a' belső homály nevékedése alatt a' külső világosság is fogyni kezd, az ülést eloszlatja.

Ha Theseust teszik is a' RR. táblája előlülőjének, 's kezébe adják Ariadne fonalát: e' labyrinthusból kigázolni mégsem fog. Nem az előlülőben van itt a' hiba, hanem ott fekszik, hogy a' vitatás első elveiről még nem eleget gondolkoztunk. Ezen elvek pedig rövid szavakkal következők:

1. Egyszerre csak egy javaslat lehet tanácskozás alatt; míg az eldöntve nincs, új javaslatot tenni nem szabad.

2. A' jobbitványnak (amendement — indítványban javasolt módosítás) mindig elsősege van szavazásban az indítvány felett.

3. Az aljobbitványnak (sous amendement — módosításban javasolt módosítás) elsősege van a' jobbitvány felett a' szavazásban.

4. A' jobbitvány szerzőjének szabad jobbitványát

visszavenni, vagy pedig a' javasolt aljobbitványt magáévá tenni.

5. Minden kérdést úgy kell feltenni, hogy „igen“-nel, vagy „nem“-mel lehessen rá felelni. (Küld. Javasl. III. 4.)

6. A' vitatás és szavazás két tökéletesen különböző operatiók.

7. A' kérdéseket csak a' szavazni akaróknak általános többsége — azaz egygyel több, mint fele — döntheti el.

8. Mikor valamennyi jobbitvány elmellőztetett, az indítvány iránt szavaztatni kell.

Alkalmaztassuk ezen szabályokat a' fent előadott példára, 's ha tetszik, még néhány másra is: látni fogjuk, hogy alig lehet esetet gondolni, melyből azok mellett kimenni ne lehetne.

A' fent leirt tanácskozásban mi az indítvány? Kerületi szerkesztése az első paragraphusnak. Mi az előadás rendében első jobbitvány? *A*-nak azon javaslata, hogy az országos küldöttségi szerkesztés fogadtassék el. Az aljobbitvány? *F*-nek azon javaslata, hogy az országos szerkesztés fogadtassék el, de a' záradék kihagyásával. Arról foly tehát a' vitatás: hogy az országos küldöttségi szerkesztést el kelljen e fogadni, és pedig a' záradékkal, vagy záradék nélkül? Mig ez iránt határozás nincs, új javaslatot tenni nem szabad. — Nehogy azonban a' tagok azt higgyék, hogy teljességgel a' kerületi vagy országos szerkesztés közt kell választaniok, és így talán oda szavazzanak, *faute demieux*, a' hova tulajdonképen nem akarnak: *C* és *D*, kik — a' mint láttuk — elh拉斯zó javaslatokat készítettek, a' vitatás folytában,

felállván, — jelentik: hogy ők, ha a' tett jobbitvány elvettetik, ezt meg ezt fogják javaslatba hozni. Ez-alatt *A* is kijelentette, hogy magáévá teszi e az *F* aljobbitványát, vagy nem? A' vitatás alatt levő tárgyhöz többé senki szólni nem akarván, az előlülő megkérdi a' gyülekezetet: hogy elfogadja e a' jobbitványt az aljobbitványnyal együtt? Ha a' többség „igen”-nel felel, a' RR. átmennek a' második paragraphusra; ha „nem”-mel válaszol, *A* pedig az aljobbitványt magáévá nem tette, ezen jobbitvány iránt tétetik fel a' kérdés. Ha „igen” a' felelet, a' második paragraphusra megy át a' gyűlés; ha „nem”, ugy el van vetve a' jobbitvány, 's *C* vagy *D*, a' mint tetszik, fognak előállani javaslataikkal. — Ezek a' hozzájuk tartozó aljobbitványokkal együtt ugyancsak a' fentirt mód szerint láttatnak el, 's az eredeti indítvány csak ugy és csak akkor jő szavazás alá, ha és a' mikor minden javaslatba-hozott jobbitványok elmellőztettek.

Akármedly más esetet vegyünk fel, az előadott mód szerint mindig könnyű lesz az ellátás. Tegyük fel, hogy a' napi rend szerint tanácskozás alatt választmány által készült izenet-, felírás- és törvényczikkely-javaslat vagyon katonaaállítás tárgyában: valaki az egész választmányi munkával nincs megelégedve: uj választmány kinevezését hozza tehát javaslatba. Ezen kérdés iránt indul meg a' tanácskozás, 's mig ez el nem dől, tovább menni nem lehet.

Tegyük fel egy harmadik esetet. Az előlülő — kötelessége szerint — a' napi rendet hozza indítványba. Felkel egy követ, 's választmányt akar kineveztetni, melly az országgyűlésnek Pestre való áttételét sürgető felírást készítsen. A' ki ezt nem akarja, a' napi rend

elővetelét jobbitvány gyanánt javasolja. Ha a' jobbitvány elfogadtatik, a' tett indítvány el van mellőzve.

Szükségesképen foly ezen rendszerből az: hogy minden javaslat írásba legyen foglalva, 's így nyújtassék be az előlülőnek. Nehéz arról tanácskozni, a' mit az ember csak körülbelől tud. Ennek azon jó következése is van, hogy a' követek már odahaza elkészülnek, 's a' gyülekezet rosszul és hirtelenében szerkesztett indítványokkal nem háborgattatik. — Sokkal egyszerűbb mód ez, mint a' melly Franciaországban divatozik. Ott, mikor több javaslat tétetett, arról is van tanácskozás 's igen sokszor szinte szavazás: hogy mellyiket kelljen elébb bocsátani szavazás alá? Ez szörnyű zavarokat szül; 's e' rendszerben a' forma kérdése tulajdonképen a' dolog érdemét is elnyeli; mert azon többség, melly kivitte, hogy valamellyik jobbitvány első legyen, a' szavazásban bizonyosan ki fogja vinni magát a' jobbitványt is.

Magában értetik, hogy a' kifejtett szabályok csak a' tulajdonképeni tanácskozásokra találnak alkalmaztatást. Kérdések, igazítások 's más csekélységek iránt a' tanácskozási módot a' dolog természete tanítja.

Minekutána valamely javaslat egyes részletei illy módon keresztülmentek a' tanácskozáson, az egész javaslatot újra szavazás alá kell venni. (Küld. Javasl. III. 5.)

Mikor valamely tárgyban a' többség legkisebb kétséget sem szenved, azt az előlülő szavazás nélkül kimondhatja. De ha csak egy követ is kívánja a' szavazást, annak meg kell történni.

A' szavazás felkelés által történik. Elébb az „igen“-nel, aztán a' „nem“-mel felelők kelnek ki

székeikből. — Az összeszámlálók az előlülő által a' két ellenkező pártból neveztetnek ki, egyet a' jegyzők közül magok mellé vevén, a' tagokat megszámlálják, 's az előlülőnek jelentést tesznek (K. J. III. 4.), — titkos szavazásról ott, hol kötelező utasítások vannak, választásokon kívül szó nem lehetvén.

Az írásba foglalt végzést, úgy mint eddig, az előlülő által kinevezett küldöttség vinné át, az egyházi rendből való szónok tolmácsolása mellett, a' főrendi táblához. (K. Jav. III. 6.)

Ezen rendszabások tennék a' második szakaszt, ezen cím alatt: „Tanácskozás módja a' KK. és RR. tábláján.“

III.

A' Fő-RRnél hasonló szabályok szerint foly a' tanácskozás. — Az áthozott tárgy vagy küldöttségre bizatik, vagy mindjárt vitatás alá jön. A' vitatás úgy foly, mint a' RRnél. A' szavazatokat az ajtónállómester szedi össze. Az írásba foglalandó végzések küldöttség által közöltetnek a' másik táblával. (K. J. III. 7.)

Ezen szabályokból állana a' harmadik szakasz: „Vitatási rend a' Fő-RRnél.“

IV.

Szükséges e meghatározni a' tagok számát, mely nélkül végzés nem lehet? (Küld. Jav. III. 7.)

A' mi rendszerünkben a' nem-hivatalbeli Fő-RR. csak magától a' táblától kaphatnak szabadságot. A' hivatalbeliek a' kormánytól függnek. A' Fő-RRre nézve tehát illy szabály felesleges.

De feleslegesnek tartjuk azt a' másik táblán is. Ne tanítsuk pontatlanságra eddigelé példás szorgalmú követeket. — Bizonyos számtól függeszteni fel a' végzést, annyi: mint néhány ember kényére bizni, hogy lehessen e végzés, vagy nem? — Fogják ugyanis a' küldők sarkalni a' követet. — Itt tehát negyedik szakasz gyanánt csak azon rendszabás szükséges, hogy az egész tábla engedelme nélkül a' követ az országgyűlés helyéről el ne távozhassék.

V.

Az ülések, főképen a' RRnél, sem a' küldöttségi javaslat, sem pedig az általunk kifejtett ideák szerint jelen állapotban nem maradhatnak. Ha a' dunai 's tiszai kerületek szerinti asztalokra való felosztás már most is alkalmatlan: még inkább az leend, mikor majd a' követek száma megszorodik. — Legcélirányosabb, ha a' tagok magok választanak magoknak helyet. Ez a' tanácskozásra nézve sincs befolyás nélkül. Legelől azok fognak ülni, kik a' tanácskozásban való állandó részvételre magokat legalkalmasabbaknak érzik. Azok, kik összetartanak, egymás mellett levén, a' kölcsönös értekeződések könnyíttetnek, 's a' tanácskozás menetele kevesebb felakadásokra talál.

A' Fő-RR. tábláján a' hivatalbeli Fő-RR. mostani rangüléseiket megtartván, — a' többiek tetszésök szerint választanak helyeket.

Ezek foglaltatnának kevés szavakkal az ötödik szakaszban.

VI.

Az előlülők tisztei közé tartozik: az üléseket a' kirendelt napokra, vagy ha a' szükség kívánja, azokon kívül is összehíni. Ők adják elő a' napi rendet. Azokat, kik illetlen kifejezésekre vetemednek, megintik, és rendre utalják; ha a' heveskedés szünni nem akarna, az ülést is eloszlathatják. (K. Jav. V. előbeszéd.) A' kérdéseket felteszik, és a' vitatás, illetőleg pedig a' szavazás eredményét kimondják. Magok csak akkor szavaznak, mikor az ő szavazatukon kívül a' szám a' két részen egészen egyformán állana. A' külső rendre az illető személyek által felvigyáztatnak.

Ezekből állana a' hatodik szakasz, illy czímmel: „Az előlülők tiszteiről.“

VII.

A' jegyzők magok közt felosztván a' munkát, mind a' két táblán egy-egy közülök naponkint a' jegyzőkönyvet viszi; egy másik pedig előadó-hivatalt visel; a' vegyes ülésekben végre a' két tábla jegyzői felváltva viszik a' jegyzőkönyvet. A' jegyzőkönyv rövideden előadja a' tanácskozás folyamatát, a' történt indítványokat és jobbitványokat, a' szavazatok számát'stb. Egyes nyilatkozások csak akkor, midőn a' szőlők kívánják, igtattatnak jegyzőkönyvbe. A' többit az újságokra kell bizoni. Minden ülés elején felolvastatik az utolsó ülés jegyzőkönyve, és meghitelesittetik. A' vegyes ülések jegyzőkönyve a' legközelebbi vegyes ülésben hitelesittetik meg. A' jegyzőkönyv és az országos irások

a' jegyzők felvigyázása alatt nyomtattatnak, 's a' két tábla jegyzőkönyve egy testben jelen meg. (Küld. Jav. VII. 1. és 2. §.) — A' jegyzők jegyzéseket visznek az előre jelentett indítványokról, a' tanácskozásra rendelt napokról 'sth., hogy így a' napi rend iránt soha kétség ne lehessen. — Világosságban tartják a' szabadságot kapottaknak 's választmányi tagoknak neveit is. Hacsak lehet, az ülések végén a' jövő ülés napi rendét felolvassák; 's gondjok van rá, hogy — ha lehet — az ülést jelentő czédulán a' napi rend rajta legyen.

Ezek teszik a' hetedik szakaszt: „A' jegyzők tiszteiről.“

VIII.

A' külső rendre a' Fő-RR. tábláján az előlülön kívül az ajtónállómester, — a' RRnél talán két, általok az országgyűlés elején felkiáltás által kinevezendő tag vigyázna fel „rendész“ névvel.

Míg nincs új országház, a' hallgatóknak szabad a' terembe is bemenni, azontul csak a' karzatokra.

A' magokat illetlenül viselő, ha másképp nem menne a' dolog, — erőhatalommal is kiutasíttatnak; őket az országgyűlés helyéről egészen eltávoztatni szerfeletti keménységnek látszik. (K. J. VIII. 2.)

Az országos levéltár irnokai — ha szükség, megszorítva — tisztázásokban a' jegyzők segédei lennének.

Szükséges végre, hogy az országháznál a' főrendi előlülő által nevezendő felvigyázó lakjék, ki a' háznak jó rendben tartásáról, az ülés requisitumairól

(gyertya, papiros 'stb.) gondoskodjék, a' tagok szállás-könyvét kinyomtattassa 'stb. Az ő kormánya alatt állának a' házi szolgák és ajtónállók a' szükséges számmal.

Ezekből állana össze a' nyolczadik szakasz, „Vegyes külső szertartások” — címmel.

JÁTEKSZIN-ÉPÍTÉS.

1834.

I.

Negyven esztendeje mult, hogy nemzeti játékszínünk megállapítása iránt tanakszunk. A' siker mind-
eddig csekély vala. Épült ugyan itt-amott egy-két
színház, kirekesztőleg magyar színészeknek szánva,
színésztársaságink száma tizenháromra nőtt: de maga
az ügy, művészeti tekintetben, 's azon kedvességre
nézve, melyet az a' jobb izlésű közönség előtt ed-
digelé tapasztalhatott, még folyvást bölcsőjében he-
ver. A' már több év előtt létezett szándék: „Pesten,
országunk középpontján, magyar színházat alapítani”
— egy vagy más oknál fogva füstbe ment; jobb szí-
nészink az egész országban mindössze is igen kevesen
vannak; társaságink ide 's tova holmi pajtákbán ten-
gődnek inkább, mint élnek; szóval: az egész e' tár-
gyu intézet fölötte gyenge 's ingatag lábon áll.

E' helyzetben találá a' dolgot ns Pest vármegye
lelkes közönsége, ezelőtt másfél évvel. Nem eléged-
vén meg azzal, hogy egy, a' magyar színészek javá-
ból szemelt társaságnak Budán a' városi színházban
munkás közbevetéssel ideigleni szállást 's bő adako-
zási által lételt biztosítson: férfias akarattal szánta el
magát, életre hozni a' rég felfogott gondolatot, mely
szerint Budapesten állandó magyar játékszín lenne
megfenekítendő. 'S egy nagylelkű nagyunk ajándé-
kából csakhamar szép terjedelmű fundust kapván, ké-
szülni kezde az építéshez. — Azonban legujabb ha-
tározás következtében a' dolog még most abban ma-

radt. Okát sokan fogják kérdezni a' hazában. Azok közé tartozván, kik az elhalasztás mellett valának, szívesen elmondom az olvasó nagyobb közönség előtt fővonásokban az okokat, mellyek bennünket vezérlének.

A' magyar játékszin ügyét a' nemzeliség 's nemzeti műveltség magas szempontjából kell tekinteni. Ugy kell azt nézni, mint jó izlés iskoláját, mint új munkássági mezőt, melly íróinknak, — mint új pályát, melly művészségre hajlandó hazánkfiainak nyílik; mint módot: idegen nyelvű honfitársinkat a' nyelv tanulására édesgetni, minmagunkat a' művészetben rejtőző bájos erő által pallérozni, hatni a' nemzeliségre a' mesterség által, és viszont. — A' külső csín tehát, az egész elrendelésének elegantiája 's a' belső tökély — az ügynek megannyi szükséges föltétele. Mind ezek pedig annál sürgetőbbek, mivel nagyon hátramaradtunk, 's az idegent, kivel műveltségi versenyre lépünk, már csak sebesebb haladásban érhetjük el. — Ha már ezek a' magyar játékszin céljai, föltételei: mennyire szükséges, hogy azok magokat egy példányos játékszinben személyesítsék, 's a' dolog lelke, szelleme legalább egy élő, eleven, kézzelfogható kifejezést, képviselőt találjon? Az ilyen intézet pedig másutt, mint az ország középpontján, nem lehet; 's viszont azon játékszinnek, melly Budapesten épül, másnak, mint ilyennek, lennie nem szabad. —

A' pesti magyar játékszinnek tehát nem lehet csupán azért létesülni, hogy huszonnégy ember kenyeret kapjon; hogy Pest város magyar népessége estenkint magát mulathassa, 's a' vásárra begyűlő vidékiek hirül vihessék rokoniknak 's barátiknak, hogy

Budapesten már magyar játékszin is van. — Szükség, nem hogy mindjárt tökéletes legyen, mert hisz ez lehetetlen; de legalább hogy biztos reményt nyújtson minden gondolkozó hazafinak azon nézetek valósulása iránt, miket fentebb említék. A' pesti magyar játékszin maximuma annak, mit e' tárgyban a' nemzet tehet 's tenni fog; ennek középszerű állapotban veszteglése hosszab ideig, itt, hol más-nyelvű játékszin divatoz, mellyen gyakorta nagyhirű külföldi művészek lépnek fel, — hol továbbá a' majdmajd csoportosabban gyülekvő idegen a' legjobbat 's legszebbet keresi és várja abból, mit ezen országban, nyelvünkön kapni lehet, — hol annak, mit kivinni képesek vagyunk, valóban egy középpontba kellene egyesülni, — ez, mondom, nem volna egyéb, mint világos bebizonyítása annak, hogy a' dologra még mindeddig tökéletesen nem értünk meg.

Már most, ha Pesten ugyanazon körülmények kíséretében építünk magyar játékszint, mellyek azt eddigelé mindenütt környezék: mikép ígérhetünk magunknak kedvezőbb sikert 's foganatot? mert örökös szabály, hogy egyforma okok egyforma következeseket szülnék. Ezen körülmények seregében pedig egy van, melly eddig is a' legnagyobb szerepet játszott: i. i. tőkepénz nemléte, 's mind az, a' mi ebből következik. — Tőkepénz nélkül jó játékszint — vagy csak olyant is, mellyből jó válhassék — nem képzelhetni. Nem beszélek parodiákról, pantomimekről, sem Staberlről, vagy magyarosított Kasperliről, — de még operákról 's ballettekről sem; — ezek néha 's némelly helyütt ellehetnek, sőt tökéletesülhetnek is tőkepénz nélkül. De értsük egymást; mi most nem ezen

célokra dolgozunk. Ha nem csatlakozom, „nemzeti játékszint” — das ungarische Schauspiel — akarunk megállapítani, azokkal, mik hozzá tartoznak, ugyanint: a’ szomorú-, néző- ’s vígjátékkal. Ha egyszer ez meg van állapítva: akkor szárnyai alatt ’s mintegy belőle kifolyva, keletkezhetnek a’ többi melléknemek; de fordítva bizonyosan nem. Most tehát, mint mondtam, a’ magyar játékszinről van szó, hogy legalább legyen egy hely, hol magát a’ magyar művész képezhesse, az idegen megízlelhesse nyelvünket, ’s a’ buzgólelkű hazafi literatúrája előmenetének örvendhesen. — Illy játékszin tőkepénz nélkül nem állhat fel, még akkor sem, midőn az a’ tőkélynek már bizonyos pontján áll; középszerüből pedig jóvá magát még kevesebbé képezheti. Az udvari színház Bécsben azóta vergődött fel, mióta ügyét az udvar pénzzel pártolja; a’ théâtre français Párisban hasonlólag a’ kormány segedelmiből díszlik. A’ játék ezen nemének természetében fekszik, hogy a’ közönség mindennapi kedvezésiből nem létezhet, még olly helyeken sem, hol a’ művelt nézők száma sokkal nagyobb, mint nálunk. Mivel pedig ezen játéknem maga egész tisztaságában szükséges — még arra is, hogy a’ többi nem utóbb előállhasson: fődolog, hogy példányos játékszinünket a’ közönségtől függetlenné tegyük. Mig a’ játékszin ettől függ, mig annak a’ többség helybenhagyását kell koldulnia: addig művészi tőkélyről ’s az egésznek művészeti szempontból vezérléséről szó nem lehet; mert nézők és színészek közt folyvásti kölcsönhatás uralkodik. Hát még conservatorium, melly alatt itt főleg declamatiói iskolát ’s illy mestereknek külföldről hozatalát (Bécsben néhány igen jelest lehetne kapni) értek,

színészeknek külföldre utaztatása, különös játékszini igazgató 's tisztviselők tartása, csinos ruhatár 's egyéb készület — tőkepénz nélkül mikép lehetségesek?

Tőkepénz hija tehát a' mondott nemekben a' közönségre szorulást, ez viszont a' művészség elfojtását szüli. Játékszín dolgában pedig előmenetelt, virágzást, dicsőséget csak ezen elemtől várhatni. — Mindennap látjuk, mikép hat a' pénz szüke játékszínjeink benső állapotjára. Hol kevés a' pénz, ott a' színész csekély díjt kap: művelt ember tehát nem egyhamar adja magát e' pályára. A' műveletlen ember sem a' nyelvet tisztán nem beszéli, sem annak, a' mit játszik, szellemét fel nem fogja. Majd ismét, kevés levén a' pénz, hogy a' cassába valamivel többecske gyűljön, naponkint kell játszani, és pedig, hogy a' nevezett czél némileg elérthessék, a' legkülönbözőbb nemekben; színészt pénzhiány miatt csak keveset lehet fizetni, 's így a' szerencsétlen naponkint kénytelen játszani, ma mint Lear király lép fel, holnap mint a' falusi borbély szolgálja, holnapután talán mint a' gyengédszívű Colombina tisztas atyja; szerepét nem tudhatja jól, a' darabot elrontja, magát egy nemben sem képezheti kirekesztőleg, illőleg nem öltözködhetik, 's erkölcsileg elaljasul.

Illy állapot várná a' pesti magyar játékszín tőkepénz hijával, még akkor is, ha magára az építésre alkalmas helyünk 's elég készpénzünk már megvolna. Hogy erre nézve mikint állunk, azt egy-két más kérdéssel együtt egy második czikkelyben kívánom felvilágosítani.

II.

Fentartási tőkepénzen kívül megkívántatik még alkalmas fundus 's elégséges készpénz a' felépítésre. Alkalmas fundusnak pedig nevezem azt, melly a' városnak szebb részében, ha lehet, azon irányban fekszik, mellyben az jelenleg is épül és terjed, 's olly helyen, hol azt sártól, portól, piszoktól könnyen meg lehessen őrizni. Csinos és jóízlésü mulattatóhelynek akarjuk a' magyar játékszint, és így szükség, hogy a' csinosság ezen színe mindenben, mi ahoz csak megszíról is tartozik, mutakozzék. A' Kerepesi-ut, mellyen az ajánlott fundus fekszik, nemcsak hogy Budától 's a' városnak szépülni indult részitől távol esik, de mint a' Pestre vezető négy főbb kereskedő-ut egyike, a' mondott tulajdonokkal teljességgel nem bír; a' város topographiai körülményei által arra rendelve, hogy nyers természetvényeiheknek legyen főbb csatornája, körülötte az esztendő nagyobb résziben csint és tisztaságot alig várhatni.

A' mi pedig az építési pénzt illeti: tudva van, hogy az egy igen csekély mennyiségből áll, mellyet a' felépítésre elégnek senki sem tart. Mert, ha nem valami roppant épületről van is szó, a' mi hiúságunknak hízkelkednék inkább, mintsem hogy célunknak valóban megfelelné: azt mindazáltal bizonyosan mindenki ohajtja, hogy az épület csinos, diszes és ollyan legyen, mellyet idegeneknek is, mint jó ízlésünk bizonyosságát, pirulás nélkül mutathassunk. Erre pedig ismét tetemes pénz kívántatik; elébb pedig a' terv meghányása 's vetése szükséges.

Bátran kérdem már most minden részrehajlatlan olvasótul: célirányos lett vala e, a' dolog ezen állásában, ugymint: pénz nélkül az építésre, tőke nélkül a' fentartásra, alkalmatlan funduson, az építésbe rög-tön, azaz: most mindjárt beléfogni? talán csak meg van már mutatva, hogy nem az a' cél: csak legyen magyar játékszin akárhol és akár-milyen; hanem az: hogy legyen olyan, melly biztos reményt nyújt egy szebb jövő-dőre. Világos, hogy az építés csakhamar elakadt volna. — Remélhetjük e hazánkfiaitól, mind azon elfecsérlett pénz után, mellyet a' magyar játékszin ügyének fonák felfogásai már elemésztettek, hogy őket egy a' Kerepesi-uton fölemelkedett négy lábnyi köfal tetemes áldozatokra fogná ösztönzeni, hacsak nincsen biztosság a' dolognak sikerért kezeskedő helyes rendszeréről? — vagy azt hiszszük, hogy maga ez az intézet, akár legyen józan rendszerre alapulva, akár nem, tulajdon maga benső erejénél fogva, mi-helyt előáll, tüstint fejledezni, virágozni fog, 's való-sítandja mind azt, a' mit a' haza a' nemzeti játékszintől vár? ezt a' sok ellenkező tapasztalás után állítani, már most csakugyan nehéz lenne. Mondjunk igazat. Ily módon fogni a' tárgyhoz, középszerű játékszintünket még egygyel megsziporítani, annyi lett vala, mint azt, ha nem egészen eltemetni is, de legalább egy évtized-del hátratenni; annyi, mint egy anyja méhiből idő előtt napvilágra jutott embryót a' balsors és hibás belső szerkezet mind azon csapásinak kitenni, mellyek alatt ebbeli próbatételink eddigelé elhamvadtak.

Ezen indítóokoknál fogva ns Pest vármegye, leg-ujabb gyűlésében, elhatározá: az építés megkezdését

elhalasztani, úgy, hogy ha más fundus iránti törekvéseink nem sikerülnek, az építés 1836-ban Sz.-György-nap után a' mostani funduson indittassék meg; ha pedig fundus akad, 's a' körülmények engedik, előbb is. — Ezen újabb határozásnál az ügy bizonyosan nem vesztendő. Még akkor is, ha az előbbi szándék áll vala meg, a' szükséges előkészületek időt kívántak volna. Idővesztés tehát aligha van; 's tulajdonképen csak olly valami haladt el, a' mi most mindjárt ugysem valósulhatott volna. De sok a' nyereség más tekintetekben. Időt kaptunk lépéseket tehetni a' fundus elcsérelése tárgyában, mincképpen lehetlensége iránt eléggé meggyőződve még nem vagyunk. Értekezhetni ns Pest városával minapi hazafiúi nyilatkozása értelmé fölött. Életre jöhet azon más idea, melytől ns Pest vármegye tetemes pénzbeli nyereséget remél. A' tudós társaság által megjutalmazott e' tárgybeli pályamunkák is nem sokára megjelennek, hatni fognak a' közvéleményre, 's talán majd könnyebb leendő a' dolog érdekébe a' többi megyéket is belé vonni, 's azt némileg országossá is csinálni. Így majd helyesebben, többet ígérőleg foghatunk a' tárgyhoz. Legrosszabb esetben pedig ott leszünk, hol ma vagyunk, azon egy különbséggel, hogy ideáink a' nyilvánosság 's a' sok oldalról vitatás által ki fogtak tisztulni, és hogy megismerkedtünk az akadályokkal, miket legyőznünk szükséges. Ha pedig ez az egész szent buzgóság nem egyéb, mint szalmatűz, melynek másfél esztendei lobogásnál többet ígérni teljességgel nem lehet: akkor már épen nagy szerencse, hogy nem fogtunk hozzá az építéshez, mert az ilyen gyenge lángnál Thalia és Melpomene csak azért melegültek

volna egy kis korig, hogy azután annál tökéletesebben — megdermedjenek.

De talán a' mostanság Budán szállásoló színjatszó társaság iránt aggódnak némelyek? — Ez iránt sem nehéz megnyugtanni a' közönséget. — A' mostani kötés Buda városával jövő 1835-diki Szent-György-napig tart; de a' felszólítás következtében, melyet ns Pest vármegye meghagyásából a' színészi igazgatóság a' városhoz intézett, emez késznek nyilatkozott a' bérkötést további három esztendőig, és így 1838-iki Sz.-György-napig, meghosszabbítani. Meg kell jegyezni; hogy ezen bérkötés a' színésztársaságra nézve azon kötelességet huzza maga után, hogy színészi előadásai félbeszakadás nélkül folyjanak. Pest vármegyének azon határozata pedig, mellynél fogvást a' színészi igazgatóságot a' kötés megújítására felhatalmazta, azon időbül való, mikor az építésnek még ezen ősszel megkezdéséről gondolkodott. Pest vármegye RRei tehát már akkor, midőn ezen határozást hozák, azon szempontból indultak ki, hogy az építendő játékszin 1838-iki Sz.-György-nap előtt készen nem állhat, és így elszánták volt magokat azon áldozatok 's azon meleg részvét folytatására, melyeket a' budai társaságnak a' mondott időhatárig fenmaradása megkíván. — Mivel pedig remélhető, hogy az 1836-ikban Szent-György-napkor kezdendő építés, a' módok nagyobb bősége mellett, hasonlókép nem fog az 1838-iki tavaszon tul terjedni: világos, hogy ns Pest vármegyének legújabb végzése a' budai társaság állásában legkisebbet sem változtat. A' közönség adakozásai 's jelesen ne-

mes Pest vármegye nagylelkű bőkezősége nélkül eddig sem állhatott volna fel; erre szorul, ezt várja ezentul is. Pártfogói meghidegülését pedig föltenni olly gyanu, melly az én keblemben helyet nem talál, 's azok által, kiket érhetne, bizonyosan tetteleg fog megczáfoltatni.

GRÓF DESSEWFFY AURÉLNEK

**AZ 1839/40-IKI ORSZÁGGYÜLÉSEN A' FŐRENDI NAPLÓ
MEGINDULÁSA ELŐTT ÉS UTÁN TARTOTT**

NEVEZETESEBB BESZÉDEI.

1839. június 20.

Gróf Ráday ügyébenei izenetre a' Fő-RR.
tábláján.

Előrebocsátja a' szónok, mikint az 179°/₁: 13 t. cikket illetőleg kénytelen azoknak nézeteit pártolni, kik szerint e' törvény országgyűlési tanácskozások sorában a' kir. előadásoknak kétségtelen elsőbbséget tulajdonít. Igaz, hogy az idézett törvény a' kir. előadásoknál a' pertractatiót említi, a' sérelmeknél pedig azt: ut tollantur; azon erősség azonban, melly innen a' sérelmek részére huzatik, meg nem áll; mert a' törvény de justis gravaminibus beszél, a' mi nem tehet mást, mint azon sérelmeket, mellyek a' diaetalis tractatus útján, mind a' két részről valóságos sérelmeknek ismertetnek; és ez nem is lehet másképp, ha csak a' törvényhozás egyik részét igazaiból kirekeszteni nem akarjuk. Így tehát a' tárgyalatás módjára nézve egyformán rendelkezik a' törvény; — a' sorozatra nézve azonban világosan határoz, 's valamint abból, hogy e' vagy ama' kir. előadás az országgyűlésen el nem fogadtatott, ő felsége soha sem huzott az ország ellen következtetést, épen úgy nem lehet fordítva az országos RR-nek a' sérelmek nem egészbeni elenyésztetéséből az országlószék ellen argumentumot huzni.

Egyébiránt kerülni kell itt minden egyoldalú 's kivihetetlen theoriákat; az igazság az, mit a' főrendi tábla 1833-ban kimondott, t. i. hogy csak olly esetekben,

mikor — u. m. 1825-ben — teljes igazsággal elmondhatni: „saluberrimas licet provisiones effectu carituras, nisi succussa constitutionalis basis vi-gori suo restituta fuerit,“ vagyon az 1790: 13 t. czikktől való eltérés némileg igazolva. Ezen esetnek azonban mindig különösen kellett bebizonyíttatni, és még az illy esetekben is a' „*junctim*“-nál tovább az ország soha nem ment. A' kir. előadásoknak tökéletes elmellőzése 1790 óta most fordul először elő, és abban fekszik éppen a' különbség a' mult esetek és a' jelen közt, hogy most a' t. KK. és RR. ezen előleges kérdést az izenetben meg sem említik, és a' törvény szoros rendelkezésétől való eltérést teljességgel nem motiválják. Hiszi tehát a' szónok, hogy mindenek előtt a' dolog ezen helyzetére kell a' KK. és RRnek figyelmét felhíni.

A' mi magát a' tárgyat illeti: a' történt előadások után kénytelen annak némi taglalásába ereszkedni. — Az eset maga, melly a' RR. vélekedése szerint az 1790: 13 ellenére a' kir. előadások előtt az elsőbbséget megérdemli, és mellyet a' RR. tetteleg orvosoltatni akarnak előbb, hogysem bizonyos kijelelt sérelmeken kívül más valamit felterjeszsenek, közönségesen ismeretes, és így nem szükség azt hosszasan elmondani.

E' tekintetben kettő itt a' kérdés: 1) van e Magyarországnak a' királynak joga, olly választásoknál, melyek vélekedése szerint, bármi okból is törvénytelenek, közbeszólni? — 2) hogy a' fenforgó esetben a' közbeszólás volt e elegendőképen motiválva? Ezen két kérdés megfejtésében fekszik az egész; mert ha a' pesti követ választásának megsemmisítése, a' végrehajtó

hatalomnak helytelen tette nem volt, úgy sem a' kérdéses egyén, sem Pest megye, sem az országgyűlés igazaikban sértve nincsenek. Az 1-ső kérdésre nézve tagadhatatlan joga, sőt kötelessége a' felségnek, az ország törvényeit 's törvényszerű szokásait megtartani, 's mások által is megtartatni. Az inaugurale diplomában ígérte a' felség: „*Leges et consvetudines Regni ipsi firmiter et sancte observabimus, per aliosque omnes et singulos inviolabiliter observari faciemus.*“ A' végrehajtó hatalomnak ezen joga a' közállapotoknak egész körére kiterjed, 's akárhol történik a' törvénytelenység, joga és kötelessége a' királynak a' törvényes ösvénytől eltérőket arra visszaigazítani. — Ezen általános elv alól nincsenek a' követválasztások semmi különös törvény által kivéve: tagadhatatlan marad tehát, hogy Magyarországhban, migcsak a' választásokra nézve különös törvény által új rendelkezés nem történik, a' végrehajtó hatalomnak joga marad, törvénytelen választásokba belésszólni. — Abból, a' mi más országokban ezen név alatt „*Verification des pouvoirs*“ létezik, Magyarországra nézve, a' dolognak itteni kifejtett helyzetetésében, eldöntő következtetést huzni nem lehet. A' mi már a' 2-ik kérdést illeti, hogy t. i. a' fenforgó esetben volt e a' kormány közbeszólása elegendőképen a' körülmények által motiválva? azt kell itt elhatározni: hogy ezen országnak régi törvényszerű 's királyai által esküvel erősített szokásai közé tartozik e azon szokás is, miszerint fenytőperek alatt álló egyének, panasz alóli felmentésökig, közhivatalba nem léphetnek? A' királyi meghívólevelek, mellyeknek mindig egyforma és százados szokáson épült tartalmát merő formának nevezni nem lehet, — tökéletesen egyhangzólag azok-

kal, miket az 1625: 62 és 1723: 7 a' diaetai tanácskozásokban megkívántató nyugalomra és méltóságra nézve rendelnek, csendességet és békét kedvelő férfiaknak küldését parancsolják. Hogy ezt micsoda szellemenben veszi az ősi szokás, elegendőképen bizonyítja azon százados gyakorlata a' törvényhatóságoknak, miszerint fenyítőperek alatt álló férfiak, nem csak új hivatalokat nem nyerhetnek, hanem felmentésökig viselt hivatalaiktól is felfüggesztetnek. Ered ezen szokás eldődeinknek azon gyengéd és tiszteletes becsületérzéséből, mellynél fogva a' közhivatalban lévő férfiakat nem csak minden valóságos és bebizonyított vétektől, hanem még a' gyanu árnyékától is tisztáknak lenni akarta, úgy hogy hozzájuk, mint Caesar feleségéhez, még csak a' szó se férhessen. Ha ez a' kisebb tisztségekre nézve áll: áll bizonyosan a' követi méltóságra is, melly fontosságánál fogva olly sok egyebeket felülmul. Lehetnek igenis esetek, hol az egyes személyekre keménynek és igazságtalannak látszik; de a' nyereség, melly intézeteink tisztaságának ez által jut, az egyes individuum ezen rövidségét a' köztársaságra nézve egészen helyreépítolja. Tudom, hogy ezen olly dicséretes szokástól az utolsó esztendőben, többnyire politikai nézeteknél fogva, egyes törvényhatóságok eltértek; de ezen új, egyes és nem egészen elfogulatlan próbatételek teljességgel nem gyengithetik azon sokkal számosabb megyék százados gyakorlatát, hol ez a' consuetudo a' politikai felekezetekre való tekintetek nélkül a' maga ősi tisztaságában állandóan megőriztetett. Nem áll az, hogy e' szerint a' kérdéses egyén már előre kapná azon büntetést, mellyet reá csak a' bíró mondhat ki; mert a' bírói ítélet

ha ellene fogna kiütni, őt a' hivatalviselésre örökre alkalmatlanná tenné, jelenleg pedig csak egy ideig-óráig tartó felfüggesztésről vagyon szó, 's nem is beszélek én itt személyről, hanem azon elvről, melly szerint az, ki ellen illy *juris praesumptio* harczol, magát a' vád alól tisztítani köteles elébb, hogysem a' jó rend veszedelme nélkül a' törvényhozásnak tagja legyen. Jól tudom, hogy a' vétségeknek jelesül e' nemét a' politicai szenvedélyek igen gyakran hatalmas pártfogásuk alá szokták venni, 's csak épen most történt azon megjegyzés: hogy „vannak rossz szagú és nem rossz szagú vétségek“; nekem azonban úgy látszik, hogy a' szenvedélyek sphaerája felett álló kormánynak kötelessége, a' helyes és helytelen feletti ítéletet illy dolgokban a' közvélemény naponkint változó fluctuatióinak át nem engedni, hanem ezekkel általellenben valami positivumon és változhatatlanon állani meg.

Van azonban egy nyomos ellenvetés, mellynek fontosságát én teljességgel nem tagadom: „egy erőszakos kormány az itten általam kifejtett joggal visszaélhetne, és a' legjelesebb férfiakat, ha neki visszatetszenek, a' törvényhozásból kizárhatná“. Ez egy *extremus* eset, 's ha azt hiszi a' nemzet, hogy az ellenfejedelmének vallásossága 's tulajdon erkölcsi ereje által elegendően biztosítva nincs, nyitva áll az út ezen tárgyra nézve mind a' két rész érdekének megfelelő új törvényt alkotni. Ő felsége bizonyosan nem leszen ellene, hogy ezen tárgyban tökéletesen kielégítő rendelkezés történjék. Egyébiránt egy *extremus* esetre egy más *extremus* esetet lehet felelni; — nem képzelhető e egy olly elfajulása a' korszellemnek, hogy a' t. KK. és RR. által felállított elv paizsa alatt, az

országgyűlésre számos, különböző vádakkal terhelt, törvényeink jótékonyágánál fogva szabad lábon álló, egyébiránt azonban köztudomású vétkesek küldesse-nek? — de, a' mint mondtam, nem akarom én ezt tovább vitatni, hanem azt mondom: hogy jövődöre nézve mind a' két bajon új törvények által lehet és kell segíteni. A' multa nézve azonban erős meggyőződése-m az: hogy a' kormányi lépés azon szellemben történt, melyet én alkotmányos intézeteink „stricta observantiájának“ bátorodom nevezni, ellenében annak, a' mit laxa observantiának mondhatnánk. 'S lehetlen nekem ezt a' mélt. főrendi táblát nem figyelmeztetnem azon lépésnek diaetalis jelentőségére 's politicai következésére, melyhez járulásunkat a' t. KK. és RR. kívánják. Ezen oldalról tekintve, sem a' pesti rescriptum, sem a' KK. és RR. izenete többé nem elszigetelve, nem egyedül állnak, hanem szorosan egybekötve a' legújabb időkbeli politica eseményivel, és feltételezik a' jövődőt. — A' négy utolsó esztendőknék historiája Magyarországon azt mutatja: hogy azoknak folytában olyanok történtek egyes személyek részéről, mik az országlószék véleménye szerint a' közrend és állomány tekinteteiben büntetést érdemlettek. Az országlószék tette azt, mely jogot kormánytól soha még senki el nem tagadott, a' kérdéses személyeket törvényes és természetes biráik elébe állította, — ezek hozzáláttak súlyos és kellemetlen tisztöknek teljesítéséhez. — Súlyosnak nevezem azt, mert a' mi időnkben még a' legigazságosabb politicai repressio is népszerűtlen. — Tisztök teljesítéseért a' birák közgyűléseken a' legkeserűbb és sértőbb kifejezésekkel illettettek. — A' kormányzószék — mit bizonyo-

san ismét tehetett — az illy sértegetőket a' birói ítélőszék elibe állította. Elvégre pedig, mikor az ellenkező fél azt állította, azt vivé ki, hogy az illy sértegetők fejére a' törvényhozás polgári koronáját kell feltenni, akkor a' kormányzék azt mondá: „nem! az illyen ember intézeteink szellemében nem lehet tagja a' törvényhozásnak, míg magát minden gyanu alól ki nem tisztítja.“ 'S ebben áll a' per a' király és nemzet között ezen esetben. A' pesti rescriptum és a' t. KK. és RR. izenete e' perben a' két utolsó oklevelek. — Hogy már ezen alkalommal, ezen főtáblának, a' maga magas állásánál fogva, mellyik oldalra kelljen állnia? azt nem lehet máskép, mint a' jelen országgyűlés feladásának és a' politicai helyzetnek gondos és mindenoldalú megfontolásából megfejtteni.

Ezen országgyűlésnek feladásai előttem igen tisztán állanak; szükség t. i. az ujonczok kérdésén kívül 1-ör: az utolsó időknek olly sok surlódásra alkalmat adott eseteit az ország közjávára használni az által, hogy ezen tárgyban üdvös és kimerítő rendelkezések történjenek, és így jövő surlódások és ízetlenségek lehetőségig eltávoztassanak; — 2-or: a' nemzetet, a' ki-fejlesztés és haladás útján, ismét egy stadiummal előre vinni. A' mi már ama' lelki békét illeti, mellyet itt mint a' feladások egyikét jeleltem ki: szó lehet itt főképen azon alapról, mellyre azt építeni kell: kívánja e valaki, hogy egyes individuumokra, habár tévedtek is, mondja ki kárhoztató ítéletét a' törvényhozás? — teljességgel nem. Nemesebb és szebb a' törvényhozás magas feladása, — a' megfenyítést a' bírákra bizza, ön meghívása az, hogy sebeket gyógyítson, hogy könyeket töröljön le, 's ezzel összekapcsolva, hogy a' jövőn-

dőt új törvények által biztosítsa. — Új törvények igenis szükségesek először az ország általános érdekében, hogy ezen szomorú esetek legalább egy hasznos gyümölcsöt szüljenek; továbbá az egyesek érdekében, hogy tudatlanságból senki ne vétkezzék; végre az országlószék érdekében, mert mindenképen ellenkezik az okos törvényhozás első szabályaival, hogy a' vétségek törvényes repressiója a' kormányzéknek illy szörnyű erkölcsi vitába kerüljön; mert akárki mit mondjon, gondolkozó ember tagadni nem fogja, hogy a' leghumanusabb és szabadabb lelkű országlószékek is jönnek és jöhetnek olly helyzetbe, mikor a' politikai vétségek miatt lépéseket tenni kénytelenek.

A' kibékülésnek egy más basisa, mellyről tán némelyek gondolkoznak, abban állana: mind azok felett, mik az utolsó időszakban e' nemből a' kormányzék és ítélőszékek részéről történtek, általános kárhóztató ítéletet mondani ki, 's a' törvénytelenység és önkény bélyegét rájuk ütni. A' kiegyenlítés ezen módja teljesen elfogadhatlan; mert a' status legfontosabb érdekeit veszedelmeztetné, és a' kormányzék törvényes erejét örökre paralysálná. Ezen az áron a' békét megvásárolni nem lehet.

Az mondatik: hogy 1825-ben a' végrehajtó hatalom megvallotta, hogy hibázott: következve, hogy az most is történhetik. Roppant az akkor és most közötti különbség. Akkor a' kormányzék, ön vallomása szerint, kivételes terrenumra állott, lépéseinek törvénytelenységét nem tagadta, 's kénytelen volt ezen elv alatt keresni bátorságot: „salus publica suprema lex esto.“ Most azonban a' kormányzék a' megtámadott rész. Rendszere nem állott egyébben, mint a'

vétkeseknek a' bírák elibe való állításában. — Jelenleg tehát az egyik oldalon a' törvényhozó test egyik felének egyik része áll, t. i. eddigelé csupán a' követi tábla; a' másik oldalon a' végrehajtó hatalom, mint egyik fele a' törvényhozásnak, és az egész birói hatalom. Ezen utolsó a' maga körében független és egyedül competens lévén, jelenleg a' törvénytelen-ség vádja bebizonyítható soha sem lesz, és arról való próbatételek ezen „circulus vitiosus“-ból soha kimenni nem fognak. És valamint 1825-ben a' kormányzéki elismerés a' törvényes fenálló rendnek hasznára volt, épen úgy jelenleg az ilyen elismerés nem csak ellenkeznék a' positiv igazsággal, hanem a' törvényes rend és fenállás ügyén gyógyíthatlan sebeket ejtene.

Azt mondám: hogy haladás azon másik szempont, melyre ezen főtablának figyelmeznie kell előbb, hogysem a' KK. és RR. által javasolt lépéshez hozzá állana. Az én életem sem ismer más ideált, mint hazám haladásait, és nem fogom soha elismerni, hogy azoknak lehessen tenni más korlátot, mint politicali helyzetünk és összeköttetésünk természetes követke-zéseit és alkotmányunk gyökérelveinek fentartását; de úgy látszik nekem, hogy haladás, előmenetel a' közügyeknek azon nemében szükséges leginkább, hol legtöbb a' hiány, a' hézag. Hazánkban mindenek felett a' rend hibázik; nézzük közigazgatásunkat, választási rendszerünket 's gyakorlatainkat, törvény-kiszolgáltatásunkat, hitelünket, sőt még magát törvényhozó testünket is: rend — rend és ismét rend az, a' mi mindenütt hiányzik. Az tehát Magyarországhban leginkább haladás, a' mi ezen sarkalatos és üdvös elv megerősítésére czéloz és vezet. —

'S van egy más még fontosabb tekintet: akaratunk ellen is előre hajt bennünket az idő, 's elébb-utóbb szükséges leend ezen országban számosabb néposztályokat beléhuzni az alkotmány jótékonyágába. Más részről, úgy hiszem, meg akarjuk tartani köztanácskozásaink azon szabad szertartásait és formáit, melyeken municipalis intézeteink nyugszanak. Ezen kettős igazság általellenében lehet e kétségbe hozni, hogy eljött az idő a' rend és törvényes tekintet elvét megerősíteni? mert ha ezen elv már most is olly kevés szerencsével harczol a' felekezetek ellen: mi lesz belőle, ha nagyobb néptömegekkel lesz kénytelen maga mostani gyengeségében megvívni? — Szükségképen vesznie kell. — Ezen elv megerősítése tehát political előlépéseinknek előleges feltétele; ennek hanyatlása pedig e' tekintetben az előmenetel útját előttünk bizonyosan elzárná. Azt állitom én, hogy ennek szükségét maga az ország mélyen érzi, — több mint 25 megyei utasítás sürgeti azon auctoritásnak helyreállítását, melly a' legszámosabb néptömegekkel jön érintésbe: értem itt a' földesuri auctoritást. A' rend és törvényes tekintet elve pedig egy és ugyanaz mindvégig valamennyi lépcsőin a' political hierarchiának. — És szomorú tévedés azt képzelni, hogy lehetséges azt mi tőlünk lefelé erősíteni ugyanakkor, midőn felfelé gyengíteni akarjuk. — Ha már most az itt mondottakat az izenetre visszaviszem: kénytelen vagyok azt állítani, hogy az ahozi járulás által ezen főrendi tábla egészen más utra lép, mint a' mellyet én az ország javára nézve szükségesnek tartok. Legfontosabb itt az első lépés, és ha egyszer a' rend, az auctoritas és a' stricta observantia elve ellen ezen főrendi tábla felszólal,

ha kárhoztatja egyszer azt, a' mi ezen elvek szellemében felülről történt, jövődre 's ezen szellemben kell tovább mennie, 's maga hozzájárulásával létrehozni egy olyan cselekvési rendszert az országgyűlésen, melyben én ugyan részemről teljességgel meg nem egyezhetem.

Hogy ezen cselekvési rendszer miben állana, ez iránt az izenet vég §-a tökéletes világosságot ad. Nem csak a' pesti esetnek, hanem az előleges sérelmeknek és a' szólás szabadsága terjedelmes tárgyának elsőbbség tulajdonittatik a' kir. előadások felett. Egyéb végzések felterjesztésénél továbbá a' Ráday-féle esetnek kívánságukhoz képesti elintézése sine qua non conditióvá tétetik. Így tehát az 179 $\frac{1}{2}$: 13 t. cikk rendszeres megszüntetéséről van a' szó, és ez által a' diaetalis tractatus helyébe diaetalis háborút tenni, melyben azután a' harcz nem törvény és előterjesztések és okadások, hanem erkölcsi kényszerítések és sine qua non conditiókkal folytattassék. — Hogy ezen rendszer a' történetekkel és az ország javával egyező e, 's nem vezetne-e szükségképeni visszatörölásokra? — mindenki megítélheti. — De még kevesebb érdelem helybenhagyást ezen czélzat, ha azt az ország általános szükségei és kívánságai szempontjából vizsgáljuk.

Figyelemmel kísérem én is a' közvélemény minden oscillatióit; de nem vagyok képes azon mély és közönséges aggodalmat feltalálni, mely a' RR. politicájának indítóokául felhozatik; én a' nemzetben büszke öntudatot látok, mely azt mondja neki, hogy alkotmányát és szabadságát semmi valóságos veszély nem fenyegeti. A' nemzetnek munkás része, mind

az, kinek ezen ország gazdagságát, iparát, nevekedő jólétét köszönheti, főleg nyugalmat, rendet és munkássága számára minden önkény ellen ótalmat kíván. Tizenhárom esztendeig tartó normalis existentia után, egy humanus fejedelem alatt, ki még ott is, hol korlátlanul igazgat, a' tiszta emberiség nemesült szellemét követi, lehetetlen, hogy a' nemzet valóságos aggodalomban legyen szabadsága iránt, 's még azok is, kik több pontokban különböznek véleményeikben a' kormányszéktől, kénytelenek állallatni, hogy alkotmányunk lényege, sőt még haladásaink is biztosítva vannak. A' kir. előadások további megnyugtatót nyújtanak a' közvéleménynek. — A' mi a' hadsereget illeti: az országlószék kívánsága a' monarchia általános érdekein épül; ezek pedig, főleg a' külső politicában, hazánk érdekeivel tökéletesen egyek; és senki, ki Europa politicalai körülményeit ismeri, tagadni nem fogja, hogy mi hadsereg nélkül nem lehetünk, míg természetes ellenségeink és vágytársaink nagy hadsereget tartanak lábon. — A' katonai élelmezéssel összekötött nehézségeket az ország megszüntetni mindig kívánta, és ezen tárgy fontosságát nem vesztette el az által, hogy a' kir. előadásokban foglaltatik. A' Duna szabályozása europai fontosságú tárgy, czélirányos megfejtése ezen országnak a' jólét új kútfejeit nyitandja meg, 's talán alkalmat adand nekünk próbát tenni a' közjólét azon rugójával, melly nélkül az jelen időben sehol sem létezhetik: értem ez alatt az országos hitelt. Végre megnyílik a' RR. előtt az ut ön indítványi joguk használására is; mert kinyilatkoztatja őfelsége, hogy az ország igazságos kívánságainak szívesen engedend. Így tehát nem csak a' jelen állapot,

de a' jövedő és előhaladás is biztosítva és előre elkészítve vagyon, és teljességgel nem ismerhetem én el, hogy az olly sokszor említett nyugtalanság más-hol létezzék, mint a' társaságnak felületén; az alap, a' basis ettől menten maradt. E' nyugtalanságot fő-dolognak tartani, és arra főtekintettel lenni, vélekedésem szerint megbocsáthatlan hiba volna; mert az ország RReit elvonná azon uttól, melyet a' körülmények elibe tűztek. A' czél előttünk fekszik. Ha a' RR. rendszerére ráállunk: egy hátramenő politikát fogunk követni; széles mezőt nyitunk a' legkeserűbb ellenvádaknak, szemrehányásoknak; nem csilapítunk, hanem inkább ingerlünk, és a' helyett, hogy statusemberek, törvényhozók, a' jövedő biztosítói elkészítői lennének, nem leszünk egyebek, mint a' mult időknek keserű és szomorú 's nem mindig részrehajlatlan historiographusai.

Ezen okoknál fogva én a' RR. javaslatára reá nem állhatok. — Válaszunkat az 179 $\frac{0}{1}$: 13 t. czikkből vett okoskodásokra kívánnám szoríttatni. — Azon végohajtásommal fejezem be beszédemet: őrizze meg a' mindenható ezen országgyűlést minden ollyan cselekvési módoktól, mellyek által az országgyűlésnek csupán tőlünk függő szép eredményei veszedelmeztetnének!

1839. september 21.

S z a b a d u j s á g i t á r g y .

A' KK. és RR. jelen izenetökbeli nyilvánosságra irányzott szándékukat két uton kívánják elérni: 1) az országgyűléseken történeteknek szabad ujságok általi közretétele után; 2) olly országos gyűlési tárgyak feletti okoskodások közrebocsáttatása által, melyek ugyanezen ujság által látnának napvilágot. Így értem én legalább a' t. KKat és RRet; mert a' közlött törvényjavaslat 2-ik §-ában azt látom, hogy olly vétségekre is van szabva büntetés, melyek a' szerkesztő által nem máskép, mint okoskodó czikkelyek által követelhetnek el. Az egész terv mélyen belévág a' sajtó kérdésébe, 's első próbatétel az eddig divatozott megelőző rendszernek helyébe a' repressivus rendszert tenni. Nem szándékom ez alkalommal a' sajtó szabadságának általános kérdését taglalás alá venni, nagyobb 's fontosabb az, hogysem illy könnyen ki lehetne meríteni. Talán legfontosabb kérdése az egész civilisált világnak. Itt csak azt akarom megjegyezni, hogy a' törvényhozás ezen ágának is, minden kétségen kívül, előmenőnek és pedig lépcsőnkint előmenőnek kell lenni, hogy így a' körülményekkel, az álmánynak időről időre való kifejlésével és módosulásival mindenkor egyhangzatban maradjon. Ez pedig, hogy haladó legyen a' törvényhozás, nem csak azt teszi: hogy haladjon, hanem egyszersmind azt is: hogy lépcsőnkint haladjon, azaz: hogy a' könnyebb kivitelű intézményekkel kezdjen, és úgy menjen aztán által a' több nehézségekkel járók létrehozására. Áll

ez a' nyilvánosságra épen úgy, mint más egyéb tárgyra nézve. Szükséges ez minden alkotmányos országban, de szükséges különféle fokozatok szerint az alkotmány és körülmények különféleségéhez képest. Alkalmaztassuk a' mondottakat e' jelen esetre: kettő fog mindenk előtt szemünkbe tűnni; egyik: hogy Magyarország a' kiváltságok országa, és következésképen az az ország, hol a' szabad sajtónak kérdése a' lehető legtöbb nehézségekkel van összekötve, hacsak körülményeink békés kifejlését erőszakos és hirtelen felfordulásnak áldozatul adni nem akarjuk; — a' másik az: hogy a' periodicus sajtónak szabadsága, minden országok példája 's maga a' dolog természete szerint, a' sajtó szabadságának culminatiója, és hogy — igen kézzelfogható okoknál fogva — mindenütt előbb engedtetett meg a' nagyobb kiterjedésű munkáknak szabad megjelenése, mintsem az, hogy az újságlevelek, mellyek legélénkebben hatnak a' közönségre, leghangosabban szólanak az indulatokhoz, és így minden tekintetben legnagyobb behatást gyakorolnak, szabadon, megelőző vizsgálat nélkül bocsáttathassanak közre. Nem látom tehát által, mikép lehetne a' dolgok természetes folyamának felforgatása nélkül Magyarországon azon ujitásokat, mellyek prés dolgában talán szükségesek, épen ezzel kezdeni meg, 's a' míg más tárgyakra nézve 's más időkben a' megelőző vizsgálat rendszere megáll, a' sajtót épen a' periodicus közlésekre, épen az országgyűlési folyamat idejére 's épen azon kérdésekre nézve szabadítani fel, mellyek illy időkben a' közönségben egy bizonyos ingerültséget szükségesképen szülnek. 'S lehetne e nagyobb anomalia egy olyan állapotnál, melly szerint

a' diaeta alatt, épen a' legkényesebb kérdésekre nézve 's épen a' legkényesebb formában, a' sajtószabadság léteznék, a' midőn dietán kívül, csendesebb időkben, nagyobb terjedelmű munkákra nézve, a' megelőző rendszer fogna még fenállani? Nem szeretem fontos kérdéseknek eldöntését a' rendszeres munkákra halasztani, kivált azóta, hogy mind a' felség, mind a' nemzet általlátta, hogy excerptákkint kell dolgoznia, és így a' rendszeres munkák még feneketlenebb örvénynyé váltak, mint azelőtt: a' jelen esetben mindazáltal bátor vagyok azt állítani, hogy a' felhozott kérdést a' sajtó kérdésének elvszerinti taglalása előtt tárgyalni sikeresen azért nem lehet, mivel erősen hiszem azt, hogy a' sajtó szabadságának még csak legfelületesebb megvitatása is csakhamar meg fogná győzni mind a' két táblát a' felől, hogy a' sajtót illető újításokban nem a' periodicus prés felszabadítása az első lépés, hanem hogy fordítva épen ez az, melyre legtöbb előkészületek kellenek, 's melyet legnehezebben bír meg egy nemzet. Barátja vagyok — ismétlem — a' nyilvánosságnak, 's a' sajtó iránti törvények 's fenálló rendszer módosítását sem ellenzem. Javasoljanak a' t. KK. és RR. olly módokat, melyek szerint vagy a' már létező ujságok nagyobb kiterjedésben közhessék az országgyűlési híreket, vagy pedig az országgyűlési naplók tétessenek sebesebb megjelenés, jutalmasabb ár és tán ujság-formába való öntés által a' nyilvánosságnak hathatósabb eszközévé. — Mind ezekhez szíves-örömet fogok járulni; de a' t. KK. és RR. jelen javaslatát, ugy, a' mint az most áll, a' fenforgó körülmények között elfogadhatónak nem találom.

1839. october 25.

F ö r e n d i n a p l ó.

Azon kíváнат, hogy ezen mélt. főtábla tanácskozásai felől rendes napló tétessék folyamatba, a' maga általánosságában mindjárt így első tekintetre természetes és igazságos gyanánt tűnik fel. Tanácskozó testületek sehol sem léteznek a' nélkül, hogy működéseik felett jegyzések ne folyjanak; tökéletlen a' tanácskozási eredményeknek ismerete, ha keletkezésök módja 's története tudva nincsen; végre szabad országokban a' törvényhozói vitatások lelke 's életere a' nyilvánosság, melly nem állhat csak abban, hogy az egyes kijelentések, habár nyitott ajtóknál és számos hallgatóság előtt történtek legyen is, egyéb hivatalos nyom nélkül elhangozzanak. — Ezek általánosan így állván, az itt a' kérdés: hogy léteznek e ezen főrendi táblára nézve olyan egészen különös és kivételes körülmények és tekintetek, mellyeknél fogva az, a' mi általánosan igaz, 's minden más helyeken tettelesen is létezik, épen ezen főrendi táblára nézve káros és veszedelmes fogna lenni? Első és fő helyütt áll ezek közt azon, a' historiából 's törvényes adatokból merített nézet, miszerint az országgyűlési testületet formáló két külön tábla a' régi egységnek típusát némileg mindmostanáig megtartotta, 's az a' félelem, hogy a' felhozott indítvány elfogadása által ezen típus végképen elenyészendik. E' tekintetben szabad legyen azokra emlékeztetnem ezt a' mélt. főrendi táblát, miket tegnap ő cs. kir. főherczegsége bölcsen előadott, hogy t. i. a' mostan létező napló tulajdonképen mind

a' két táblának sajátja annyiban, hogy eredetekor 1790-ben ezen főrendi táblának tudtával 's megegyezésével keletkezett, 's a' cerimonialis, nemkülönben a' vegyes üléseknek tanácskozásait jelenleg is magában foglalja. Ez igenis most is így van; de a' mi a' napló vitelének módját illeti: lehetetlen meg nem jegyeznem, hogy az már most is olyan, melly az egységnek típusával nem igen látszatik megférni. Így p. o. e' mai napról, nem lévén ülések a' t. KKnak és RRnek, következő szavak jönnek a' gyakorlat szerint a' naplóba: „51-dik ülés october 25-kén, melly ülés csupán a' Fő-RRnél tartatott.“ Hol van itt az egység typusa? Ha pedig ez így történhetik az egység típusának veszedelmeztetése nélkül, miért fogna az veszélyeztetni, ha ezért pusztá szavak helyett a' tanácskozások fonala jött volna a' naplóba? mert hiszen az, hogy physical egy testet formáljon a' két tábla naplója, ezután is megmaradhatna. — De visszatérvén a' fentebb kifejezett ideára, miszerint t. i. a' napló a' két táblának most is közös sajátja, — igen fontos észrevétel az: hogy 1790 óta a' vegyes küldöttségek, mellyek a' legfontosabb tárgyakat országos vitatások előtt tárgyalták, 's tanácskozások alá elkészítették, ugyszinte az olly vegyes ülések, mellyekben a' legfontosabb kérdések döntettek el, lassankint csaknem egészen megszűntek, és így a' naplónak most már csak képzelt egysége, csupán pro forma maradt fen az egység egyéb jelenségei közül, a' nélkül hogy annak jótékonyágai és céljai közül csak egy is megmentetett volna. —

Mély bölcseséggel adta elő tegnap ő cs. kir. főherczegsége mind azon változásokat, mellyeken az or-

szágygyülei tanácskozások módja 1790 óta keresztül-
ment, — ezeknek summája az: hogy lassankint a'
tárgyaltatások kezdete egészen a' KK. és RR. ülései-
be, vagy még inkább a' kerületi ülésekre ment át, 's
hogy így ez a' mélt. főtábla azon befolyásból, melyet
azelőtt még az iniciativa tekintetében is gyakorlott,
egészen ki lön szorítva. A' főrendi napló elfogadása
ugy tünik fel némellyek előtt, mint egy további lépés
ugyanezen ösvényen. Elöttem azonban az a' kérdés:
hogy megmaradván a' mostani rendszer mellett, 's
nem fogadván el a' naplót, van e legkisebb remény-
ség, hogy a' tanácskozási mód a' régi formákra visz-
sza fog vezéreltethetni, 's hogy ez a' főmélt. tábla
maga hajdani befolyását az iniciatívára visszanyerhesse?
ha pedig erre nincsen legkisebb valószínűség is, nem
lehet e sokkal inkább azt állítani, hogy a' mint min-
den eddigi változások ezen táblának hátramaradásával
voltak összekötve, 's befolyásának megcsökkenésére
vezettek, mostanság vagyon legelőször egy olyan
lépésről szó, mely annak erkölcsi erejét nevelhetni,
állását erősíthetni fogja? — Már tegnap megjegyez-
tetett, hogy egynéhány országgyűlés óta folyton sza-
porodnak ama' régenten hallatlan esetek, a' hol a'
két tábla szigorú ellentétben áll egymással, 's a' ma-
ga véleménye mellett mindegyik állhatatosan harczol.
Ez egy részben ismét azon változásoknak következése,
mellyek a' tanácskozási módokban helyt fogtak, épen
ugy, mint a' hogy magok ezen változások az idők szel-
leme kifejlésének voltanak következései. De ha már
ez így van, ha gyakrabban jön most ezen mélt. fő-
tábla olly helyzetekbe, hol nagyobb erkölcsi erőt kell
kifejtenie: nem természetes e, hogy a' hatásnak több

eszközeire van szüksége, mint ezelőtt? Nem az itt a' cél, hogy az ellenszegülés indítóokai szaporittasának, sőt inkább forrón kell ohajtani azt, hogy a' két tábla — valahányszor csak lehet — közös célokban egyesüljön. — De ha már egyszer, meggyőződése 's elveinél fogva, magát az ellenszegülésre elszánta: akkor kívánatos, hogy ne legyen a' közönségre való hatás eszközei nélkül, 's hogy a' közvéleményben támaszt és segítséget találjon. Mig a' t. KK. és RR. a' magok vélekedései mellett kerületi és országos ülések, izenetek és követi tudósítások által harcolnak, mi pedig mind ezeknek csupán csak izeneteinket szeggezhetjük ellenébe: nem világos e, hogy ők egy igen széles mezőn állanak, mi pedig felette szűk körre vagyunk szorítva? Ezeken felül ne felejtjük el, hogy tulajdonképen szabad választásunk már nem is igen van. Nem az a' kérdés: legyen e nyilvánossága tanácskozásinknak? hanem csupán az: hogy két nyilvánosság közt, melyeknek egyike fonák, félszeg, elcsavart és részrehajló, a' másik pedig hiteles, és tulajdon firmánk alatt áll, melyiket kell inkább választani? — Mind ezeknél fogva, és mivel ezen kíváнатot úgy nézem, mint egy a' körülményekből természetesen kifejlett eredményt, mint egy módot, ezen mélt. főtábla hatását nevelni, 's vitalitását emelni, — miután továbbá a' szabad ujságot illető izenetünkben már kimondottuk, hogy a' hiteles és józan nyilvánosságnak barátai vagyunk, és így kezeink némileg már kötve vannak: az előttünk fekvő kíváнатot lehetetlen nem pártolnom.

1839. november 4.

Szólásszabadsági 2-ik izenete a' KKnak és
RRnek.

Azon a' ponton, hol a' vitatkozás áll, szerénytelenség volna hosszas beszéddel tartóztatni a'mélt. Fő-RRet; és így csak néhány kevés, eddig még nem hallott megjegyzésekre kívánom szorítani beszédemet. Igen kívánom én is, hogy — valahányszor csak lehet — ezen tábla a' másikkal közös czélok elérésére egyesüljön; nem hiszem azonban, hogy valahányszor ez nem történik, 's a' vélekedések és elvek különféleségénél fogva nem történhetik, mindannyiszor ezen táblát úgy lehessen festeni, mint közfalat, melly a' nemzet és fejedeleme közé veti magát; mert mi volna e' szerint a' mi alkotmányos állásunk? 's törvény és alkotmány szerint nem vagyunk e mi is a' nemzetnek egy kiegészítő része? — A' mi magát a' tárgyat illeti: mindjárt, midőn először volt szerencsém ezen országgyűlésen megszólalni, azon meggyőződésemet jelentém ki, hogy ez az egész szólásszabadsági controversia olly mezőre van vité a' KK. és RR. által, mellyből szerencsésen kimenni nem lehet. Törvénytelennek állítják a' KK. és RR. a' perek megindítását; — igenis; de mi erő van ebben, mikor a' bírák a' heperletteket elítélték? — Tovább mennek a' KK. és RR, 's törvényteleneknek állítják az ítéleteket; — igenis; de micsoda fundamentumon? a' procedura miatt? de ezt ez a' mélt. főtábla törvényesnek állítja; — a' felállított elvek miatt? a' mennyiben ezek általánosak, ez a' főtábla bennök sérelmet nem lát; a' mennyiben

a' felfogott eseteknek a' törvények elveivel való viszonyait illetik, tagadja ez a' főrendi tábla, hogy ezekről a' pereknek formalis revisiója nélkül bíraskodni lehessen; ezt a' revisióbeli jogát pedig a' törvényhozásnak el nem ismeri. És így a' KK. és RR. nézeteinek nemcsak a' végrehajtó hatalom, mint a' törvényhozásnak másik része, 's azonkívül az egész birói hatalom, hanem az országgyűlési testület egyik része, t. i. ez a' főrendi tábla is ellenében állván, az egész vitatkozás egy olly megbabonázott körben, valóságos circulus vitiosusban fekszik, melyből ezen az uton kigázolni szerencsésen nem lehet. — A' miket itten hallottam, nem olyanok, hogy a' dolognak ezen általános fekvését megváltoztatnák. Hallottam itt az el-nem-idősülhetés doctrináját megemlíteni. Helyt áll ez minden kétségen kívül a' nemzetnek törvényhozói minemiségére nézve. Létezzék bár századokig hibás szokás, vagy rossz törvény, a' nemzetnek azt megszüntetni a' törvényhozás útján mindig szabad és lehet. De hogy a' nemzet — melly se' nem adminisztrál, se' nem bíraskodik — azt, a' mi törvényes uton történt, a' multa nézve visszahatólag megsemmisíthesse, az el-nem-idősülhetési tanból következtetni csakugyan nem lehet. Egy más okoskodást abból hallottam itt huzni, hogy a' mi törvényszékeink nem választott bírákból állanak. Ez nem ellenvetés az ítéletekre nézve, hanem a' mi alkotmányos intézeteinknek criticája; mert hiszen ezeknél fogva függnék királyi kinevezéstől a' főtörvényszékek tagjai. A' birói függetlenség elve azonban a' birói hatalom természetén 's az igazság kiszolgáltatásának megkívántatóságain épül, és nem a' választási elvnek corollariuma; — egy-

aránt divatozik, 's kell divatoznia józan értelemben 's határok között, a' köztársaságokban épen úgy, mint a' korlátlan vagy korlátozott monarchiákban. Hogy az idézéseket elrendelő kormányzéknek az általa kinevezett birákkal való egyetértése bizonyos esetekben rossz következéseket szülhet, az kétséget nem szenved; de ez ellen soha sem keresett, se' nem talált a' törvényhozás orvoslást a' törvénykezési sphaerán kívül; legkevesbbé nyujthat pedig itten segítséget a' változó szellemű politicalai testületeknek befolyása. Én tehát mindinkább meggyőződöm, hogy a' dolog ezen fekvésében másutt mint uj törvényben orvoslást találni nem lehet. — Két ellenvetést hallottam én itt az uj törvény ellen. Egyik: hogy nem lehet uj törvényt hozni, ha a' mult itéleteket vizsgálni nem szabad. Ki tagadta, hogy a' törvényhozónak, mikor uj törvényt akar csinálni, tekintettel kell lenni a' multakra, 's igen gyakran azokban keresni vezérfonalat a' jövődre nézve? De hogy miért legyen az uj törvény meghozatalának szükségesképeni requisituma a' hozott itéleteket törvényteleneknek nyilvánítani, 's következéseiket megszüntetni? azt átlátni képes csakugyan nem vagyok. Egy más állítás az: hogy állván a' birói függetlenség elve, az uj törvény sem fogna sammit használni, mert annak megtartásaért semmi sem kezeskednék. Ha ez így van: úgy in linea judiciaria soha előmenetelt tenni az ország nem fog; mert illy drága áron az előhaladásokat megvásárolni nem lehet. Igen sajnós, hogy a' KK. és RR. és mi e' tekintetben törvényhozói kötelességeinket olly különbözőleg fogjuk fel. Ők az által gondolják biztosítani a' hozandó törvényt, ha a' multa nézve a' birák füg-

gellenségét eltiporják; mi azt tartjuk, hogy ennél ingatagabb alapra a' hozandó törvényeket állítani nem lehet. — De ha a' dolgot magát tekintem is: lényeges akadályt új törvény hozására nézve teljességgel nem látok. Kettőrül lehet itt szó: a' szólás szabadságának biztosításáról, 's a' crimenre nézve az eljárás módosításáról. Az elsőt a' mi illeti: mi is annak szeretetében nevededtünk, annak gyakorlatában élünk, 's attól várjuk vélekedéseinknek, elveinknek győzedelmét. A' felségsértési eljárásra nézve hasonlóképen nem tudok olly véleménybeli elágazást a' két tábla között, hogy czélirányos rendelkezést jövődre nézve ne reménylhessek. — Mind ezeknél fogva, és mivel más módot a' kérdés megfejtésére nem látok, ragaszkodva minapi elveinkhez, a' KKat és RRet felszólíttatni ohajtom, hogy velünk e' tárgyakra nézve új törvényjavaslatokat közölni szíveskedjenek.

1839. december 30.

Reversalisok kérdésében.

Az lett volna a' polgári társaságoknak kezdetétől fogva legkivánatosabb, hogy magát a' világi hatalom a' lelkismeret legdrágább kincsébe, a' vallás kérdésébe, nem avatva, hanem azt magára bízva, annak tulajdon belső erejétől várta volna szellemi kifejlését 's haladását; ez által a' vallásos ideáknak ereje 's terjedése bizonyosan nem vesztett, — más részről pedig elkerültetett volna azon viszontagságoknak nagy része, melyek a' historiában egész évkorokat homályba bo-

ritának. A' történetek azonban mást akartak; status és egyház egész Európában többféle viszonyban állanak egymással, érdekeik sokféleképen egybeszővők, 's ugyanazon egy országban létező különféle vallásbeli felekezeteknek érdekei gyakorta összeütközésbe jöven, számos esetekre nézve elkerülhetlenné vált a' polgári hatóság közbejövetele. Már most ama' sokkal könnyebb kötelesség helyett a' statusnak azon nehezebb feladás jutott, hogy az összeütközések minden eseteire czélirányos szabályokat találjon fel 's alapítson meg. Ezen szabályok megállapításában, mikor az egyház és annak tulajdon hívei közti viszonyokról van a' szó, minden kétségen kívül a' dogma a' vezérelv; de midőn különböző vallásos felekezetek érdekei jönnek egyes személyekben összeütközésbe: akkor, ha az egyik vagy a' másik dogmát választaná vezérelvül a' törvényhozás, szükségesképen igazságtalannak kellene lennie, mert mindenkor csak az egyiknek tehetne eleget. Az ilyen esetekben tehát nincs egyéb hátra a' törvényhozó hatalomra nézve, mint egyeztetést 's úgy szólván közbenjárást gyakorolni; a' mi ismét csak igazság és viszonzosság által érethetik el. E' viszonzosságot pedig nem pusztán és mechanice kell érteni, hanem úgy, hogy minden egyes esetben — tekintetbe vétetvén valamennyi egyéb körülmények felett a' dogma is — olly combinatiók találtassanak fel, mellyek által a' kedvezések a' két érintésbe jött felekezetek között egyenlően osztassanak fel; 's ez az a' körülmény, melly ezen vallásbeli kérdéseket más előmeneteli vagy javítási kérdésektől megkülönbözteti; minden más esetekben a' magában legczélirányosabb 's legszentebb ujításnak gyakran méltán lehet ellené-

be vetni, hogy a' nemzetnek arra még készíttetnie, még érnie kell; az itten szóban levő intézkedéseknél ezen tekintet közbe nem jő, mert nem kedvezésekről van a' szó, hanem csak arról, hogy a' kölcsönös állapotok, összeütközések eseteiben, az igazság elvei szerint intéztessenek el. — Ezen elvek, vélekedésem szerint, mindenütt igazságosak; Magyarorszában egyszersmind a' józan politica által is megkívánatnak, mert egy olyan vallásos felekezet helyezettéről van szó, melly békekötések és világos törvények által biztosított törvényes állással bír, és minden tekintetben különös figyelmet érdemel. Az 1790: 26 hozatalakor, az előbeszédnek szavai szerint is, a' békekötések állapotjára való visszamenetelről volt szó, és mégis nem nehéz volna megmutatni, hogy evangelicus atyáinkfiainak állapotja most kedvezőbb, mint a' békekötéskor volt, 's valamint a' 26. t. cz. a' dolgot inkább kimerítette 's javított, úgy nekünk is ez a' feladásunk; mert nem csak mindinkább új esetek adják magokat elő, mellyek ellátást kívánnak, hanem azért is, mivel a' kölcsönösség és igazság eszméi is idővel kitisztulnak és tökéletesednek. A' mennyiben tehát itten törvénysértésekről lenne szó, annyiban a' törvény szellemére 's tartalmára kell visszamenni, a' kívánatok közül pedig megadni mind azt, mit igazság 's kölcsönösség tőlünk kíván. — A' mi már a' reversalisokat illeti: azon ellenök felhozott erősség, hogy a' természet törvényébe ütköznek, itten alkalmasint tökéletesen megczáfoltatott; nem is ezen okból kívánom én azoknak megszüntetését jövődre, hanem más két okból: 1) mert a' reversalisok levén az ugynevezett vallásbeli kérdéseknek kútfeje, nem látom lehet-

ségesnek ezeknek megszüntetését, míg a' reversalisok állanak; — 2) mert nem látok sem magoknál az evangelicusoknál különös kívánságot, sem a' törvényhozásnál legkisebb hajlandóságot is arra, hogy a' reversalisokra nézve a' reciprocitas megadassék; és így, megállván a' reversalisok, nem látom lehetők ezen ügyet az igazság basisára állítani. Megegyezem tehát abban, hogy jövődre a' reversalisok erőnélkülieknek nyilatkoztassanak. A' mi a' multat illeti: magában értetvén, hogy csalárdság vagy erőszak által kicsikartak erőnélküliek legyenek, a' többiekre nézve azokat magánykötések gyanánt kívánom tekinteni, 's azon elvet követni, hogy senki azon vallásában, melyben már oktatást kapott, ne háborgattassék. Ezen kívánatoknak megfelelni látszván nekem a' koronaör indítványa, hogy t. i. álljanak a' reversalisok mind azon esetekben, hol megtartásukat az érdekllett fél követeli, vagy pedig azoknak következtében vallásos nevelést nyert gyermekek már léteznek, — azt egész kiterjedésében elfogadom.

1839. december 31.

Vegyes házasságból született gyermekek
vallása.

Kettő itt a' kérdés: az 1-ső a' 26. t. cz. fundamentalitását illeti; 2-ik azt: hogy czélirányos és elfo-

gadható e a' KK. és RR. jelen indítványa? Mi az elsőt illeti: áll minden kétségen kívül, hogy az ország élő törvényeit fontos okok nélkül változtatni nem kell; más részről azonban tagadhatlan, hogy legsarkalatosabb törvényeink is a' körülményekhez képest módosultak. Előhozattak már e' tekintetben a' Bulla aurea és más fontos törvények; szabad legyen nekem még a' koronázási diplomákat megemlíteni, melyek — mint 1830-ban elismertetett — a' kölcsönös egyezkedés útján változhatnak. Általában áll azon elv mind a' magyar, mind más jus publicumban: hogy a' szerződések minden nemei azon az uton oldatnak fel, melyen kötöttek. A' 26. t. cz. a' békekötéseken alapul, melyek nem rendes törvényhozói uton keletkeztek, és már előttem megmondatott, hogy ezen békekötések részletességekre nem terjeszkednek, hanem csak általános elveket foglalnak magokban; 's világosan kitetszik innen, hogy mennyiben változhatatlan a' 26. t. cz., t. i. ezen elvekre nézve. Ezen elvek alkalmasint e' két ideában pontosulnak össze: „*liberum religionis exercitium pro evangelicis, et absque praejudicio cath. religionis.*“ Ezen két elv igenis sérthetetlen; de annak valóságos értelme, kiterjedése, alkalmazása felett szabad tanácskozni a' törvényhozásnak; és így nincs az 1790: 26 t. cz. fundamentalitása által elzárva, hogy a' mostani törvényhozás azon két elvet világosabb 's tisztább értelemben ne vegye, és ne alkalmazza. Átmenvén már most a' kérdés 2-ik részére, t. i. a' RR. indítványa célirányosságára, meg kell jegyezni: hogy a' 26. t. cikkben nincs ugyan még meg a' tökéletes kölcsönösség, mert ha annak bevezető némelly szavai ide mutatnának is, más részről mégis a' törvénynek

egyes positivus rendeletei a' kölcsönösségnek meg nem felelnek: el van mindazáltal abban a' kölcsönösség magva vetve, el van készítve az ut, mellyen e' tárgyban haladni lehet és kell. A' kölcsönösséget — mint már tegnap mondtam — úgy értem, hogy minden körülmények — és így a' hit is, mellyet valaki követ — mérlegre tétessenek, 's úgy történjék aztán olly intézkedés, melly a' kölcsönös állapotokat igazságos irányban döntse el. Ezen elvet a' jelen kérdésre alkalmazva, itten a' dogmáról 's az individualis érzetről lehet csak szó. Az elsőre nézve már mások előhozták, hogy nem ellenkeezhetik inkább a' cath. hittel, ha a' cath. anya vegyes házasságból született leányát is protestansnak nevei, mint az, ha fiait nevei protestansoknak. Felhozatott Erdély és más az ausztriai birodalomhoz tartozó provinciák példája, annak bizonyosságaul, hogy a' dogma itt a' kölcsönösségnek útjába eldöntő akadályul nem állhat. Fenmarad tehát a' másik kérdés: az individualis érzet kérdése. E' tekintetben azonban lehet e igazságtalanság nélkül azt állítani, hogy a' cath. rész mindig melegebben érez hite mellett, mint a' protestans, és hogy így mindig nagyobb levén az áldozat az efféle esetekben a' catholicus, mint a' protestans részről, a' RR. indítványában a' belső, a' szellemi, az erkölcsi kölcsönösség tulajdonkép hiányzanék? — Hallottam én azt említeni, hogy ez egy uj engedmény, melly ismét uj engedményeket fogna maga után huzni. Én azt tartom, hogy a' catholicus ügy csak akkor fog erősen állani minden ostromok ellenében, mikor egyszer evangelicus atyánkfiaiának megadtuk mind azt, a' mit tőlünk igazságosan kívánhatnak. Az irántoki igazságnak határai

azon a' ponton vannak, mellyen tul a' cathol. ügy iránti igazságtalanság fogna kezdődni. De — a' mint mondtam — én ezen indítványt reánk catholicusokra nézve igazságtalannak nem látom, és így pártolom azt azon értelemben, hogy a' protestans atya vegyes házasságból született minden gyermekeit protestansoknak nevelhesse.

1840. januarius 2.

**Törvénytelen ágyból született gyermekek
vallása.**

Ö főherczegsége egészen a' discussio érdekében fekvő megintését nem csak szóval, hanem tettel is kívánván követni, nohabár előadásaira is történt hivatkozás, mellyre felelni ohajtana: ezt mindazáltal szívesen maga idejére halasztja. Mi magát a' tárgyat illeti: igen tudja méltánylani a' szónok a' koronaőr azon okoskodását, melly szerint a' Fő-RR. utolsó országgyűlési javaslatában azért nem nyugszik meg, mivel ez által azon reciprocitas, melly a' törvénytelen ágyból született gyermekekre nézve eleinte megadatik, később ismét elvész, mikor t. i. az illy gyermekek törvényesítettén, a' most még nem a' reciprocitas elvein alapuló törvény rendelete alá vettetnek. A' szónok is nem csak a' reciprocitas mellett volt a' gyermekek nevelésére nézve, de ezentul is ohajtja azt, sőt nincs reménység nélkül, hogy azt a' jelen törvényhozás még el is érendi. Ha ez történik, akkor világos: hogy a' törvényesített gyermekek ezen reci-

procitást megrendelő törvénynek rendelése alá fognak esni. Addig is azonban a' jelen esetet törvényes intézkedés nélkül hagyni nem lehet, 's a' jelen állapotban olly intézkedést kell tenni, melly a' törvény által felállított általános szabálylyal és magával az igazsággal egyhangzásban legyen. Már pedig, mig a' mostani törvény fenáll, nem tartja igazságosnak, hogy a' törvénytelen ágyból gyermekeket szült anya több pártfogást 's nagyobb kedvezéseket nyerjen a' törvényhozástól gyermekei vallásos nevelésére nézve, mint az, ki törvényes ágyból szült gyermekeket. Az olly gyermekekre nézve, kik a' 7-ik évet meghaladva, vallásos oktatást már nyertek, ugysis ki van mondva, hogy azok vallásukban maradjanak meg; attól pedig, hogy a' vallásbeli változtatás még az ennél kisebb korúakra is veszedelmes legyen, azért nem fél, mert ha kívánatos is, hogy a' gyermekek már kisdéd korukban a' vallásos elveket beszíják: azt mindazáltal, hogy már 7-ik esztendőjük előtt a' catholica hit 's protestans vallások közti különbséggel ismereteseek legyenek, feltenni nehéz. Az sem áll, hogy elfogadtatván a' Fő-RR. indítványa, a' törvénytelen gyermek atyjának kifürkészése sok kedvetlenségre adhatna alkalmat; mert hiszen ott, hol törvényesítetik a' gyermek későbbi házasság által, az atya maga magát nevezte meg, mig pedig ez nem történik, addig épen azért neveltetik anyja vallásában a' gyermek, hogy az atyának keresésére ok ne legyen. Mind ezen tekinteteknél fogva a' Fő-RRnek mult országgyűlési javaslatához ragaszkodik.

1840. januarius 3.

Transitus kérdése.

Egészen megkülönbözteti azon kérdést: hogy sérelem e a' hatheti oktatás? ama' másiktól: hogy meg kell e azt tartani? — Az első merőben historiai igazságnak kérdése, 's nem a' hatheti oktatás védelmezői, hanem az azt ostromlók vitték a' vitát e' mezőre, mikor a' hatheti oktatást törvénysértésnek állították. Már megmutattatott, hogy ez nem így van. II. Leopold november 7-i resolútiója világosan magába foglalta a' hatheti oktatást; e' resolútiót a' protestansok szórul szóra törvénybe akarták igtatni. A' catholicusok nem voltak megelégedve a' resolúcióval. Felmenvén a' dolog még egyszer ő felségéhez, jött azon resolútió, melly szórul szóra törvényben van. Ezen törvény teszi a' legfelsőbb helyre való feljelentést a' vakmerő átmenetelt akadályoztató intézkedéssé, 's hogy ezen intézkedés módjára épen az választott, mellyet a' protestansok magok törvénybe kívántak volt igtatni, az ennek a' törvénynek sértése csakugyan nem lehet. Mind ezeket nem a' hatheti oktatás védelme miatt mondom, hogy a' hatheti oktatás megtartását pártoljam; hanem azért, mert véleményem szerint e' teremben minden és így historiai tekintetben is az igazat kell kimondani. Ha a' törvényhozás a' hatheti oktatást céliránytalannak találja: ugyis joga van azt megszüntetni, annál kevesebb szükséges itten tökéletesen hamis historiai basist keresni fel.

A' mi magát a' hatheti oktatást illeti: bizonyos, hogy az eredetét a' legjobb céloknak köszönheti. Lehet e in

theoria szelidebb módot gondolni, mint azt, hogy a' vallását elhagyni akaró annak tanításaiban egy bizonyos ideig oktattassék? A' végrehajtásban azonban számos visszaélések adódtak elő, talán inkább azoknak hibája által, kiken a' törvény végrehajtatott, mint azok által, kik azt végrehajták; mert a' dolog természetében fekszik, hogy az, ki egy vallástól elpártolni akar, annak tanításait készséggel többé nem hallgatja. Köz tehát az értelem a' hatheti oktatás helyett más valami célirányos módot találni fel; e' tekintetben a' valóságos szempont már hasonlókép el vagyon találva; nem lehet az más, mint közép ut, azon vakbuzgóság között, melly erővel akarná tartóztatni a' menni akarót, 's amaz indifferentismus közt, melly a' korlátlan változtatást megengedvén, a' közvéleményben lealacsonyittatni engedné azt, mit illy könnyen minden órában lehet felcserélni. Mert itt nem az egyes individuumok érdekéről vagyon szó; sem az, a' ki jön, nem nagy nyereség, sem az, a' ki megy, nem végzetlen veszteség; de itt a' vallásosság érdeke forog fen, és az, hogy ez semmi esetre se kisebbitessék. Mikor a' mélt. Fő-RR. megegyeztek abban, hogy egy bizonyos kort elért személyek vallásukban többé, habár törvénytelenül követik is azt, ne háborgattassanak: mind practice, mind pedig általános elvekre nézve a' fődolgot már megtették; practice azért, mert az elannyira gyűlöletes vallásbeli kérdések $\frac{9}{10}$ része ilyen személyeket illetvén, ez által az izetlenségek legnagyobb része megszüntetik; az általános elvekre pedig azért, mert a' szabadelműség itten főképp abban áll: nem háborgatni hitében azt, ki valamit hisz. Voltak ugyan, kik ezen határvonalat még

alábbra, jelesen a' 7-ik esztendőre akarták tenni: de e' tekintetben meg kell jegyeznem, hogy ez a' törvényes vallás ideájának megszüntetésére vezet, és oda, hogy mindenki tetszése szerint választhasson vallást gyermekei számára; mert képtelenség volna egy részről ugyan a' törvényes vallás eszméjét tartani fen, más részről pedig ennek kötelező erejét épen azon kortól fogva szüntetni meg, mikor annak practicus jelentősége lenni kezd. Ez tehát egy egészen új rendszer, melly sokkal tovább vág a' transitus kérdésénél, és e' mai vitatkozás körén túl fekszik.

A' mi már az érintett korú személyeket illeti, kik merőben kívánnak egy vallásról a' másokra átmenni: nekem úgy látszik, hogy a' keresztény vallások mindenikében megvan mind az, a' mi a' szívet nemesítheti, a' mi a' lelket emelheti; mindenikben lehettek és voltak nagy és erényes férfiak. Sokkal több sympathiát éreztem én mindig azokkal, kik azt, a' mi vallásukban nagy és szép vagyon, felfogva, keblökben megérlelik, 's tetteikben gyümölcsöztetik, mint ama' más nemével az embereknek, melly akár metaphysicai, akár más speculatiók következtében a' vallások közti különbségeken török fejöket, hogy egyikből a' másokra átmelessenek. Vannak itt is tiszteletes kivételek; azonban a' historia bizonyítja, hogy egy IV. Henrikre, ki noha nagy ember volt, mégis világi czélokból mene át más vallásra, ezer nem sok tiszteletet érdemlő átmenő jut. Nem akarom én ezen nemét az embereknek sem faggatni, sem üldözni, de egyebet szigorú igazságnál nem várhatnak a' törvényhozástól, legkevesebbé kedvezéseket, vagy azt, hogy nekik más érdekek hozassanak áldozatul. A' KK. és RR. javaslatában elegendő kezességet

e' tekintetben nem látok. Kifejtetett már, hogy a' vármegyei küldöttségek elegendő biztosságot nem nyújtanak arra, hogy nekik itten elhatározó befolyás tulajdonittassék. Fen akarom tehát tartani a' királyi elhatározó felügyelést mind ezért, mind pedig a' végett, hogy az eljárások elvei között lassankint bizonyos egyformaság hozassék be. Ha ezenfelül határidő rendeltetik, melly alatt a' királyi elhatározásnak le kell érkezni: úgy tartom, minden érdekeknek meg lészen felelve. Kimondván tehát, hogy a' hatheti oktatáshoz nem ragaszkodunk, a' mondottaknak értelmében kívánám, b. Jósikával egyetértőleg, a' KKat és RRet egy czélirányos javaslat megkészítésére felszólítani.

1840. februarius 25.

R e v e r s a l i s o k.

Ne várja tőlem ezen főtábla, hogy megfussam maga egész kiterjedésében azon tágas kört, mellyben a' jelen tárgy a' hozzá kapcsolt számos kérdésekkel együtt fekszik. Felesleges lenne ez illy számos kimerítő előadások után, 's annyival kevesbbé telnék ki tőlem, mivel a' jelen kérdésre nézve ama' visszas állásban vagyok, hogy — a' mint már többször kijelentém — a' KK. és RR. javaslatát jövődre nézve egészben, multa nézve nagy résziben pártolnom kell, holott mégis az általok használt erősségek közül többeket nem helyeselhettek. Nem akarván azonban e' tekintetben is bővebben ki-ereszkedni, csupán egynémelly e' részben e' teremben történt állításokra kívánok tenni egy-két észrevételt. Jelesen a' reversalisok törvényessége mellett felhozott

azon erősség, hogy a' mit a' törvény nem tilt, az szabad, itten többek által szélesebb és ugy szölván általános magyarázatot kapott; nekem ugy látszik, hogy azok, kik ezen okot használták, nem amaz általános publico-politicus elvet (mellynek érdemlegi vitatása ide nem tartozik) kívánták felállítani, hanem csupán a' kérdéses törvény „possint“ kifejezéséből indultak ki, 's más szavakkal azt akarták mondani, hogy mikor egy törvény egy illy kifejezéssel a' vegyes házasságokból született gyermekeknek protestans nevelését nem parancsolta, hanem csak megengedte, ezen gyermekeknek cath. vallásbani nevelése 's az illyen nevelésre való kötelezés törvénytelennek nem mondathatik. — Gáncs alá jöve továbbá azon állítása gr. Mailáth Jánosnak, hogy az 1791: 26-ra 's az annak hozatala után kiadott kormányi rendeletekre nézve bátran fel lehet hozni amaz axiomát: „optimus interpretes verborum quisque suorum“. A' mennyiben magam is gr. Mailáth véleményét pártolom e' tekintetben, ugy hiszem: nem oda terjed ezen állítás, mintha a' kétes értelmű törvényeknek új törvények általi magyarázására való jogát a' közös törvényhozásnak valaki kétségbe akarná venni; 's egyedül az akar itten mondatni: hogy mikor a' felség, ki a' köztudomás szerint a' 26. t. cikknek valóban alkotója volt, annak végrehajtásában közigazgatási uton olly rendeleteket ad ki, melyek iránt az országgyűlés több évtizedeken át észrevételt nem tön, az illyen rendeleteket a' törvény hibás magyarázása alkalmazásának nevezni nem lehet. 'S épen így nem osztozhatom gr. Erdődy Sándornak ezen eszme nyomán kifejtett amaz aggodalmában, hogy t. i. ezen elv mellett a' szólásszabadsági tárgyban a' t. KK. és RRhez

minap intézetni határozott felszólítás veszélyes következtetésekre fogna vezetni; mert — a' mint azt a' lipői érdekes főispány már megjegyzette — a' két eset felette különbözik egymástól. 1790-ben maga az ország akarta, hogy a' felség törvény képeben adja ki határozatát, 's ezen törvény gyakorlati alkalmazásában a' felségtől egy bizonyos hitelességet a' törvény értelmére nézve megtagadni nem lehet: most ellenben, ha javaslatunk szerint sikerülne is a' felterjesztés, annak következtetése nem törvényezik, hanem csupán királyi válasz lenne, és pedig olly válasz, melly ismét országos tanácskozások tárgyává fogna válni, 's törvény semmi esetre se lenne egyéb, mint az, miben az ország RRei mint ilyenben meg fogtak volna egyezni. — Egy más okoskodás, melly mindennemű reversalisok ellen mind multa, mind jövőre egyaránt szól, 's melly ha az okoskodások erejét hányszor ismétlésektől kellene mérni, a' legerősebb okoskodás volna, ma ismét többször előhozott: értem azt, miszerint a' reversalisok azért természet- és törvényelleniek, mivel olly valamiről szólnak, mi kötelezést meg nem szenved, t. i. a' lélekről, 's olly lényt kötnek le, melly még nem létezik, t. i. a' még nem született gyermeket. Ezen okoskodás kelletlenül többet bizonyít; mert ha ez áll, ha nem született lényről vallására nézve rendelkezni nem lehet, ha lélekre nézve nem szabad szabályokat felállítani, egy szóval: ha a' reversalis erőtlensége ezen az alapon fekszik, úgy hasonlóképen sérelmes minden törvény, melly a' vallásos nevelésről szól és rendelkezik, mert a' törvény ellen épen azon okok állanak itt, mellyek a' reversalisok ellen felhozattak. Ezen okoskodásnak csak ott volna némi ereje, hol az átmenetel más val-

lásra teljes lehetetlenség volna; ott igenis lehetne azt mondani, hogy embertelenség egy szabad lelket egy bizonyos hithez örök időre akár törvény, akár szülői rendelkezés által lebilincsezni. De hála Istennek! e' helyzetben nem vagyunk, sőt abból napról napra inkább kivergődünk. Itt tehát csak a' gyermek vallásbeli neveléséről van a' szó; egy részben joga, más részben tiszte ez a' szülőknek, 's hogy ezen tiszt 's ezen jog mikinti teljesítéséről, 's illetőleg gyakorlásáról, miért ne lehessen az atyának magát szabadon lekötelezni, azt én ugyan átlátni képes nem vagyok.

Mind ezeket hosszabban vitatni azért nem akarom, mert ki van már mondva, hogy a' jövőben kiadandó reversalisok erőnélküliek legyenek, és így csak a' már kiadottakról vagy a' szó; e' tekintetben pedig, miután maga koronaőr gr. Teleki ő nagyméltósága is nem kíván különbség nélkül minden kiadott reversalisokat megsemmisíteni, — tulajdonképen már most csak az a' kérdés: hogy a' már kiadott reversalisok közül melyeknek kell megállani, melyeknek nem? Koronaőr ő excellentiája nem kíván — mondom — minden kiadott reversalisokat megszüntetni; más részről a' csanádi püspök előadása szerint nem követeltetik minden kiadott reversalisok sikeresítése: nem juris quæstio ez hát többé a' törvényhozásra nézve, hanem a' feladás itten csupán az: a' kölcsönös méltányosság elvein a' házi béke és csend megőrzésére irányzó törvényt alkotni. E' tekintetben ohajtandó lett volna, hogy eleitőlfogva e' tárgyra nézve nem a' KK. és RR. izeneteit, hanem inkább a' közlött törvényjavaslatot vettük volna tanácskozás alá, melly is e' tárgyra nézve így szól: „1. §. A' vallásos reversalisok, vagy-

is a' születendő gyermekek milly vallásban neveltetésük iránti kötelezések erőnélküliek, 's az azok tekintetéből akár eddig eredett, és még függőben lévő, akár ennekutána támasztható mindennemű vallásbeli követelések, teljesen és tökéletesen megszüntetnek." Nincs itt tehát szó sem eltörlésről, sem tilalomról, hanem csupán egy harmadik beavatkozása vagyon kirekesztve, és így azon elve van felállítva a' magányos szerződéseknék, mellytől ezen főrendi tábla is, kimondott elveinél fogva, nem idegen. Miután ez így van, miután senki sem akarja, hogy a' reversalisok sikerét egy harmadik szorgalmazhassa, miután minden kiadott reversalisokat a' másik rész sem akar ezen táblán megszüntetni: a' kérdés tulajdonképen csak a' körül forog, hogy mellyek azon esetek, mikor a' cath. félnek, kiről itt egyedül szó lehet, a' kiadott reversalis foganatosítását követelnie szabad? E' tekintetben két pontra nézve ismét nem látok különbséget a' két rész között. A' koronaőr és a' csanádi püspök egyaránt akarják, hogy a' nem szabadon kiadott reversalisok semmierejűek legyenek; megegyeznek abban is, hogy a' már gyakorlatba vett reversalisok többé kérdésbe ne jöjjenek. Csak egy harmadik pont iránt látok tetemes különbséget. A' koronaőr meg akarja szüntetni azon kiadott reversalisokat, mellyekre nézve reclamatio történt: a' csanádi püspök ellenben úgy hiszi, hogy erre az egyoldalú reclamatio nem elég, és hogy a' kötést felbontani azért, mert az, ki annak súlyát szenvedőleg viseli, attól szabadulni akar, igazságtalanság nélkül nem lehet. Osztozom én is ezen aggodalomban, 's azt tartom, hogy a' cath. fél lemondása nélkül ezen ő reá nézve kedvezőleg álló kötés meg nem semmisíthetetik.

Ezeknek nyomán úgy vélekedem: a' KK. és RRtől következő rendelkezéshez való járulásukat kellene kikérni: hogy t. i. „megszüntetvén jövődre minden akár egyházi, akár a' világi hatóságok részéről reversalisok nyomán eredett, vagy eredhető követelések, a' szabadon kiadott reversalisok ellenben, a' mennyiben már gyakorlatba vétettek, ezentul is megállván, a' még gyakorlatba nem vettek nézve rendeltetik: hogy azoknak foganatát a' catholicus félnek olly esetekben, hol azokról lemondása bebizonyítva nincsen, eszközölni joga legyen.“ Szabad legyen e' javaslatomat röviden felvilágosítani. Először is a' már kiadott reversalisok közül csak a' szabadon kiadottak vannak itt fentartva, az akármi módon kicsikartak meg vannak semmisítve. Továbbá fen vannak tartva azok, melyeket a' gyakorlat, azaz a' gyermeknek a' cathol. hitbeni neveltetése megszentelt. Hasonlóképen „sine qua non“ feltétel gyanánt van kitűzve a' kiadott reversalis megszüntetésére nézve a' cathol. félnek világos lemondása, melly nélkül véleményem szerint azt megszüntetni nem lehet. Végére ki van rekesztve minden kényszerítés; mert a' reversalis megszüntetésére a' catholicus fél megegyezése szükséges, 's nohabár általában véve igaz is az, hogy a' férfinem erősebb az asszonyi nemnél, 's inkább foly be reá, mint fordítva: a' mindennapi tapasztalás mindazáltal olly gyakran az ellenkezőt mutatja, hogy én e' részben azon aggodalmat, mintha így az asszonyi nem kényszerítésnek fogna kitéve lenni, nem oszthatom.

Ezeknél fogva reménylhetvén, hogy javaslatom a' két részről ki kívánatoknak megfelel, azt a' mélt. Fő-RR. pártolásába ajánlani bátor vagyok.

1840. februarius 26.

Vegyes házasságból születendő gyermekek vallásbeli neveltetése.

Nem lehet öröm nélkül látni a' mélt. Fő-RR-nek ezen közös czél elérésére irányzott törekvéseit, mellyeknek legnagyobb tanúsága az, hogy azon egyetlen szónok, ki eddigelé e' kérdés felett a' nagytiszteletű egyházi rend részéről megszólamlott, nem annyira a' rendek indítványa elfogadását ellenzé, hanem csak azt igyekezett megmutatni, hogy a' catholicusok részéről nem igazságtalan kívánat, a' törvény mostani rendelete mellett megmaradni. Én minden időben pártoltam a' kölcsönösségnek azon elvét, melly a' KK. és RR. indítványának alapját teszi, 's ama' főerősséget, melly az 1790: 26 t. cz. állítólagi változhatatlanságából merittetik, akadálnak soha sem tartottam. Hiszem és vallom én azt, hogy az országnak alaptörvényeihez fontos okok nélkül nyulni nem lehet; alaptörvénynek tartom az említett törvényczikkelyt, 's mint illyent tisztelek, a' békekötésekkel együtt, mellyekben alapszik; hiszem, hogy ezen frigyeknek is újított és országos erőt adott; de változhatatlannak minden egyes pontjaira nézve nem tarthatom. Ha egy részről szent kötelessége a' törvényhozónak, azon, a' mi törvényesen fenáll, ok nélkül nem változtatni: ugy más részről nem kisebb bölcsesség fekszik abban, olly változtatásoktól, mellyeket az idő és a' körülmények kívánnak, nem vonakodni. Ezen elvnek hódoltak őseink minden időben, és a' hazai történetek tanúsítják, hogy az idő és körülmények kívánatához képest legsarkala-

tosabb törvényeink is változtattak. Elég legyen itt a' koronázási hitleveleket, az ellentállási jogot és az uralkodóház örökösödési rendszerét megemlíteni. A' hitlevelekre nézve az tétetett a' minap itt ellenvetésül, hogy az innen huzott erősség csak úgy állana, ha a' hitlevelen ugyanazon király változtathatna, ki azt adta. De épen ezen különbség, méltóságos Fő-RR! mutatja azt, hogy a' mint a' hitlevél változhatósága nem csak egyes királyra, hanem a' királyi házra értetik, épen úgy az 1790: 26 törv. cikkekre nézve a' törvényhozóilag működő király és nemzet változtatási joga sértetlenül és mindenkor fenmarad. A' mi itt továbbá mondatott, hogy t. i. változtak igenis az alaptörvények, de soha sem úgy, hogy az alkotmány is velök együtt nem változott volna: arra azt bátorodom felelni, hogy épen ez mutatja az érdeklött és a' most kérdésben lévő változtatás közötti nagy különbséget; mert ugyan ki mondhatja, hogy ez a' lépés változtatást teend az alkotmányon? 's hogy az más valami, mint bővebb kifejlése azon elvnek, mellynek csiráját már az 1790: 26 magában tartja? Miután én tehát e' törvényt változhatatlannak nem tartom, előttem csak az a' kérdés: hogy célirányos, méltányos és politicailag szükséges e az, mi itt tőlünk kívántatik? — E' tekintetre másképp mint igennel felelni nem tudok. Mikor a' reversalisoknak jövőre megszüntetése által a' törvényben álló „possint“ szót erejéből kivettük, nem tettünk e a' törvényen hasonlóképp lényeges változást? 's új eszméről van e itt a' szó, mikor már 1790-ben, ezelőtt 50 esztendővel, az országos küldöttség a' vegyes házasságokból születendő gyermekekre nézve a' kölcsönösség elveit hozta javaslatba? — Felhozatott itt

a' minap az indifferentismus még más tekintetben is, mint mellyet báró Eötvös József előttem már felvilágosított; az mondatott t. i., hogy ezen mostani indifferentismusra szükségkép egy vallásos reactio fog következni, 's hogy ez szükségkép kárhoztatni, rosszalni fogja mind azt, mi amannak sugalásai után történt. Osztozom én is e' reménységnek egyik részében, hiszem a' vallásos reactio szükségét 's valószínűségét; de az a' vallásosság, melly ebből születendik, véleményem szerint a' jelen idő szelidebb eszméinek fényzőzönében fog uszni, mélyebb lesz, de kevesbbé szűkkeblű, mint azelőtt, 's csak kölcsönös szeretetet és igazságot huzand maga után. A' javasolt rendszabást egy lényeges és fontos változtatásnak tartom, de egyszersmind egy méltányos, politicailag szükséges előlépésnek az igazság ösvényén, melly bennünket protestans atyánkfiaira nézve az egyoldalúság szűk mezejéről a' kölcsönösség és természetes méltányosság széles térére viszen által. Így látván a' dolgot, a' javaslatot egész szívből lélekből pártolom.

1840. februarius 27.

Transitus.

Eleitőlfogva csak azon esetben tartám e' jelen kérdést különös érdekűnek, ha a' reversalisok nyomán eddig volt nyomozások 's az ugynevezett kérdés alatt lévők iránti kedvetlenségek ezentul is fen fognak maradni; mert — a' mint már minap bővebben kifejtém

— az ilyeneknek állapotja, kik t. i. egy vallásban, melyben habár törvénytelenül, vagy a' reversalisok ellenére nevelve voltak, továbbá is megmaradni kívánnak, nekem felette érdekesnek és nagy figyelmet érdemlőnek látszik. Azok ellenben, kik a' magok vallásáról más valásra akarnak átmenni, a' törvényhozás részéről nézetem szerint valami igen különös pártfogást nem érdemelnek. Annál inkább sajnálom, hogy tegnapi napon a' már kiadott reversalisok tárgyában valami célirányos közép utat találni nem tudtunk; nem vagyok azonban minden reménység nélkül még e' tekintetben is; mert magát ő főméltóságát az ország-biráját is úgy értém tegnap, hogy egy ilyen kiegyenlítő mód elfogadásától idegen nem volna, mihelyt az olly praecisióval lenne — jelesen az usuroboratio tekintetében — felállítva, mely által újabb visszaélések, vagy zavarok ne támadjanak. Jelen nyilatkozásomat tehát nem a' permansio eseteire, hanem a' formalis átmenetelre kívánom értetni. E' részben a' tanácskozás mostani stadiumában két főtekintetre kell figyelmezní; egyik az: hogy a' hatheti oktatás minap megszüntetett; a' másik: hogy a' királyi felügyelési jogot, és pedig azon célból: „ne temere fiat transitus“, ezen táblának többsége minapi határozata által ezentul is fentartatni kívánja. Ezt az ideát tehát létesíteni kell, 's ez az, mi körül a' jelen tanácskozás foroghat. A' végrehajtás eddigi módja a' hatheti oktatás volt; mikor ugyanis nem tudván az ország megegyezni, II. Leopold király lett arbiter a' vallás dolgában, — november 7-kei kir. leiratában a' hatheti oktatást hozta az átmenetelre nézve javaslatba, és ezt a' kir. választ az evangelicusok egész kiterjedésében a' törvénybe igttatni kívánták; a' más rész azon-

ban nem elégedvén meg, újra resolutio alá ment a' dolog, 's így keletkezett a' januariusi resolutio, melly azulán szórul szóra törvénybe ment, 's mellyben van kikötve a' „ne temere fiat transitus“ indítóok mellett a' kir. felügyelési jog. Már maga ezen indítóok mutatja, hogy itt nem pusztá bejelentésről lehet a' szó: foganatossá kelle tehát ezt a' jogot tenni bizonyos végrehajtási mód által; 's mikor ő felsége az eszközök közt a' hatheti oktatást, és így éppen azt választotta, mellyet magok evangelicus atyánkfiai törvénybe akartak volt igtattatni, nem lehet azt mondani, hogy törvénytelenül cselekedett volna, — vagy olyat, mi a' törvény alkotásában vezérkedett eszmékkal ellenkének. De — a' mint már mondtam — meg van szüntetve a' hatheti oktatás; fenmarad azonban a' kir. felügyelési jog a' „ne temere fiat“ értelmében, — legalább úgy tudom, hogy ezen tábla többsége azt fentartatni kívánja; oly módon kell gondoskodni, melly által az pusztá hanggá 's illusoriussá ne válják. Ha történik oly czélirányos javaslat, melly ezen jognak gyakorlatát az elv fentartása mellett szigorúan szabályozza: én azt szívesen pártolandom. Mélt. gróf Batthyány Lajos indítványa az elvnek meg nem felel; mert a' kir. felügyelési jogot különbség nélkül minden esetben a' merő helybenhagyásra szorítja: azt tehát úgy, mint áll, nem pártolhatom.

1840. martius 7.

Nagyváradai és rozsnyói püspökök pásztori levelei.

Ha valakinek a' fenforgó kérdés fontosságáról 's messzeható következéseiről még némi kétségei lehettek: azt a' tegnapi napon e' teremben történt előadások az ellenkezőről tökéletesen meggyőzhették. Ezen velős és bölcs előadásoknak mély és komoly érzetét vittem ki én magamban e' teremből, és mégis melly igen ohajtottam volna, hogy ezek ne mondasanak, vagyis inkább, hogy ezeket elmondani sem ok, sem alkalom, sem szükség ne lett legyen! mert őszintén megvallom, hogy a' mint a' dolog mostan áll, kényesebb helyzetetést, olly állást, mellyből kigázolni nehezebb lenne, országgyűlési állapotainkban alig tudok. Mélyen tisztelem én a' nagyváradai püspök magas erényeit, hódolok céljai tisztaságának; de szabad legyen nekem az az egy kérdés: kellett e' szükségesképen, hogy megtörténjék az, a' mi történt? Mikor maga a' magyar egyház hozott be a' törvény létesítésében egy bizonyos gyakorlatot, mikor ez a' gyakorlat 50 esztendőn keresztül békés dítatban létezett, mikor az országgyűlés az ajtó előtt volt, mikor sem concilium valami újat fel nem állított, sem az egyház feje a' magyar clerushoz különösen nem szólt, — szükség vala e, mondom, illy körülmények között, hogy 26 érsekek és megyés püspökök közül egy a' fenálló gyakorlatban a' végrehajtó hatalom tudta nélkül illy tetemes változást hozzon be nem egyes esetekbeni rendelkezés, hanem általános

utasításokat magában foglaló körlevél által? — Kellett e ezen fegyvert nyújtani a' catholicismus számos ellenségeinek, alkalmat adni az izenetben foglalt érzékeny vádakra, kétségbe hozni ezen új rendelkezés által a' catholicus tanítás állandóságát; vagy pedig ha a' tanítás változhatatlannak mondatik, azt a' véleményt igazolni: hogy nem változott ugyan a' dogma, a' tanítás, hanem változtak a' magyar egyházi rend nézetei, tulajdon állása és viszonyai felől a' publicus statusnak irányában? Kellett e a' törvényhozást olly helyzetbe hozni, hogy kénytelen legyen, vagy a' nagyváradi püspököt szerfeletti buzgósággal, vagy pedig a' többi püspököket némi hanyagsággal vádolni; és így ha a' történt lépést nem rosszalja, az által a' többi püspököket hasonló lépésre mintegy felszólítani? Meg voltak e már szüntetve új törvényes intézkedés által a' reversálisok, törvénynyé vált e már az, hogy a' vegyes házasságból születendő gyermekek különbség nélkül mindnyájan atyjok vallásában neveltessenek? 's mikor itt a' hazában semmi új nem történt, feküdt e akkor a' külső történetekben elegendő momentum a' megpróbált ujitásra? Habár áll is a' catholica egyház autonomiája a' maga körében, habár igaz is, hogy a' körlevél értelmében minden, a' mi a' házasság törvényesítésére szükséges, az egyháziak által teljesen megadatik, hogy ez a' megáldási kérdés tisztán lelki, és így az egyház körébe tartozó dolog, hogy ezt a' módot nem a' polgári törvény, de az egyház hozván be, annak szükségkép kezeiben kell maradnia, hogy a' catholica egyháznak minden időben joga volt a' fenyték megtárgult kötelékeit a' szükség esetében ismét szorosabban huzni, és hogy

ily jog nélkül olly egyház, mellynek rendszere a' tanítás egységén 's változhatatlanságán alapul, még csak nem is gondolható; ha igaz is, hogy azon ön ügyeiben rendelkezési jogot, melly az 1790: 26 törvényczikk által az evang. félnek világosan megadatik, a' catholica egyháznál kérdésbe venni teljességgel nem lehet, — habár, mondom, mind ezek állanak is: szükséges volt e a' történt lépés épen azon a' vulcanicus terrenumon, a' hol történt, 's nem kell vala e inkább a' dolgoknak kifejlését és azt megvárni, hogy a' netalán létező nehézségek a' törvényhozás útján kiegyenlítettessenek? — Minden keserűség nélkül mondom én ezeket, de mély fájdalommal a' cath. egyház iránti forró tiszteletem érzeteiben; — tudom, hogy a' cél tiszta volt, de borzadok a' fel nem számítható következtetésektől. Most már hogy a' kérdés előttünk fekszik, határozatnak kell iránta történni, nem prokátorosan vizsga szemmel keresgélve azt, kinek van igazsága, kinek nincs? hanem statusemberekkint országosan, a' jövődre tekintve, és azt kérdezve: quid consilii? Hogy forog e itten fen törvénysértés, vagy nem? ezt a' hazai törvényekből és a' különböző hatalmak kölcsönös határai és viszonyai iránti fogalmakból kell elhatározni. Én azonban ezt az egész vitatási módot feleslegesnek, ezt az egész mezőt veszélyteljesnek tartom; mert úgy vagyok meggyőződve, hogy ez az egész kérdés meddő kérdés, azaz olyan, melly fejlessék meg bármiképen, idves sikert semmi esetre nem nyújt. Kétfélekép lehet csak erre a' kérdésre felelni: igen-nel, vagy nem-mel. Ha igen a' felelet, ha sérelemnek állittatik a' tett: olly valamire szólítjuk fel a' kormányt,

mit nem tehet; mert főkép a' tegnapi nap történt nyilatkozások után világos, hogy itten kényszerítés nélkül keresztültörni többé nem lehet. A' kényszerítés pedig e' tárgyban képtelen, 's erkölcsi lehetetlenség, az lévén minden szellemi ügyeknek természete, hogy mihelyt kényszerítés jön közbe, habár igazsága van is a' kényszerítőnek, a' közrészvét 's az erkölcsi erő annak részére megyen által, ki a' kényszerítésnek tárgya lön. Nem kedvezőbbek a' következtetések, ha nem-mel felel a' kérdésre ezen nagymélt. főtábla; mert tekintve azon ingerültséget, melyet a' dolog az országnak egy nagy részében okozott, tekintve a' KK. és RR. ezen tárgy feletti nézeteit, előre látható mind a' kormánynak perplexitása ott, hol maga a' törvényhozó test is különbözőleg látja a' törvényt; előre láthatók a' zavarok az országban, hol a' törvényhatóságok a' KK. és RR. táblájának nézeteire fognak majd támaszkodni; előre látható végre a' káros visszahatás egy más, a' két tábla között még függőben lévő hasonnemű tárgyra nézve. Parlag tehát ez a' mező, vagy legfelebb is töviseket terem. A' sérelmi kérdést vitatni a' mi magyar viszonyainkban igen czélirányos, valahányszor lehetséges az orvoslás, vagy az, hogy a' kormány a' törvényt sértőt utba igazithatja; de illy esetben, hol a' sérelmi kérdésnek akármikinti megfejtése nem sikert, hanem csupán új és legyőzhetetlen nehézségeket ígér, teljességgel nem tanácsos. — Nem lehet elfelejteni, hogy ez europai kérdés, 's hogy itt nem csupán egy vagy más hazai törvények értelméről, hanem általában a' különböző hatalmak határaitól vagyron szó, és hogy ha mi törvényeink mezején harczolunk, az egyház magát

autonomiája körébe vonja vissza, 's hogy mi ezen perbe közte és köztünk birói szerepet sikeresen nem játszhatunk. Nem a' sérelmi kérdést kell tehát itt vitatni, hanem valami czélirányos lépés által a' fenyegetőző viszályokat megelőzni. — Ezen eszmék szellemében keletkezett tegnapi napon báró Eötvös József ur indítványa. Tagadtatnék e' szerint a' sérelem, más részről azonban mód javasoltatnék a' jövődre nézve. E' részben én teljesen pártolom az indítványt, 's azt nem csak czélirányosnak, hanem azon egyetlenegy módnak is tartom, melly által a' fenforgó kérdés utójjára is el fog döntetni. Tekintvén azonban az indítványt maga általános fekvésében, két aggodalmam van, mellyet nem vagyok képes elhallgatni. Első az: hogy az indítvány szerint kimondatnék, hogy itten sérelem nincs. E' részben, tekintvén a' KK. és RR. gondolkozását, attól félek, hogy ha hajlandók volnának is jövődre nézve a' javaslatot elfogadni, mivel mégis annak legfelsőbb helyeni helybenhagyásáról előre bizonyosak nem lehetnek, az intercalaris epocha miatti aggodalomból a' sérelem mellett megmaradandnak, és így az egyesség a' két tábla között meg nem készülhet. Másik észrevételem az: ha az ország új törvényjavaslatba foglalja a' kérdéses intézkedést, kimondja azt, hogy ezen eljárást a' 26-ik t. cikk 15-ik §-a úgy, mint most fekszik, meg nem engedi, és így ha vagy a' meg-nem-egyesülhetés miatt a' két tábla közt nem megy fel a' felség elébe a' törvényjavaslat, vagy pedig felmenvén, királyi válasz ezen országgyűlésre nem érkezik, a' kérdéses eljárást többé közigazgatási uton nehézség és ellenszegülés nélkül behozni nem lehet. Némileg más formát kívánnék tehát az indít-

válynak adni. Mellőzném annak érintését, hogy van e törvénysértés, vagy sem? 's csak azt kívánnám országosan kimondatni, miszerint ohajtani kellett volna, hogy az, a' mi a' n. váradi püspök részéről történt, ne történjék. Jövendőre nézve pedig abba a' helyzetbe akarnám tenni a' végrehajtó hatalmat, egy országos nyilvánítás által, hogy a' célba vett eljárást közigazgatási uton eszközölhesse. Nem zárja ki annak lehetőségét vélekedésem szerint a' törvénynek mostani szerkezete; mert az rendelvén, hogy a' vegyes házasságok a' cath. pap előtt történjenek, az evangelicus lelkipásztor közbejövételét nem tilalmazza. Más részről pedig bizonyos, hogy a' törvényt úgy kell érteni: „*prout de illius sensu et intellectu diaetaliter conventum fuerit*“; — minélfogva a' törvényt egy előrement országos határozat után illy értelemben eszközölő végrehajtó hatalom sérelmet bizonyosan nem okozna. Ezekhez képest tehát a' KK. és RRet felirási tervöknek olly módosítására kívánnám felólittatni: „miszerint a' sérelmi kérdésnek vitatása a' felírásban mellőztetvén, csak azon ohajtás fejeztetnék ki, hogy a' dolog bár ne történt volna! jövendőre nézve hasonló összeütközések elkerülése végett megkéretvén ő felsége, hogy az 1790: 26. t. cikknek a' vegyes házasságokról szóló rendeletét a' közbéke kívánatainak megfelelő módon vétesse eszközlésbe, annál inkább, mivel az országos RRnek nézete szerint a' kérdéses törvénynek rendelete épen nem tilalmazza azt, hogy olly esetekben, mikor a' cath. pap a' vegyes házasságra vallása elveinél fogva áldást mondani nem akar, a' házasfelek az ő jelenlétében az evangelicus lelkipásztor által adassanak össze.“ — Megnyílnék így az ut

a' kormány előtt, a' dolgot közmegelégedésre elintézni; ha e' részben alkudozásoknak kell előremenni az egyház fejével, azok is lényegesen könnyíttetnének, 's majd később, mikor egyszer a' vallásos tárgy új törvényes rendelkezések által fog eligazitva lenni, ez az intézkedés is törvénybe jöhetne. Azon számtalan nehézségek pedig, mellyek különben, akár ismerjük a' dolgot sérelemnek, akár tagadjuk annak sérelmes voltát, bizonyosan bekövetkezendnek, teljesen el lennének háritva. Meglehet, hogy én ezen sajnos következtetéseket nagyító üvegen keresztül látom: ez az üveg azonban nem más, mint hazámhoz való ragaszkodásomnak szemüvege; meglehet az is, hogy nem vagyok képes aggodalmaimat abban a' mértékben éreztetni a' mélt. Fő-RRkel, mint a' hogy azok keblemben léteznek: kénytelen vagyok azonban ismételve kimondani azon meggyőződésemet, hogy nagyobb és kényesebb collisio alig létezhetik, mint a' melly ezen kérdésnek elhibázott eldöntése által az országot és az országgyűlést fenyegeti.

1840. martius 13.

Kerületi napló kérdése.

A' dolog érdemére nézve báró Ambrózy véleményemet alkalmasint kimerítette: én is azt tartom vele együtt, hogy a' törvényhozásnak óvakodni kell, nehogy a' sajtó szabadságának kérdését bármí módon is praejudicálja, és e' tekintetben a' jövődre nézve kezeit meg ne kösse. Egyébiránt magára az izenetre

már több ízben kimondtam vélekedésemet, mely mellett jelenleg is megmaradok; csak némelly itt előadottakra kívánok tenni egy-két észrevételt. Azt hallottam itt — 's vélekedésem szerint minden előadott okadások közt ez bizonyosan a' legnyomosabb — hogy a' törvényhozás méltósága ellen van, a' sajtó iránt létező megelőző rendszernek szabályait magának a' törvényhozó test eredményének nyilvánosságára alkalmazni. Ez az — ha jól fogtam fel — a' mit gróf Szapáry Miklós megjegyzett. Ez igaz, 's tökéletesen állana, ha itt az volna czélba véve, hogy a' kerületi napló a' rendes megelőző vizsgálat alá vetessék; de a' mélt. főrendi tábla ezt soha sem akarta, hanem csak azt mondotta, hogy a' kerületi naplónak az eddig divatozott országgyűlési ellenörködés hiánya miatt a' nyomtatásban történt felakadását sérelemnek el nem ismerheti. Ez által meg van feelve gróf Erdödy Sándor azon ehhez hasonló észrevételére, hogy a' kerületi tanácskozások sem a' fenytő, sem a' megelőző sajtói rendszer szabályai alá nem eshetnek; tökéletes igaz, hogy az ilyeneknek nyilvánítása semmi esetre nem fenytethetik, 's ezt tenni bizonyosan senkinek esze ágában sem volt, épen úgy, a' mint a' fentebb előadottakhoz képest a' rendes megelőző szabályokat se' szándékozik senki az illy eredményekre alkalmazni. — Hogy ez a' kérdés a' sajtó kérdésével semmi összefüggésben nincs, mint ezt gróf Erdödy Sándor állítja, az — úgy látszik — a' t. RR. előtt másképen áll; mert a' fenforgó esetet e' tárgy feletti legelső izenetökben „a' sajtónak szabadságán ejtett legfőbb és legelőlegesebb sérelemnek“ nevezik. Azokat, a' mik gróf Andrássy Károly által a'

provisoriumokra nézve mondattak, közelebbről taglalni nem kívánom; a' mi azonban azt a' theoriát illeti, hogy a' szükség kívánataihoz képest törvények által nem szabályozott tárgyak iránt létező ideigleni rendelkezéseknek meg kell szűnni, mihelyt azok ellen az országgyűlésen reclamatio történt: ezt csak úgy helyeselhetem, hogyha a' törvényhozás a' tárgy felől egyszersmind gondoskodott is, nehogy a' köztársaság minden rendezkedés nélkül hagyassék; 's ez reánk nézve is valóban így van, mert az ország — fenytő-rendszerünk a' sajtóra nézve még nem lévén — a' fenálló rendszer tüstinti megszüntetését soha sem szorgalmazta. — Egyébiránt kijelentem: hogy a' KK. és RR. kívánságának ellenzése részemről mindig azon basisra volt építve, hogy a' RR. által e' tárgyban látott sérelmet fel nem találom, jelenleg is ezen alapszik ellenzésem; ha a' t. KK. és RR. által az országgyűlési tanácskozások nyilvánosságának eszközlésébeni részvételre volnánk felszólítva, én azt a' tanácskozás méltó tárgyának tekinteném, 's mind ahhoz, a' mi a' vitatás által célirányosnak kimutatnák, — szívesen hozzájárulnék.

1840. martius 21.

Duna-balparti vasut.

Ezen tábla csaknem közös felkiáltással e' tárgyat úgy szólván már eldöntötte; és így nem is szólnék, hacsak a' naplóra való hivatkozással nem történt volna itt egy olly előterjesztés, melly azt vallá a' maga

feladásának, hogy a' mi mai határozatunkat kárhoztató okok és nézetek a' jövődség számára a' naplóban olvashatók legyenek. — Szükség tehát, hogy a' más részről is az ellen-okok elmondassanak. Mélt. gróf Széchenyi ur beszédének elején azon szenvedélyesség felett panaszkodott, melly ezen tárgy körül minden alkalommal mutatkozik. Én ohajtom, hogy minden ilyen kérdések ingerültség nélkül tárgyalassanak, 's magamat e' tekintetben teljesen ártatlannak érzem: ha azonban valóban uralkodik a' kérdés felett némi ingerültség, azt tartom, az egyformán uralkodik mind a' két részről, és így e' tekintetben nincs mit egyik félnek a' másik szemére vetni. — Említé a' tisz. gróf a' provincialis érdekeket, 's ohajtá, hogy ilyen nagy érdekű kérdések egyedül a' haza közjávána szemponyjából ítéltesse meg: ebben én tökéletesen osztozom; de noha igen figyelmesen kísértem az előadást, abban mégis annak megmutatását, hogy mi itten a' haza közjával ellenkező provincialis érdekeket védelmezünk, feltalálni teljességgel nem tudtam. Érintetett az is, hogy ennek a' dolognak két oldala van: egy popularis, és egy impopularis oldala; engemet azzal, hogy a' popularis nézeteknek különös védelmezője volnék, még maga a' tisztelt gróf ur sem fog vádolni; egyébiránt megvalom, még e' mai napig sem tudom, hogy mellyik e' tárgyban a' popularis nézet, mert ha p. o. a' másik táblát veszem popularitas thermometrumának, úgy tapasztalom, hogy a' kerületben e' tárgyra nézve egy dolog, az országos ülésben pedig más határoztatott. A' tisztelt gróf azt mondja: hogy a' bona fidest minden embernél felteszi; így cselekszem én is, és úgy tar-

tom, hogy ez kölcsönös kötelesség, mely nélkül köz-
 dolgok feletti vitatkozások czélszerűleg nem is lé-
 tezhetnek. Megemlíté a' tisz. gróf, hogy ezelőtt csak
 néhány évvel közvállalatokra alig találkozott ember,
 midőn most már concurrentia kezd a' vállalatoknál létez-
 ni; és, hogy ezen olly kedvező körülményt használni
 kellene az ország javára, nem pedig úgy venni a'
 dolgokat, hogy utójjára két szék közt a' földön ül-
 jünk, 's végtére is resultatum gyanánt ne mutathas-
 sunk egyebet, mint egy darabka vasutat Gänserndorf-
 tól Pozsonyig; — ez mind igen jól van; de ugyan meg-
 mutatta e a' tisz. gróf ur csak egy szóval is, hogy
 ez leszen a' határozatnak eredménye? Azt kérdé a'
 tisz. gróf ur: hogy hol itt a' firma, mely a' terve-
 zett vállalatnak létrehozását igérné? Én igen tiszte-
 letreméltó neveket látok itt, és szabad legyen viszont
 azt kérdezni: hogy a' jobbparti vonalra nézve kö-
 telezéskepen vállalta e magára a' vállalkozó annak
 Pestig való elkészítését? és miért kell itt az egyik
 vállalkozó társaságtól egyebet és többet, mint a' más-
 siktól kívánni? Különös jelenésnek tartja azt a' tisz.
 gróf, hogy a' RR. határozatával mind a' két rész
 meg van elégedve; ez meglehet hogy különös: de
 ez ismét mind a' két részre egyaránt áll, 's ha itt ta-
 lán némi öncsalás forog fen, abból nem lehet nagyobb
 erősséget huzni az egyik, mint a' másik fél ellen.
 Végre azt mondja a' tisz. gróf, hogy a' balvonali
 vállalat az ő bizodalját nem bírja; — ezt én igen saj-
 nálom, mert valamint minden más tárgyban, úgy fő-
 leg vállalati és ipari ügyekben a' tisz. gróf belátását
 mélyen tisztetem; mivel azonban a' tisz. gróf urnak
 ezen bizodalmatlanságát indítóokokkal támogatni nem

tetszett, ez nem lehet elegendő ok arra, hogy a' dolog feletti nézetemet megváltoztassa. — Mi már magát a' dolgot illeti: én a' balparti vonalnak az országra nézve hasznos voltát, mint közönségesen elismert dolgot, hosszasan vitatni nem akarom; nem kételkedhetik ugyanis azon senki, ki a' földabroszra tekint, és látja, hogy Magyarországnak három negyedrésze a' Duna bal partján fekszik. Egy tekintetet akarok csak felhozni: létesülvén a' balparti vonal, és összekötve lévén az éjszaki vasuttal, minden olyan árúk, melyek Morva- és Csehországból hazánkba jönnek, vagy fordítva, tőlünk oda vitetnek a' balparti részekre, három vámmal fizetnek kevesebbet, mint ha a' jobbparti vonalon vitetnének, megkíméltetik t. i. a' Bécs városi transito-accisa, a' bécsi lerakási díj (magazinage) és a' budapesti hidvám. Ez már magában nagy figyelmet érdemel. A' dolog törvényes fekvésére nézve azt veszem alapul, hogy az 183²/₆: 25-ik t. cz. 1-ső §-a a' törvény ótalma alá vesz minden oly társaságot, melly Pestről Bécs felé az ausztriai határszélig vasutat akar építeni. — Nem rekeszt tehát ki több ezen végpont felé vezető vonalokat, habár azok párhuzamosok volnának is. Nem is adhatom a' törvénynek azt az értelmet, a' melyet itt az igen tisztelt szatmári főispány kifejtett, mintha t. i. az ország csak oly vonalt érthetett volna, hol most országút van; mert soha sem hallám azt, hogy csak ott kell vasutat építeni, hol azelőtt közjáratu országút létezett; hanem azt látom, hogy vaspályák ott építetnek, hol hasznot ígérnek, és kereskedési 's közlekedési tekintetben szükségeseknek mutatkoznak. A' törvény így állván, nem engedheti a' törvényhozás,

hogy olly előleges kiadások, mellyek egy illy törvényes vonalra nézve, a' törvényhez való erős bizodalommal, valaki által történtek, veszendőbe menjenek. Mikor pedig egy illy vonal az által, hogy egy más már fenálló vaspályával összeköttetik, a' közönségre nézve hasznosabbá válik, 's ezen összekötés elérésére vagyon egy megyének kívánata irányozva, akkor azt véleményem szerint lehetetlen nem pártolni. A' közönség hasznának ellenében teljességgel nem szolgálhat az akadályul, hogy ez által egy más vállalkozó társaság érdeke tán kellemetlenül illetődik; legkevesebbé áll pedig ez alkalmazólag a' jobbpárti társaságra. Ugyanis közönségesen tudva van, hogy 1838-ban tavasszal és nyárban, mikor a' bécs-győri vasuti részvények kiadattak, a' bécs-pozsonyi szárnyvonalról pedig még szó sem volt, a' részvények tetemes nyereséggel keltek, világos bizonyossággal annak, hogy ez a' vállalat már magában is a' pozsonyi szárnyvonal nélkül elegendőképen jutányosnak tekintetett. — A' mi már a' RR. javaslatát illeti: én azt kelleltinél szigorúbbnak tartom. Szeretem a' biztosítást, de abban is mértéket kell tartani, és nem tartom igazságosnak azt mondani egy vállalkozó társaságnak: költs előbb 10 milliomot, akkor majd hiszek neked, és szabad lesz még 500 ezeret is költened. Köztudomásra lévén azonban, hogy a' vállalkozó társaság a' javaslatban megnyugszik, nem akarom az ügyet új vitatkozásnak kitéve kockáztatni; és így a' KK. és RR. javaslatát elfogadom.

1840. martius 21.

Ugyanazon tárgyan.

Megvallom, csudálkoznom kell, hogy mélt. gróf Széchenyi az általam védett ügynek gyengeségét következteti abból, hogy én azt, miután itten meg vala támadva, némelly okokkal kívántam támogatni; ez előttem egészen új theoria, soha se' tudtam képzelni, hogy gyenge ügy az, melly mellett számos okokat lehet előadni. Egyébiránt nem akadtam én fel azon, hogy a' mélt. grófnak a' balparti vonalhoz bizodalma nincs, mert e' tekintetben nincs jusom akárkit is korlátozni; hanem csak azt mondtam, hogy a' bizodalomnak hiánya a' mélt. gróf részéről, miután okokkal nem támogattatott, másokra nézve elhatározó tekintet gyanánt nem szolgálhat. Azt sem mondtam én, hogy a' jobbparti vonal elegendő kezességet nem nyújt; hanem csak azt állítam, hogy nem nyújt többet, mint a' balparti, és hogy következőleg nem lehet szemérevetni az egyiknek azt, a' mi a' másokra nem akadály. Egész okoskodásom azon sark körül forgott, hogy a' két társasággal az egyenlőség lábán kell bánni, 's az egyiket olly elvek szerint itélni meg, mint a' mellyek szerint a' másik itéltetett. Az talán csak nem szolgálhat szemrehányásul a' balparti társaságnak, hogy maga ajánlott biztosítékot, mert erre mintegy kényszerítve látta magát azok által, kik a' bizodalmatlanság magvát ellene rendszeresen elhintették. Egyébiránt a' garancia itt főleg a' javasolt rendelkezésben fekszik, melly szerint csak akkor fog használtathatni a' Gänserndorftól Neudorfig vezető vaspálya, mikor a' vasut

Pesttől Pozsonyig tökéletesen elkészül; 's hogy e' szerint a' szabadalom így adatván meg, miképen lehessen még a' tisztelt grófnak attól az esettől félni, hogy mind e' mellett akár építtetni, akár használtatni fog az a' kis darab, a' másik hosszabb vonal elkészülte előtt, én megfogni képes nem vagyok. Én geographice szóltam inkább, mint technice, mikor azt említém, hogy országunk három negyede a' Duna bal partján fekszik; lehet egyébiránt, hogy vannak technikai tekintetben a' bal vonalra nézve is akadályok. E' tekintetben úgy vélekedem, hogy a' törvényhozásnak, 's illetőleg az igazgatásnak, a' közönséget óvni kell attól, hogy tőkepénzét kivihetetlen vállalatokba ne fektesse, kivált ott, hol az ipar még bölcsőjében fekszik: ezt a' gyámkodást azonban sok volna olly messzire terjeszteni, hogy egy társaság, melly terve mellett ismételt figyelmeztetések után is állandóul megmaradt, 's illy hallatlan biztosítékot ajánl, a' kivitelben még mindig gátoltassék. — Mélt. báró Kulmer ur a' RR. által javasolt feltételeket a' bal vonal iránti bizodalmatlanság jeleinek tekinti; nekem úgy látszik, hogy mikor ez a' bizodalmatlanság itten a' vállalat ellenzői által rendszeresen tápláltatott, 's ezen 's annak alapján hozattak aztán a' kérdéses feltételek indítványba, akkor ezen feltételekből a' bizodalmatlanságra, a' bizodalmatlanságból pedig, mintha az már előbb függetlenül létezett volna, a' vállalat ellen következtetést huzni nem igen lehet. Nincs egyébiránt itten szó semmi áldozatról az országra nézve: a' balparti vonal Ausztria határszéleig a' törvény ótalma alatt áll, 's pártolásra nem is szorul, — csak egy kis kedvezésről van a' kérdés, melly a' Gänserndorf-

tól Neudorfig fekvő kis darabot illeti, ennek megnyerése a' közönség érdekében fekszik, 's ezért akarjuk magunkat közbevetni ő felségénél. — Gróf Széchenyi ohajtja, hogy együtt utazhassunk a' balparti vaspályán, de egyszersmind attól fél, hogy talán majd gyalog kell a' vasut mellett járnunk; az én ohajtásom 's reményem tovább megyen: én azt ohajtom 's azt reménylem, hogy néhány év múlva a' balparton Esztergomnak utazhassak fel egyszer a' mélt. gróffal a' vaspályán Bécsbe, onnan pedig a' Duna jobb partján hasonlóképen vaspályán térhessünk vissza Czenknek Budapestre.

1840. martius 21.

Vas megye kívánata a' felsőbb parancsokat aláírók felelőssége iránt.

A' fenforgó indítványra nézve már előttem megjegyeztetett, hogy annak elfogadását a' mostani közigazgatási rendszernek collegialis természete ellenzi. Azon aláírás, melyet mostan a' cancellariának, vagy helytartótanácsnak valamelyik tagja valami parancsolat alá tesz, nem egyéb, mint annak tanusítása, hogy az a' rendelet valóságos határozata azon dicasteriumnak; egy szikrával sincs több erő benne, mint a' notarialis lectában, melyet a' vármegyei jegyző a' jegyzőkönyvi kivonat végére ír; ez pedig az élő törvények erejénél fogva nagyon így. Nem mondom én, hogy ezt a' collegialis rendszert változtatni, a' közigazgatást departamentumokra osztani, mindegyik-

nek egy külön elnököt adni — lehetetlen volna; de ez csak úgy történhetik, ha egész igazgatási rendszerünk uj lábra állittatik, 's ha ez javaslatba hozatnék, az iránt kész volnék vélekedésemet előadni; de a' mig igazgatási rendszerünk, lényegére, az marad, a' mi most, — a' kívánt ujítás törvényeinkbe — jelesen a' helytartótanácsra nézve — beléütközés nélkül teljes lehetetlenség. — Egyébiránt, ugy látszik, a' KK. és RR. itten mellékesen a' ministerium felelősségét akarják behozni. E' tekintetben mindenek előtt azt kívánom megjegyezni, hogy ennek a' felelősségnek egyik correlatuma a' contrasignatura, t. i. az a' rendszabás, miszerint minden kir. parancsoltnak, ha foganatos akar lenni, a' király aláírásán kívül az illető minister aláírását is kell viselni. Igy p. o. a' francia király minden a' hadi dolgokat illető parancsolatainak a' hadi dolgok ministere által kell contrasignálva lenni. Ennek oka az, mivel a' fejedelem, személyére nézve, minden alkotmányos országban sérthetetlen lévén, — kell, hogy legyen valaki, a' kit törvénytelenség esetében nyakon lehessen kapni; ez pedig a' contrasignáló minister. Nálunk a' contrasignatura nem szükséges; a' kir. parancsolatok törvényessége nem függ attól, hogy alá vannak e írva a' királyon kívül még más valaki által is? nálunk tehát a' RR. inditványa, ha elfogadtatnék is, könnyen kijátszattatnék. A' mi egyébiránt a' ministeri felelősséget illeti, előttem nagy kérdés: hogy a' nemzetek jogaira és közrendre nézve fekszik e abban nagyobb kezesség, mint a' mit intézeteinkben, 's jelesen azon gyakorlatban birunk, mellynél fogva a' kir. parancsolatok ellen törvényes észrevételeinket végrehajtás

előtt megtehetjük? Mutassanak nekem a' mélt. Fő-RR. külföldön oly országot, hol a' ministeri felelősséget tetteleg gyakorlatba vették volna a' királyi széknél megbukása nélkül; 's ez igen természetes, mert a' fejedelem, ki a' parancsolatot tulajdonképen kiadta, a' míg némi hatalommal bír, nem engedheti, hogy ministere, ki csak *fictione juris* a' cselekvő, büntettség; ha pedig ezt megengedni kénytelen, akkor ez oly meggyengülésnek jele, hogy vagy elbukott már, vagy közelebbről elbukik a' királyi szék. — Mig más nemzetek a' ministeri felelősség mellett abban a' dilemmában vannak, hogy vagy orvoslatlanul marad a' törvénysértés, vagy pedig *revolutio* által kell a' dologon segíteni: mi előbb ugyan megyei felirással, utóbb országos fellépés által törvényeinket sértetlenül fenntartani, 's ha sértve voltak, orvosolni eddigelé mindig képesek voltunk. Én ezt sokkal *practicusabb*, mind a' szabadság, mind a' jó rend érdekében sokkal inkább megegyeztethető kezességnek tartom, mint azt a' törvény előtti felelősséget, melyet a' KK. és RR. ezen kívánságunkban indítványoznak.

1840. martius 28.

Szerzetesrendek iránti izenet tárgyában.

Mindenek előtt arra akartam a' mélt. Fő-RRet figyelmeztetni, hogy itt csak kívánatról van a' tervezett felírásban szó; törvényjavaslat téve nincs; a' KK. és RR. szándéka csak oda terjed: megkérni ő felségét,

hogy ezentul a' törvényhozás tudta nélkül uj szerzetes-
rendeket az országba be ne vegyen. A' jézsuiták csak
motivatio gyanánt vannak felhozva: nem lévén tehát
tulajdonképen a' tanácskozás tárgyai, annál kevesbbé
kívánok rólok terjedelmesen szólni, mivel e' részben
egészen báró Eötvös Józseffel tartván, azt hiszem,
hogy ez inkább egy világhistoriai kérdés, melynek
eldöntése e' forumra nem tartozó. Sok jó mellett sok
rosszat lehetne rólok mondani, és megfordítva. A' mi
visszaállításukat illeti: e' tekintetben valamint az utolsó
jézsuita generalis Ricci, felszólíttatva, hogy a' szerzet
belső szabályaiban változásokat eszközöljön, azt felelte:
„sint ut sunt, aut non sint,“ alkalmasint, egy
kevésbé módosítva e' szavakat, azt lehetne mondani:
„si erunt, non erunt, qui erant.“ Mindennek
megvan a' maga ideje az emberi állapotokban, 's min-
den intézetnek hatása bizonyos körülményektől, viszo-
nyoktól függ, melyeket, ha egyszer elmúltak, vissza-
hozni többé nem lehet. De — a' mint mondtam —
jézsuiták nem tulajdon tárgyai ennek a' tanácskozásnak.
Az izenet tartalmára nézve nem látom azt, hogy annak
elfogadása által bármi szerzetnek befogadása is teljes
lehetetlenséggé válnék; csak az van kikötve, hogy az
ország tudta nélkül ne lehessen uj szerzeteket bevenni;
's e' részben egészen a' főpohárnokmesterrel tartok,
hogy t. i. ha valami minden tekintetben jótékony szer-
zetről volna a' szó, a' millyen p. o. a' Soeurs grises
nevet viselő ájtatos rend, azt az ország bizonyosan
nem fogná ellenzeni. Más részről azonban az ilyen
szerzetek hatása csaknem egészen attól függvén, hogy
a' közakarat által kívántassanak, önérdékükben fek-
vőnek se' látom, hogy a' közkívánság ellenére hozas-

sanak be az országba. A' KK. és RR. javaslata által nincs tehát jövőre praejudicálva a' kérdés, 's jótékony szerzetek behozására az ut ezután is nyitva marad. Egyébiránt kettőre kell az izenetben figyelmezní. Az első azon közjogi állítás: hogy szerzetesrendeket ő felségének az ország rendei tudta nélkül bevenni jusa nincs; erre meg kell említeni: hogy ez nem így van. Az 1715: 102 már felidézett szavai ezt világosan megmutatják, 's az ellenkező a' törvény utóbbi, itt hasonlólag felhozott §-ából teljességgel nem foly, mert az is nem az országos rendekre, hanem ő felségére bizza a' szerzetesek kolostorai és collegiumai szaporodásának hátráltatását. Az izenetben felhozott törvények egyes eseteket foglalnak magokban: inarticulálnak olly szerzeteket, mellyek már befogadvák, 's többnyire azért látszatnak készülve lenni, hogy ezen szerzeteknek országgyűlési üléséről, szavazatáról rendelés történjék. A' mi magát a' felterjesztetni ajánlt kívánatot illeti: megvallom, ohajtottam volna, hogy azt a' KK. és RR. szóba ne hozzák. Az erkölcsi és szellemi haladás akadályai ellen a' nemzetnek értelmi ereje öntudatában kell keresni kezességet, nem e' vagy ama' szerzetnek kirekesztésében. De mivel már egyszer szőnyegen van a' kérdés, 's a' jézsuiták belé kevertettek, nem akarnám a' tárgyat hosszas polemiának kitenni a' két tábla közt, és pedig annál kevesbbé, mivel — habár formászerint a' királyi jogokról folya is a' vita — azok után, a' mik előhozattak, egészen más valami látszanék feküdni a' dolog alatt. Ezen okoknál fogva, az általam érintett elvnek kihagyása mellett 's kívánat gyanánt, az izenetet pártolom.

1840. martius 30.

Budapesti állóhid iránti izenet tárgyában.

Előadásomat azzal kívánom kezdeni, hogy vélekedésem szerint a' felől, hogy a' kötött szerződést erőteljesnek kelljen e kimondani, vagy nem? kétség egy szempillantásig is nem lehet. Egy tett dolog uralkodik itt minden egyéb észrevételek felett; ez pedig az, hogy a' szerződő teljes hatalommal felruházott választmányynal lépett kötésre. Ebből én nem azt következtetem, hogy szabad volt a' választmánynak tetszése szerint akármit tenni, hanem következtetem azt, hogy azon tetemes költségek, melyeket a' szerződő tett, az ország törvényéhez való bizodalomból történtek, és hogy következésképen ezekből csak egy krajczár is, úgy, mint minap a' vasut kérdésénél is vélekedém, az ország tette által veszendőbe nem mehet. Ezt egy magas érdek: az ország hitelének fentartása kívánja ugy. Egyébiránt teljesen egyetértek én azzal, mit e' tekintetben más helyütt már hallottam, hogy tudnillik gyengéd kezekkel kell e' tárgyhöz nyulni, mivel egy részről az ország hitele, más részről az ország jusa van kérdésben; az elsőt kimélni kell, de a' másik azt kívánja, hogy az ország, ha alapos észrevételei vannak a' küldöttség eljárása iránt, azokat el ne hallgassa, nehogy azt, a' mi talán akaratja ellen történt, helyeselni látszassék, és így jövődöre is hasonlókra okot szolgáltatasson. A' mit a' KK. és RR. izenetök által tesznek, mind a' két czélnek megfelel: teljeserejüvé nyilvánítottik a' szerződés, de megemlítettnek egyszersmind a'

küldöttség eljárása iránti észrevételek. — Az itt fenforogható megjegyzéseket én két nemre osztom: az egyikhez tartoznak azok, melyek csak azért történnek, hogy mondva legyenek, hogy lássa a' haza, mikép az országos rendek érdekeit pontos szemmel kísérik, végre hogy jövődre nézve hasonló esetekben sinórmértékül szolgáljanak. Ezen észrevételek közül többen már itt is megtörténtek, részint köz szájon forognak; általában véve azt kívánom rólok megjegyezni, hogy vannak ugyan köztök alaposak, de vannak olyanok is, melyek, ha az ember az actákat szorosabban vizsgálja, az analysist ki nem állják. Én ezeknek hosszas előszámlálásával már most a' mélt. Fő-RRet untatni nem akarom, csak azért sajnálom, hogy illy észrevételekre alkalom adatott, mivel ez volt az első eset, hogy magát a' magyar nemesség közvállalat előmozdítására vám alá vetette. Én ugyanis a' magyar nemességnek adótóli mentségét igen tudom méltánylani, tudom: mikép van ez összekötve védelmi rendszerünkkel, és beleszőve egész alkotmányunkba, 's azon könnyedén tuladni soha nem fogok: de azon értelmét ennek a' kiváltságnak, hogy a' magyar nemesember „non solum rebus suis libere utatur, fruatur, sed etiam rebus aliorum“, azaz a' más ember hidját, kompját szabadon használja, 's rontsa, az iparra nézve halálosnak, az e' tekintetben a' mult országgyűlésen történt lépést nem áldozatnak, hanem valóságos nyereségnek és előlépésnek tartom, 's épen ezért ohajtám vala, hogy az popularizáltassék az országban, 's a' küldöttség eljárásához nem csak észrevétel, de a' gáncsnak még messzi árnyéka se férhessen. Ezen az országban már tul

vagyunk, köz az akarat: tiszteletben megtartani a' szerződést, 's nekem a' dolog ezen állásában nincs más hátra, mint azon kívánságomat fejezni ki, hogy emelkedjék fel mennél előbb ama' nagyszerű építmény, daczoljon az idő és a' szelek viharainak 's a' víz árjának, 's túlélve szempillantási bármi helyes észrevételeinket, örököltse annak emlékét, kinek szilárd állhatatossága nélkül ezen nemzeti emléket nem birhatnók. — Van azonban egy más neme az észrevételeknek, olly észrevételek tudnillik, mellyek tetteles haszonvételre alkalmasak. Szabad légyen e' tekintetben két rendbeli előterjesztést tennem: a' törvénynek 10., a' szerződésnek pedig ezzel teljesen megegyező 4. pontja a' részvénytársaság akaratjától függeszti fel: a' hidat annak megrongálása esetében a' szerződési esztendők lefolyta alatt helyrehozni, vagy abban hagyni. Az utóbbi esetben visszafizetvén a' két város a' kárpótlás fejében nyert summát, régi jusai ismét felélednek; az elsőben a' hid helyreállítását a' részvénytársaság a' küldöttség által meghatározott idő alatt tartozik eszközölni. Hogy pedig ez a' helyreállítás biztosítva és valóban lehetséges legyen, a' választmány egy tartalék-alaptökérről gondoskodott, a' miért köszönetet érdemel, mivel ez által olly valamit tett, a' miről a' törvény megfejtkezett. Az eziránti rendelkezés a' szerződés 4-ik pontjában található, és abban áll, hogy báró Sina a' hid megnyitásakor 100 ezer forintot fog alaptőke gyanánt kimutatni, 's ennek kamatai felhalmoztatni fognak mindaddig, míg a' tőke egy millióra fel nem hág, mikor aztán ezen tőke kamatai a' részvényes társaságnak fognak gyümölcsözni, a' szerződési esztendők elmúltával pedig arra az egész tőke visszaszálland. Ezen

tartalék-tökének rendeltetése az: a' hid nagyobb megrongáltatása esetében a' helyrehozásnak alapul szolgálni; hogy pedig valóban erre és nem másra használtassék, b. Sina biztosítékot nyújtandó, meghatalmazóttja által september 12-én 1838 (lap 111) azt ajánlá: hogy ezen alaptőke a' szerződési évek alatt a' hid nagyobb megrongáltatása esetére az országos igazgatás rendelkezésére álljon. Ezt az ajánlatot a' küldöttség ugyanaz nap tartott 15. ülésében (lap 60) elfogadta, az ajánlat azonban a' szerződésből kimaradt. Mivel pedig ez a' tartalék-alap használatának biztosítására szükséges, báró Sina által ajánltatott, a' küldöttség által elfogadtatott, 's báró Sina által többé vissza nem vétetett, egyébiránt semmi új terhet magában nem foglalt, hanem csupán a' megajánlott pénz-alap mikinti használatát szabályozza: úgy vélem, azon kellene lenni, hogy akár a' küldöttség által, akár másképp ezen rendelkezés a' szerződésnek kiegészítő részévé alakíttassék. Egy másik észrevételem nem indítvány, hanem inkább figyelmeztetés. Több olyan rendelkezés van mind a' törvényben, mind a' szerződésben, melly a' küldöttségnek továbbra is megmaradását teszi fel. Illyen a' törvény 6-ik §-a, melly azt rendeli, hogy a' kárpótlás iránt a' társaság a' két várossal egyeztetni fog előbb, hogysem erre kerüljön a' dolog: ezen egyeztetés természetesen a' küldöttségnek volna feladása. — Egy más tiszte a' küldöttségnek az, mellyet már említettem: a' törvény 10-ik, a' kötésnek pedig 5-ik §-a szerint a' küldöttség által meghatározandó idő alatt tartozik a' társaság nagyobb megrongálások esetében a' hidat ismét helyrehozni. Egy harmadik feladása a' küldöttségnek a' törvény 8-ik §-ában

van említve, a' szerződési esztendők elfolyta után tudnillik a' törvény szerint néhány esztendeig még tartani kell a' hidon a' vámfizetésnek minden különbség nélkül mindaddig, míg olly tőke gyülem össze, mellynek kamataiból a' hidat fentartani lehessen: ezen tőkének mennyiségét azonban a' küldöttség határozza el. Nem akarom véleményem' kimondani az iránt: valljon célirányos, sőt lehetséges e illy sok évekre terjedő foglalatosságokat egy küldöttségre bizni, vagy pedig célirányosabb azokat legalább egy részben a' kormányra átruházni? szükségesnek tartom azonban a' mélt. Fő-RR. figyelmét ez iránt felhíni.

1840. martius. 31.

Zsidók polgárosítása.

Hogy zsidó hazánkfiak ügyében valami elhatározó lépést tennünk szükségesképen kell, azt én hosszasan mutogatni feleslegesnek tartom azért, mivel, hála istennek! úgy tartom, ezen teremben senki sincs, ki illy üdvös célzatot ellenezne. Egész Europa századokig vala vétkes ezen nemzet iránt; nekünk pedig nem annyira az a' feladás jutott: a' mult idők igazságtalanságát sajnálkozva említeni, hanem inkább az: azokat czélszerű rendeletek által helyrehozni. Azon nehézségek közül, mellyek e' célzatnak ellene vetődni szoktak, kettő említettett meg itten, mellyre nézve én az érdekes szónok urral tökéletesen egyetértek; az egyik azt a' félelmet illeti, hogy a' zsidók felszabadítása nemzetiségünk érdekeit fogja veszede-

meztetni. Nem osztozom e' félelemben; mert ugy talaltam, hogy ezen, különben elszigetelve álló nemzet a' nyelvre nézve könnyen összeolvad azon néppel, mellynek közepette él. Már most is ismerek az alföldön zsidókat, kik a' nyelvre nézve tökéletes magyarok lettek. E' nemzetnek természete nem expansivus, nem tolja senkire se' nyelvét, se' szokásait. — A' másik nehézségre tökéletesen kezet fogok báró Eötvös Józseffel, és azt hiszem, hogy mihelyt nem lesznek egyesegyedül a' kereskedésre szorítva, más élelmi és kereseti ágakra is fogják adhatni magokat; 's így ebben az egy nemben kevesbbé veszedelmes concurrenciei lesznek a' keresztényeknek. Ezen általános tekinteteken kívül nekünk a' zsidókra nézve positivus törvényes köteleességünk is van, mert 50 esztendeje, hogy a' törvényhozás ideigleni status quo-t állapítván meg reájok nézve, 's egyszersmind küldöttséget nevezvén ki, azt ígérte, hogy a' következő országgyűlésen elhatározólag fog irántok rendelkezés történni. Más tárgyakra nézve is történt — az igaz — hasonló rendelkezés, és senkinek sem tulajdonittatik vétkül, hogy annak a' törvényhozás eleget nem tehetett: de itt egy egész classisnak sorsa javítása iránt történvén ígéret, mihelyt ez a' törvényhozásnak eszébe hozatik, annak megtartását magától többé el nem utasíthatja. Mindenek előtt tehát azt akarnám válaszukban nyilván kinyilatkoztatni: miszerint erős akaratom, a' zsidók iránt még ezen az országgyűlésen törvényt alkotni. — A' mi a' rendszeres küldöttség munkálatára itten történt hivatkozást illeti: én azt a' jelen esetben csak ugy értettem, miszerint némellyek a' KKat és RRet arra kívánják felszólítani,

hogy a' rendszeres küldöttség által e' tárgy felett alkotott rövid és mindössze 12 §-ból álló törvényczikelyben érintett viszonyokra is terjeszszék ki figyelmöket. Én egyébiránt ezt az ideát és a' koronaör ö excell. indítványát egymással megegyeztethetőnek tartom: szólítsuk fel a' RRet, hogy a' küldöttség munkálatának nyomán részletes törvényt alkossanak; egyszersmind pedig jeleljük ki válaszukban világosan azon engedményeket, mellyeket a' zsidóknak már most megadni készek vagyunk. Az egyes pontokra nézve ugyancsak a' koronaör ö excellentiájával tartok, csupán egy pontra különbözik némileg véleményem. Nem akarom én az adandó kedvezményeket csupán csak a' hazánkban lakó zsidókra szorítani; más részről azonban nem tartom czélirányosnak, a' zsidók bevándorlását egészen korlátlanul hagyni. Rendelkezni kell vélekedésem szerint e' tekintetben olly törvény által, melly a' bevándorlók vagyona, erkölcsisége, vagy valamelly mesterségi ügyessége iránt kezességet nyújtson; a' ki főkép a' felföldet ismeri, nem fogja tagadni, hogy különben el fogja azt árasztani a' jövővény koldus zsidóknak sokasága, kivált ha sorsuk hazánkban javulván, a' szomszéd tartományokban pedig nem változván, a' bevándorlásra való inger tetemesen nevekedni fog. Az illy szerfeletti szaporodása pedig az ügyefogyott zsidóknak sem az országnak, sem a' honi zsidóságnak érdekében nem fekszik.

1840. április 2.

Uj on cz - se ge de le m tá r g y á b a n.

Nincs pont közjogunkban, melyet törvényeink nagyobb tisztaságba hoztak volna, mint a' segedelmek kérdése. Jelesen az ujonczokra nézve az 1715: 8-ik t. cz. mind a' rendes, mind a' rendkívüli védelem eszközeiről emlékezvén, az állandó katonaság szükségét kimondja; más részről az ország a' completatiót, t. i. a' katonaságnak egy bizonyos számra való kiegészítését soha el nem vállalta; a' kérdés pedig maga egész kiterjedésében az 182⁵/₇-iki törvények szerint is országos egyezkedés tárgya. Meg van ez által felelve annak, mivel a' nemzet a' külső és belső bátorság tekintetében a' statusnak tartozik, elég téve egyszersmind azon kötelességnek, mellyel mint alkotmányos nemzet tartozik önmagának. — Valahányszor ujonczokbani segedelem-adásról van szó, két dologra kell főleg figyelmezní; egyik: a' monarchia külső politicájának körülményei; másik: ezredeink számszerinti állapotja. E' tekintetben, úgy tartom, a' legközelebbi multnak tapasztalása adhat legerősebb kezességet a' jövődre nézve. Emlékeztetem a' mélt. Fő-RRet azon időpontra, mikor 1830-ban az ország részéről az utolsó ujonczadás történt. A' juliusi revolutio kevés hetekkel elébb tört ki; Brüsseltől az oraniai herceget épen akkor kergették el; novemberben ütött ki a' varsói zendülés; néhány hónappal később lángba borult egy nagy része Olaszországnak, — 's mind ezen események 's az azokból ke-

letkezett különféle political viszonyok közt is kormány-
székünk megtartó, békés politicájához hív maradt, 's
egyedüli gondját, figyelmét a' monarchia integritása's
belső bátorsága megőrzésére fordította. Ezredeink
számszerinti állapotját illetőleg, elébe adattak az orszá-
gos küldöttségnek a' szükséges adatok. A' financialis
körülmények 's a' már megemlített békés politica kel-
lőleg kezekednek, hogy a' szükségnél több nem ki-
vántatik: így tehát, nem is említve az ezen szempil-
lantásban létező külső körülményeket, már a' mondott
két szempontból is pártolom a' KK. és RR. izenetét,
azon teljes meggyőződésben, hogy kormányunk a'
béke azon politicáját, melly a' monarchia közös ér-
dekeiben fekszik, ezentul is állandóan követendi. Tu-
dom, hogy újabb időkben más szempontból is szok-
ták némellyek az ujonczok adását tekinteni: mint esz-
közt bizonyos czélok elérésére, bizonyos sérelmek
orvoslására. Ezt a' politicát én a' jelen országgyü-
lésnek elejétől fogva soha se' helyeslettem. Véleke-
désem szerint az országnak kívánságai sikerét nem
kényszerítő módok, hanem az ország fellépésének
erkölcsi ereje és törvényes okadások által kell bizto-
sítani; különben az a' theoria állítatik fel, 's az a'
tanítás adatik a' kormánynak, hogy csak olly ország-
gyűléseken lehet a' sérelmek orvoslását eszközölni,
mikor a' kormányzék segedelmet kér az országtól.
Maga a' tapasztalás is ellenkezőt bizonyít. Ha valaha,
ugy bizonyosan 1790 előtt voltak az országnak nagy
sérrelmei; sarkából ki vala forgatva az alkotmány,
segedelem pedig nem kellett, csak az országgyűlés
vége felé egy csekély, 6000 emberből álló subsi-
dium; de már sokkal előbb helyre vala állítva az al-

kormány, 's orvosolva minden sérelem. Így volt ez 1825-ben is. Mind a' kétszer a' kormány lépéseinek tagadhatatlan törvénytelenége tette az ország fellépésének erejét, 's biztosította kívánságainak kivívását. Nem is tartanám én tanácsosnak ezt a' rendszert megváltoztatni, 's gyengíteni az erkölcsi erőnek hatását. Üdvözlöm tehát a' KK. és RR. izenetét, mint egy lépést ezen, alkotmányos állásunkkal inkább egybehangzó uton, mint szüleményét political állásunk józan és részrehajlatlan felfogásának; 's valamint már eddigelé voltaképen enyhült a' nemzet aggodalma: úgy reménylem és hiszem azt is, hogy ezen az uton a' nemzet kívánságai tökéletesen teljesedni fognak.

1840. április 11.

Rozsnyói és váradi pásztori levelek.

Már a' minap a' jelen kérdés vitatásakor egy érdekes tagja ezen táblának a' fenforgó viszályok első kútfejét — véleményem szerint — igen helyesen abban találta, hogy a' világi hatalom és az egyház a' vegyes házasságok dolgában különböző szempontokból indulnak ki. A' világi hatalom azokat — mint a' különféle vallásos felekezetek békés együttélésének egyik leghathatósabb eszközét — pártolja, 's minden módon előmozdítani ügyekszik, holott az egyház azokat elveivel 's céljaival ellenkezőknek találván, nem pártolhatja, és legfelebb is csak türi. A' kiindulási pontok különféleségéből természetesen foly az eljárások és cselekvések

különfélesége. Ezen ellentéteket eddigelé Magyarországon a' türelem 's keresztényi szeretet kiegyenlítette, 's nem lehet nem sajnálni, hogy ez, egy idő óta, elegendő kiegyenlítési mód lenni megszűnt. Tökéletesen meggyőztek ugyan bennünket a' mélt. clerus tagjai az iránt, hogy az áldásnak házasság dolgában a' közvélemény rendén túl nagyobb fontosságot tulajdonít, és hogy az, a' házasság erejére nézve, koránsem olly elkerülhetetlenül szükséges, mint a' közönség talán hiszi: de ha ez így van is, ha nagyított is a' vélemény, mellyel a' közvélemény az áldás fontossága felől vagyon, — a' catholicismus érdekében fekszik e, ezen véleményt csökkenteni? 's legyen bár merő tévedés is az, a' mi ezentul a' vegyes házasságoknak ha nem is egyenes, de legalább erkölcsi akadályul szolgáland, 's azokat erkölcsileg lehetetlenekké, vagy legalább igen ritkáká teendi, vélekedésem szerint minden ilyen körülmény a' vallásos felekezetek egymáshoz állását lényegesen változtatni fogja; mert azon percztől fogva, ha a' vegyes házasságok ritkaságokká válnak Magyarországon, azon viszonyok, mellyekben eddigelé a' házi körökben a' két valláshoz tartozók egymással éltek, tökéletesen más alakot veendének magokra. Mélyen tisztellem én a' magyar clerust, 's tudom, hogy tisztének teljesítésére 's ön érdekének védelmére figyelmeztetésre nem szorul, a' vallás szertartásaira pedig a' polgári törvényhozás hatóságát kiterjeszteni nem akarta: de mind a' mellett lehetetlen a' történetek feletti fájdalomamat eltitkolnom, és ismételve ki nem mondani azon ohajtásomat, hogy bár a' clerus által behozott üdvös gyakorlattól visszalépés ne történt volna, 's ha valóban létezik itten kiegyenlítendő ellenkezés, váratott

volna be a' törvény intézkedése! — Hallottam itt azt a' világhistoriai igazságot is megemlítve, hogy vannak esetek, a' hol a' cathol. egyház, a' vallás fentartásának magas érdekénél fogva, a' polgári törvénynek nem engedelmeskedhetik; de szabad legyen megjegyeznem: hogy a' magyar törvényhozás minden időben kitünőleg catholicus törvényhozás volt, a' jelen században pedig a' törvényhozás nem is épülhet máson, mint a' kölcsönös érdekek igazságos elintézésén: nem képzelhetek tehát olly, különben is csak extremus esetet, melyben a' cathol. egyházra nézve szükségessé válhatnék, elveit 's vallását, a' magyar törvényhozással szemben, ezen a' módon védeni. — Látjuk igenis egy más országban, hogy hová vezet, ha különféle hatóságok egymás korlátaiba belé vágnak: de ugyanott tanulhatjuk azt is, hogy a' fenálló gyakorlathoz erőszakos kézzel nyulni sem egyik, sem másik oldalról rossz következtetések nélkül nem lehet. — A' mi az izenetet illeti: elmondtam minap okaimat, melyeknél fogva a' kérdést meddő kérdésnek tartom, azon értelemben t. i., hogy a' sérelem vitatása resultatumokra nem vezet, 's nem is győzött meg engem az ellenkezőről az, a' mit itt hallottam; mert senki sem jelelte még ki a' módokat, melyek a' kormányzéknek kezében vannak, hogy a' fenforgó tárgyban kényszerítőleg felléphessen. Hogy aggodalom létezik, azt igaznak tartom, 's bár lehetne ezt az által, hogy eltagadjuk, meg is szüntetni! Ehez járul: hogy ezen eset felterjesztése legerősebb motivációja leend tegnap a' vegyes házasságokbani összeadásra nézve tett törvényjavaslatunknak. — Pártolom tehát komáromi főispány ő méltósága indítványát, 's előadásának értelmében úgy kívánnék felírni, hogy előadat-

ván az eset, emlitenők a' tegnap hasonló viszályok elkerülésére alkotott 4-ik és 5-ik t. cikket, 's kifejeznők azon reményünket, hogy ő felsége ezen javaslatainkat minél előbb megerősítendi, — kérvén ő felségét, hogy addig is válaszolván Bihar vármegyének felírására, az aggodalmat eloszlatni, és mind azt, mi nyughatatlanságot szülhetne, kegyesen eltávoztatni méltóztatassék.

1840. aprilis 22.

Szólásszabadsági V-ik izenet tárgyában.

A' szólás szabadságának fontos és országos kérdését, úgy mint az az előrement eseményekből kifejlödvé, a' jelen törvényhozás elébe felhozódott, én ezen országgyűlésnek elejétől fogva mindig főleg és kitünőleg politicalai kérdés gyanánt tekintettem. — Egy csomóban, maga összeségében, egész politicalai jelentőségével 's minden következéseivel együtt állott előttem mindig a' dolog, 's épen azért soha sem volt előttem a' főkérdés az: valljon nem lehet e, akár a' királyi fiscus tetteiben, akár a' bíróság egyes lépéseiben egyes gánccokra akadni, vagy pedig más részről ezen gánccokat, törvényeink 's törvényes gyakorlatink terjedelmes mezején könnyen található ellenokokkal megczáfolni? hanem inkább azt véltem mindenek előtt és mindenek felett megfontolandónak: mik lennének a' KK. és RR. által czélbavett lépésnek, ha az országgyűlési határozattá válnék, szükségesképeni következményei? — Azt kérdém magamtól: mi lesz az erkölcsi hatás, mik lesz-

nek a' politicalai következtetések, ha a' történt kormányi lépésekre, a' történt birói eljárásokra egy ilyen általános anathema fog az összes törvényhozás egyik fele által kimondatni? nem válik e ez által lehetetlenné a' politicalai vétségeknek bármelly igazságos repressiója? nem lesz e általa, úgy mint azt kevesbbé tiszta szándékok magyarázni 's használni fogják, nekibátoritva 's felbizgatva minden rossz indulat, minden rossz szenvedély? — szóval: nem leszen e *de facto* behozva a' büntetlenség, 's az igazság kiszolgáltatása a' rendes törvényszékektől elvéve, 's egy, szellemében 's irányai-ban változékony politicalai gyülekezetnek *de facto* általadva? — Ezeket a' mérleg egyik serpenyőjébe vettem, 's hozzájuk adám azt a' meleg sympathiát, melly keblemben a' szabadságnak minden nemei iránt 's főleg a' szólás szabadsága iránt öröklök, 's mellyet, mivel a' szólás szabadsága tiszteletes gyakorlatának példái között nevedtem fel, gyermeki koromból elhozott sajátom gyanánt tekinthetek. — Más részről azonban éretten 's hosszasan megfontoltam azon basisnak szélességét, mellyen nálunk, municipalis alkotmányunknál fogva, a' szólás szabadsága sarkallik; azt a' teljes lehetetlenséget, hogy ezen jusa a' nemzetnek bárki által is elnyomassék; az aránytalanságot, melly ezen országban a' végrehajtó hatalom törvényes eszközeinek hathatósága 's más részről a' törvényhatóságok jogai között tétezik; a' jó rend elvének országunkbani szerfelett gyenge állását; 's latra vévén mind ezeket, hidegen, józanon, hosszasan megfontolván mind ezen tekinteteket, végeredmény gyanánt abban állapodott meg belső meggyőződése, hogy a' célbavett anathema és határozat 's a' tervezett felírás által a' jó rend ügye sok-

kal többet vesztené, mint a' mennyit a' történt lépések a' szabadság szent ügyének ártottak, és hogy a' szólás szabadságán netalán ejtett sebek a' szabadságnak ön rugó ereje által fognak orvosoltathatni, midőn ama' csorba, melyet egy illy országos határozat a' jó rend ügyének okozna, örökre helyrehozhatlan fogna maradni.

— Ebben a' szellemben és értelemben mondtam én azt többször ezen a' mélt. főrendi táblán: hogy a' felírásnak elvei mellett kormányozni nem lehet, és teljességgel nem úgy és nem abban az értelemben, mint azt mélt. gróf Viczay Hedrik urnak magyarázni tetszett.

— Mivel a' KK. és RR. izenetében az áll, hogy nyilvánosság nélkül alkotmányos szabadság nem létezhetik, és hogy a' szólás szabadsága az alkotmánynak legbiztosabb őrvéde, a' tisztelt gróf ur azt következteti, hogy én ezen elveket kárhoztatom, és csupán az ellenkező elvek mellett, t. i. nyilvánosság és szólásszabadság nélkül tartom a' kormányzást lehetségesnek. Igen sajnálom, ha a' tisztelt gróf ur a' political fellépésekben nem lát egyebet, mint azon általános elveket, melyeket minden political testület czégér gyanánt kitűzni szokott, 's ha az illy lépéseknek jelentőségét ezen elvektől méri, nem pedig azoknak tetteges, szükségesképeni, elkerülhetetlen következéseitől. — Az az én általam említett kormányzási lehetetlenség a' fenforgó esetre nézve abban sarkallik, a' mint ismétleni kénytelen vagyok, hogy a' felírás elfogadásával lehetetlenné válik a' political vétségeknek megfenyítése; már pedig bármely ellensége legyek is a' political repressiónak, — bármely igen tudjam is, hogy azt a' közvélemény csaknem mindig és mindenütt kárhoztatja, — bármely igen higym is ennél fogva, hogy ahhoz csak kényszer-

ritve kell nyulni, meg vagyok mégis győződve, hogy vannak esetek, hol az szükségessé válhatik, 's ennél fogva veszedelmesnek tartok minden olyan lépést, melly által az az erkölcsi lehetetlenségek sorába helyeztetnék. — Egy más érdemes 's általam őszintén tisztelt szónok azt mondá, hogy ezen theoriát csak azok pártolják, kik minden haladástól iszonyodnak, *qui numulo s curant, non rem publicam*. — Én levén az, ki ezen állítást itt először kimondottam, annak felelősségét ország 's világ előtt szívesen elvállalom, 's bátran elvárom a' tisztelt báró urat a' haladási kérdések síkján a' versenyzésre; — addig is pedig bizonyossá teszem, hogy ezen elveknek olyanok is hódolnak, kik — mint én — a' mult országgyűlésen eltörlött apró kilenczedet egy szikrát sem siratják; egyszersmind pedig ohajtom, hogy a' tisztelt báró ur political ellenfeleinél, meggyőződésüknek más indítóokait is szíveskedjék feltenni, mint azokat, mellyek csupán magános érdekekben gyökereznek. — Visszatérvén beszédem fonalára, ismétlem: hogy azon magammal tett gondos számvetés után a' tervezett felírást nem pártolhattam, egy azért, mert kemény alakját tekintve, előre láthatólag ismét csak épen illy kemény válaszra adhat vala alkalmat, és így a' szakadást nemzet és fejedelem közt ismét csak nagyította volna; — más azért, mert ugy láttam, hogy az egyes szenvedőknek inkább árthata, mint használhata; — végre pedig azért, mert ezen tekinteteknél fogva a' felírás egyetlenegy előre látható tetteges eredménye nem lett volna egyéb, mint egy olyan országos határozat, mellynek káros következései 's jelentősége iránt véleményemet már fentebb előadtam. — Ezeken kívül ingatagnak láttam két alapot, melly

nélkül illy felírást javálnom, már épen lehetetlen vala. — Mind azok által, mellyek e' tárgyban irattak és mondattak, soha sem láttam bebizonyítva azt, hogy az 1723: 9 t. cz. szerkezetének általánossága a' szólás szabadságának vétkeit a' hűtlenség bűnei közül kirekeszti. — Még gyengébben áll pedig a' dolog a' felségsértési eljárásra nézve; mert hogy egy olly eljárás, mellyet 50 esztendő's gyakorlat igazol, 's melly az ország rendének országos tudtával létezett, az annak nyomán hozott ítéletek erőtlenségére már magában elegendő ok legyen, arról magamat soha és teljességgel meg nem győzhettem: — hiányzott tehát reám nézve két olly főalap, melly nélkül a' biróság ellen kárhoztatólag fellépni pusztá lehetetlenségnek tartom. — Ha már ezelőtt e' szinben állott előttem a' dolog: mennyivel inkább kell így tekintenem azt azok után, mik legujabban közbejöttek! — Nem említem a' kettős felírás iránt általunk tett javaslatot, ez a' kérdés az azóta történtek által közölünk mintegy eltűnt; a' mi egyébiránt az ellene irányzott vádakat illeti: azokra egy részben megfelelt már a' mai vitatást megnyitott érdemes főispányi helyettes ur, 's talpon látom magát a' tisztelt indítványozót is, ki javaslatát igazolni tudni fogja. — Csak azon tanácsra van egy kis észrevételem, mellyel bennünket e' tekintetben tisztelt gróf Viczay Hedrik méltóztatott szerencséseltetni, a' midőn a' kérdéses indítványt veszedelmesnek nevezvén, nekünk azt javasolta, hogy ilyenekkel jövődre hagynánk fel. — A' KK. és RR. e' tárgyban lám igazságosabbak voltak irántunk; mert az indítványt el nem fogadták ugyan, 's ellenerősségeiket előadják: de azt alkotmányelleninek, vagy veszedelmesnek csak egy

szóval sem nevezik. — A' jó tanácsra nézve: azt én hálával veszem ugyan, de miután engemet a' tisztelt gróf ur a' dolog veszedelmes voltáról meg nem győzött, méltóztassék megbocsátani, ha én az illy kettős felírást jövendőben is, midőn célirányosnak látandom, vagy magam hozandom javaslatba, vagy pedig ha más által javaltatik, 's az véleményem szerint elfogadható, azt ezentul is pártolandom. — Mellőzve tehát a' kettős felírás kérdését, 's csak a' dolog érdemét, mint az legujabban kifejtett, tekintvén, szabad legyen azon hitemet kimondanom, hogy ezen országgyűlésnek két magas feladás jutott; egyik: helyreállítani a' lelki békét ebben az országban; másik: ezen a' haladásnak nekiindult nemzetet, az előmenetelnek és kifejlésnek ösvényén egy 's — ha lehet — több lépéssel is, ismét előrevinni. — Ez utóbbi tekintetben nem volt országgyűlés, melly a' jelenvalóval mérközhetnék: jó rend, ipar, közhitel, földnép sorsa, egész néposztályok helyzete, polgári törvények javítása, üdvös intézkedéseknek voltanak tárgyai. — Más még fontosabbakra nézve pedig lényeges előkészületek történtek. Nem tökéletesek talán mind azok, mik készültek, de biztos alap van letéve a' jövendőre, meg van adva az üdvös irány, a' többi a' jövőnek marad fen. — A' feladásnak ezen egyik része tehát dicséretesen meg van fejtve, 's e' tekintetben sem mi, sem a' maradék, hála és tiszteltet nélkül a' kezdeményi jogot illy üdvösen gyakorló t. KK. és RRről nem emlékezhetünk. De mind ezen üdvös kezdeteknek gyökeret kell verni a' hazában; a' plántának sarjadosni, gyümölcsöknek érni kell; mind ez pedig csak a' béke ölében történhetik: — ezen lelki békének helyreállítása tehát jelenleg a' legfőbb

cél, ennek szempontjából kell minden egyebet, és így a' tervezett felírást is, tekinteni. — Ha valami, úgy ez a' cél az, melly áldozatokat kíván és érdemel; — ez az, melly a' jó hazafitól megérdemli az egyes vélemények azon önmegtagadását, mellyről itten mai napon emlékezet történt. — Jelenleg, hogy a' király rescriptuma által már szólott, mik lehetnek a' tervezett felírás felterjesztésének következései? meggyőzni a' felséget az abban foglalt nézetek helyes voltáról? Ez a' cél szent, az ügye igazsága felől meggyőződött nemzet helyesen cselekszik mindig, ha kívánatainak sikerét reményli; de politicai lépéseknek és felszámításoknak bizonyos valószínűségen kell alapulni: most tehát, miután ő felsége azt mondja: „*dum interjectam de libertate vocis publicae sollicitudinem, in causa morae comitiorum horum esse intelligimus,*” és így, valamint ezen sollicitudo felől értesítettett, úgy az egész dolog állását ismeri, és minden arra szolgáló erősségeket is bizonyosan tud, azt kérdem: hogy kezét szívére tévén, kicsoda az, ki ezen felírássra kedvező választ reményl? — Vagy talán az a' reménység: segíteni a' felírás által az egyes szenvedőkön, előmozdítani a' közbékét? — Bizonyosan még kevesbbé. Mi tehát, a' mi a' felírás-tól reménylhetik? Legfelebb tán az, hogy gát vetessék olly valaminek, minek kívánsága mindnyájunknak szívébe van vésve, még tán azoknak is, kik azt legkevesbbé ismerik meg; — másfelől pedig azon principiumoknak országos határozattá alakulása, mellyek a' tervezett felírásban foglaltatnak. — De mivel ezen mélt. főrendi táblának többsége ezen elveket helyesleni sem tudta, azt tehát, hogy ezeknek kedvéért egyez-

zen belé a' felírásba, töle kívánni méltányosan nem lehet, practicus sikere pedig a' felírásnak senki által ki nem mutattathatik, — bátor vagyok kérdezni: micsoda indítóok vezethetne bennünket e' jelen körülmények között a' felíráshoz járulásra? — Okoskodásomnak e' helyén ismét tisztelt barátommal báró Eötvös Józseffel találkozom. — A' tisztelt szónok gazdag ecsettel festette azon gyászkövetkezéseket, melyek az országra háramlani fognak, ha nem járulván ezen mélt. főrendi tábla a' felíráshoz, a' KK. és RR. ezt a' kérdést letenni kénytelenek lesznek. — Nem vizsgálom, hogy a' letétel következesei lesznek e valóban olly sötétek, mint azokat a' mélt. bárónak festeni tetszett: legyen ez bár így, fog e másképp állani a' dolog, ha a' letétel kedvetlen királyi resolutio következésében történendik? — Az az egy különbség lesz, hogy az általunk nem helyeseltető elvek országosan lesznek kimondva. — Említette a' tisztelt szónok a' birák perplexitását, ha a' letétel megtörténendik; — ám legyen, hogy a' birák perplexitása lesz a' letétel következése: — de ha már a' birák perplexitásáról lehet itt a' szó, kisebb lesz e az, ha a' letétel királyi válasz következésében történendik, és ha azon elvek, melyek még most csak a' KK. és RR. elvei, országos elvekké fogtanak válni? — És így, akármennyit fontoljuk a' dolgot, a' letétel következesei között, ha a' királyi válasz előtt, vagy pedig ha ez után történik ez a' letétel, azt a' különbséget, mellyen a' mélt. báró egész okoskodása épül, feltalálni teljességgel nem tudom. — E' helyre tartoznak mélt. gróf Széchenyi Istvánnak egynémelly észrevételei is. A' tisztelt gróf ur megemlítette összeköttetésünk heterogeneitását 's azon viszonyokat, melyek ebből követ-

keznek. Ezen, a' tisztelt gróf ur által már többször előhozott kérdésre nézve az én hitvallásom, 's erősen hiszem, a' mélt. grófé is, abban áll, hogy ilyen political összeköttetéseknek, számos jótékonyaságaik mellett, egynémelly árnyékoldalaik is szoktak lenni: hogy azonban, miután political biztos állást 's külső veszélyek ellen bátorságot áldozatok nélkül elérni igen nehéz, ezeket az árnyékoldalakat a' nagyobb jó kedvéért békésen kell viselni, 's hogy következőleg az ilyen political szövetségekben élő nemzeteknek kötelessége, azt, a' mi az illy összeköttetésekből szükségképen foly, bona fide elfogadni 's teljesíteni; — az egyes emberek tiszte pedig, ezt a' gondolkozási módot lehetőségük szerint könnyíteni 's eszközölni. — A' józan, kibékéltető, kiegyenlítő politicának gyakran csak szadzadok mulva elérhető magas feladása pedig az: az ilyen political összeköttetések visszás következtései közül mind azt, a' mi egy vagy más résznek fájhat, lassankint — a' mennyire lehet — eltávoztatni. — De bármi igazak legyenek ezek, 's legyen bár igaz az, mit a' mélt. ur a' „szemüvegek különbségéről“, a' „radicalis curáról“ 's a' „fractio panisról“ mondani méltóztatott, — szabad legyen azt kérdezni: hogy a' fenforgó esetre nézve mind ezek mit bizonyítanak? — Ha felmegy a' felírás, meg fog e szünni a' szemüvegek különfélesége? meglesz ez által a' fractio panis? eszközölve lesz e a' radicalis cura? el lesznek e enyésztetve a' heterogeneus összeköttetés minden káros következtései? — vagy talán inkább csak az lesz az eredmény, hogy arra, a' mi most csupán a' KK. és RR. sajátja, országos bélyeg üttetvén, kormány és nemzet közt még nagyobb lesz a' szakadás,

mint most, 's a' per, mely most a' statusok és főrendek táblája közt van, az ország és fejedelem közt fog folyni? — Ajánlá nekünk a' mélt. gróf ur a' „non moramur“-t, 's erre nézve egy más érdemes tagban is pártolóra talált. Sokat mondhatnék én az iránt, miért nem vagyok én barátja a' „non moramur“-nak: mivel azonban e' részben egy sokkal kisebb érdekű tárgyra, t. i. a' mezei rendőrségre nézve, hol tulajdonképen elvről szó nem is volt, ezen mélt. főtáblának azon tagjai, kik rendszerint a' mélt. gróf urral szoktak szavazni, tegnapi napon engemet már megelőztek, szabad legyen e' tárgyban felvilágosítás végett a' mélt. urat hozzájuk utasítanom. — De még kevesbbé, mint gróf Széchenyi urral, foghatok kezét nagy részben azokkal, mik mélt. gróf Batthyány Lajos ur által előhozattak. Ez tulajdonképen onnan van, mivel az álláspont, melyet magunknak választottunk, tökéletesen különbözik. — A' tisztelt gróf ezen főrendi táblát negatív nagyságnak tekinti; én ellenkezőleg valami igen positivumnak: igen természetes tehát, hogy előzményeink így felette különböztvén, következtetéseink is messzire elágaznak egymástól. — A' közvéleményt, kivált mikor az tapasztalás és több próbatételek által valóságos közvélemény gyanánt állandóul mutatkozott, nálamnál mélyebben senki sem tisztelheti, én azt a' politicalai felszámításoknak — kivált alkotmányos országban — legfőbb elementuma gyanánt tekintem: annyi erőt azonban semminek a' világon, és így még a' közvéleménynek sem tulajdoníthatok, hogy azzal szemben a' törvényhozó test bármelly ága is magát merő eszközzé lealacsonyíthassa. — Legkevesbbé tartom pedig törvényhozói működések biztos sinórmértékének

a' Kárpát ormaitól a' Szávaig terjedő fogcsikorgatásokat, és sajnálatraméltónak nyilvánítanám azt a' törvényhozást, mely ezen indulat-szülte ösvényen kívánna indulni. — A' mélt. gróf ur azt az állhatatosságot, mellyel ezen tábla többsége elveihez ragaszkodik, macacsságnak nevezte; — én méltányosabb akarok lenni, 's férfias szilárdságnak nevezem azt a' lelkesedést, mellyel a' mélt. gróf ur ön elveit védi. — Azon ide talán nem egészen alkalmazható franczia mondásnak pedig: „qu' il ne faut pas être plus royaliste, que le Roi“ — szabad legyen egy más franczia példabeszédet ellene szegezmem: „fais ce que doit, advienne que pourra.“ — Ezen igazság a' tisztelt gróf ur nemes characterével bizonyosan egybehangzásban van, talán már gyakorlotta is, 's jövőben gyakorlani, political pályáján alkalma még bizonyosan gyakran leszen. — De azt sem hiszem, mélt. Fő-RR! hogy ezen felírásra a' szólás szabadsága biztosítása tekintetéből szükségünk legyen. — Az a' kormány, melly a' történt lépést tette, melly illy reményekre buzdít, következetlenség nélkül ezen utról többé le nem léphet, a' békét, mellyet maga helyreállít, könnyelműleg fel nem zavarhatja, a' haladás törvényeit nem hagyhatja helyben csak azért, hogy ezen haladás legbiztosabb eszközét, a' szólás törvényes szabadságát, elfojtsa; — municipalis alkotmányunk ezen szabadság gyakorlatára széles mezőt nyit, kormányunknak azt a' magas feladást, melly neki ezen körülményekkel szemben jutott, maga egész kiterjedésében érteni 's lefogni kell. — A' vértől dagadó ereknek szaporább ütése nem halálos betegségnek symptomája, hanem inkább élénkebb egészségnek jele,

's a' közvélemény állapotjában egy bizonyos ingerlékenység nem kivételes, hanem rendes és szükségképeni állapotja az alkotmányos országoknak. Célzatai tisztaságának tudatában legyen elég ereje a' kormánynak, megvetni egyes vakmerő kikeléseket. — Ha azonban mind ezeknek ellenére ismét szigorú lépésekhez volna kénytelen a' kormány nyulni, azok után, a' mik történtek, már most eleve azokat teszem ezért felelőssé, kik a' kormányt abba a' keserű dilemmába tennék, hogy kénytelen legyen a' maga lealacsonyítása 's a' rend veszedelmeztetése, vagy pedig olyan módoknak használata között választani, melyeket az országnak 's törvényhozásnak nagy része kárhoztat. — De nem akarom én ezt a' képet tovább kifesteni; mert hiszem, hogy az valósodni nem fog, — hogy a' közvéleménynek igazgatása tiszta és bölcs kezekben fog maradni, 's hogy ezeknek üdvös befolyása mellett az a' három esztendő, melly bennünket a' jövő országgyűléstől elválaszt, békés kifejlődés, lépcsőnkinti előhaladás, hideg és józan vitatásoknak leszen epochája. Ha lesz szükség a' szólásszabadsági kérdésekre nézve törvényt hozni, azt az intézkedést, melyet jelenleg, recentibus odiis, talán csak tökéletlenül lettünk volna képesek eszközteni, józanabb 's hidegebb főkkel leszünk tán képesek létre hozni. — Addig pedig bátran ismétlem állításomat, a' nélkül hogy a' meghazudtatástól félnék: szabadságaink, 's ezek között szólásszabadságunk is, se' nem ettől a' felirástól, se' nem a' kormánytól függnék, de függnék magunktól, függnék a' nevedő közértelmességtől, függnék attól, a' mit a' francziák „raison publique“-nek neveznek. — Nincs itt, mélt. Fő-RR! tudtommal legalább, semmi

előre kicsinálva; ha mélt. gróf Széchenyi ur a' kicsinálás alatt azt érté, hogy előre tudva vannak itt a' többségek: úgy, alkotmányos állapotokbani jártassága szerint, maga magának legjobban megfelelhet; mert igen jól tudja, hogy ez alkalmasint mindenütt így van. — Csak az fájhat tehát ebben az állításában, hogy itten szemrehányáskint van előhozva az, mi mindenütt létezik, a' dolog természetéből foly, 's a' mit a' tisztelt gróf ur, mikor majoritasban van, maga is igen jól tud és gyakorol. — Befejezem ezzel kelletinél továbbra terjedt beszédemet. Épen úgy, mint gróf Batthyány Lajos előtt, semmi sem drágább előttem a' szabadságnál, semmi sem türehtetlenebb a' szolgáltságnál, political jogaim nem szentebbek előttem, mint political kötelességeim, a' nemzet békéje mindenek felett szivemen fekszik, hiszem és vallom azt: *salus publica suprema lex esto*; de mind a' mellett a' mélt. gróf urral nem szavazhatok. Én a' felirást a' jó rend szempontjából a' jövődre nézve károsnak, a' szabadság biztosítása érdekében feleslegesnek, a' közbéke helyreállítása szempontjából gátlónak 's hátráltatónak tekintem, 's ezeknél fogva, valamint azt eredeti formájában nem pártolhattam, úgy mostani bővített alakjában sem pártolhatom.

1840. április 25.

**A' duna-jobbparti vasutat megemlítő felirási
javaslat ellen.**

A' nagyságos ítélőmester jelentésére van egy észrevételem, jelesen a' mennyiben az a' duna-tiszai csatornát illető törvényczikkely kísérő felírásának általunk történt elfogadását illeti. — Nem fogja tagadni ezen méltóságos főtábla, hogy a' határozatok erejét nálamnál jobban senki sem tiszteli, 's hogy én azok ellen kikelni soha sem szoktam. Most sem szándékom, a' tegnapi határozat ellen, mellyet tökéletes, teljes, tagadhatatlan erejűnek ismerek el, kifogást tenni, 's nem is szándékom, annak tárgyát újabb vitatás alá hozni. Csak azt kívántam kijelenteni személyemre nézve, hogy én ezt a' felirási javaslatot — a' mint azt ezennel bona fide kinyilatkoztatom — soha sem láttam, mi is az országos szönyegen lévő tárgyak nagy mennyisége miatt akárkin is könnyen megtörténhetik; — hogy továbbá, mikor ez a' felirási javaslat tegnap az ítélőmester ur által felolvastatott, azt nem értettem, sőt még azt az észrevételt sem fogtam fel, mellyet ő méltósága a' temesi gróf e' tárgyra nézve tegnap teve. Azt hiszem, hogy mind ezek magamon kívül ezen táblának még sok más tagjaival is így történtek; a' mi annál természetesebb, mivel ezen országgyűlésen arra szoktattak bennünket a' t. KK. és RR, hogy az ilyenmű felírások nem egyebek, mint egy-két sorból álló egyszerű comitívák. De ugyan hogy is kereshetett volna valaki ezen a' csatornát tárgyazó felirási javaslatban egy ilyen, a' felírásnak kitűzött céljához

teljességgel nem tartozó nyilvánítást a' jobbparti vasut mellett? világos lévén az, hogy a' kérdéses csatorna és a' jobbparti vasut között legkisebb benső összeköttetés sincs, ha csak azt nem tartjuk kapcsolatnak, hogy mind a' kettőt ugyanazon vállalkozó akarja építeni. — Annál kevesbbé várhatott pedig valaki illy valami kijelentést ebben a' felirási javaslatban, mivel ez a' kijelentés azon határozattal, mely ezelőtt mintegy csak 4 héttel a' két táblán folyt ünnepélyes vitatkozás után keletkezett, — összeütközik. Ha ez a' felirási javaslat általam annak rende szerint megfontoltathatott volna: én abba semmi esetre belé nem egyezhettem volna. — És valóban ezen felirási javaslatban a' mennyi a' szó, csaknem annyi a' fallacia. Az mondatik benne: hogy nagy haszon volna az országra, ha az alsó vidékek termékei a' jobbparti vasuton dél nyugot felé vitethetnének. Ez ugy hangzik, mintha például az a' mázsa dohány, mely Szegedről a' csatornán érkezik Pestre, — csak ugy használna az ország kereskedésének, 's csak ugy válnék tán kapadohányból virginiaivá, ha a' hidon általszállittatik, és aztán ugy megy tovább a' jobbparti vasuton; ha pedig a' balparti uton szállittatik tovább, ugy örökké kapadohány fogna maradni, 's nem használna az ország kereskedésének. Igy tehát nem az igazság, vagy legalább nem az egész igazság vagyon kimondva, a' mi — vélekedésem szerint — az ország rendei méltóságával ellenkezik. Meg van ottan továbbá említve az adriai tenger; azt azonban már régen tudjuk, hogy hazánk termékeinek a' távolabb külföldre vitelére nem az adriai tenger kikötői, hanem inkább a' Duna és a' fekete tenger kikötőhelyei szolgálnak eszközül; ehez járul: hogy ha

valahová, úgy épen ide illik ő cs. kir. főherczegségének minap a' balparti vasutra tett bölcs észrevétele, miszerint vaspályák hasznát nem annyira az árúk, mint inkább a' személyek szállításától kell várni. A' Pesttől Bécs felé a' jobb parton vezető vasut a' triesztivel alkalmasint Sopronynál fogna egyesülni: tenne tehát ez a' vasuti vonal Pesttől Triesztig közel 90 mérföldet, 's kérдем: az illy hosszú vaspályán a' szállítás költségei nem volnának e szerfelettiek, kivált ha azokat a' Dunán lehető vízi szállítás költségeivel hasonlítjuk össze? — Nem vagyok én, és soha se' voltam ellensége a' jobbparti vonalnak; de méltán kívántatik az, hogy az ország az egyik parti vonalra ne kövessen más elveket, mint a' másokra. — Ennek már most egyenesen az ellenkezője történt. Mikor a' balparti vonalnak a' hazában fekvő részeiről volt a' szó, — felállított és el is fogadtatott az az elv, hogy azt pártolni nem kell, mert már a' törvénybe van foglalva, 's azért az nem is pártoltatott; most a' jobbparti vonal, holott hasonlóképen van a' törvényben, a' felírás által világosan pártoltatik. Továbbá, a' balparti vonalnak Ausztriában fekvő részére nézve lebilincselő feltételek szabattak, ennek a' hihetőleg jó jövedelmező résznek használása attól lévén felfüggesztve, hogy a' vaspálya Pesttől a' határszélig egészen készen legyen; a' jelen esetben a' jobbparti vonalnak Ausztriába eső részére nézve nincs semmi feltétel megállapítva, azt a' társaság akármikor építheti és használhatja, 's csak kívánság gyanánt van kijelentve, hogy annak Pestig való folytatása sürgettelessék. Világos tehát, hogy a' két vonal iránt nem ugyanazon egy méltányosság gyakoroltatott, 's hogy az egy igen felesleges vitatás után keletkezett határozat az ünnepélyes

és kimerítő vitatkozás mellett hozott határozattal teljesen összeütközik. Én azonban ezen újabb határozatot a' józan és megfontolt közvélemény kifejezésének nem tartathatom, 's ezen nézetemre több okokat találok a' körülményekben. Az első az a' nagy többség, melyet a' balparti vasut a' legelső tanácskozások alkalmával a' KK. és RRnél nyert. — A' második körülmény az: hogy mikor másodszor volt szönyegen a' KK. és RRnél ez a' tárgy, akkor is csak a' balparti vasut iránt mutatott sympathiának köpönyege alatt lehetett egy, a' balparti vasutra nézve tulajdonképen ártalmas határozatot keresztülvinni. A' harmadik körülmény végre az a' nagy többség, vagyis inkább quasi közmegegyezés, mellyel a' balparti vasut ezen a' méltóságos főtáblán a' mult alkalommal pártoltatott. — Ismétlem, hogy mind ezeket nem a' határozat megerőtlenítése végett hozom fel, — tisztetem én azt, és in forma teljeserejűnek tartom. Az országgyűlés egyébiránt — ha neki tetszik — hozhat egymással ellenkező határozatokat; de illy önmagával való ellenkezés egyes embernek nem szabad. Kénytelen valék tehát önszemélyem igazolása végett tenni ezen előterjesztést; mert nem akarok és nem akarhatok az ország és a' közvélemény előtt olly ember gyanánt jelenni meg, ki ma egy dolgot pártol, négy hét mulva pedig, minden uj ok nélkül, az ellenkezőhöz is hozzájárul. — Azon erős meggyőződésemmnek kijelentésével fejezem be beszédemet, hogy az a' roppant többség, melly a' martius 21-kei határozatot ezen a' táblán pártolta, ha a' tegnapi felírás érdemileg megvitattatott volna, azt bizonyosan el nem fogta volna fogadni.

1840. április 29.

Honosítások tárgyában.

Csak néhány szót kívánok tenni azokhoz, miket ő nagyméltósága a' koronaőr igen bölcsen előadott. — Ez a' függési és függetlenségi kérdés igen kedvencz thema, melly ezen a' táblán az országgyűlés kezdete óta már többször előhozódott. Én hozzá soha sem szóltam, és pedig két oknál fogva; az egyik az: hogy magamat eltalálva soha sem éreztem. Van bennem egy bizonyos érzelem, hogy szellemileg teljesen független vagyok; — van bennem egy másik öntudat, melly elhitheti velem, hogy szellemileg engem senki függőnek nem tart, 's tartani nem fog, 's innen van, hogy engemet ezen előadások soha sem bántottak. A' másíok pedig, a' miért a' kérdéshez soha sem szóltam, abban áll: hogy én ezt mindig meddő kérdésnek tartottam, egyiknek azok közül, mellyeket mindenütt az egész világon, Franciaországban, Angliában épen úgy, mint nálunk, egyik felekezet a' másíknak fejéhez szokott vágni. A' hivatalt nem viselő felekezete azt mondja a' másíknak: „Csak mi vagyunk függetlenek, titeket a' minister minden órán letehet.“ — A' hivatalviselő felekezete pedig ezt feleli: „Ti olyan dolgokhoz szóltok, mikhez nem értetek, eltörlítek a' törvényeket, mellyeket nem is olvastatok, változtatjátok a' közigazgatást, mellyben semmi tapasztalástok nincs, — az igazság kiszolgáltatását, mellyet soha nem gyakoroltatok; egyébiránt függök ti is, és pedig a' popularitas és közvélemény változékonyságaitól. — Az egyik, mint a' másí állí-

tásban, sok helytelen mellett, van némi igazság: csak az tagadhatatlan, hogy különböző álláspontokból lehet használni a' hazának, 's hogy még a' törvényhozásban is különféle helyzetű 's különféle tulajdonságokkal felruházott elementumokra van szükség. — Egyébiránt azon részén e' táblának, melly oppositiónak nevezetik, két érdemes tag van, ki közhivatalt visel; nem gondolnám, hogy hivatalos állása által magát bármikép megszorítva ne érezné. — Vetekedjünk tetteiben, hogy ki használ leginkább a' hazának? a' helyett, hogy egymás személyes helyeztetését analizálnók. Azt megítélni, hogy a' közügynek ki tett nagyobb szolgálatot, a' jövőendő és historia feladása, senkinek sem ismerem el azt a' jusát, hogy ezeknek szerepeit anticipálja.

1840. majus 11.

Ujenczok tárgyában.

Azon kezdem nyilatkozásomat, hogy a' t. KK. és RR. által tervezett felírás felterjesztését nem ellenzem: azonban csupán azért, mert a' mélt. Fő-RR. a' minap egy, hasonló elveken épült felírásba már beegyeztek. Felszólalásom célja csupán az: ezt a' kérdést, melly felett a' depopularizálás száraztó szele fujt, a' maga tisztaságába visszaállítani. A' törvényhozás teremeinek az igazság palotáinak kell lenni. — Kettőre alapítják a' t. KK. és RR. felírásukat, melly mindkettő teljesen igaz. Első az: hogy az országtól függ, hogy ajánlataihoz ön belátása szerint feltételeket kössön; ez senki által se' tagadtatik; de igaz az is, hogy a' feltételek

czélszerűsége, kivihetősége felett a' fejedelem és a' nemzet közt értekezések folyhatnak, és ez az ut, mely-lyen a' dolog mostan van. — A' másik az: hogy az adott szónak szentnek kell lenni, és hogy az állítandó ujoncznak semmi tekintetben sem szabad más állapotba jönni, mint a' mellyről állításakor tudott: ezt kívánja a' bizodalom fentartása; ezen feladás azonban meg van fejtve, mihelyt tudtára adatik sorshuzáskor az ujoncz-nak, hogy a' büntetésnek ilyen neme, és jelesen miért létezik. Így állván a' kérdés, mellőzni kell itt a' bizoda-lomsértés tekintetét, és az egész feladás nem egyéb, mint katonai törvényhozásnak feladása, melly történe-tesen és csak azért tárgyalatik itt, mivel kapcsolatban áll olly valamivel, mit az ország feltétel gyanánt kötött a' maga ajánlásához. — Ha hadisereget állít fel egy nemzet, gondoskodnia kell azoknak elkerüléséről, mik egy hadiseregnek fenlétét veszedelmeztetik. Első helytt áll ezek közt a' szökés. Vétek az, és pedig undok vétek, mint azt a' t. KK. és RR. magok is elismerik. Vétek nem a' természet törvénye ellen, mint p. o. a' gyilkosság, hanem conventionalis fogalmak ellen, mint példának okáért a' lopás. Ha vétek, úgy büntetni min-den esetre kell, és a' kérdés csak a' büntetés emberi-sége és czélszerűsége körül foroghat. E' tekintetben ő felsége jelenti: hogy az olly ezredek tapasztalása, hol 's mióta a' büntetésnek ez a' neme divatozik, a' régi rendszerrel összehasonlítva, a' legüdvösebb ered-mények mutatkoznak. Annyi bizonyos, hogy megszü-nstetvén a' büntetésnek ez a' neme, mást kell helyébe tenni. — Mi lehet ez? testi büntetés, fogság, halál? mind a' három sokkal szigorúbb a' mostan divalozónál. Nem először fogna így megtörténni az, hogy az em-

beriség es philanthropismus nevében fogadtatik fel valami ugy, hogy azután sokkal keményebbet kell helyébe tenni. Herczeg Wellington, ki katonai dologban — ugy hiszem — competens autoritas, nem egyszer mondá az angol parlamentben, hogy a' korbács megszüntetése a' halálos büntetéseknek szaporodását következteti, és hivatkozott a' franczia hadisereg példájára, hol a' testi büntetések megszüntetése valóban ezt a' következtetést szülte. Az mondatik: hogy mi itt az előttünk ismeretlen katonai fenytörvénykönyvet nem törvényesíthetjük. Jól vagyon, mélt. Fő-RR! de hát megszüntetjük e minden büntetését a' katonai vétségeknek, és jelesen a' szükségesnek? és ha nem szüntetjük meg, — következetesség e, eltaszítani magunktól azt a' nemét a' büntetésnek, mellyről minket a' kormány loyaltása tudósított, 's tacite meghagyni azt, mellyről semmit se' tudunk, 's melly talán, sőt hihetőleg a' kérdésben lévönél sokkal szigorúbb, sokkal keményebb lehet? mert hogy a' szolgálati időnek büntetés gyanánti alkalmazása nem olly neme a' büntetésnek, mellyet az ország 's már a priori minden esetre kárhoztat, megmutatta akkor, mikor maga hozta javaslatba, hogy a' sorshuzás elől megszökő tiz esztendei szolgálatot tegyen büntetés gyanánt, a' sorshuzás után megszökő pedig két esztendővel tovább szolgáljon. A' sorshuzásra csak ugy hathatna károsan ez a' dolog, ha az állítandó ujoncok az egészről értesítve nem volnának; de ha tudják: épen ugy nem akadály ez, mint az nem akadály, hogy például a' 10 esztendőre állított katona, ha szolgálatának 10-ik évében valami vétket, például gyilkosságot követ el, több esztendei rabságra ítéltetik. — Véleményem sze-

rint kettő van itt, a' mit méltányosan kívánni lehet. Első: hogy az egész állapot az állításkor az állítandó előtt tudva legyen, a' büntetések eseteiben pedig az atyafiak a' felől tudósíttassanak, hogy így minden tünődés és aggodalom megszűntessék. A' másik, mit kívánni lehet, az ország jusának tekintetén épül. Ha az a' katona, kit az ország 10 esztendőre ajánlott, 15 esztendeig szolgál: akkor nem egy, hanem másfél katonát adott az ország; ha pedig 20 esztendeig, akkor nem egyet, hanem kettőt. Méltán kívánhatja tehát az ország, hogy valahányszor katonaállításról van a' szó, mindannyiszor az illy büntetés alá esteknek lajstroma az országnak kellő tekintetbe vétel végett a' többi adatok sorában az ország rendivel közöltessék. Ez igazság és méltányosság; de az, a' mit a' KK. és RR. kívánnak, csak oda vezetne, hogy megszüntetvén a' magyar ezredeknél a' fenytéknek ez a' neme, melly a' capitulatio behozása óta üdvösen divatozott, szigorúbb fenyték és azon állapot hozassék vissza, melly azokban az örökös katonáskodás idejében divatozott. Egyébiránt — mint már mondtam — nem ellenzem a' felírást, mivel a' főrendi tábla egy hasonló felírásban egyszer már megegyezett; szükségesnek tartám azonban, ezeket az igazság érdekében elmondani.

1840. majus 11.

Örökváltság tárgyában.

Ugy hiszem, nem csak ezen mélt. főrendi tábla, hanem talán a' nemzet nagy része vélekedését mondom ki, ha azt állítom, hogy nincs tárgy, mellyben a' fejedelem és országgyűlés közti egyesülést a' nemzet forróbban ohajtaná, feszültebb figyelemmel várná. A' mit a' t. KK. és RR. mondanak, abban sok igazság van. A' királyi válasz úgy, mint áll, sok tekintetben visszavet bennünket, szigorún lebilincseli a' tőkepénzeket, 's az aviticitásnak erősebb nemével ruházza fel azokat, mint a' mellyel eddig sok esetekben a' fekvő javak bírtak. Olly nagy különbséget azonban mégsem látok a' két oldalruli nézetek között, melly minden egyesülést 's egy idves törvénynek létrehozását teljesen lehetetlenné tenné. Mit kíván a' királyi válasz? azt: hogy minden ilyen megváltási tőkesummák biztosított állapotban tartassanak; mire állottak reá a' rendek? arra, hogy ezen tőkesummák olly természetűek legyenek, mint a' javak, mellyeknek képét viselik. Többet ő fel-sége kívánsága sem foglal magában; és így akár legyen a' kamatok szedésének eszméje általánosán kifejezve, akár nem, a' garantia csak az marad, hogy az illető felek jogaitat biztosithassák. — Egy szerkezetet készítettem, melly nekem a' két oldalruli nézeteknek megfelelni látszatik. „a) Illy megváltások eseteiben a' megváltási tőkesummák a' törvények értelmében biztosított állapotban tartassanak olly módon, hogy ha ezen megváltások koronai, egyházi vagy közalapítványi

jóságokban történtek, a' megváltási tőkesummák teljesen biztosított állapotban fentartására a' helytartótanács és illetőleg a' fiscus ügyeljen fel, és az, kit a' megváltott urbéri javak jövedelme illetett, azon tőkesummától járó kamatokat szedje, ha pedig magányos javakban történnek, a' megváltási summára nézve törvényes jogait minden illető felek biztosíthassák.“ — E' szerkezetben a' tőkesummáknak biztosított állapotban tartása általános elv gyanánt van kimondva, és e' tekintetben megfelelő a' királyi válasznak; más részről a' felügyelés csupán a' felekre és nem valami harmadik hatóságra bízván, úgy tartom, hogy a' t. KK. és RR. nézete is alkalmasint el van érve. Erős reménységgel vagyok, hogy a' t. KK. és RR. ezen javaslatot elfogadják; ennél fogva ezt velök szóbeli izenet mellett közölni kívánnám, hogy így az annyira ohajtott egység elérthessék.

TARTALOM.

	Lap.
Figyelmeztetés	V
Adatok gróf Dessewffy Aurél életéhez, az elhunyt által írva	1
183 $\frac{2}{6}$ -iki országgyűlésen tartott beszédek	25
Észrevételek az országgyűlés rendezését illető újabb küldöttségi javaslatra. — Toldalékul: Tanácskozási szabályozat fővonásai. 1833	33
Játékszin-építés. I. II. 1834	147
A' 18 $\frac{39}{40}$ -iki országgyűlésen a' főrendi napló megindulása előtt és után tartott beszédek	159
